

ISSN 1987-5789

ეკონომიკა და ბიზნესი

ECONOMICS and BUSINESS
ЭКОНОМИКА и БИЗНЕС

იანვარი-თებერვალი
JANUARY-FEBRUARY
ЯНВАРЬ-ФЕВРАЛЬ

2013

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ეკონომიკისა და პიზნესის ფაკულტეტის საერთაშორისო რეფერირებადი
და რევენგირებადი სამეცნიერო-პრაქტიკული ჟურნალი

International refereed and reviewed scientific and practical journal
of the Faculty of Economics and Business,
Iv. Javakhishvili Tbilisi State University

Международный реферируемый и рецензируемый научно-
практический журнал факультета Экономики и Бизнеса
Тбилисского государственного университета имени Ив.
Джавахишвили

გამოდის 2008 წლის იანვრიდან, ორ თვეში ერთხელ
Published since January, 2008 once in two month
Выходит с Января 2008 года раз в два месяца

რედაქციის მისამართი: თბილისი, უნივერსიტეტის ქ., №1,
თსუ მაღლივი კორპუსი, მე-13 ხართ., ტელ. 230-36-68, 599-10-38-16
e-mail: ebf.journal@tsu.ge

სარედაქციო კოლეგია

რევაზ გოგოხია – მთავარი რედაქტორი

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი.

საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტები, ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორები: **ვლადიმერ პაპავა, ავთანდილ სილაგაძე, ლეო ჩიქავა.**

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორები, პროფესორები: **იური ანანიაშვილი, რამაზ აბესაძე, სიმონ გელაშვილი, რევაზ გველესიანი, ნუგზარ თოდუა, ირაკლი კოვზანაძე, ეკა ლეკაშვილი, მურთაზ მაღრაძე, მაია მარგველაშვილი, ქეთევან მარშავა, ელგუჯა მექვაბიშვილი, იაკობ მესხია, ნუგზარ პაიჭაძე, სერგო სანაძე, მირიან ტუხაშვილი, ეთერ ხარაიშვილი, ელენე ხარაბაძე, რომან ხარბედია, ნოდარ ხადური, აკაკი ხელაძე, თემურ შენგელია, ემზარ ჯგერენაია.**

EDITORIAL BOARD

Revaz Gogokhia – Editor-in-chief Doctor of Economic sciences, professor.

Corresponding members of Georgian National Academy of Sciences, doctors of Economic Sciences: **Vladimer Papava, Avtandil Silagadze, Leo Chikava.**

Doctors of Economic Sciences, professors: **Iuri Ananiashvili, Ramaz Abesadze, Simon Gelashvili, Revaz Gvelesiani, Nugzar Todua, Irakli Kovsanadze, Eka Lekashvili, Murtaz Magradze, Maya Margvelashvili, Ketevan Marshava, Elguja Mkvabiishvili, Iakob Meskhia, Nugzar Paichadze, Sergo Sanadze, Mirian Tukhashvili, Eter Kharashvili, Elene Kharabadze, Roman Kharbedia, Nodar Khaduri, Akaki Kheladze, Temur Shengelia, Emzar Jgerenaia.**

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Реваз Гогохия – главный редактор, доктор экономических наук, профессор.

Члены-корреспонденты Национальной Академии наук Грузии – **Владимер Папавა, Автандил Силагадзе, Лео Чикава.**

Доктора экономических наук, профессора: **Юрий Ананиашвили, Рамаз Абесадзе, Симон Гелашвили, Реваз Гвелესиანი, Нугзар Тодуа, Ираклий Ковзанадзе, Ека Лекашвили, Муртаз Маградзе, Майя Маргвелашвили, Кетеван Маршава, Злгуджа Мекვაбишвили, Якоб Месхия, Нугзар Пайчадзе, Серго Санадзе, Мириан Тухашвили, Етер Хараишвили, Элене Харабадзе, Роман Харбедия, Нодар Хадური, Акаки Хеладзе, Темур Шенгелия, Эмзар Джгеренаия.**

სარედაქციო კოლეგიის უცხოელი წევრები.

ვოლფგანგ ვენგი – ბერლინის (გერმანია) უნივერსიტეტის პროფესორი, ჰარალდ კუნცი – ბრანდერბურგის (გერმანია) უნივერსიტეტის ეკონომიკური თეორიის კათედრის გამგე, კიმ ტაქსირი – რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, ჯოზეფ ხასიდი – პირეუსის (საბერძნეთი) უნივერსიტეტის ეკონომიკური ფაკულტეტის დეკანი, პროფესორი, ტომას ჰალდმა – ტარტუს (ესტონეთი) უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ადმინისტრირების ფაკულტეტის დეკანი, პროფესორი.

FOREIGN MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD OF ECONOMICS:

Wolfgang Weng – Professor at Berlin University (Germany), Harald Kunz – Head of department of Economic theory at Branderburg University (Germany), Kim Taksir – Academician of Russian Academy of Sciences, Joseph Hassid - Dean of the Faculty of Economics Piraeus University (Greece), Professor, Toomas Haldma – Tartu University’s Dean Faculty of Economics and Business Administration, professor (Estonia).

ИНОСТРАННЫЕ ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

Волфганг Венг - Профессор Берлинского Университета (Германия), Кунц Гаралд – зав. кафедрой экономической теории Брандербургского Университета (Германия), Ким Таксир – Академик Российской Академии Наук, Джозеф Хассид – декан экономического факультета Пирейского Университета (Греция), Тоомас Халдма - декан факультета экономики и администрирования бизнеса Университета Тарту (Эстония), профессор.

შინაარსი

საშობაო ეპისტოლე 11

ეკონომიკური თეორია და ეკონომიკური პოლიტიკა

რეზაზ გველესიანი. ეკონომიკური პოლიტიკის საშუალებათა რაციონალური გამოყენების ლოგიკა17
სლავა ფეტელავა, ვალვა გოგიაშვილი. საქართველოს კონკურენციის პოლიტიკის სრულყოფის მიმართულებები 33
ენვერ ლავილაშვილი. ელექტრონული სახელმძღვანელოს შექმნის თეორიულ-მეთოდოლოგიური საკითხები 45

მიკრო-მაკროეკონომიკა

ია ნაცვლიშვილი. ინოვაციური მიდგომები გლობალურ ვაჭრობაში – მსოფლიო კეთილდღეობის გაუმჯობესების ფაქტორი (ინგლისურ ენაზე) 61
ბულნაზ ერქომაიშვილი. ველნეს (Wellness) ინდუსტრია და მისი განვითარების სტრატეგია საქართველოში79
ნათია ლაღვიშვილი. დრმა და ყოველსმომცველი ვაჭრობის შესახებ შეთანხმება (DCFTA) - რეალობა თუ “პარტნიორობა ქაღალდზე?” 91
თენგიზ თაქთაქიშვილი. მცირე და საშუალო ბიზნესი საქართველოში და მისი სახელმწიფოებრივი მხარდაჭერის ფორმები 99

შინადასერი ეკონომიკა

აბაკი ბაბუაია. საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტის ეკონომიკური მნიშვნელობის შეფასება და პროგნოზირება	111
მასტანო ჭარია. საბანკო ზედამხედველობის მარეგულირებელი სტანდარტების დანერგვის თავისებურებები საქართველოსა და საზღვარგარეთის ქვეყნებში	121

ბუღალტრული აღრიცხვა. აუდიტი

მარინა მაისურაძე. საწარმოთა აქტივების გაუფასურების რეგულირება	143
ჩიჩიკო ალექსიძე. აუდიტური კონტროლი: ისტორია, თანამედროვეობა და განვითარების პერსპექტივები საქართველოში	153

კრიტიკა

იური ანანიაშვილი, ვლადიმერ (ლალო) პაპავა. ქართველი ეკონომისტის ლიტვაში გამოქვეყნებული პლაგიატური სტატიის შესახებ	171
---	-----

ჩვენი იუბილარები

პროფესორი ქეთევან მარშავა	193
---------------------------------	-----

CONTENTS

Christmas Epistle	11
-------------------------	----

ECONOMIC THEORY AND ECONOMIC POLICY

REVAZ GVELESIANI. Logics of Applying Possibilities of Economic Policy Rationally	17
SLAVA FETELAVA, SHALVA GOGIASHVILI. Regarding Improving Competition Policy of Georgia	33
ENVER LAGVILAVA. Theoretical-Methodological Issues for Creating an e-Textbook	45

MICRO-MACROECONOMICS

IA NATSVLISHVILI. Innovative Approaches in Global Trade – Factor of Promoting Wellbeing Worldwide	61
GULNAZ ERKOMAISHVILI. Wellness Industry and its Development Strategies in Georgia	79
NATIA DAGELISHVILI. Deep and Comprehensive Free Trade Agreement (DCFTA) – Reality or “Cooperation on the Paper?” ...	91
TENGIZ TAKTAKISHVILI. Small and Medium-sized Business in Georgia and the Government Support	99

FINANCIAL ECONOMICS

AKAKI GABELAIA. Evaluation and Forecasting of Economic Significance of the State Budget Deficit of Georgia	111
VAKHTANG CHARAIA. Peculiarities of Introducing Regulatory Standards for Banking Supervision in Georgia and in Foreign Countries	121

ACCOUNTING AND AUDIT

MARINA MAISURADZE. Regulation of Depreciation of a Company's Assets	143
CHICHIKO ADEISHVILI. Audit Control: History, Current Situation and Development Perspectives in Georgia	153

CRITICS

IURI ANANIASHVILI, VLADIMER (LADO) PAPAUA. Regarding Plagiaristic Article by Georgian Economist Published in Litvia ...	171
---	-----

BIRTHDAY ANNIVERSARIES

Professor Ketevan Marshava	193
----------------------------------	-----

СОДЕРЖАНИЕ

Рожественское Эпистоле	11
------------------------------	----

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ТЕОРИЯ И ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА

РЕВАЗ ГВЕЛЕСИАНИ. Логика рационального использования средств экономической политики	17
СЛАВА ФЕТЕЛАВА, ШАЛВА ГОГИАШВИЛИ. Направление совершенствования политики конкуренции Грузии	33
ЭНВЕР ЛАГВИЛАВА. Теоретико-методологические вопросы создания электронического учебника	45

МИКРО-МАКРОЭКОНОМИКА

ИА НАЦВЛИШВИЛИ. Инновации в глобальной торговле - фактор повышения мирового благосостояния	61
ГУЛЬНАЗ ЭРКОМАИШВИЛИ. Велнес (wellness) индустрия и стратегия ее развития в Грузии	79
НАТИЯ ДАГЕЛИШВИЛИ. Соглашение о глубоком и всеобъемлющей торговле (DCFTA): реальность или “Партнерство на бумаге”	91
ТЕНГИЗ ТАКТАКИШВИЛИ. Малый и средний бизнес в Грузии и формы его государственной поддержки	103

ФИНАНСОВАЯ ЭКОНОМИКА

- АКАКИЙ ГАБЕЛАЯ. Оценка и прогнозирование экономического значения дефицита государственного бюджета Грузии 111
- ВАХТАНГ ЧАРАЯ. Особенности внедрения стандартов регулирования банковского наблюдения в Грузии и зарубежных странах 121

БУХГАЛТЕРСКИЙ УЧЕТ. АУДИТ

- МАРИНА МАЙСУРАДЗЕ. Регулирование обесценения активов предприятий 143
- ЧИЧИКО АДЕИШВИЛИ. История, современность и перспективы развития аудиторского контроля в Грузии153

КРИТИКА

- ЮРИЙ АНАНИАШВИЛИ, ВЛАДИМИР (ЛАДО) ПАПАВА. О плагиаторской статье грузинского экономиста опубликованной в Литве 171

НАШИ ЮБИЛАРЫ

- ПРОФЕССОР КЕТЕВАН МАРШАВА193

საქართველოს კათოლიკოს პატრიარქის
საშობაო ეპისტოლე

ყოველადსამღვდელონო, მღვდელმთავარნო, მოძღვარნო, დიაკონნო, ბერ-მონაზონნო, ყოველნო სულიერნო შეილნო საქართველოს სამოციქულო ეკლესიისა, ღვთივ კურთხეულ ივერიის მკვიდრნო და ჩვენი სამშობლოს საზღვრებს გარეთ მცხოვრებო თანამემამულენო!

„ათასწლოვანი მოლოდინი კაცთა მოდგმის ხსნის დასრულდა. აღსრულდა მრავალ თაობათა ნატვრა, - იშვა იესო“.

ოცი საუკუნის წინათ აღმობრწყინებული ბელემის ვარსკვლავი დღეს კვლავ ამცნობს სამყაროს ერთ მიუწვდომელ საიდუმლოს ღვთის განხორციელებისა; სასწაულს, რომელსაც ვერასოდეს ჩასწვდება ადამიანური გონება. საოცრებას, რომელსაც ვერ წარმოიდგენდა თვით ანგელოზთა დასიც.

თითქმის არ არის არც ერთი ქვეყანა, არც ერთი ქრისტიანული ოჯახი, რომ არ ხარობდეს ამ დღის დადგომით, მაგრამ ფაქტია, რომ ბევრისთვის უცნობია ამგვარი განწყობის ნამდვილი მიზეზი და ისიც, თუ რას ავალდებულებს ეს დღე ყოველ ადამიანს.

უმრავლესობა ვერ გვიპასუხებს, მაინც რა მიზნით მიიღო კაცობრივი ბუნება უფალმა? რა საჭირო იყო ეს? რა შეიცვალა მისი მოსვლით დედამიწაზე?

ამის გაგება ზოგიერთს არც კი აინტერესებს, მათთვის ისიც კი საკმარისია, რომ კარგი განწყობისა და მხიარულებისთვის რაღაც მიზეზი აქვთ. დაეიყოს ეს ქრისტე შობა, - არსობრივ მნიშვნელობას ამას არც ანიჭებენ. მათ კი, რომელნიც ნაკლებად გათვითცნობიერებულნი არიან სარწმუნოებაში, მაგრამ ცოდნის შექენის სურვილი აქვთ, კიდევ ერთხელ შევახსენებ წმინდა წერილს :

ადამი შემოქმედმა ხატად და მსგავსად თავისა შექმნა და სამოთხეში ნეტარი ცხოვრება უბოძა, მაგრამ სამყაროს გვირგვინად და გამგებლად დადგენილი კაცი თავისი ნებით, ამპარტავნებითა და უპასუხისმგებლო ქცევით ღმერთს განუდგა და მაცდურის მონობაში აღმოჩნდა . მასთან ერთად დაეცა მიწიერი სამყაროც, რომელიც მას ექვემდებარებოდა. ღვთის მადლით აღვისილი ჰარმონია, წმ. მაქსიმე აღმსარებლის სიტყვებით რომ ვთქვათ, ეშმაკის ტირანით განმსჭვალულმა სიძულვილმა და ურთიერთდაპირისპირებამ

შეცვალა; ეს მდგომარეობა აისახა როგორც ადამიანთა შორის ურთიერთობაში, ისე ცხოველთა, მცენარეთა და საერთოდ, მთელი ბუნების არსებობის წესში: ყველაფერი დაექვემდებარა პრინციპს, - ბრძოლა არსებობისათვის.

ასე რომ, ღმერთსა და ადამიანს შორის გადაულახავი უფსკრული გაჩნდა; ადამმა და ევამ და მათმა შთამომავლებმა დაკარგეს სულიწმინდის მადლი, რითაც შემოქმედთან კავშირი ხორციელდებოდა და რაც ღმერთთან მათი მსგავსების განმაპირობებელი უმთავრესი ფაქტორი იყო; ამ მადლს მოკლებულნი, მოაკლდნენ სწორ აზროვნებასა და ქმედებასაც. ცოდვას ცოდვა შესძინეს და საკუთარ თავს მარადიული სიკვდილი განუშზაღვეს.

ამ რეალობის შეცვლის შესაძლებლობა კი აღარ არსებობდა, რადგან კაცთა ხსნა მხოლოდ ისეთ ადამიანს შეეძლო, რომელიც უცოდველი იყო და ხელეწიფებოდა სხვათა სიმძიმე ეტვირთვა. ასეთი კი, ამ ქვეყნად არ იპოვებოდა, რადგან პირველქმნილი ცოდვა ყველას მემკვიდრეობით გადაეცემოდა და ამას კიდევ ცალკეული ადამიანის პირადი ცოდვებიც ემატებოდა.

ყოველივე ხილულისა და უხილავის შემოქმედმა და განმგებელმა ცანი მოღრიკნა, ადამიანური ბუნება მიიღო და ჩვენი ხსნისათვის დავითის ქალაქში, ბეთლემში იშვა.

აქ, ბაგაში, სიცივესა და სიმწირეში დაიბადა ახალი ადამი, - იესო, რათა ამპარტყანებით დაცემული ძველი ადამის ცოდვა გამოესყიდა, მართალთა სულები ჯოჯოხეთიდან ესხნა და ღმერთთან კავშირი აღედგინა. აი, ეს არის ჩვენი დიდი სიხარულის მიზეზი, სათავე ენით გამოუთქმელი ბედნიერებისა.

სხვა რა უნდა შევადაროთ ამ დღის სიდიადეს?! როგორ ხორციელდება პირველქმნილ ჰარმონიასთან ჩვენი დაბრუნება?

პირველ რიგში, ქრისტიანული ნათლისღებით. “ბეჭედი მონიჭებულ არს სულისა მიერ წმიდისა, ამინ!” - ამბობს საიდუმლოს აღსრულებისას მოძღვარი და შეიდჯერ სცხებს მირონს მას, ვინც ინათლება, რითაც ადამიანს ენიჭება სულიწმიდის მადლი და ეძლევა განღმრთობისა და ნეტარი მარადიულობის დამკვიდრების შესაძლებლობა.

ამ მიუწვდომელი წყალობის გამო წმინდა მამები, დავით წინასწარმეტყველის მსგავსად, საუკუნეთა მანძილზე გულწრფელად გაოცებულნი კითხულობდნენ: “რაი არს კაცი, რამეთუ მოიხსენე მისი, ანუ ძე კაცისაი, რამეთუ მოხედავ მას?” (ფს. 8:4).

ჩვენი ხსნისათვის მაცხოვრის თავგანწირვა უდიდეს პასუხისმგებლობას გვაკისრებს და ამ ეპისტოლეში სწორედ აღნიშნულ გრძნობაზე მინდა განსაკუთრებით გავამახვილო

ყურადღება.

ეს თვისება ადამიანში ასაკთნ ერთად ვითარდება; ამასთან, რამდენადაც მაღალ სულიერ საფეხურზე იმყოფება ესა თუ ის პიროვნება, მით მეტად არის მასში ეს განცდა.

პავლე მოციქული ამბობს: "როდესაც ვიყავი ყრმა, ვიტყვოდი, როგორც ყრმა, ვფიქრობდი, როგორც ყრმა, ვმსჯელობდი, როგორც ყრმა; ხოლო, როდესაც დაგკაცდი, ზურგი ვაქციე ყოველივე ყრმობის დროინდელს (I კორ. 13:11).

ჩვენც გვმართებს ყრმობიდან გამოსვლა, ანუ სულიერი გაზრდა და გაცნობიერება ჩვენი პასუხისმგებლობისა, უპირველეს ყოვლისა, შემოქმედის – უფლის, სამშობლოს და მოყვასის წინაშე; პასუხისმგებლობისა როგორც ცოცხლების, ისე გარდაცვლილების მიმართ, რაც გულისხმობს ჩვენს ვალდებულებებს მშობლებთან, ოჯახთან, მეგობრებთან, ნათესავებთან, მეზობლებთან მიმართებაში, ასევე სამსახურებრივ პასუხისმგებლობას.

ჩვენი წინაპრები თავიანთ შვილებს ბავშვობიდან უღვივებდნენ ამ გრძნობას. ამიტომაც იყო ჩვენი ერთი ძლიერი. მიუხედავად განუწყვეტელი ომებისა, იგი იბრძოდა კიდევ და ამასთან, დაუღალავად შრომობდა და ქმნიდა.

რწმენისა და მამულის დასაცავად საჭიროების შემთხვევაში ქულზე კაცზე გამოდიოდა. საერთოდ კი ოჯახში, სოფელსა თუ თემში ყველას თავისი პასუხისმგებლობა ქონდა: მეფე ზრუნავდა მთელს ერზე, თავადაზნაურობა პატრონობდა და ხმლით იცავდა თავის ტერიტორიაზე მცხოვრებთ; ეკლესია ანათლებდა და სულიერად ამტკიცებდა ერს სამწყსოს; გლეხები ქმნიდნენ დოვლათს; ყველანი ერთად კი შეადგენდნენ ჩვენი ქვეყნის ერთიან, მთლიან ცოცხალ ორგანიზმს, სადაც თითოეული თავისი შესაძლებლობების ფარგლებში ემსახურებოდა ღმერთს და ქვეყანას. რომელიმე მათგანის დაბაბუნება იწვევდა ყველას დასუსტებას, რადგან არცერთი მათგანის ფუნქცია არ იყო უმნიშვნელო: თუმცა, რაც უფრო მაღალი იყო წოდება და თანამდებობა, მით მეტი იყო პასუხისმგებლობაც. ეს კი ხშირად სიცოცხლის განწირვას მოითხოვდა. ზოგჯერ მეფის ან სასულიერო პირის თავდადება იყო საკმარისი, მაგ. წმ. დემეტრე თავდადებული, წმ. ევდემოზ კათალიკოსი, ზოგჯერ კი მთელი ერის, მაგ. 100000 მოწამის.

თავისუფლება და პასუხისმგებლობა ურთიერთდაკავშირებული ცნებებია. ვინც თავისუფლებას კარგავს, მონურ მდგომარეობაში ვარდება და პასუხისმგებლობის განცდაც უქვეითდება.

გავისხენოთ, რა მოხდა დამოუკიდებლობის დაკარგვის შემდეგ საქართველოში: მთელი ეს პარმონიული სისტემა მოიშალა, მეფის ხელისუფლება და ეკლესიის დამოუკიდებლობა გაუქმდა,

ძალაუფლება უცხო ძალის ხელში გადავიდა, რის შედეგადაც თავადაზნაურობა უგულო ბატონად იქცა, ყოველივე ეს კი მთელი სიმწვავეთი გლეხკაცობაზე აისახა.

ქართველმა კაცმა მისთვის დამახასიათებელი ცხოვრების წესი ძირფესვიანად შეცვალა. საქვეყნო საზრუნავის ადგილი პირადულმა დაიკავა. სამშობლოზე ფიქრის ნაცვლად მისი გონება მხოლოდ სააკუთარ კარ-მიდამოსა და ოჯახზე ზრუნვამ მოიცვა.

დიდმა ილიამ ეს პრობლემა ცნობილი ლექსით, – “ბედნიერი ერი” – ნათლად დაგვანახა.

ერის უპასუხისმგებლო მდგომარეობამ მიგვიყვანა იქამდე, რომ 1918 წელს წმინდა ილია მართლის ეროვნული გზის ნაცვლად ხალხმა უცხო ქვეყნის ათეისტური პარტია აირჩია. შემდეგ კი კიდევ უფრო სამწუხარო შედეგმაც არ დააყოვნა და მოკლე ხანში ქვეყანა კომუნისტურ იმპერიის ნაწილი გახდა.

უფალი, მართალია, სამართლიანია, მაგრამ, ამავე დროს მოწყალეც, რომელიც არა ცოდვათა ჩვენთაებრ მოგვაგებს, არამედ ჩვენი გამოსწორებისთვის გერწოთნის იმის გათვალისწინებით, თუ რამდენის დატევება შეგვიძლია. ამიტომაც, რა მდგომარეობაშიც არ უნდა ვიყოთ, გაცილებით უკეთესად ვართ, ვიდრე ვიმსახურებთ და მრავალჭირგამოვლილი წმიოანეთქროპირის მსგავსად მუდამ მადლობას უნდა გწირავდეთ ღმერთს ყველაფრისათვის, და თუ გესურს, მდგომარეობის გამოსწორება, უნდა ვიტვირთოთ ჩვენი წილი პასუხისმგებლობა და უფლის წყალობა ამით მოვიპოვოთ. ეს არის ყველაზე მთავარი. ჩვენი კი ვერაფერს გავხდებით. მხოლოდ სააკუთარ შესაძლებლობებზე დაყრდნობა დამლუპველი იყო და იქნება ყოველთვის.

სამწუხაროდ, თითოეულ ჩვენგანს დღესაც გვაკლია პასუხისმგებლობის გრძნობა. ჩვენ გულგრილი ქისტიანები ვართ ნელ-თბილნი, და ამიტომაც დიდ შეცდომებს ვუშვებთ. ჩვენში მძლავრობს ეგოისტური ზრახვები და “მეს” პრინციპი, რაც ჭეშმარიტ ღირებულებათა დამანგრეველია.

ჩვენი სულიერი სისუსტის გამოვლინებაა თუნდაც ის, რომ დღესასწაულებს ფაქტობრივად მიწიერი გრძნებებით ვეგებებით და რუალური განცდა ცოცხალ ღმერთთან ერთიერთობისა, არა გვაქვს. რომ ჩვენს გარშემო გამჩნევთ მხოლოდ იმ ადამიანებს, რომლებიც გვიყვარს ან გვძულს, სხვა უბრალო ადამიანები კი ყურადღების მიღმა გვრჩება. ღვთის წინაშე კი დიდი და მცირე არ არსებობს. რომ ცოდვა აღარ გვაწუხებს და მისი სიმძიმის განცდაც აღარ გვაქვს. რომ თითქმის გაწყვეტილი გვაქვს კავშირი ბუნებასთან, მისდამი მხოლოდ მომხმარებლურ დამოკიდებულებას ვიჩინებთ და ჩვენი უპასუხისმგებლო ქცევით ვანადგურებთ მის სიკეთეს.

ჩვენი დანაშაულია ისიც, რომ კარგად არ ვიცნობთ ჩვენს

წარსულს, ჩვენს ისტორიას; არადა, მისი ცოდნა გვეხმარება, რომ არ მოვწყდეთ ჩვენს ფესვებს, საკუთარი თავი შევიცნოთ და სიცოცხლის აზრიც ნათლად გავაცნობიეროთ.

არაეთხელ მითქვამს ისიც, რომ დღეს ინფორმაციული ომის ეპოქაში დგავს, კალმით ანუ სიტყვით ბრძოლის დრო. მასთან შეჭიდება კი გონიერმა, მცოდნე და ამასთან ღვთისმოყვარე ადამიანებმა უნდა იტვირთონ. უნდა შევძლოთ, ყალბი იდეალების ბატონობის ჩვენს ხანაში გავხდეთ სულიერად უფრო მტკიცენი და ძლიერნი, რათა გავიმარჯვოთ.

განსაკუთრებით მინდა მივმართო ახალგაზრდებს და ვთხოვო: გაუძელოთ ინფორმაციულ შემოტევას, რომელიც ნიაღვარივით მოედინება მასმედიაში და ცდილობს, ცრუ ღირებულებების გავლენის ქვეშ მოგაქციოთ, არ გახდეთ თანაზიარნი ფსევდოკულტურისა, რომელიც ამახინჯებს ფსიქიკას, აუხეშებს გრძნობებს და აცარიელებს შინაგან სამყაროს. შეიყვარეთ წიგნი, ისწავლეთ ღრმა აზროვნება, ისწავლეთ ღმერთის შიში და სიყვარული, რომ ღვთისმშობლის წილხვედრი ქვეყნის ერთგული მეციხოვნენი გახდეთ.

ღრმ მცირე გვაქვს და არ უნდა აღმოვჩნდეთ იმ ხუთი ქალწულის მდომარეობაში, რომელთა კანდელსაც უფლის მოსვლისას საკმარისი ზეთი არ აღმოაჩნდა და მიუხედავად იმისა, რომ იყვნენ მორწმუნენი და უფლის მომლოდინენი, ვერ შევიდნენ ღვთის საუფლოში.

ბოროტის გავლენისგან თავის დაღწევა დიდ ძალისხმევას მოითხოვს და ეს მხოლოდ ძლიერ პიროვნებებს შეუძლიათ, ანუ იმათ, რომელნიც საკუთარ ნებას გააზრებულად უმორჩილებენ ღვთის ნებას და ამქვეყნიურ საცდურთა წინააღმდეგ ბრძოლას არ უშინდებიან.

ყოველი ადმიანი უპირველეს ყოვლისა სწორედ ასეთი პიროვნება უნდა იყოს, – ჭეშმარიტად თავისუფალი და სულიერად ძლიერი, რათა ერს ხერხემლად ექცეს. ასათი ადამიანების აღზრდის საქმეში ეკლესიას დიდ როლი აკისრია

საერთოდ, ეკლესია ხელს უწყობს საზოგადოების განვითარებას; იგი ის მაცხოვრებელი წიაღია, რომელიც ინარჩუნებს საუკეთესო ტრადიციებს და აქვს რა უცვალებელი რჯული და მოძღვრება, ყველა ეპოქაში მოწმობს ჭეშმარიტების შესახებ.

გავიხეხოთ თუნდაც ის ფაქტი, რომ საერთაშორისო საზოგადოება მხოლოდ მე-20 საუკუნის ბოლოს მიუახლოვდა ადამიანთა თანასწორობის შესახებ ღირებულებათა იმ სტანდარტებს და ფასეულობებს, რასაც ეკლესია ოცი საუკუნის წინად ქადაგებდა. მონათმფლობელობის და ფეოდალიზმის პერიოდში, ძალმომრეობისა და დაუნდობლობის ხანაში, ქრისტეს სახარება

მოუწოდებდა ხალხს თანასწორობისაკენ.

ყოველი ქრისტიანის ცხოვრება აბსოლუტურად თავისუფალი და ეკლესიის წევრობაც მხოლოდ მის თავისუფალ ნებაზეა დაფუძნებული. თითოეული მრევლის წევრი მხოლოდ საკუთარი სინდისით არის დაკავშირებული მოძღვართან და ერთ-ერთი უმთავრესი საიდუმლოც სინანულისა მხოლოდ მის პირად პასუხისმგებლობაზეა დამოკიდული, – ადამიანი დამოკიდებულად წყვეტს, რას იტყვის აღსარებაში და იმასაც, რამდენად იქნება ეს ნათქვამი სინანულით გაჯერებული.

სრული თავისუფლებით მოქმედი და ამავე დროს, ჭეშმარიტი სინანულით განმსჭვალული პიროვნება იღებს სულიწმინდის მადლს, რომელიც ცვლის მის სულიერ და ყოფით სამყაროს და მას ღვთის სათნო შვილად აქცევს; შემდეგ კი უკვე იგი თვითონ ხდება გზის მაჩვენებელი სხვათათვის; ამაზე წერდა წმინდა სერაფიმე საროველი: მოიხვეჭე სულიწმინდის მადლი და შენს გარშემო ათასები ცხონდებიანო.

თითოეული ჩვენგანი ვალებულია, მოიპოვოს სულის სიღრმეში დამალული უფლისგან ბოძებული ეს საჩუქარი, ვალებულია, ააღორძინოს იგი, რათა ღირსეულად აღასრულოს თავისი ვალი ამ წუთისოფელში და შემდეგ ჩვენ დიდებულ წინაპართა მზგავსად ზეცის მოქალაქეობა მოიპოვოს.

შორეული ქვეყნებიდან ახლადშობილი იესო ქრისტეს თაყვანისსაცემად მიდიან აღმოსავლენი მოგვნი, მიდიან მწყემსნიც თავისი გულწრფელობით, ანგელოზთა გალობის მსმენნი. მაშ, წავიდეთ ჩვენც, რათა ვიხილოთ ბაგასა მწოლი იესოს დიდებულება და აღარასოდეს განეშორდეთ, რადგან საუკუნო სიცოცხლის სიტყვები მას აქვს მხოლოდ (ინ. 6:38).

“ნათელი ქრისტესი განგვანათლებს ყოველთა!”

ჩემო სულიერო შვილებო, ჩემო ნათლულებო, ყოველნო ქართველნო, აფხაზნო, სომეხნო, ოსნო, ბერძენნო, რუსნო, ასირიელნო, იეზიდნო და ქურთნო, აზერბაიჯანელნო, უკრაინელნო და უდინნო... ყველას გილოცავთ ქრისტეს შობის ბრწყინვალე დღესასწაულს. უფალმა მოგანიჭოთ მადლი სულისა წმინდისა, რათა იხაროთ ორსავე სოფელსა შინა, ამინ!

ილია II
სრულიად საქართველოს
კათოლიკოს-პატრიარქი.

შობა ქრისტესი, თბილისი, 2013 წელი.

**ეკონომიკური პოლიტიკის საშუალებათა
რაციონალური გამოყენების ლოგიკა**

რეზუმე ბველესიანი

**ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თსუ-ის ეკონომიკური
პოლიტიკის კათედრის ხელმძღვანელი,
ეკონომიკური პოლიტიკის ქართულ-გერმანული
ინსტიტუტის დირექტორი, სრული პროფესორი**

ეკონომიკური პოლიტიკის საშუალებათა გამოყენების პროცესის რაციონალურად წარმართვის მიზნით უნდა გავითვალისწინოთ ინტერვენციის სამი წესი: მიზნის მიმართ კონფორმულობა, კონცეფციის მიმართ კონფორმულობა და სისტემის მიმართ კონფორმულობა. ამასთან, საჭიროა დავიცვათ გარკვეული თანამიმდევრობის პრინციპი. პირველ რიგში უნდა განვიხილოთ რამდენად უწყობს ხელს მოცემული საშუალებები მიზნის განხორციელებისაკენ სწრაფვას. ასეთი საშუალებები შესაძლებელია შეფასდეს მიზნის მიმართ კონფორმულობის თვალსაზრისით, ხოლო შემდეგ ისინი უნდა შევაფასოთ კონცეფციისა და სისტემის მიმართ კონფორმულობის საფუძველზე. ამით დგინდება რამდენად კონფორმულია ღონისძიება კონცეფციასთან დამოკიდებულებით, რაც წინასწარი არჩევანის გაკეთების საშუალებას იძლევა. ეკონომიკური პოლიტიკის ღონისძიებათა საბოლოო შეფასება დანახარჯებისა და სარგებლის ანალიზს მოითხოვს. აუცილებელია საშუალებების გამოყენების როგორც ძირითადი და თანმხლები, ასევე გრძელვადიანი და მოკლევადიანი შედეგების გათვალისწინება და გაანალიზებული ღონისძიებების ურთიერთშედარება. გარდა ამისა, ყოველთვის არის მოსალოდნელი ცალკეული პრობლემის წარმოშობა.

ეკონომიკური პოლიტიკის ისეთ ღონისძიებათა ძიების პროცესში, რამაც თავიდან უნდა აგვაშოროს დასახული მიზნისაგან გადახვევა, თავდაპირველად აუცილებელია შემოწმდეს თუ რამდენად მნიშვნელოვანია მოსალოდნელი

შედგეი უშუალოდ ეკონომიკური პოლიტიკის მიზნებთან დამოკიდებულებით. მიზნის მიმართ კონფორმულად უნდა მივიჩნიოთ ყველა ის ღონისძიება, რომელიც მიესადაგება ეკონომიკური პოლიტიკის პრობლემების გადაჭრას. მიზნის მიმართ კონფორმულობით ხასიათდება მიზანშეწონილი ღონისძიებებიც.

ასეთი შემოწმების შედეგად ტელეოლოგიური მიდგომა ყალიბდება, მაგრამ იგი არ ითვალისწინებს აქვს თუ არა საკუთარი ღირებულება შერჩეულ საშუალებებს. ამასთან ერთად, გასარკვევია რა თანმხლები ზემოქმედება შეიძლება იქონიოს მათმა გამოყენებამ ეკონომიკური პოლიტიკის სხვა მიზნებზე. აღსანიშნავია, აგრეთვე, რომ კიდევ განსახილველი და გასაანალიზებელია ის შედეგები, რაც შეიძლება მათ გამოყენებას მოჰყვეს უფრო ფართო საზოგადოებრივ მიზნებთან დამოკიდებულებით. მაგალითად, ინფლაციის შემთხვევაში უნდა გავითვალისწინოთ და ღონისძიებად განვიხილოთ როგორც ფულის ექსპანსიის შენელება, ასევე ფასებისა და ხელფასების კონტროლის მაქსიმალურად ფართო ქსელი. ორივე ღონისძიება, როგორც წესი, მიზნის მიმართ კონფორმული იქნებოდა. ამავე დროს ისინი სხვადასხვანაირად უნდა შევაფასოთ, ერთი მხრივ, ეკონომიკური ზრდის ასპექტით, მეორე მხრივ, კი განაწილების ასპექტით, ვინაიდან ორივე ღონისძიება ეკონომიკური პოლიტიკის განსხვავებულ მიზნებს წარმოადგენს. ასევე, სრულიად სხადასხვაგვარ შეფასებას მოითხოვს ის, თუ რა დამოკიდებულებაშია საერთოდ მიზნები უფრო მასშტაბურ, ინდივიდუალური თავისუფლების საზოგადოებრივ მიზანთან. ასეთი საკითხების განსახილველად აუცილებელია სხვა მნიშვნელოვანი კრიტერიუმების გათვალისწინება.

რაციონალური ეკონომიკური პოლიტიკის გადაწყვეტილების მისაღებად აუცილებელია შემოწმდეს და გააზრებულ იქნეს მიზნის მიმართ კონფორმულ საშუალებათა მნიშვნელობა. ეს უნდა განხორციელდეს მიზანთა მთელ სისტემასთან დამოკიდებულებით, იმ მიზნების ჩათვლით, რომლებიც ძირითად ღირებულებებად არის მიჩნეული. გადაწყვეტილებასთან დაკავშირებული დანახარჯების შესამცირებლად საჭიროა ისეთი კრიტერიუმი, რომელიც

შეფასებას გადაადვილებს. უნდა გამოვიკვლიოთ, აგრეთვე, ეკონომიკური პოლიტიკის პროგრამიდან გამომდინარე, კონკრეტული პრობლემის გადაწყვეტისათვის რომელი საშუალების გამოყენებაა დასაშვები. ასეთი პროგრამა არის ეკონომიკური პოლიტიკის კონცეფცია. იგი გვაწვდის საკმარის და ერთმნიშვნელოვან ინფორმაციას არსებითი და პოლიტიკურად მნიშვნელოვანი კონსენსუსის შესახებ, რომელიც გულისხმობს, რომ ეკონომიკას, როგორც საზოგადოებრივ მიზანთა უფრო მომცველი სისტემის შემადგენელ სფეროს, დაქვემდებარებული ადგილი უჭირავს. ამით განისაზღვრება მისი ღირებულება, რისი გათვალისწინებაც გვიადვილებს დავადგინოთ მიზანი ხასიათდება თუ არა სისტემის მიმართ კონფორმულობით.

სისტემის მიმართ კონფორმულობა სწორედ ის კრიტერიუმი, რომლითაც იზომება ის, რაც მთავარია მოცემული ეკონომიკური პოლიტიკის კონცეფციაში. ძირითადი ღერძია კოორდინაციის ის მეთოდები, რომლებიც ეკონომიკას ახასიათებს, როგორც დაქვემდებარებულ სფეროს (ქვესისტემას). მნიშვნელოვანია სწორედ ამ საყრდენი ღერძის არჩევა, ვინაიდან ეკონომიკის როგორც ქვესისტემის არსებობა კოორდინაციის მეთოდების ფუნქციონირებაზეა დამოკიდებული. ეკონომიკურ მდგომარეობასა და განვითარებას, ერთი მხრივ, აქვს დამოუკიდებელი ღირებულება, მეორე მხრივ, კი იგი წარმოადგენს უფრო მასშტაბური (გლობალური) საზოგადოებრივი მიზნების მიღწევის საშუალებას.

კოორდინაციის მეთოდების თვალსაზრისით რეგულირებადი საბაზრო ეკონომიკა თავისებური დუალიზით ხასიათდება. ძირითადი ეკონომიკური საკითხების გადაწყვეტის საქმეში, პასუხისმგებლობის გადანაწილების მხრივ, ის კერძო სექტორზეა ორიენტირებული. მეორე მხრივ, კი იგი ეკონომიკის კონკრეტულ ტიპია, რომელსაც შუალედური ადგილი უჭირავს წმინდა საბაზრო ეკონომიკასა და ცენტრალიზებულად მართვად ეკონომიკას შორის. აქედან გამომდინარე, მასში სახელმწიფო სექტორი მნიშვნელოვნად გამოირჩევა. ასე, რომ გლობალური საზოგადოებრივი საქონლით უზრუნველყოფის კოორდინაცია ცენტრალიზებულად რეგულირდება. საბაზრო ბერკეტებითა და ცენტრალიზებულად რეგულირებული სექტორები ერთმანეთთან კავშირშია მართვის სხვადასხვა

რეზიუმე გველსიანი

ღონისძიების საფუძველზე, რაც ეკონომიკური პოლიტიკის მიზანდასახულობით ხორციელდება. დუალისტური ხასიათის მქონე სისტემის ფუნქციონირების შესაძლებლობა, უპირველეს ყოვლისა, დამოკიდებულია იმაზე თუ:

- რამდენად კოორდინირებულად მუშაობს ორივე სექტორი;

- რა ზეგავლენას ახდენს საბაზრო კოორდინაციის სექტორის ფუნქციონირებაზე, მისი მართვის მიზნით, სახელმწიფოს მიერ გატარებული ღონისძიებები.

სისტემის მიმართ კონფორმულობის კრიტერიუმი ცენტრალიზებულად მართვადი საბაზრო ეკონომიკისათვის ძალზე მნიშვნელოვანია. მისი საშუალებით მართვასთან დაკავშირებულ ღონისძიებათა სიზუსტე შესაძლებელია საბაზრო კოორდინაციის ასპექტით შეფასდეს. კოორდინაციის მეთოდების ფუნქციონირების გაუმჯობესება ან გაუარესება იმას ნიშნავს, რომ ზოგიერთმა მიზანმა, რომელსაც კონკრეტული დუალისტური სისტემის საფუძველზე ვესწრავით, დადებითი ზემოქმედება განიცადა, ზოგმაც - უარყოფითი. შეფასების პრობლემის წარმოშობა სწორედ ამას უკავშირდება. რეგულირებადი საბაზრო ეკონომიკის კონკრეტულ ტიპთან დამოკიდებულებით, გასარკვევია თუ რა შედეგი მოაქვს გააზრებულ ღონისძიებას. განაწილების მიზნებიდან გამომდინარე, საქმე იმის გარკვევას ეხება „დაზიანდა“ თუ არა საბაზრო კოორდინაცია და ხომ არ შემცირდა განაწილების სიზუსტე.

კონცეფციისა და სისტემის მიმართ კონფორმულობის კრიტერიუმის გამოყენებამ რეგულირებადი საბაზრო ეკონომიკის პირობებში თავიდან უნდა აგვაცილოს დეზორიენტირებული ინტერვენციონიზმი. ასეთ ინტერვენციონიზმს, უპირველეს ყოვლისა, ორი ფაქტორი განაპირობებს:

- ჯერ ერთი, იმ ადამიანების თვალსაწიერის შეზღუდულობა, რომლებიც ეკონომიკის ქვესისტემის სპეციფიკურ პრობლემათა ანალიზით არიან დაკავებული. ამავე დროს, პირდაპირ ზეგავლენას განიცდიან ისინი ან როგორც უშუალოდ პოლიტიკური თანამდებობის პირები (მინისტრი ან შესაბამისი საპარლამენტო კომიტეტის წევრი) ან როგორც ინტერესთა ჯგუფის დამცველები (რომელიმე გაერთიანების

ფუნქციონერი);

• მეორეც, პოლიტიკური მოღვაწე მუდამ წარმატების მიღწევის წნეხის ქვეშაა, ვინაიდან იგი ცდილობს მოკლე საპარლამენტო პერიოდში ისეთი ღონისძიებები გაატაროს, რომელიც მაქსიმალურ უკუგებას მოიტანს. იგი გათვლას მიზნის მოკლევადიან ზემოქმედებებზე აკეთებს და გრძელვადიან პერსპექტივას არ ითვალისწინებს.

ინტერვენციონიზმის საფრთხე, უპირველეს ყოვლისა, არის ის, რომ იგი არასასურველ კუმულაციურ ეფექტებს იწვევს. იქმნება უამრავი ისეთი სიტუაცია, რომლის დროსაც სისტემა ფასდება, როგორც ფუნქციონირების უნარის არმქონე. მაგრამ ასეთი შეფასება შესაძლებელია მცდარი აღმოჩნდეს. საქმე ის არის, რომ გათვალისწინებული არ არის გატარებულ ღონისძიებათა შემოწმებისა და შესწორების შესაძლებლობა. ამ შემთხვევაში პასუხგაუცემელი რჩება კითხვა იმის შესახებ, რომ ღონისძიებათა კორექტივების შემდეგ სისტემა კვლავ შეძლებს თუ არა ფუნქციონირებას. საერთოდ, იმთავითვე არ გამოირიცხება, რომ სწორედ ასეთი კორექტივების შემდეგ გახდეს შესაძლებელი ძნელად მისაღწევ მიზნებთან მიახლოება, რომელთა გამოც სისტემა ფუნქციონირების უნარის არმქონედ შეფასდა.

ეკონომიკური პოლიტიკის ღონისძიებათა სისტემის მიმართ კონფორმულობის შემოწმებისას მიზანშეწონილია იმ ინსტიტუტებს დავეყრდნოთ, რომლებიც საბაზრო-ეკონომიკურ წესრიგს აყალიბებს. ისინი უნივერსალური თვისებებით ხასიათდება და აკმაყოფილებს საყოველთაობის, ღიაობისა და განსაზღვრულობის კრიტერიუმებს. რაც შეეხება ინტერვენციებს, მათ არც ღიაობა ახასიათებთ და არც საყოველთაობა. პირიქით, ამ შემთხვევაში კონკრეტულ ეკონომიკურ შედეგებს ხშირად მხოლოდ გარკვეულ ინტერესთა ჯგუფები იმკიან. გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ ეკონომიკური პოლიტიკის გადაწყვეტილებათა რეალიზება მით უფრო ძნელია და იგი უფრო დიდ ზიანს აყენებს თვითრეგულირებადი ბაზრის ფუნქციონირებას, რაც უფრო მეტად შორდება შესაბამისი წესები უნივერსალურობის თვისებას.

მეცნიერ Tuchtfeldt-ის კლასიფიკაციით, გამოიყოფა

კონფორმულობის ხუთი ხარისხი. ეკონომიკური პოლიტიკის ღონისძიებები სისტემისათვის შეიძლება იყოს: აუცილებელი, ხელშემწყობი, ადეკვატური, გამაჟარესებელი ან დამანგრეველი [1, გვ.207]. თავიდანვე უნდა ითქვას, რომ ისე როგორც ზოგადად კატეგორიათა ჩამოყალიბების დროს, ამ შემთხვევაშიც კონფორმულობის ხარისხებს შორის საზღვრები ცვალებადობით ხასიათდება. ამიტომაც, მნიშვნელოვანია ისინი გავიხაროთ, როგორც ორიენტირები იმ შკალაზე, რომლის ერთ ბოლოში სისტემისათვის აუცილებელი, მეორეში კი სისტემის დამანგრეველი ღონისძიებებია განთავსებული.

სისტემისათვის აუცილებელია ყველა ის ღონისძიება, რომელთა საფუძველზეც კოორდინაციის სპეციფიკური მეთოდები ყალიბდება. საბაზრო კოორდინაციის შემთხვევაში საქმე ეხება, როგორც კომპეტენციების გადანაწილებასა და მათ კონტროლს, ასევე წარმატების მოტივთა სამართლებრივი ფორმების ჩამოყალიბებას. უპირველეს ყოვლისა, სამართლის იმ ფორმებს, რომლებიც აგებს და აწესრიგებს როგორც კერძო ავტონომიას, ასევე მისი გაცნობიერების საშუალებებს. ეკონომიკური პოლიტიკის ამოცანების ასპექტით ამაში უპირატესად წესრიგის პოლიტიკა იგულისხმება.

სისტემის ხელშემწყობად კი ისეთი ღონისძიებები ითვლება, რომლებიც მისი ფუნქციონირების შესაძლებლობას უზრუნველყოფს. საბაზრო კოორდინაციის შემთხვევაში ასეთ ღონისძიებებს ის ზომები განეკუთვნება, რომლებსაც განაწილებასა და კონკურენციასთან დაკავშირებული პრობლემების გადაჭრის მიზნით ახორციელებენ.

სისტემის მიმართ ადეკვატურია ისეთი ღონისძიებები, რომლებიც ან სრულიად არ ზღუდავს მის ფუნქციონირებას, ანდა უმნიშვნელო ზიანს აყენებს მას. ამ ღონისძიებებში შედის ის ზომები, რომლებსაც შემოსავლების მიღების შესაძლებლობათა გათანაბრების მიზნით ატარებენ. შემოსავლების გადანაწილების მაგალითზე ნათლად ჩანს, რომ სისტემის მიმართ კონფორმულობა, ამ შემთხვევაში, დამოკიდებულია მიღებული ზომების ფორმასა და დოზირებაზე.

სისტემის გამაჟარესებელი ღონისძიებები, მართალია, ამცირებს მისი ფუნქციონირების შესაძლებლობას, მაგრამ არ ანგრევს მას. ამ ტიპის ღონისძიების მაგალითია ისეთი

საკანონმდებლო ორგანოები, რომლებიც ზღუდავს ბაზარზე შესვლის შესაძლებლობას. სისტემის გამაუარესებელ ზომებთან გვაქვს საქმე, როდესაც ერთი მხრივ, წესდება მობილობის დამაბრკოლებელი საკანონმდებლო შეზღუდვები, რაც დაკავშირებულია ანულირების უფლების შეზღუდვასთან, მეორე მხრივ კი, როდესაც სოფლის მეურნეობის ისეთი ხელშემწყობი ზომები ტარდება, რომლებიც ფასების მარეგულირებელ ფუნქციას აუქმებს. ასეთი ღონისძიებები გარდა ნაწილობრივი ზემოქმედებისა, სისტემის დამანგრეველ კუმულაციურ ეფექტებსაც იწვევს.

სისტემის დამანგრეველი ღონისძიებები ან საგრძნობლად აფერხებს მის ფუნქციონირებას, ანდა მის პარალიზებას იწვევს. სწორედ ასეთ ღონისძიებათა კატეგორიაში შედის: სავალუტო კონტროლი, საბაზრო კოორდინაციიდან გარკვეული სექტორების ამოღება, ფასებისა და ხელფასების კონტროლი, ინვესტიციების სახელმწიფოებრივი მართვა და სხვა. ამასთან, ხშირად ხდება ხოლმე, რომ სისტემის დამანგრეველი ერთი რომელიმე ღონისძიების უზრუნველყოფის მიზნით სხვა ისეთი რამ ტარდება, რომელიც მისი წარმატების გარანტიაა. ასეთი ღონისძიების მაგალითია წარსულში საფრანგეთისა და გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის ნებისმიერი მცდელობა, რომ როგორმე საგარეო სავაჭრო კანონმდებლობის საშუალებით კონტროლი დაეწესებინათ კაპიტალის საერთაშორისო მიმოქცევაზე. კაპიტალის იმპორტთან დამოკიდებულებით ეს ღონისძიებები მოიცავს როგორც ფულადი დეპოზიტისა და კუპონის გადასახადს, ასევე ლიცენზირების ვალდებულებას ფასიანი ქაღალდების უცხო ქვეყნის მოქალაქეებისათვის მიყიდვის შემთხვევაში. ასეთი ღონისძიებები იწვევს შეზღუდვათა ჯაჭვურ რეაქციას, რომლის შეწყვეტის მიზნით აუცილებელი ხდება ცალკე ზომების გატარება.

გრადაციასთან დაკავშირებული სიძნელეები მაშინ წარმოიშობა, როდესაც საქმე ცალკეული ღონისძიების ორგანიზებასა და დოზირებას ეხება. ასევე იმას, თუ რა და რა ღონისძიებებთან არის შესაძლებელი მისი კომბინირება. აღნიშნული სიძნელეები უფრო მეტად იხენს თავს, რაც უფრო ბუნდოვანია ეკონომიკური პოლიტიკის კონცეფცია.

გრადაციები, რომლებიც ზემოაღნიშნულ კრიტერიუმს

აკმაყოფილებს, იმ მოთხოვნას ემყარება, რომ კონცეფციით გამოხატული პოლიტიკური კონსენსუსი ძალაშია ეკონომიკის ქვედა დონის წესრიგის ფარგლებს გარეთაც (ანუ მთელ საზოგადოებაში). ასეთი წანამდღერის გათვალისწინება იმას ნიშნავს, რომ მაგ., სისტემის გამაუარესებელი ღონისძიების შემთხვევაში აქცენტი უარყოფით გვერდით ზემოქმედებებზე კეთდება. ის ზეგავლენა, რომლის მიღება ღონისძიებით სურთ, იერარქიულად უფრო მაღალ საფეხურზე დგას, ვიდრე ყველა ის თანხმლები ზემოქმედება და აქედან გამომდინარე, შედეგი, რომელიც კოორდინაციის ფუნქციონირების უნარს ზღუდავს.

სისტემისადმი კონფორმულობა რეგულირებად საბაზრო ეკონომიკასთან დამოკიდებულებით არ არის იგივე, რასაც (თუნდაც ნაწილობრივ) ბაზრის მიმართ კონფორმულობაში ვგულისხმობთ. ბაზრის მიმართ კონფორმულობასთან მაშინ გვაქვს საქმე, როდესაც „ფასწარმოქმნის მექანიზმი და ბაზრის თვითრეგულირება, რომელსაც იგი იწვევს, კი არ უქმდება, არამედ მას ახალი „მაჩვენებლები“ ემატება და მათთან ასიმილირება ხდება“ [2, გვ.578]. ფასწარმოქმნის მექანიზმის ასპექტით რაღაც ღონისძიება, რომელიც ბაზრის მიმართ კონფორმულია, შესაძლებელია საბაზრო კოორდინაციისათვის საზიანო აღმოჩნდეს. გააუარესოს სისტემა ან სულაც დაანგრიოს იგი. ამის მიზეზი შესაძლებელია იყოს როგორც დოზირების პრობლემა, ასევე ის მოკლევადიანი თუ გრძელვადიანი ზემოქმედებები, რომლებიც თან ახლავს საშუალებების გამოყენებას. დოზირების პრობლემის კლასიკური მაგალითია აკრძალვითი ბაჟი. ერთი შეხედვით, ალოკაციისაგან განსხვავებით, ასეთი ღონისძიება არ აზიანებს ფასწარმოქმნის მექანიზმს, ამიტომაც იგი ბაზრის მიმართ კონფორმული ღონისძიებაა. მეორე მხრივ, საგარეო ვაჭრობაში აკრძალვითი ბაჟის შემოღებით გამოწვეული ზემოქმედება აუქმებს კონკურენციის შეზღუდვის კონტროლის შესაძლებლობას. ამიტომ, ეს ღონისძიება აუარესებს სისტემის მუშაობას. რაც შეეხება იმ ღონისძიებებს, რომელთა მიზანია სოფლის-მეურნეობის პროდუქციაზე ფასების გამყარება ინტერვენციაზე მოთხოვნის საშუალებით, ის ზიანს არ აყენებს ფასწარმოქმნის მექანიზმს (ცხადია, თუ ეს ჭტ -ს მოთხოვნებს არ ეწინააღმდეგება) და ამდენად ბაზრის მიმართ კონფორმული ღონისძიებებია. გარდა ამისა, ის შესაძლებელია სისტემის

მიმართ კონფორმულ ღონისძიებებდაც ვაღიაროთ, თუ ინტერვენციაზე მოთხოვნის საშუალებით აგრარულ ბაზარზე ფასების მერყეობის შემცირება მოხერხდება. თუ სახელმწიფო ინტერვენციის შემთხვევები დაგეგმილს დიდად აჭარბებს, ეს უკვე უტყუარი ნიშანია იმისა, რომ საბაზრო კოორდინაციის ფუნქციონირება დაირღვა ანუ აშკარაა რესურსების გაფლანგვის შემთხვევა. ეს ღონისძიება სისტემის გამაუარესებელი ზომაც იქნება. რაციონალურობის წანამძღვრიდან გამომდინარე და მიზნის მიმართ კონფორმულობის გათვალისწინებით, ასეთი ღონისძიებები მაშინ იქნება გამართლებული, თუ: 1) ხელი არ მიგვიწვდება სოფლის მეურნეობის ხელშემწყობ სხვა უფრო ადეკვატურ ზომებზე, 2) მათ (ზომებს) უფრო ნაკლები რესურსები და დანახარჯები დაჭირდება.

რაც შეეხება არჩევანის შესაძლებლობებს, ინტერვენციის შესახებ განხილული წესების [3, გვ.178-206] საფუძველზე უნდა აღინიშნოს, რომ:

- მიზნის მიმართ კონფორმულობის კრიტერიუმის გამოყენება მხოლოდ იმის უფლებას გვაძლევს, რომ ღონისძიებათა ვარგისიანობის შესახებ მხოლოდ ერთიანი (არადიფერენცირებული) მოსაზრება გექნოდეს;

- კონცეფციის თუ სისტემის მიმართ კონფორმულობის კრიტერიუმი მხოლოდ წინასწარი მსჯელობის ნებართვას გვაძლევს, რომლის საფუძველზე მიზნის მიმართ კონფორმულ ღონისძიებათა აგრეთვე მხოლოდ წინასწარ არჩევა შეიძლება.

ეკონომიკური პოლიტიკის გამტარებლისათვის მინიჭებული თავისუფლებიდან გამომდინარე, შესაძლებელია ერთმანეთისაგან განვასხვავოთ:

- საშუალების დისკრეციული გამოყენება, როდესაც მთლიანად ეკონომიკური პოლიტიკის გამტარებლის შეფასებაზეა დამოკიდებული რომელიმე საშუალება რა სიტუაციაში და როგორ გამოიყენოს;

- საშუალების გამოყენება წესის მიხედვით, როდესაც ეკონომიკური პოლიტიკის გამტარებლის შეფასება იმით იზღუდება, რომ თავიდანვე იძულებითი (სავალდებულო) სამართლებრივი წესით განსაზღვრულია: რა პირობებში, რა საშუალება, რა დოზით და რამდენი ხნით უნდა გამოიყენოს [4, გვ. 322].

ძალზე ცვალებადია საზღვარი, რომელიც ერთმანეთისგან ჰყოფს საშუალების დისკრეციულ გამოყენებას (რომელსაც შემთხვევით ინტერვენციასაც უწოდებენ) და წესის მიხედვით მის გამოყენებას, რასაც ფორმალურ მოქნილობადაც მოიხსენიებენ ხოლმე. მეორესთან, უპირველეს ყოვლისა, მაშინ გვაქვს საქმე, როდესაც საშუალებას სტაბილიზების პოლიტიკის მიზნით იყენებენ.

საკუთარი შეხედულებით მოქმედების თავისუფლება და საშუალების დისკრეციული გამოყენება შესაძლებელია, რამდენადაც ეკონომიკური პოლიტიკის სიტუაცია მიზნისადმი მაქსიმალურად კონფორმული საშუალების გამოყენების ნებას გვაძლევს. ამას წინ ედობება რამდენიმე დაბრკოლება. სწორედ დაყოვნებებისა და მათთან დაკავშირებული საფრთხის გამო, სტაბილიზების მიზნით შემოღებულმა ღონისძიებამ შესაძლებელია საწინააღმდეგო შედეგი გამოიღოს. ამას მივეყვართ მნიშვნელოვან მოსაზრებამდე: საქმე ეხება დაყოვნების ელემენტაგან ზოგიერთის მოცილებას, ხოლო სხვებისათვის მოქმედების ხანგრძლივობის შემცირებას. ეფექტიანი წესების შემოღების შემთხვევაში შესაძლებელია ინსტანციებთან დაკავშირებული დაყოვნებების თავიდან აშორება, ანდა შემცირება. წინასწარი დიაგნოზის მიხედვით მომავალში ერთნაირი კონკრეტული მოვლენები (მაგ., უმუშევრობის კვლევის ზრდა) ეკონომიკური პოლიტიკის ერთნაირ შედეგებამდე (სტრუქტურული ან ციკლური უმუშევრობა) მიგვიყვანს და მათი თერაპიაც (საშემოსავლო გადასახადის შემცირება) ერთნაირი იქნება.

უნდა აღინიშნოს, რომ შემთხვევითი ინტერვენციებით დაყოვნების საფრთხეებს ვერ ავიცილებთ. პირიქით, ეკონომიკური პოლიტიკის იდეების ფორმირების ასპექტიდან გამომდინარე, საკითხავია სურს და შეუძლია თუ არა საკანონმდებლო ხელისუფლებას სათანადოდ გამოიყენოს შეფასების ის არეალი, რომელსაც მას აღმასრულებელი ხელისუფლება თავაზობს. შეფასების თავისუფლებისა და შემთხვევითი ღონისძიებების

წინააღმდეგ რამდენიმე პრეტენზია ჩნდება, რომლებიც აუცილებლობას არ წარმოადგენს წესების შემოსაღებად:

- საკუთარი შეხედულებით მოქმედების თავისუფლებამ

შესაძლებელია არასასურველი ეკონომიკური პოლიტიკის გატარების ცდუნება აღძრას. პარლამენტს შეიძლება შეცდომით ეგონოს, რომ რაც შეიძლება ბევრი კანონის მიღება მისი წარმატებული მუშაობის დადასტურებაა. ასევე შესაძლებელია, აღმასრულებელი ხელისუფლებაც საფრთხის წინაშე დადგეს, საკუთარი შეხედულებით მოქმედების თავისუფლება ბოროტად გამოიყენოს და ამით ძალაუფლების დემონსტრირება მოახდინოს;

- საკუთარი შეხედულებით მოქმედების თავისუფლება აადვილებს ეკონომიკური პოლიტიკის ღიაობას მოკლევადიან შედეგთან დამოკიდებულებით. ამავე დროს, მას თან ახლავს საფრთხე, რომელიც ჯამურ ნეგატიურ ეფექტს უკავშირდება. ღიაობისკენ სწრაფვა იწვევს ინტერვენციების ზრდას, რასაც თან ახლავს, როგორც მოკლე, ასევე გრძელვადიან ზემოქმედებათა მატება. ეს ამნელებს ანდა სრულიად შეუძლებელს ხდის შედეგების საპარლამენტო კონტროლს და ღიაობისკენ სწრაფვას კიდევ უფრო აძლიერებს;

- საკუთარი შეხედულებით მოქმედების თავისუფლება შესაძლებელს ხდის, რომ აღმასრულებელი ხელისუფლება ინტერესთა ჯგუფების გავლენის ქვეშ მოექცეს. კერძო ინტერესების რეალიზება უფრო ადვილია, როდესაც აღმასრულებელი ხელისუფლება მათ მხარს უჭერს. ასეთი ზეწოლის თავიდან აცილება მიიღწევა მხოლოდ საკანონმდებლო კონტროლის გზით;

- შემთხვევითი ღონისძიებები ამნელებს ეკონომიკური პოლიტიკის დაგეგმვასა და გეგმაზომიერ კოორდინაციას. ერთი მხრივ, მისი წინასწარ განჭვრეტა უფრო ძნელია, ვიდრე წესების მიხედვით განხორციელებული ინტერვენციებისა. მეორე მხრივ კი, შემთხვევით ინტერვენციებთან დაკავშირებული დანაკარგები და კონტროლის ცდომილებები მაშინ ჩნდება, როდესაც ეკონომიკური პოლიტიკის გეგმების შემოწმებისა და კოორდინაციისათვის გარკვეული დროა საჭირო;

- წარმატების წინაპირობაა მართვის ცოდნა, რის დეფიციტიც ხშირია განვიცდით. ეკონომიკური პოლიტიკის შემადგენელი ელემენტების ურთიერთქმედებათა არასაკმარისი ცოდნა, ხშირ შემთხვევაში, უზარმაზარი რისკის წინაშე გვაყენებს. ამის მიზეზია გადამეტებული ნდობა,

რომელსაც ვუცხადებთ უცნობ, დაყოვნებულ ზემოქმედებათა პროგნოზირების შესაძლებლობებს.

წესების დადგენის სხვადასხვა ფორმაში რამდენიმე საერთო სტრუქტურული ელემენტი გამოიყოფა. ეკონომიკური პოლიტიკის ინსტანცია ან ზუსტად დადგენილი წესის მიხედვით მოქმედებს, ანდა მისი მოქმედების შესაძლებლობები შეზღუდულია. აუცილებელია ისეთი ინიცირებული ვითარებების (ინდიკატორები) განსაზღვრა, რომელიც ინსტანციას ავალდებულებს ანდა უფლებას ანიჭებს, რომ მან აუცილებელი მოქმედება განახორციელოს, ანდა დადგენილ ფარგლებში იფუნქციონიროს. დადგენილმა წესებმა ავტორიტეტის ძალა რომ შეიძინოს აუცილებელია წესებიდან გადახვევა სანქციებით ისჯებოდეს. ამიტომაც საჭიროა წესების დაცვის გაკონტროლება.

ის, რაც მართვის შესახებ მოდერების ასპექტით დისკრეციული პოლიტიკის წარმატების წინამძღვრის შესახებ ითქვა, უფრო მეტად ძალაშია საკუთარი შეხედულებებით მოქმედების შედარებით შეზღუდული სფეროს მიმართ. პრობლემის კონკრეტული არეალის შესახებ არსებული ცოდნის მოცულობა, როგორც წესი, შეზღუდულია. ეს შემდეგი დილემის წინაშე გვაყენებს: ისეთი წესების შემოღება, რომლებმაც უნდა მოაწესრიგოს საკუთარი შეხედულებებით მოქმედების შესაძლებლობები, მარცხით სრულდება. იმის გამო, რომ არასაკმარისია მართვის შესახებ ცოდნა. საშუალების დისკრეციული გამოყენების ასპექტითაც პოლიტიკური პრობლემების გვერდით თავს ცოდნასთან დაკავშირებული სირთულეები იჩენს. თუ ამ პირობებში შესაძლებელია შემთხვევითი ინტერვენციები, რომლებსაც პარლამენტი გააკონტროლებს, ისინი პრობლემური მაინც იქნება. საქმე ის არის, რომ ინსტანციების მხრივ დაყოვნების პროცესი კიდევ უფრო გაჭიანურდებოდა და ამ მასშტაბის კანონშემოქმედება სულის შემსუთველი საკანონმდებლო პროცესი იქნებოდა, რომელიც მოქალაქეთა ეკონომიკურ აქტივობას საფრთხეს შეუქმნიდა. ეს კი დასცემდა საკანონმდებლო ხელისუფლების ავტორიტეტს. მიუხედავად ამისა, ბევრ დემოკრატიულ ქვეყანაში სწორედ ასეთი ეფემერული საკანონმდებლო პროცესი შეინიშნება. ეს ნათელს ჰფენს იმ მოვლენასაც, თუ რატომ

არის გამართლებული ყველა ის არგუმენტაცია, რომელიც სტანდარტული ვალდებულებების შემოღებას მხარს უჭერს. უნდა გავითვალისწინოთ ისიც, რომ კანონმდებელს სურს ეკონომიკური პოლიტიკა წესების საშუალებით ჩამოაყალიბოს. შემდეგ კი ეფემერული არგუმენტაციის გზით ეს წესები დაიცვას და სიმყარე მიანიჭოს.

იმ შემთხვევებში, როდესაც შესაძლებელია წესების შემოღება და მათი რეალიზება, ეკონომიკური პოლიტიკის მცირე ინტერვენციის რამდენიმე შესაძლებლობა არსებობს. შესაძლებელი ზარალის თავიდან აცილების მიზნით, მათი გათვალისწინება აუცილებელია. მცირე ინტერვენცია და „ეკონომიკური პოლიტიკის მეტი სიმყარე“ [5, გვ.285]. ერთი მხრივ, ეს იმას ნიშნავს, რომ ეკონომიკური პოლიტიკის უფრო ცოტა შანსი არსებობს, მაგრამ მისი კონტროლის სიზუსტესთან დაკავშირებული რისკებიც მცირდება. იზრდება ეკონომიკური პოლიტიკის მოქმედების პროგნოზირების შესაძლებლობა და დროის ასპექტით იგი სრულ შესაბამისობაშია საბაზრო კოორდინაციის მოთხოვნებთან.

რაც უფრო მეტად არის გათვალისწინებული და დაფასებული საბაზრო კოორდინაციის თვითრეგულირების უნარი, მით უფრო მცირდება შემთხვევითი ინტერვენციების საფრთხე. უპირატესობა ენიჭება თანმიმდევრულ, გრძელვადიანსა და ფრთხილ ეკონომიკურ პოლიტიკას. განსაკუთრებულ სიფრთხილეს უნდა ვიჩენდეთ, როდესაც ვცდილობთ ჩარჩო პირობების დადგენას თვითრეგულირების გაუმჯობესების მიზნით.

იმ შემთხვევებში, როდესაც არსებობს წესების შემოღების შესაძლებლობა, ინტერვენციის პოლიტიკასთან შედარებით უპირატესობა სწორედ მას უნდა მივანიჭოთ. ასე უნდა მოხდეს მაშინაც, თუ ინტერვენციები თვითრეგულირების პრინციპულად გაუმჯობესების საშუალებას გვაძლევს. წესები გულისხმობს როგორც წინასწარი პროგნოზის, ასევე ეკონომიკური პოლიტიკის ერთჯერადი გადაწყვეტილების შესაძლებლობას. რაც უფრო იძულებითი (სავალდებულო) და მკაფიოდ ფორმულირებულია რომელიმე წესი, მით უფრო მცირდება ინსტანციებთან დაკავშირებული დაყოვნების პროცედურა.

**Logics of Applying Possibilities of Economic
Policy Rationally**

R. Gvelsiani

In order to apply means of economic policy rationally, it's important to follow a certain principle of succession. First of all, it should be considered how much the given means support to realization of the goal. Such means might be evaluated from the point of view of conformity to the goals. Afterwards, they should be evaluated on the basis of conformity to the concept and the system. In this way it can be determined how much conforming the measure is with the concept. This allows to make a preliminary choice. Final evaluation of economic policy measures requires cost-benefit analysis. At the same time, it is necessary to take into consideration basic and accompanying as well as short and long term results of applying the measures. Intercomparison of the analyzed measures is also very important.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. TUCHTFELDT, E. (1960), Zur Frage der Systemkonformitaet wirtschaftspolitischer Massnahmen; in H. J. SERAPHIM (Hrsg.): Zur Grundlegung wirtschaftspolitischer Konzeptionen (Schriften des Vereins fuer Socialpolitik, N. F. Bd. 18), Berlin;
2. THALHEIM, K. C. (1955), Zum problem der Einheitlichkeit in der Wirtschaftspolitik in K. MUHS (Hrsg.): Festgabe fuer Geirg Jahn, Berlin; 2004;
3. TUCHTFELDT, E. (1982). Wirtschaftspolitik, in: Handwoerterbuch der Wirtschaftswissenschaft, Bd. 9, Stuttgart;
4. STREIT E. M., Theorie der Wirtschafspolitik, 6. Auflage, Stuttgart, 2005;
5. EUCKEN, W. (1959), Grundsaeetze der Wsrtschaftspolitik, 7. Aufl., Tuebingen, 2004;
6. რ. გველესიანი, ი. გოგორიშვილი, ძირითად საზოგადოებრივ ღირებულებებთან ეკონომიკურ-პოლიტიკური გადაწყვეტილებების შესაბამისობა, თბ., 2012.

**საქართველოს კონკურენციის პოლიტიკის
სრულყოფის მიმართულაბები**

სლავა შებელავა
გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

შალვა გოგიაშვილი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ბოლო პერიოდში ექსპერტთა და სხვა დაინტერესებული მოქალაქეების მხრიდან სისტემატურად კეთდება განცხადებები ქვეყნის ცალკეული სასაქონლო ბაზრის მონოპოლიზაციის და მონოპოლიების წინააღმდეგ მებრძოლი ანტიმონოპოლიური სამსახურის შექმნის აუცილებლობის შესახებ. ამასთან, იქმნება შთაბეჭდილება, თითქოს, აღნიშნული სამსახურის შექმნის შემდეგ, ქვეყანაში დაიწყება საწვავის, წამლების და სხვა საქონლის ფასების მყისიერი კლება, რაც სხვა არაფერია, თუ არა ფართო საზოგადოების შეცდომაში შეყვანა. შესაბამისად, თუ ანტიმონოპოლიური სამსახურის შექმნა ფასების კლებას არ გამოიწვევს (ზოგადად, საზოგადოების დიდ ნაწილს არა მხოლოდ საწვავის და წამლის ფასი მიაჩნია მაღალ ფასად), ამას მოყვება საზოგადოების უარყოფითი რეაქცია.

აქვე გვინდა ხაზი გავუსვათ იმ გარემოებას, რომ ექსპერტთა უმეტესობა პანაცეად მიიჩნევს ანტიმონოპოლიური სამსახურის შექმნის აუცილებლობას, მაშინ როდესაც

ასეთი სამსახური საქართველოში 1992 წლიდან არსებობს [1, გვ.131]. ის ჯერ საქართველოს ეკონომიკის სამინისტროს შიგა სტრუქტურული ერთეულის სახით ფუნქციონირებდა 1992-1996 წლებში, ხოლო 1997-2005 წლებში კი – უკვე ამავე სამინისტროს სისტემაში, ოღონდ, საქართველოს პრეზიდენტის წინაშე ანგარიშვალდებული სტრუქტურული ერთეულის სახით როგორც საქართველოს სახელმწიფო ანტიმონოპოლიური სამსახური. ამასთან, სახელმწიფო ანტიმონოპოლიური სამსახურის ლიკვიდაციის შემდეგ (2005 წლის აგვისტო), იმავე დღეს შეიქმნა საქართველოს ეკონომიკური განვითარების სამინისტროს სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულების სახით - თავისუფალი ვაჭრობისა და კონკურენციის სააგენტო, რომლის საქმიანობის ძირითადი მიზნები და ამოცანები [2, გვ. 35] იგივე იყო, რაც ლიკვიდირებული ანტიმონოპოლიური სამსახურის (შინაარსობრივად - კონკურენცია, ანტიმონოპოლია და ანტიტრასტი სინონიმებია). მოგვიანებით, 2010 წლის მეორე ნახევრიდან, ეკონომიკური განვითარების სამინისტროს სისტემიდან გამოყვანილ იქნა თავისუფალი ვაჭრობისა და კონკურენციის სააგენტო და იმავე სახელწოდების საჯარო სამართლის იურიდიული პირის სახით ჩამოყალიბდა საქართველოს მთავრობის სტრუქტურაში. ამასთან, ევროკავშირის ექსპერტთა (შვედი ექსპერტების) აქტიური ჩარევით, 2011 წლის ბოლოს, სსიპ თავისუფალი ვაჭრობისა და კონკურენციის სააგენტო შეერწყო სსიპ სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტოს, რის შედეგადაც უკვე 2012 წლის 1 იანვრიდან ფუნქციონირებს სსიპ კონკურენციისა და სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტო. შესაბამისად, მსჯელობა იმაზე, რომ ქვეყანაში ანტიმონოპოლიური პოლიტიკის გამტარებელი ორგანო არ არსებობს და ის ახლა, 2013 წელს უნდა შეიქმნას, არასწორია.

ჩვენ შორს ვართ იმ მოსაზრებისაგან, რომ საქართველოში რეალიზებული კონკურენციული (ანტიმონოპოლი-

ური) პოლიტიკა პასუხობს დღევანდელ (ან თუნდაც 2005 წლამდე) მოთხოვნებს, მაგრამ ის, რომ ანტიმონოპოლიური პოლიტიკის რეალიზაციის სფეროში არსებობს მნიშვნელოვანი ხარვეზები, არ ნიშნავს ასეთი პოლიტიკის არ არსებობას.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, მიგვაჩნია, რომ დღეს მსჯელობა უნდა იყოს არა ახალი ანტიმონოპოლიური სამსახურის შექმნაზე, არამედ იმაზე, თუ როგორ უნდა მოხდეს არსებული კონკურენციის ორგანოს გაძლიერება. ეს უკანასკნელი კი მიღწევადია „თავისუფალი ვაჭრობისა და კონკურენციის შესახებ“ ჩარჩო კანონის სრულყოფისა და დახვეწის გზით. ამასთან, საჭიროების შემთხვევაში, არც კონკურენციული კანონმდებლობის აღმასრულებელი ორგანოს სტრუქტურულ რეორგანიზაციასა და მენეჯმენტის შეცვლაზე უნდა დავიხიოთ უკან, თუმცა, ეს არ ნიშნავს ცარიელ ნიადაგზე ახალი სტრუქტურის შექმნას.

ამასთან, გულისტკივილით უნდა აღვნიშნოთ, რომ ექსპერტები, რომლებიც ანტიმონოპოლიური სამსახურის შექმნის ინიციატივით გამოდიან (მოგვიტევეთ, მაგრამ ხანდახან რჩება შთაბეჭდილება, რომ ექსპერტთა გარკვეულ ნაწილს ანტიმონოპოლიური სამსახური და კონკურენციის სააგენტო სხვადასხვა ფუნქციის მქონე ინსტიტუტები ჰგონია) და ამ სამსახურის შექმნას უკავშირებენ ქვეყანაში ფასების პრობლემის მოგვარებას, ცუდ სამსახურს უწევენ ქვეყნის აღმასრულებელ ხელისუფლებას, რადგანაც კონკურენციის სააგენტოს (იგივე ანტიმონოპოლიური სამსახურის) ამოცანა ვერ იქნება ფასების კონტროლი და რეგულირება. ფასებით რეგულირებას ექვემდებარება მხოლოდ ბუნებრივი მონოპოლიის სექტორი და ამ საქმეს მეტ-ნაკლები წარმატებით თავს ართმევენ შესაბამისი დამოუკიდებელი მარეგულირებელი კომისიები. რაც შეეხება ლიბერალურ ბაზრებზე ფასების რეგულირებას (ფასების გამოცხადებას, თუ გამოცხადებუ-

ლი ფასების სისწორის დაცვას და ა.შ.), ეს ყოფილი ფასების სახელმწიფო ინსპექციის პრეროგატივა იყო და მასზე სახელმწიფომ 2005 წლის აგვისტოდან, სრულიად სამართლიანად, თქვა უარი. შესაბამისად, ლიბერალურ ბაზრებზე ფასების რეგულირების 2005 - წლამდელი მექანიზმების შემოღება არ შეესაბამება საბაზრო ეკონომიკის პრინციპებს. აღნიშნულიდან გამომდინარე მოლოდინი, რომ ანტიმონოპოლიურ სამსახურის ჩამოყალიბებით მოხდება ქვეყნის სასაქონლო ბაზრებზე დღეს არსებული თავისუფალი საბაზრო ფასების გადახედვა, სხვა არაფერია თუ არა საკითხისადმი არასწორი მიდგომა და დემაგოგია. ერთადერთი, რაც უნდა მოეთხოვოს ქვეყნის კონკურენციის (ანტიმონოპოლიურ) ორგანოს, ესაა - შესაბამისი სასაქონლო ბაზრების ანალიზი და მონიტორინგი. თუ მოკვლეულ ბაზრებზე ადგილი ექნება დემინგური, ან მონოპოლიურად მაღალი ან დაბალი ფასების გამოყენებას (რასაც სერიოზული დასაბუთება სჭირდება), ასევე, კონკურენციის შემზღუდავ შერწყმებს, შეთანხმებებს, დომინირებული მდგომარეობის ბოროტად გამოყენებას და ა.შ., სწორედ ასეთი უკანონო ქმედებები უნდა აღკვეთოს კონკურენციის სამსახურმა. თუმცა, ყოველივე ამას სჭირდება სრულყოფილი სამართლებრივი ბაზა. ამდენად, ამ ეტაპის უპირატესი ამოცანაა სწორედ კონკურენციის ჩარჩო კანონის სრულყოფაა. მართალია, დღეს ამ საკითხზე ღიად მიდის მსჯელობა, მაგრამ, ერთმნიშვნელოვნად იმის თქმა, რომ ქვეყნის საკონკურენციო სამართლებრივი ნორმა იქნება სრულყოფილი, ძნელია; ქვეყნის აღმასრულებელ ხელისუფლებას ადრეც არაერთხელ ჰქონია ამის მზაობა (ყოველ შემთხვევაში დეკლარირების დონეზე), მაგრამ საქმე საქმეზე რომ მიმდგარა, სრულყოფილი სამართლებრივი ნორმა არც ერთხელ არ მიუღიათ. ამ ეტაპზე, არსებობს კონკურენციის კანონის რამდენიმე ახალი ვერსია. ერთ-ერთი მათგანი უკვე წარდგენილია საქართველოს პარლამენტში ინიცია-

ტივის დონეზე. ჩვენი აზრით, საკმარისია ქვეყნის ეკონომიკის წინაშე მდგარი ანტიმონოპოლიური გამოწვევების დაკმაყოფილება „თავისუფალი ვაჭრობისა და კონკურენციის შესახებ“ საქართველოს კანონის სრულყოფით. კანონს უნდა ჩამოშორდეს მასში უცხო სხეულივით შეჭრილი დებულებები, რითაც მოხდება მისი ცალკეული დამახინჯებული მუხლის დახვეწა და ევროკავშირის შესაბამის ნორმებთან დაახლოება არა მხოლოდ სათაურის, არამედ შინაარსის დონეზე.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ჩვენი მიზანია წარმოვანიშნოთ ის ნაკლოვანებები, რაც „თავისუფალი ვაჭრობისა და კონკურენციის შესახებ“ საქართველოს მოქმედ კანონს (2012 წლის 8 მაისის რედაქცია) გააჩნია და დავსახოთ მათი გამოსწორების გზები.

1) არასწორად მიგვაჩნია, რომ კანონი არ ვრცელდება იმ ბაზრებზე, რომელთა საქონლური ბრუნვა არ აღემატება მშპ-ის 0,25%-ს [3, მუხლი 4, „ვ“ პუნქტი], რადგანაც იქმნება იმის საშიშროება, რომ მარილის, ასანთის და სხვა მსგავსი ბაზრები (სადაც დომინირებული მდგომარეობის ბოროტად გამოყენების ფაქტები ანტიმონოპოლიური რეგულირების არც თუ ისე შორეულ წარსულში იყო გამოვლენილი და აღკვეთილი) არ მოხვდება კონკურენციის კანონის რეგულირების სფეროში. მით უმეტეს იმ ფონზე, რომ „საქართველოს 2010 წლის მშპ-ის მოცულობიდან გამომდინარე, 0,25% დაახლოებით 52 მლნ ლარს შეადგენს“ [4, გვ.17];

2) გაუმართლებელია, რომ კანონი არ ვრცელდება ქვეყნის უსაფრთხოების მნიშვნელოვან ობიექტებზე და თავდაცვისა და საზოგადოებრივი უსაფრთხოებისათვის საჭირო საქონელსა და მომსახურებაზე [3, მუხლი 4, პუნქტი „ზ“], რადგანაც აღნიშნულიდან გამომდინარე, თუ ეკონომიკური აგენტი არეალიზებს თავდაცვისა და საზოგადოებრივი უსაფრთხოებისათვის საჭირო საქონელსა და მომსახურებას (ასეთი საქონელი შეიძლება იყოს საწვავიც),

სლავა შეტევა, შალვა გოზიაშვილი

მაშინ მას შეუძლია ამ სფეროში დაარღვიოს კონკურენციის ზოგადი პრინციპები და იმოქმედოს თავისი შეხედულებით, მათ შორის, არაკეთილსინდისიერადაც (აქსიომაა ის, რომ კონკურენციის კანონი კეთილსინდისიერ მეწარმეებს ბიზნესის კეთებაში ხელს კი არ უშლის, არამედ ახალისებს მათ. ამდენად, გაურკვეველია - რატომაა საფრთხის შემცველი და რატომ არ უნდა ვრცელდებოდეს კონკურენციის ზოგადი ნორმები იმ ეკონომიკურ აგენტებზე, რომლებიც ამ ბიზნესით იქნებიან დაკავებულები; ასეთი მიდგომით, ხომ შეიძლება არც საგადასახადო, არც საბაჟო და ა.შ. სამართლებრივი ნორმები არ გაავრცელდეს ამ ან სხვა სფეროებზე და მაშინ რას მივიღებთ; მით უმეტეს, ბაზრის მონაწილე სუბიექტის მიერ კონკურენციის ნორმების იგნორირებით, სხვა სუბიექტთათვის მიყენებული ზიანი, ძირითადად (უმრავლეს შემთხვევაში) დიდად აღემატება საგადასახადო კანონმდებლობის დარღვევით მიყენებულ ზიანს);

3) კანონი არ ვრცელდება ისეთ ჰორიზონტალურ ხელშეკრულებებზე, რომლის მხარეთა ერთობლივი საბაზრო წილი შესაბამის ბაზარზე არ აღემატება 25%-ს, ხოლო ვერტიკალური ხელშეკრულებების შემთხვევებში - 40%-ს. ასევე, კანონი არ ვრცელდება თუ ეკონომიკურ აგენტთა შორის დადებული ხელშეკრულება მოიცავს როგორც ჰორიზონტალური, ასევე ვერტიკალური ხელშეკრულების მახასიათებლებს, რის გამოც რთულია მისი კლასიფიკაცია ამა თუ იმ სახეობის ხელშეკრულებად, და ამ ხელშეკრულების მხარეთა ერთობლივი საბაზრო წილი შესაბამის ბაზარზე არ აღემატება 40%-ს [3, მუხლი 8, პუნქტები „ა“, „ბ“, „გ“].

აღსანიშნავია, რომ ევროკავშირის რეკომენდაციებით, ეს მაჩვენებლები ჰორიზონტალური ხელშეკრულების შემთხვევაში, არ უნდა აღემატებოდეს 10%-ს, ვერტიკალური ხელშეკრულების შემთხვევაში - 15%-ს, ხოლო, როდესაც რთულია კლასიფიკაცია, მაშინ მასში მონაწილე მხარეთა

ერთობლივი წილი შესაბამის ბაზარზე არ უნდა აღემატებოდეს 10%-ს [5; 8; 11];

4) კანონში ჩადებული სახელმწიფო დახმარებების მარეგულირებელი დებულებები მთლიანად კარგავს აზრს, რადგან სახელმწიფო დახმარებების განმარტებაში [3, მუხლი 3, პუნქტი „ტ“] აღნიშნულია, რომ ის არ გულისხმობს საქართველოს პრეზიდენტის, საქართველოს მთავრობის და ქალაქ თბილისის მერიის სარეზერვო ფონდებიდან გამოყოფილი თანხების დახარჯვას. არადა, ამ თანხებმა შესაძლებელია ცალკეულ სასაქონლო ბაზარზე არსებულ კონკურენციაზე არსებითი გავლენა იქონიოს. მითუმეტეს, „2011 წლის მონაცემებით, აღნიშნული სარეზერვო ფონდების მოცულობამ წამში 102 მლნ ლარი შეადგინა“ [6, გვ.9];

5) კანონის თანახმად დასაშვებია ნებისმიერი სახეობის გადასახადების შემცირებისა და რესტრუქტურისაციის შემთხვევა, თუ აღნიშნულ საკითხებზე გადაწყვეტილებებს იღებს საქართველოს მთავრობა [3, მუხლი 12, პუნქტი 2, ქვეპუნქტი „თ“], რაც ყოველად გაუმართლებელია, რადგანაც ცალკეული ეკონომიკური აგენტისათვის, ამა თუ იმ ფორმით, გადასახადის შემცირების ან/და რესტრუქტურისაციის თაობაზე გადაწყვეტილებას ყოველთვის მთავრობა იღებს (იღებდა). შესაბამისად, თუ არ იქნება ამ ნაწილში კონკურენციის ზოგადი პრინციპები დაცული, არაა გამორიცხული ადგილი ჰქონდეს პატიოსან მეწარმეთა ინტერესების საზიანო ქმედებებს;

6) კანონის რეგულირებიდან გამოსულია საგადასახადო დავალიანების გადახდევინების უზრუნველყოფის ღონისძიებების შეჩერებისა და საგადასახადო დავალიანების ჩამოწერის შემთხვევები [3, მუხლი 12, პუნქტი 2, ქვეპუნქტი „ი“], რაც ასევე არასწორია, რადგანაც ასეთი გამონაკლისებით ადვილადაა შესაძლებელი შეილახოს კეთილსინდისიერი კონკურენციის პრინციპები შესაბამის სასაქონლო ბაზარზე.

ბზე. ამიტომ, ვფიქრობთ, საჭიროა მეტი ერთგულება ეკონომიკური კონკურენციის ზოგადი პრინციპებისადმი, რითაც საბოლოო ანგარიშით, მოიგებს შესაბამისი ბაზრის ყველა მონაწილე, სახელმწიფოს ჩათვლით;

7) კანონი არ ითვალისწინებს, არადა აუცილებელია, რომ კონკურენციის მთავარი სახელმწიფო ორგანო იყოს ალტურვილი ისეთი უფლებამოსილებით, რომ მის მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების გაუქმების უფლება არ ჰქონდეს არაფის, გარდა სასამართლო ხელისუფლებისა (კონკურენციის ორგანოს უნდა ჰქონდეს არა სარეკომენდაციო ხასიათის, არამედ შესასრულებლად სავალდებულო გადაწყვეტილებების მიღების უფლებამოსილება);

8) სამწუხაროდ, კანონის მიხედვით, მთავრობის მიერ გაცემულ სახელმწიფო დახმარებებზე საბოლოო გადაწყვეტილებას, კონკურენციის სააგენტოს რეკომენდაციების საფუძველზე, ისევ მთავრობა ღებულობს, რაც ასევე არასწორია (კონკურენციის ორგანო უნდა იყოს მთავრობის მიერ მიღებული კონკურენციის შემზღუდავი გადაწყვეტილებების გამომვლენი და აღმკვეთი და არა მთავრობისათვის კონკურენციის დარღვევის ფაქტებზე მხოლოდ რეკომენდაციების შემმუშავებელი);

9) პრობლემატურია ისიც, რომ „თავისუფალი ვაჭრობისა და კონკურენციის შესახებ“ საქართველოს კანონის თანახმად, კონკურენციისა და სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტოს უფლება არა აქვს მთავრობისაგან დამოუკიდებლად (საკუთარი ინიციატივით) მოახდინოს სასაქონლო ბაზრების ანალიზი. კერძოდ, მას ამ უფლებას ანიჭებს საქართველოს მთავრობა წინასწარ განსაზღვრულ პრიორიტეტულ მიმართულებებზე. შესაბამისად, იმ ბაზრებზე, რომლებიც პრიორიტეტულ მიმართულებებში არაა მოქცეული, რომც ჰქონდეს ადგილი არაკეთილსინდისიერ კონკურენციას, მასზე რეაგირების უფლებამოსილება სააგენტოს არ გააჩნია. ე.ი.

სააგენტო პასუხს არ აგებს იმ ბაზრებზე არსებულ არაკონკურენტულ მდგომარეობაზე, რომლებიც მთავრობას პრიორიტეტულ მიმართულებებში არ აქვს შეტანილი, რაც არასწორი და გაუმართლებელია;

10) მიგვაჩნია, რომ ინდივიდუალური სახელმწიფო დახმარების უმნიშვნელო ოდენობის განსაზღვრა უნდა ხდებოდეს არა მთავრობის გადაწყვეტილებით, არამედ კანონით; მითუმეტეს, ამ ნაწილში არსებობს ევროკავშირის რეგულაცია, რომლითაც განსაზღვრულია დე მინიმის-ს ზედა ჩარჩო [7]; ჩვენი აზრით, დე მინიმის-ს საკითხით მანიპულირების უფლება აღმასრულებელ ხელისუფლებას არ უნდა ჰქონდეს;

11) ფაქტია, რომ ევროკომისიის თანხმობა არ სჭირდება იმ სახელმწიფო დახმარებებს, რომლებიც გაცემულია მცირე და საშუალო ზომის საწარმოებზე; კვლევისა და განვითარებისათვის; გარემოს დაცვისათვის; დასაქმებისა და ტრენინგებისათვის; ასევე, რეგიონურ დახმარებას, რომელიც დამტკიცებულია კომისიის მიერ თითოეული წევრი სახელმწიფოსათვის. სამწუხაროდ, ევროკავშირის ეს მიდგომა სახელმწიფო დახმარებების ნაწილში, გაფართოებულ და განვრცობილ იქნა იმ კუთხით, რომ საქართველოში დღეს მოქმედ კონკურენციის ჩარჩო კანონში ჩაიდო როგორც გამონაკლისი - საგადასახადო დავალიანების ჩამოწერის, გადასახადის შემცირების და სხვა მსგავსი საკითხები, რაც, არა თუ აახლოებს, არამედ წინააღმდეგობაში მოდის ევროკავშირის პრინციპებთან სახელმწიფო დახმარების გაცემის ნაწილში. უფრო მეტიც, კანონის ეს ნაწილი თვით „კონკურენციის პოლიტიკის ყოვლისმომცველი სტრატეგიის შესახებ“ საქართველოს მთავრობის 2010 წლის 3 დეკემბრის №1551 განკარგულებასთანაც მოდის წინააღმდეგობაში, რადგანაც ამ სტრატეგიის თანახმად განსაზღვრულია, რომ „კონკურენციის ჩარჩო კანონით სახელმწიფო დახმარება

განიმარტება ევროკავშირის კანონმდებლობის შესაბამისად“ [8, გვ.177], რაც სამწუხაროდ, არ იქნა გათვალისწინებული კონკურენციის 2012 წლის 8 მაისის კანონის მიღების დროს. ეს ყველაფერი კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ კანონის ეს ნაწილი სერიოზულ რედაქციულ (და არა მარტო რედაქციულ) სრულყოფას საჭიროებს;

12) კანონი არ ითვალისწინებს ეკონომიკური კონკურენციის სამართლებრივი ბაზის აღსრულების ხელისშემწყობ რიგ მნიშვნელოვან დეფინიციას - „არაკეთილსინდისიერი კონკურენცია“, „უმნიშვნელო საბაზრო ძალაუფლება“, „მონოპოლიური საქმიანობა“ (კანონში ამის ასახვის აუცილებლობა გამომდინარეობს საქართველოს კონსტიტუციიდან. კერძოდ, საქართველოს კონსტიტუციის 30-ე მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად - „... . . . აკრძალულია მონოპოლიური საქმიანობა, გარდა კანონით დაშვებული შემთხვევებისა“ [9, გვ.11-12]. შესაბამისად, დაკონკრეტება იმისა, თუ როგორ საქმიანობას ჰქვია „მონოპოლიური საქმიანობა“, ჩარჩო კანონმა უნდა განსაზღვროს ან კონსტიტუციაში უნდა შევიდეს ცვლილება და იქ ჩაიწეროს, რომ აკრძალულია არა „მონოპოლიური საქმიანობა“, არამედ „დომინირებული მდგომარეობის ბოროტად გამოყენება“. ეს უკანასკნელი კი, უკვე კონსტიტუციას მოიყვანს კანონთან შესაბამისობაში), „კონკურენტულზე მაღალი ფასი“, „დემპინგი“ და სხვ.;

13) კანონი უნდა ითვალისწინებდეს უკანონოდ გაცემული სახელმწიფო დახმარების უკან დაბრუნების ვალდებულებას. წინააღმდეგ შემთხვევაში გამოდის, რომ კონკურენციის კანონმდებლობის დარღვევით გაცემული სახელმწიფო დახმარება დაუაფიქსირეთ, მაგრამ მის მიმღებს ვეუბნებით, რომ თქვენ, მართალია, დაარღვიეთ კანონი, თუმცა, კანონი თქვენს ქმედებაზე პასუხისმგებლობას არ ითვალისწინებს (ეს „კანონის“, ზოგად, ჩარჩო პრინციპებს ეწინააღმდეგება); დავის საგანი არ შეიძლება იყოს ის, რომ ნებისმიერი კანონი

რეგულირების სფეროს მკაცრ ჩარჩოებში აქცევს და ამით იცავს სამართლიანობას. სამართლიანობის დაცვა კი, დანაშაულის არა მხოლოდ გამოვლენა, არამედ მისი აღკვეთა და დასჯაცაა (წინააღმდეგ შემთხვევაში, აზრს კარგავს დანაშაულის გამოვლენაც);

14) კონკურენციის ორგანოს უფლება უნდა ჰქონდეს, საქართველოს მთავრობის მიერ განსაზღვრული პრიორიტეტული მიმართულებების გარდა, სხვა ნებისმიერ სასაქონლო ბაზარზე, აუცილებლობის შემთხვევაში, შეუზღუდავად მოახდინოს რეაგირება არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის ფაქტებზე და დასაბუთების შემთხვევაში, აღკვეთოს ის;

15) ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ კანონის მე-18 მუხლის პირველი პუნქტის „ბ“ და „ვ“ პუნქტები, ჩვენი აზრით, ურთიერთშესაბამისობაშია მოსაყვანი. პირველ შემთხვევაში, („ბ“) საქმესთან დაკავშირებული დოკუმენტაციის მიუღებლობისას, მოკვლევის მიზნით სასამართლოს წარედგინება შუამდგომლობა აგენტის მიერ შესაბამისი დოკუმენტაციის წარმოდგენის დავალებულების თაობაზე, ხოლო მეორე („ვ“) შემთხვევაში, საქმესთან დაკავშირებული ინფორმაციის მიუწოდებლობის შემთხვევაში, ეკონომიკურ აგენტს უწევდება ადმინისტრაციული ჯარიმა (ჯარიმების დაკისრება ყველა შემთხვევაში მხოლოდ სასამართლოს მეშვეობით უნდა ხდებოდეს). ასეთ შემთხვევებში (ეხება ინფორმაციის თუ დოკუმენტაციის მიუღებლობას) სააგენტო ინფორმაციის (დოკუმენტაციის) მიუწოდებლობაზე უნდა ადგენდეს ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის ოქმს და უგზავნიდეს სასამართლოს (მოთხოვნით თანხის დაკისრება+დავალებულება ინფორმაციის/დოკუმენტაციის მოწოდებაზე) საბოლოო გადაწყვეტილების მისაღებად (ეს ერთმნიშვნელოვნად უნდა იკითხებოდეს კანონში);

16) არის კიდევ ისეთი საკითხი კანონში, რაც აზრთა სხ-

სლავა შებელავა, შალვა გოგიაშვილი

ვადასხვაობას იწვევს. კერძოდ, საქართველოს კონკურენციის ჩარჩო კანონის შესაბამისად (თავი VII), ჯარიმები მიბმულია ეკონომიკური აგენტის მიერ წინა ფინანსურ წელს მიღებულ მოგებაზე, ხოლო თუ მას მოგება არ მიუღია იმ პერიოდში, მაშინ ჯარიმი ებმება ბრუნვას (2%-ით). აქ ექსპერტები ძირითადად პროცენტის სიდიდეზე დავობენ, რაც არასწორია, რადგანაც, ჩვენი აზრით, ის, თუ რა პროცენტი უნდა იყოს სანქციებთან დაკავშირებით განსაზღვრული, არის ქვეყნის მთავრობის და პარლამენტის გადასაწყვეტი. შესაბამისად, ამ ნაწილში პრეტენზიები არ შეიძლება იყოს მიღებული. ერთადერთი, რაც ჩვენი აზრით, შეიძლება იყოს სადავო, ესაა – კანონდარღვევის აღმოფხვრამდე სანქციის (საურავის) დაკისრების საკითხი, რასაც ევროკომისია ახორციელებს არაუმეტეს წინა წლის საშუალოდლიური ბრუნვის 5%-ის [10] ფარგლებში, რაც კონკურენციის 2012 წლის 8 მაისის კანონით არაა გათვალისწინებული.

Regarding Improving Competition Policy of Georgia

**S. Petelava
Sh. Gogiashvili**

The article critically analyses the issues of improving competition policy in Georgia. It's highlighted that it's not among the competencies of the Antitrust Service to regulate and control markets through prices. Though, restriction of monopolistic activities and limitation of unfair competition will obviously contribute to regulation of monopolistic prices.

The authors consider that the competition (antitrust) service has to analyze and monitor relevant markets. If case there are some cases of damping or monopolistic high or low prices, mergers and agreements restricting competition, abuse of dominant position, etc. - such illegal acts should be eliminated by the competition department. However, in order the country's competition service is able to reveal antitrust activities and prevent them a perfect legal framework is needed. Thus, currently, the primary objective is to improve legal framework of the competition. Consequently, specific suggestions for improving the law on Free Trade and Competition adopted on May 8, 2012 are suggested.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ფეტელავა ს., კონკურენციის თეორია და ანტიმონოპოლიური რეგულირება საქართველოში, „ლოი“, თბ., 2007;
2. გოგიაშვილი შ., კონკურენციის ეკონომიკური პოლიტიკა და საკანონმდებლო პრაქტიკა საქართველოში, „ინოვაცია“, თბ., 2009;
3. „თავისუფალი ვაჭრობისა და კონკურენციის შესახებ“ საქართველოს კანონი, 2012 წლის 8 მაისი;
4. კონკურენციის პოლიტიკა, საბაჟო პროცედურები, ინტელექტუალური საკუთრების უფლებები, ევროპის სამეზობლო პოლიტიკის სამოქმედო გეგმის შესრულება საქართველოში 2011 წელს, სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენელთა შეფასება, ევრაზიის თანამშრომლობის ფონდის ევროინტეგრაციის პროგრამა, თბ., 2012 წლის იანვარი;
5. ევროკომისიის რეგულაცია №2658/2000, 2000 წლის 29 ნოემბერი;
6. „კონკურენციის პოლიტიკის ყოვლისმომცველი სტრატეგია“, საქართველოს მთავრობის 2010 წლის 3 დეკემბრის №1551 განკარგულება;

სლავა შებელავა, შალვა გოგიაშვილი

7. ევროკავშირის რეგულაცია №2790/1999, 1999 წლის 22 დეკემბერი;

8. ევროკავშირის რეგულაცია №1/2003, 2003 წლის იანვარი;

Commission Regulation (EC) #69/2001 of 12 January 2001 on the application of Articles 87 and 88 of the EC Treaty to de minimis;

9. Commission Regulation (EC) #994/98 of 7 May 1998 on the application of Articles 92 and 93 of the Treaty establishing the European Community to certain categories of horizontal state aid;

10. saqarTvelos konstitucia, gamomcemloba „raizi“, Tb., 2005; 3

11. „კონკურენციის პოლიტიკის ყოვლისმომცველი სტრატეგია“, საქართველოს მთავრობის 2010 წლის 3 დეკემბრის №1551 განკარგულება.

**ელექტრონული სახელმძღვანელოს
შექმნის თეორიულ-მეთოდოლოგიური
საკითხები**

ენვერ ლაზვილავა

**ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თსუ-ის
ასოცირებული პროფესორი,**

სწავლების კომპიუტერული ტექნოლოგიები (ვეროპის ქვეყნების სამეცნიერო ლიტერატურაში მას მობილურ ტექნოლოგიებსაც უწოდებენ) ყველაზე ზოგადი განმარტებით, არის პერსონალური კომპიუტერების, სხვა მცირეგაბარიტიანი აპარატული საშუალებების, პროგრამული უზრუნველყოფის, ინტერნეტ-სერვისების, აგრეთვე იმ ხერხების, მეთოდებისა და წესების ერთობლიობა, რაც საშუალებას იძლევა განხორციელდეს სასწავლო ინფორმაციის ელექტრონული თავმოყრა, შენახვა, დამუშავება, ასახვა ტექნიკური, აუდიო, ვიდეო და გრაფიკული საშუალებებით ოპერატიული კომუნიკაციის პირობებში საერთაშორისო კომპიუტერული და საკომუნიკაციო ქსელების რესურსების გამოყენებით [1, გვ.99].

განათლების ინფორმატიზაციის ცენტრალური ცნებებია "ელექტრონული სწავლება" (e-learning) და ელექტრონული სახელმძღვანელო.

ელექტრონული სწავლება რთული ცნებაა, რომელშიც აკუმულირდება და ინტეგრირდება განათლების სფეროში გამოყენებული ინოვაციური ინფორმაციულ-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიები: სწავლების კომპიუტერული ტექნოლოგიები, ინტერაქტიული მულტიმედია, სწავლება ვებ-ტექნოლოგიების ბაზაზე, on-line სწავლება და ა.შ. ამ ტერმინმა თანდათან გამოდევნა ფართოდ გავრცელებული ტერმინი „დისტანციური სწავლება“. შესაბამისად იშლება სახღვრები დაშორებულ სწავლებასა და უშუალოდ სასწავლებლის ფარგლებ-

ში სწავლებას შორის. ელექტრონული სწავლება ასახავს სასწავლო პროცესის დისტანციური და ტრადიციული ორგანიზაციის ინტეგრაციას ინფორმაციული და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების ბაზაზე.

განათლების თანამედროვე სისტემა ევროპის წამყვან ქვეყნებში ვითარდება სასწავლო დაწესებულების საქმიანობის ყველა სფეროში ინფორმაციულ-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების დანერგვით და ძირითადად განპირობებულია ინტერნეტ-ტექნოლოგიების საშუალებებზე თავისუფალი წვდომით. ეს უკანასკნელი იწვევს სასწავლო პროცესის ტრადიციული მიდგომებისა და მეთოდების მნიშვნელოვან ცვლილებებს.

ელექტრონული სწავლება მოსწავლეებსა და მასწავლებლებს აძლევს ინფორმაციის არატრადიციულ წყაროებზე თავისუფალი წვდომის საშუალებას, ამადლებს დამოუკიდებელი მუშაობის ეფექტიანობას, იძლევა შემოქმედების, საკუთარი უნარების გამოვლენისა და განვითარების სრულიად ახალ შესაძლებლობებს. გარდა აღნიშნულისა, შესაძლებელი ხდება რეალიზებული იქნეს სწავლების სხვა ახალი ფორმები და მეთოდები. ამ მიზნით ფართოდ გამოიყენება ლოკალური და გლობალური საინფორმაციო ქსელები, ტელეკონფერენციები, ელექტრონული ფოსტა, ფორუმი, ჩატი და ა.შ.

ელექტრონული სწავლება საშუალებას იძლევა თანამედროვე პედაგოგიკური ტექნოლოგიები გახდეს პიროვნებაზე ორიენტირებული და მიმართული იყოს მოსწავლის ინდივიდუალური უნარების განვითარებაზე.

სამეცნიერო ლიტერატურაში ფართოდაა განხილული ელექტრონული სწავლების უპირატესობების დამადასტურებელი მრავალი მაჩვენებელი და პარამეტრი. საკმაო ყურადღება ეთმობა მის უარყოფით მხარეებსაც, თუმცა, ავტორთა უმრავლესობის აზრით, ის არაარსებითია და ხასიათდება შემცირების ტენდენციით. ელექტრონული სწავლება მოითხოვს განსხვავებული ფორმებისა და მეთოდების გამოყენებას

===== ეკონომიკური თეორია და ეკონომიკური პოლიტიკა

სწავლების სხვადასხვა დონისა და საფეხურების მიხედვით. შესაბამისად, მისი გამოყენების შედეგებიც წარმოსდგება გარკვეული სპეციფიკური მაჩვენებლებით. უნდა აღინიშნოს, რომ ელექტრონული სწავლების სხვადასხვა ფორმა განსაკუთრებით ფართოდ და ეფექტიანად ინერგება უმაღლესი სკოლის სისტემაში. უმაღლეს სასწავლებელში ელექტრონული სწავლების ფართოდ დანერგვა გამოიწვევს შემდეგ მნიშვნელოვან ცვლილებებს:

- მაღალი ხარისხის საგანმანათლებლო მომსახურების სპექტრის გაფართოება;
- სტუდენტთა ცოდნის ამადლება და უნარ-ჩვევების გაფართოება;
- შესასწავლი მასალის მიმართ ინტერესის გაზრდა, მასალის საინტერესო ფორმებითა და პირობებში მიწოდების ხარჯზე;
- პედაგოგთა პროფესიული ზრდისა და კვალიფიკაციის ამადლების შესაძლებლობა;
- სტუდენტთა დატვირთვის შემცირება;
- საგანმანათლებლო რესურსების დროული განახლებისა და გავრცელების უზრუნველყოფა, მათი ხელმისაწვდომობის გაზრდა;
- ერთდროულად მოსწავლეთა რაოდენობის ზრდა;
- სტუდენტთა სწავლების უწყვეტობის უზრუნველყოფა დროითი და სივრცული შეზღუდვების მოხსნის ხარჯზე;
- სტუდენტთა მუშაობის (სწავლის) პერსონალური გრაფიკის უზრუნველყოფა;
- შეაღებური და ფინალური ატესტაციების გაიოლება და გამრავალფეროვნება.

საქართველოს განვითარების ახალი სოციალურ-ეკონომიკური რეალიები, რაც ხასიათდება მოსახლეობის სოციალური და პროფესიული მობილობის არსებითად გააქტიურებით, მოითხოვს განათლების ორგანიზაციის ისეთი ახალი,

ადეკვატური ფორმების ძიებასა და დანერგვას, რომლებიც უზრუნველყოფს მოსახლეობის მიერ განათლების მიღებაზე ან ადრე მიღებული განათლების სრულყოფაზე მზარდი მოთხოვნების დაკმაყოფილებას.

ამჟამად, რომ განათლების ტრადიციული კონცეფციები და ფორმები ახალ პირობებში კარგავს ეფექტიანობას და ჩამორჩება მსოფლიოს მოწინავე ქვეყნების სტანდარტებს. ერთ-ერთი უმწვავესი პრობლემაა ხარისხიანი საგანმანათლებლო მომსახურებისა და რესურსებისადმი წვდომის შემცირება. წამყვანი უმაღლესი სასწავლებლები, რომლებსაც გააჩნიათ კვალიფიციური პედაგოგები და სხვა საგანმანათლებლო რესურსები, ძირითადად კონცენტრირებულია მსოფლიოს მოწინავე ქვეყნებში, მსხვილ ქალაქებში, რაც მოსახლეობის უმრავლესობას უქმნის თითქმის გადაულახავ ფინანსურ და სხვა სახის ბარიერებს. ამიტომ, უდიდეს მნიშვნელობას იძენს განათლების სფეროში ისეთი ახალი სამეცნიერო მიმართულებებისა და ცნებების წარმოშობა და განვითარება, როგორცაა: განათლების ინფორმატიზაცია, ერთიანი საგანმანათლებლო სივრცე, განათლების მისაწვდომობა, ელექტრონული სასწავლო რესურსების ელექტრონული სწავლება [2, გვ.16].

ზემოთ აღნიშნული, ურთიერთდაკავშირებული, ინტეგრირებული სამეცნიერო მეთოდოლოგიური და გამოყენებითი პრობლემების კვლევა უნდა წარიმართოს იმ მიმართულებით, რომ მაქსიმალურად შეუწყოს ხელი შემდეგი ურთიერთდაკავშირებული სამეცნიერო და პრაქტიკული პრობლემების გადაწყვეტას:

– ინფორმაციულ-საკომუნიკაციო ინფრასტრუქტურების განვითარება, რომელიც უზრუნველყოფს სხვადასხვა დონის საგანმანათლებლო დაწესებულებათა ურთიერთკავშირს. რის შედეგადაც გაჩნდება სასწავლო დანიშნულების ინფორმაციული რესურსების რეალური ოპერატიული გაცვლის შესაძლებლობა, როგორც ტერიტორიულად დაშორებულ საგან-

მანალებლო დაწესებულებებს, ასევე მოსწავლეებს შორის;

– საგანმანათლებლო რესურსების ახალი ინფორმაციული გარემოს ჩამოყალიბება, ახალი ინფორმაციული ტექნოლოგიების მოთხოვნასა და სწავლების პროცესში მისი გამოყენების თავისებურებების გათვალისწინებით;

– სასწავლო დაწესებულებების, მასწავლებლების, მეთოდისტების, სასწავლო პროცესის ადმინისტრატორების მასობრივი მომზადება ინფორმაციული ტექნოლოგიებისა და ახალი საგანმანათლებლო რესურსების სწავლებაში ეფექტიანი გამოყენების მიმართულებით;

– სასწავლო პროცესის ადმინისტრირების ინფორმაციზაცია;

– სასწავლებლის ერთიანი საინფორმაციო სივრცის შექმნა, რომლის ძირითადი მიზნებია; მომხმარებელთა (მოსწავლეთა) სასწავლო მოთხოვნების მაქსიმალური ინდივიდუალიზაციის უზრუნველყოფა; ცოდნის ხარისხის ამაღლება სწავლების პროცესში ინფორმაციული რესურსების (ელექტრონული სახელმძღვანელოების, ცოდნის ბაზების, ელექტრონული ბიბლიოთეკების) გამოყენებით; სასწავლო პროცესის კომპლექსური მართვის ეფექტიანობის ამაღლება; რესურსების ეფექტიანი გამოყენება.

სასწავლო პროცესში გამოყენებული ტექნიკური და ტექნოლოგიური საშუალებების მრავალფეროვნების მიუხედავად, სწავლების ხარისხი უწინარეს ყოვლისა, დამოკიდებულია სასწავლო მასალის სრულყოფილებაზე (ხარისხზე), მისი წარმოდგენის ფორმებსა და სასწავლო პროცესის ორგანიზაციაზე.

ინფორმაციის დიდი მოცულობა, სხვადასხვა ინფორმაციულ ნაკადსა და წყაროებს შორის მაღალი კონკურენცია წარმოშობს ახალ მოთხოვნებს სასწავლო მასალის წარმოდგენისა და მიწოდების ხერხების მიმართ. ცოდნისადმი ინტერესი ფართოვდება მისი მაქსიმალურად მოხერხებული და იოლად გასაგები სახით მიწოდების ხარჯზე. სწავლების

პროცესი მაქსიმალურად ეფექტიანი ხდება მაშინ, როდესაც მომხმარებელი ურთიერთმოქმედებს ისეთ გარემოსთან, სადაც ხდება სასწავლო და სათამაშო პროცესების დაახლოება. ამას ხელს უწყობს სამგანზომილებიანი ინტერაქტიული სისტემების შექმნა, რომელიც გამოიყენება ელექტრონული სწავლებისას სხვადასხვა სახეობის ამოცანის გადასაწყვეტად – სასწავლო მასალის ვიზუალიზებასა და პრეზენტაციიდან, პერსპექტიული გეგმების შემუშავებასა და პროცესების სიმულაციამდე. ასეთი სისტემების ძირითადი უპირატესობებია: ვირტუალურ სივრცეში მუშაობისას მინიმალური რისკები; ექსპერიმენტების დაბალი ღირებულება ვირტუალურ გარემოში; დისტანციურად ერთობლივი მუშაობის შესაძლებლობა და სხვა [3, გვ.147–148].

ელექტრონული სწავლების სხვადასხვა ფორმისა და მეთოდების დანერგვა რთული ტექნიკური და მეთოდიკური ამოცანაა. მეტად აქტუალურია კომპიუტერული სწავლების საშუალებათა შექმნის კონცეფციების დამუშავება. კომპიუტერული სწავლების უმთავრესი საშუალება გახდა ელექტრონული სასწავლო მასალა (სახელმძღვანელო), რომელიც უზრუნველყოფს სწავლების, თვითმასწავლებლის, შესასწავლი მასალის დემონსტრირების, კონტროლისა და თვითკონტროლის, შეთვისებული ცოდნის სისტემატიზაციის, შესწავლილი მასალის პრაქტიკული გამოყენების ფუნქციების რეალიზაციას. ამგვარად, ელექტრონული სწავლების ერთ-ერთი ყველაზე აქტუალური თემაა სწავლების მრავალფუნქციური საშუალების – ელექტრონული სახელმძღვანელოს (კურსის) შექმნა [4, გვ.125].

სპეციალური ლიტერატურული წყაროების ანალიზის შედეგად შეიძლება დავასკვნათ, რომ ელექტრონული სახელმძღვანელოს ერთიანი, უნივერსალური და ყოვლისმომცველი განმარტების ჩამოყალიბება რთულია და არც არის აუცილებელი. მიზანშეწონილი იქნება რამდენიმე განმარტების ჩამოყალიბება, რომლებშიც საზგასმული იქნე-

===== **ჯანმრთელობის დაცვა და ჯანმრთელობის პოლიტიკა**

ბა ელექტრონული სახელმძღვანელოს ერთი ან რამდენიმე თვისება, დანიშნულება, სპეციფიკა, მახასიათებელი და/ან ფუნქცია. შესაბამისად, ელექტრონული სახელმძღვანელო წარმოადგენს:

– გრაფიკული, ტექსტური, ციფრული, აუდიო, ვიდეო, ფოტო და სხვა სახის ინფორმაციათა ერთობლიობას, რომელიც გაერთიანებულია ერთიანი საგნობრივ-თემატიკური, მეთოდური და დიდაქტიკური მოთხოვნებით და ორიენტირებულია მოსწავლის მიერ სასწავლო მიზნით გამოყენებისთვის. ელექტრონული სახელმძღვანელო შეიძლება განთავსდეს როგორც მანქანურ (კომპიუტერულ) მატარებელზე, ასევე გამოქვეყნებულ (წარმოდგენილ) იქნეს კომპიუტერულ ქსელებში;

– დისციპლინის შესაბამის სამეცნიერო-პრაქტიკულ სფეროში არსებული ისეთი სისტემატიზებული და აქტიური მასალების შემცველს, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს მოსწავლეების მიერ ამ სფეროში ცოდნის, უნარებისა და ჩვევების აქტიური და შემოქმედებითი დაუფლება. მას უნდა ახასიათებდეს ინფორმაციის სისრულე, გაფორმებისა და დიდაქტიურ-მეთოდური თანხლების სრულყოფილი საშუალებები, ტექნიკური გადაწყვეტის, თვალსაჩინოებისა და ლოგიკურობის მაღალი დონე;

– ელექტრონულ სასწავლო-სახელმძღვანელოს გამოცემა, რომელიც ტრადიციულ სახელმძღვანელოს ცვლის ნაწილობრივ/მთლიანად, ან კიდევ წარმოადგენს მის დამატებას. იგი ოფიციალურად უნდა იყოს დამტკიცებული სათანადო სასწავლო-სამეცნიერო და სარედაქციო ორგანოების მიერ ღია ან კორპორაციული სარგებლობისთვის. იგი არის ელექტრონული ტექსტი, მასთან დაკავშირებული მულტიმედია ფრაგმენტებით.

ელექტრონულ სახელმძღვანელოს შექმნაში გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს ავტორის შემოქმედებას. იგი აყალიბებს როგორც ძირითად საინფორმაციო-სასწავლო

რესურსებს (კონტენტს), ასევე აპროექტებს სახელმძღვანელოს კონსტრუქციულ ელემენტებს, ქმნის სახელმძღვანელოს ფორმას. არსებობს ელექტრონული სახელმძღვანელოს რამდენიმე ჩამოყალიბებული (ტრადიციული) ფორმა, რომელსაც მეტ-ნაკლებად ვერდნობა ნებისმიერი ავტორი:

– **ტესტი** ელექტრონული სახელმძღვანელოს უმარტივესი ფორმაა. ძირითად სირთულეს წარმოადგენს კითხვების შერჩევა და ფორმულირება, ასევე კითხვებზე პასუხების ინტერპრეტაცია. კარგად შედგენილი ტესტი უნდა იძლეოდეს იმ ცოდნის, უნარებისა და ჩვევების ობიექტურ სურათს, რომელსაც ფლობს მოსწავლე ცოდნის გარკვეულ სფეროში;

– **ენციკლოპედია** ელექტრონული სახელმძღვანელოს საბაზო ფორმაა. მასში კონცენტრირებული ინფორმაციული რესურსები უნდა იყოს სრული და ამომწურავი. ენციკლოპედია თავისი შინაარსით ასოცირდება ტრადიციულ სახელმძღვანელოსთან. ფაქტობრივად იგი უნდა მოიცავდეს ობიექტის შესახებ ამომწურავ თეორიულ, შინაარსობრივ მასალას. უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება ტექსტების მოცემულობისა და სტრუქტურის ჩამოყალიბებას, ცალკეულ ელემენტებს (მოდულებს) შორის შინაარსობრივი კავშირების დადგენას და მიმთითებლების (გადასვლების) დადგენას. ტექსტები უნდა შეიცავდეს მხოლოდ აუცილებელ და საკმარის ინფორმაციას;

– **სავარჯიშოების და ამოცანების კრებული** ტიპური ამოცანების გადაწყვეტის ინსტრუქციებით. მოსწავლე დებულობს კონკრეტული ამოცანის გადაწყვეტისთვის საჭირო მონაცემებს და სასწავლო ინფორმაციას. წარმოდგენილმა ამოცანებმა უნდა მოიცვას მთელი თეორიული მასალა.

თანამედროვე ელექტრონული სახელმძღვანელოები უნდა შეიცავდეს მოსწავლეთა ჯგუფური შემოქმედებითი მუშაობისთვის, მოდელირებისა და დაპროექტებისთვის საჭირო ინფორმაციულ-მეთოდოლოგიურ და პროგრამულ საშუალებებს. ამ საშუალებათა ერთობლიობას **კრეატიულ სახელმძღვანე-**

ლოს უწოდებენ. ის ხელს უწყობს მასწავლებლის მიერ მიწოდებული გარკვეული პროექტის ფარგლებში მოსწავლეთა ჯგუფისთვის სათანადო უნარებისა და ჩვევების ფორმირებასა და განმტკიცებას. ასეთი კრეატიული სფერო შეიძლება თან ახლდეს ნებისმიერი ფორმის სახელმძღვანელოს, ასევე არსებობდეს დამოუკიდებელი ფორმის სახით.

ელექტრონული სახელმძღვანელოს ერთ-ერთი ძირითადი მოთხოვნაა სასწავლო გარემოსადმი ადაპტირება. ყოველი სახელმძღვანელო შესაძლებელია ორიენტირებული იყოს კონკრეტული სასწავლებლისთვის, სპეციალობისთვის, სასწავლო ჯგუფებისთვის, ხშირად კონკრეტული მოსწავლეებისთვის. ამისათვის საჭიროა სათანადო **საავტორო სახელმძღვანელო**. ასეთი სფერო უზრუნველყოფს ენციკლოპედიაში დამატებითი მასალების ჩართვას, მასში კორექტივების შეტანას (განახლებას), სავარჯიშოების კრებულის ფორმირებას, მეთოდური მასალების მომზადებას. საავტორო სფერო ელექტრონული სახელმძღვანელოს შექმნის საშუალებებისა და მეთოდების ერთობლიობაა.

ელექტრონული სახელმძღვანელოების უმრავლესობა (განსაკუთრებით ენციკლოპედიების სახით) ფორმით ვერბალურია, თეორია გადმოცემულია ტექსტური და გრაფიკული სახით, რაც წარმოადგენს ტრადიციული, პოლიგრაფიული გამოცემების მემკვიდრეობას. მაგრამ ხშირად შესაძლებელია და საკმაოდ კარგ შედეგს იძლევა მეთოდური ხერხი – „გააკეთე ჩემთან ერთად“. ასეთი არავერბალური სახელმძღვანელო უზრუნველყოფს რეალურ ან ვირტუალურ პედაგოგთან დასწრების ეფექტს. ის აღჭურვილია მდიდარი მულტიმედია შესაძლებლობებით და ვიზუალურ გამომსახველობითი საშუალებებით.

ელექტრონული სახელმძღვანელოების შექმნის წარმოდგენილი ფორმები შესაძლებელია რეალიზებულ იქნეს როგორც ცალკეული სახელმძღვანელოების სახით, ასევე მოხდეს მათი კომბინირებული (ჯგუფური) გამოყენება ერთი,

კონკრეტული სახელმძღვანელოს ფარგლებში. აქ უდიდეს როლს თამაშობს სახელმძღვანელოს ავტორის კომპეტენცია, მისი ოსატატობა, გამომგონებლობა, მეთოდიკური და დიდაქტიკური ცოდნის ფლობის დონე. რასაკვირველია, ელექტრონული სახელმძღვანელოს ავტორს მოეთხოვება სერიოზული ცოდნა ელექტრონული სახელმძღვანელოების დაპროექტების და ზოგადად ინფორმაციული ტექნოლოგიების სფეროში.

ხშირად, ინტერნეტ და მულტიმედია ტექნოლოგიებზე ორიენტირებული სახელმძღვანელოების შექმნა მოითხოვს დაპროექტების პროცესში ინფორმაციული ტექნოლოგიების სპეციალისტების მონაწილეობას. სახელმძღვანელოს შექმნის ცალკეულ ეტაპზე საჭირო ხდება ვებ-დაპროგრამების, ვებ-დიზაინის, 3-დაპროექტების და სხვა სპეციალისტთა და სახელმძღვანელოს ავტორთა ერთობლივი მუშაობა. აქ განსაკუთრებით ეფექტიანად შეიძლება გამოყენებულ იქნეს, დაპროექტების პრინციპი „ზემოდან ქვემოთ“, როდესაც სახელმძღვანელოს შექმნის პროცესი სტრუქტურირდება ცალკეულ ეტაპებად: მოდულებად, ქვემოდულებად და ა.შ. განისაზღვრება მათი შესრულების ეტაპები, მოდულებს შორის კავშირები, მათი რეალიზაციის რეჟიმები და სხვა.

ზოგადად, ელექტრონული სახელმძღვანელოს შექმნის პროცესი პირობითად შეიძლება დავეყოთ შემდეგ ძირითად სტანდარტულ ეტაპებად, რომელთაგანაც ზოგიერთი, თავის მხრივ, შეიძლება დაიყოს მოდულებად და ქვემოდულებად:

– **ლიტერატურულ-ტექსტური, გრაფიკული, მულტიმედია და სხვა წყაროების შერჩევა.** შერჩეული წყაროები როგორც ნაბეჭდი, ასევე ელექტრონული უნდა პასუხობდეს შემდეგ პირობებს: დისციპლინის სტანდარტულ პროგრამასთან შესაბამისობა; გადმოცემის სტილი, ფორმები (მაგალითად ლაკონურობა); მაქსიმალურად მოხერხებული უნდ აიყოს ჰიპერტექსტების შესაქმნელად; უნდა შეიცავდეს ამოცანებისა და სავარჯიშოების მაქსიმალურ რაოდენობას; წარმოდგენი-

ლი უნდა იყოს მოხერხებული ფორმატით, ისე, რომ ადვილი შესაძლებელი იყოს მათი გაერთიანება, ერთ სტანდარტებსა და სტილში მოქცევა;

– **სათაურების, ცნებების ჩამონათვალის შემუშავება.** ფქტობრივად ამ ეტაპზე ხდება სასწავლო მასალის (კონტენტის) დაყოფა განყოფილებებად, თავებად, მოდულებად, ქვემოდულებად. ყოველი მოდული (ქვემოდული) უნდა იყოს შექმნილი დაგვარად მინიმალური მოცულობით და შინაარსობრივად დასრულებული (ჩაკეტილი). აქვე უნდა ჩამოყალიბდეს იმ ცნებების ჩამონათვალი, რომლებიც აუცილებელი და საკმარისია საგნის ათვისებისთვის. ცხადია, ამ ეტაპზე უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება მასწავლებლის (სახელმძღვანელოს ავტორის) ცოდნას, გამოცდილებას, პედაგოგიურ და მეთოდოლოგიურ ოსტატობას;

– **ლიტერატურული წყაროების ტექსტების გარდაქმნა მოდულებად,** განყოფილების, თავების, პარაგრაფების სათაურების შინაარსობრივი დატვირთვების გათვალისწინებით. სამუშაოები შეიძლება წარიმართოს ორი განსხვავებული ვარიანტით:

პირველი, როდესაც არსებობს ლიტერატურული წყარო – სტამბური წესით გამოცემული სახელმძღვანელო ან მისი ელექტრონული ვერსია. სხვადასხვა განყოფილებისა და თავების მიხედვით შესაძლებელია სხვადასხვა სახელმძღვანელოს გამოყენება. შესაქმნელი სახელმძღვანელოს ერთიანი სტილის, ენობრივი მეთოდოლოგიური-დიდაქტიკური და სხვა თვისებურებების შენარჩუნებისთვის საჭიროა ამ სახელმძღვანელოთა სერიოზული გადამუშავება – გარკვეული მონაკვეთების ამოღება, ახალი მასალის დამატება, არსებული ტექსტების გადამუშავება და ა.შ.

მეორე, როდესაც ავტორი ქმნის ორიგინალური სახელმძღვანელოს ტექსტს. ეს ვარიანტი უფრო ეფექტიანი და მომგებიანია მრავალი თვალსაზრისით: განყოფილებების, თავებისა და მოდულების სტრუქტურა, მოდულების შინაარ-

სი, პრაქტიკული სავარჯიშოები, გრაფიკული და საილუსტრაციო მასალები მაქსიმალურად მიახლოებულია აუცილებელ და საკმარის ვარიანტთან (ავტორის თვალსაზრისით); მაქსიმალურად შენარჩუნდება სახელმძღვანელოს ერთიანობა, გადმოცემის სტილი, საკითხების განმარტების, მსჯელობის, პრაქტიკული სავარჯიშოების არჩევის სიღრმისეული პარამეტრები და სხვა. ამავე ეტაპზე ხდება მოდულებს შორის გადასვლების ტრაექტორიებისა და ჰიპერტექსტური კავშირის ჩამოყალიბება, ფაქტობრივად იქმნება ელექტრონული სახელმძღვანელოს ტექსტური მოდული შემდგომი კომპიუტერული რეალიზაციისთვის:

< სახელმძღვანელოს ტექსტების (მოდულების), ანუ ჰიპერტექსტების რეალიზაცია ელექტრონული ფორმით. მიიღება საწყისი (პრიმიტიული) ფორმა – ელექტრონული წიგნი, რომელიც წარმოადგენს ნახევარფაბრიკატს და შესაქმნელი ელექტრონული სახელმძღვანელოს ძირითად ბირთვს;

- **კომპიუტერული უზრუნველყოფის შემუშავება**, რომელშიც, უპირველეს ყოვლისა, იგულისხმება სახელმძღვანელოს მომხმარებელთათვის (მოსწავლეთათვის) მისი ინტელექტუალური ბირთვის გამოყენების ინსტრუქციების შემუშავება. ამ ეტაპზე მთავრდება ელექტრონული სახელმძღვანელოს შინაარსობრივი, სტრუქტურული და სამომხმარებლო მოთხოვნების ჩამოყალიბება;
- **სახელმძღვანელოს მოდულებისა და ცალკეული საკითხების შერჩევა მულტიმედიის თანხლებისთვის** გულისხმობს მულტიმედიის საშუალებების განსაზღვრას, ტექსტების შემუშავებასა და გადამუშავებას მულტიმედიური ფრაგმენტებისთვის;
- **ბგერითი თანხლების შემუშავება**, რომელიც გულისხმობს მოდულების მაქსიმალურ ვიზუალიზაციას იმ თვალსაზრისით, რომ სრულად იქნეს

გამოყენებული მოსწავლის ემოციური მექანიზმების შესასწავლი მასალის გაგებისა და დამახსოვრებისთვის;

- **ბგერითი თანხლების რეალიზაცია** მოიცავს ტექსტების ვიზუალიზაციას. ხდება შემუშავებული სცენარების კომპიუტერული ხორცშესხმა ნახატების, გრაფიკებისა და ანიმაციების გამოყენებით.

პირობითად **ელექტრონული სახელმძღვანელოს შექმნის ეტაპები** შესაძლებელია გაერთიანდეს ორ ძირითად მონაკვეთში: **შინაარსობრივი** და **მულტიმედიაური** კომპონენტების შემუშავება. შინაარსობრივი კომპონენტის შემუშავება ავტორისგან არ მოითხოვს კომპიუტერული ტექნოლოგიების სიღრმისეულ ცოდნას. ამ მონაკვეთში სასურველია არსებული ტექნოლოგიების, მისი დანიშნულებებისა და შესაძლებლობების ცოდნა და გათვალისწინება. რაც შეეხება მეორე მონაკვეთს, საჭიროა კონკრეტული პროგრამული საშუალებებისა და ტექნოლოგიების სრულყოფილი ცოდნა, მისი შესაძლებლობების მაქსიმალურად და ეფექტიანად გამოყენების მიზნით.

უნდა აღინიშნოს, რომ უკანასკნელ ათწლეულში მსოფლიოს წამყვანი ფირმებისა და სამეცნიერო დაწესებულებების მიერ შექმნილია მრავალი სპეციალიზებული პროგრამული სისტემები და ტექნოლოგიები ელექტრონული წიგნების, პროგრამირებული და დისტანციური სწავლების სხვადასხვა საგნობრივი სფეროსა და პრობლემების მიხედვით [2, გვ.17–18]. ჩვენი აზრით დღევანდელ ეტაპზე, ჩვენს უმაღლეს სასწავლებლებში პროფესორ-მასწავლებელთა მიერ კომპიუტერული ტექნოლოგიების ფლობის დონის გათვალისწინებით, გაცილებით მიზანშეწონილად უნდა ჩაითვალოს არა სპეციალიზებული, არამედ უნივერსალური, სტანდარტული და ფართოდ გავრცელებული პროგრამული პროდუქტებისა და ტექნოლოგიების გამოყენება. მაგალითად,

ელექტრონული სახელმძღვანელოების გამოსახულებებზე მუშაობისათვის წარმატებით შეიძლება ისეთი პოპულარული პროგრამების გამოყენება, როგორცაა დობე ჰოტოსჰოპ და იცასა (ციფრულ ფოტოგრაფიაში მუშაობის პროგრამა). აუდიო-ვიზუალური და ემოციური აღქმისა და დამატებითი მულტიმედიაური ეფექტების შესაქმნელად, ასევე წარმატებით შეიძლება გამოყენება: MS PowerPoint, Flash MX, 3D Studio MAX. შესაძლებელია აგრეთვე საიტების შესაქმნელი გავრცელებული პროგრამების გამოყენება.

ელექტრონული სახელმძღვანელოს შექმნის ზემოაღწერილი მეთოდიკა ძირითადად დააკმაყოფილებს მისდამი წაყენებულ ისეთ უმნიშვნელოვანეს მოთხოვნებს, როგორცაა: მეცნიერულობა, მისაწვდომობა და პრობლემურობა. გარდა ამისა, იგი მაქსიმალურად ითვალისწინებს სწავლების თვალსაჩინოებისა და შესასწავლი ობიექტების გრძნობის-მიერი (შეგრძნებითი) აღქმის შესაძლებლობებს. ინფორმაციის მულტიმედიაური წარმოდგენისას ჩნდება შესაძლებლობა როგორც მხედველობითი, ასევე სმენითი შეგრძნებების შექმნისა. ასეთი ელექტრონული სახელმძღვანელოები არსებითად აამაღლებს თვით ვიზუალური ინფორმაციის ხარისხს – იგი გახდება უფრო მკაფიო, დინამიკური, მიმზიდველი, იქმნება როგორც რეალური ობიექტებისა და მათი თვისებების, ასევე სამეცნიერო კანონზომიერებების, თეორიებისა და ცნებების თვალსაჩინო-მხატვრული ინტერპრეტაციის შესაძლებლობა. სატელეკომუნიკაციო ქსელებისა და ინფორმაციული ტექნოლოგიების განვითარების კვალდაკვალ, ელექტრონული სწავლება უმნიშვნელოვანეს როლს შეასრულებს კვალიფიციური კადრების მომზადების საქმეში, გახდება ცოდნის მიღების უმნიშვნელოვანესი (ძირითადი) ფორმა.

**Theoretical-Methodological Issues for
Creating an e-Textbook**

E. Lagvilava

Electronic Teaching is a complicated concept under which all forms of electronically supported innovative information and communication technologies, applied in education are accumulated and integrated. It reflects the integration of distant and traditional teachings on the base of information and communication technologies, and can make modern pedagogical technologies personally oriented and directed to the development of student's individual skills.

One of the most important points in e-learning teaching is to develop multifunctional tool of teaching – such as tailored electronic training course or textbook. The author's creativity is very important and vital in text-book creation. The author is responsible for building the essential information-educational resources like content production, course design, lay-out etc.

The text-book creation process relatively may consist of two parts: content and multimedia components production. Content component production process does not require the author's deep knowledge of computer technologies. The general knowledge of target technology and its potential is quite enough at this stage. As for multimedia production, the perfect knowledge of definite software and technologies is required for their effective utilization.

Taking into the consideration the University professors' and teachers' average knowledge in computer technologies, we think that the utilization of not specialized, but universal, standard and widely spread program products and technologies would be considered more reasonable. No doubt, the progress in information technology and transition towards e-learning methods will have its impact on the ways of teaching and learning.

E-learning, with the development of telecommunication nets and information technologies benefit greatly preparing qualified specialists, real professionals through delivering the most innovative and flexible solutions of our students' training and education challenges. The effective use of technology, especially e-learning methods and techniques will enhance teaching/learning experience greatly in educational institutions.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Браун А., Бимроуз Дж. Инновационные образовательные технологии. Ж., Высшее образование, 2007 №4;
2. Кун К. E-Learning-Электронное обучение. Ж. Информатика и образование. 2007, №6;
3. lagvilava e. eleqtronuli swavlebis ganviTarebis ZiriTadi mi-marTulebebi. J. "ekonomika da biznesi" # 4, 2012;
4. Оганесянц Н. Конструктивистские подходы в e-learning. Ж. Высшее образование. 2008, №9;

**Innovative Approaches in Global
Trade – Factor of Promoting
Wellbeing Worldwide**

Ia Natsvlishvili
Associate Professor
Ivane Javakishvili Tbilisi State University

1. Introduction

Trade and foreign direct investments have had a positive influence on output and productivity in poor economies. Trade is one of the most important vehicles for growth and growth-related reforms in underdeveloped countries. However these countries have many political, institutional and economic problems that must be undressed in order to overcome vicious circle of poverty. Free trade and free movement of capital can play significant positive role in addressing these issues. However new and innovative approaches are needed for fostering economic growth and development in global arena and in poorest countries. The multilateral trading system has successfully spurred international trade and investment and been an engine of growth and jobs around the world. Recent years the relevance of such system has been questioned in the light of world financial crisis and willingness to shield their own firms from foreign competitors has been grown in many countries. It became difficult to negotiate comprehensive agreements about free global trade and investments. New and creative approaches of negotiations are needed to spur greater interests in further liberalization of global trade and investments. These new approaches should be pragmatic and feasible in current political conditions. Several approaches can be introduced to

further promote free trade and capital flows. Some of them could be: decentralization of trade negotiations while still keeping mega and global negotiations, plurilateral and sectoral agreements among governments, progressive and incremental trade liberalization, fostering economic development for least developed countries, strengthening the multilateral system through global investment policy and negotiating best practice guidelines in order to establish basic regulatory fundamentals, offering better conditions for market access to least developed countries, deeper economic cooperation between the United States and European Union in order to promote economic welfare within the transatlantic marketplace and worldwide.

2. Euro Crisis and Its Impact on Global Economy

2.1 The Causes of the Euro Crisis

World financial crisis took three main forms that poses a major risk to the stability of the global economy today: (1) high and rising public debts, (2) fragile banks and (3) huge liquidity.

The Euro crisis began in world's largest trading block and contains two characteristics of global financial crisis: problematic sovereign debt in particular vulnerable countries and fragile European Banks which hold a large portion of that debt. The root of Euro crisis is the loss of competitiveness that is associated with the Euro adoption in EU countries including Greece, Ireland, Italy, Portugal, and Spain (GIIPS): (1) adoption of Euro was accompanied by a large fall in interest rates and surge in confidence, (2) domestic demand increased dramatically followed by increase the prices of non-tradable relative to tradable and wages relative to productivity, (3) growth accelerated, driven by domestic services, construction and an expanding government. Exports stagnated and current account deficit soared, (4) as a result private and public indebtedness surged (Dadush Uri and Contributors. 2010; p. 2). But when global financial crisis hit the growth model in GIIPS crashed: domestic demand bubble burst, government must shrink and high costs must be reduced in order to regain export markets for growth.

Introduction of Euro cause the expectation that stability and wealth of European Union's Northern Members (EUN) – Austria, Belgium, France and Netherlands –would diffuse throughout Europe's periphery. Improved confidence and low interest rates fueled domestic demand partly financed by foreign lending. Increased demand drove up the prices and wages, particularly in service and non-tradable sectors. The GIIPS' economies realigned away from manufacturing and industrial sectors toward financial services, housing constructions, and real estate: 4 percent of GDP in GIIPS countries shifted toward these sectors from 1997 to 2007, compared to a shift of 2 percent in EUN. In the same period unit labor costs rose by 32 percent in the GIIPS, compared to a 12 percent increase in the EUN (Dadush Uri and Contributors. 2010; p.12). Remarkable characteristic of these trends was the transformation of German economy into the world's largest exporter. The result of these trends was a dramatic decline in competitiveness in the GIIPS against advanced countries. Situation in such vulnerable countries was worsened by the difficulties associated with having a single monetary policy in the euro area.

2.2 Expanding Governments in EU Member States

From 1997 to 2007 public spending per person rose by an average of 76 percent and government's contribution to GDP rose by 3,5 percent. In the EUN, average per capita spending increased by 34 percent and the government's contribution to GDP stayed constant. The global financial crisis fully exposed the flaws of the GIIPS's post-euro growth model. Tax revenues collapsed as output growth slowed, revealing that the expanded state sector was unaffordable [1, p. 12]. Though the GIIPS are currently suffering from overextended governments, the roots of their problem run much deeper and reflect a structural misallocation of resources that will require more complex and protracted reforms than just deficit reduction.

Fiscal worries are most evident symptom of Euro crisis and politicians remain focused on debt and deficit targets, the current crisis is not mainly fiscal. Before the crisis erupted, debt in Ireland, Portugal and

Ia Natsvlishvili

Spain was at or below German levels, and well below the USA level [3, p. 86]. Europe would not face a funding challenge if it functioned as a fiscal union. Gross debt in the euro zone was expected to reach 87 percent of GDP in 2011 and begin declining by 2014—compared to 229 percent in Japan and 1000 percent in the United States.

The true causes of the current euro crisis involve misaligned economic structures and lost competitiveness. When euro was introduced, interest rates declined across the euro zone and spending and borrowing surged increasing wages relative to productivity. To accommodate this rise in demand, domestic sectors, such as construction, grew at the expense of internationally competing sectors, such as manufacturing. European monetary policy became too loose for the periphery, fueling construction booms in Greece, Ireland, and Spain an unprecedented banking expansion in Ireland. The periphery's less competitive product and labor markets and weak capacity for innovation kept these countries from matching the export capacity of a reunited Germany. When the global financial crisis struck, revenues collapses and the unsustainable nature of the periphery's growth model was exposed. The chart below clearly shows the euro zones misalignments in trade and labor costs [3, p. 87].

Chart 1. Percent Change in Export and Labor Cost Since 2000

	Exports as a Percent of GDP		Unit Labor Cost	
	2007	2010	2007	2010
Germany	10,9%	7,6%	-2,8%	4,2%
Greece	-1,0%	-1,7%	23,7%	35,5%
Ireland	-31,9%	-23,7%	28,0%	28,9%
Italy	2,1%	0,0%	21,2%	31,1%
Portugal	2,9%	1,3%	17,2%	22,7%
Spain	-1,1%	-1,5%	24,3%	31,0%

Source: International Monetary Fund, Organization for Economic cooperation and Development.

2.3 Lessons From Euro Crisis And Responses In The Rest of The World

Euro Crisis will affect the rest of the world. The crisis will lower growth in Europe which is the destination of about quarter of world's export. Euro will continue to depreciate that will reduce profits from exports to Europe but will increase the competition from the continent. Keeping low interests rates in Europe and in other industrialized countries the crisis will encourage capital flows into emerging markets. Crisis will lead to bouts of risk-aversion and could deal to collapses of many fragile financial institutions. But at the same time Euro Crisis will raise the alarm on sovereign debt in other industrial countries and is emerging markets.

Without currency depreciation in euro zone, regaining competitiveness requires wage and price deflation that will depress growth and make debt burden harder. A low euro increases concerns about currency overvaluation in other countries. A weak euro zone implies not only slower global growth - 26 percent of world imports are currently consumed by euro zone members-but also low European Central bank interest rates for an extended period [3, p. 89].. This will encourage capital flow out of Europe into fast-growing emerging markets, adding to appreciation and inflation fears in the latter. Europe must take the necessary steps - cut budgets and enact structural reforms that boost competitiveness in the periphery. Europe should move toward fiscal union and better integrated labor markets across the union to assure rest of the world that euro will survive.

In Euro area crisis is caused by the loss of competitiveness combined with high indebtedness dominated in a foreign currency. Vulnerable countries in Euro area need to take actions toward the combination of fiscal consolidation and structural reforms. The fiscal consolidation must be designed to stabilize their debt-GDP ratio. Structural reforms must be designed to boost productivity, competitiveness and potential growth. Reestablishing competitiveness, fiscal sustainability and balanced growth model will take several years. Countries need a fiscal adjustment of 5 to

12 percent of GDP, and push back unit labor cost disadvantage of 15 to 30 percent. At least three and four years will be required to affect the necessary reforms. During this period domestic demand will decline or stagnate [1, p. 4]. European Union must tighten its criteria for the admission in Euro area. New members of Euro area should have large fiscal surplus to offset the demand boom that typically accompanies euro adoption. Besides this newcomers should restore the competitiveness of their economy which implies the wage cuts and fiscal austerity. The demand and supply of non-tradable should be moderated and special attention needs to be placed on wage-setting and labor market flexibility. Special attention should be placed on finding ways how to bolster the tradable sector. Newcomers in Euro area should moderate the inflow of foreign capital, especially debt-creating capital, during the early years of euro adoption via tighter bank regulations on borrowing abroad and general capital controls [1, p. 98].

The World Bank also cut its forecast for developing countries, which last year grew at their slowest pace in a decade, to 5.5 percent in 2013 from 5.9 percent in the June forecast. World bank warned that developing countries could suffer fallout from problems in Europe and the United States. It has advised developing nations to focus on structural policies and investments to support sustained growth. Jim Yong Kim, World Bank President said: “Despite, promising and sometimes even courageous measures taken in Europe, their issues remain in the Euro zone and of course we still have fiscal policy issues in the United States. The risks from this situation are substantial, especially for developing countries that have remained remarkably resilient thus far” [11].

2. Global Crisis And The Competitiveness In The USA

For decades, Europe has been an essential partner working with the United States to confront a wide range of challenges around the globe. Evidence does not support widespread idea among USA policymakers that nation’s competitiveness is declining. The fact is that per capita

income in the USA is high and productivity in manufacturing is rising. The real problem lied in misguided fiscal policy, which contributes to low government and low households saving and inefficient spending. Fiscal reforms that focuses on incentives toward exporting more and importing less would help growth in the long run. On the other hand, a lower dollar or lower wages-traditional solutions to competitiveness problems-would do little good. Competitiveness is measured by productivity, per capita income and output per hour. The declining USA manufacturing sector increased output per hour by 5 percents annually from 1990 to 2009, compared to an average of 3,45 percent in the other major, developed countries. The United States tends to export relatively sophisticated, high-value added products for wich demand are growing and in which low-wage economies are less likely to compete. In 2009, 23 percent of USA manufactured exports were high-technology exports, compared to the OECD average of 17,4 percent [3, p. 112].

The United States has lost export share to China and other emerging markets. But there is little evidence of a long term slowdown in the USA export growth. The United States has maintained its export share relative to that of other advanced countries, and the decline in its share against developing countries has been more than offset by the rapid growth of world trade. [3, pp. 79-80]. There are at least two concerns about the USA ability to maintain its competitive edge going forward: education and infrastructure. Following a long period of low investments, USA infrastructure is deteriorating. Despite spending an average of \$14 000 annually per students (Organization for Economic Cooperation and Development, 2010a)-more than any other country- the USA ranks 31st in math and 22nd in science out of 65 countries, including many developing countries (Organization for Economic Cooperation and Development, 2010b).

Before the economic crisis USA households and government savings were deteriorating and both were fueling the unsustainable boom. In 2005 households savings dropped to as low as 1,4 percent compared to an OECD average of 4,4 percent. The overspending was accompanied by

a large deterioration in the current account deficit. The household savings rate has rebounded to over 5 percent since the crisis but still lags the OECD average which is now 7,3 percent [3, p. 81]. Current account deficit narrowed to 2,7 percent of GDP during the recession in 2009 but policymakers worry that the trade balance may widen again when USA recovery accelerates.

As a conclusion it can be stated that USA does not suffer from low productivity or competitiveness. It does not need a lower dollar or to cut wages. But The USA economy suffers from the inadequate government and households savings, misguided incentives and inefficient public expenditures. Adequate reforms in tax system and more efficient spending may raise the USA potential growth rate and improve its provision of essential public goods. This steps would cause the increase of competitiveness in the USA.

3. Impacts Of Transatlantic Leadership On Global Economy

3.1 Agenda of Growth Through Transatlantic Initiatives

Renewed global leadership of tow giants of the world economy – The United States and the European Union is needed to boost the global economy. Both giants need to be better integrated into the economic dynamism of emerging markets, while strengthening the multilateral trading system embodied in the World Trade Organization (WTO). The Unites States and the European Union need to lead with ambitious initiatives the negotiations regarding trade and investment policies at both the bilateral and multilateral level.

Today's trade policy agenda must reflect complex character of trade that results from the forces of globalization. It needs to adapt to the greater importance of investments and trade in services, the rise of multilateral firms, the globalization of supply chains, and the expansion of the digital economy. (A New Era for Transatlantic Trade Leadership.

A Report from the Transatlantic Task Force on Trade and Investment. February, 2012. p.5)

The world economy has changed and shifted away from the old post-war model of trade agreements. Then old model was based largely upon deals initiated and concluded by USA, the EU and Japan. Old model was focused largely on reduction of tariffs on industrial goods. The model was based on the traditional perception of trade as a zero-sum game involving only imports and exports of goods.

3.2 Key Elements of Change in the Reality of International Trade

Four key elements caused the changes in the reality of international trade: (1) global supply chains and the rise of true multinational firms, (2) global trade become increasingly led by investment, (3) Declining political support for open markets, (4) multilateralism without strong leadership.

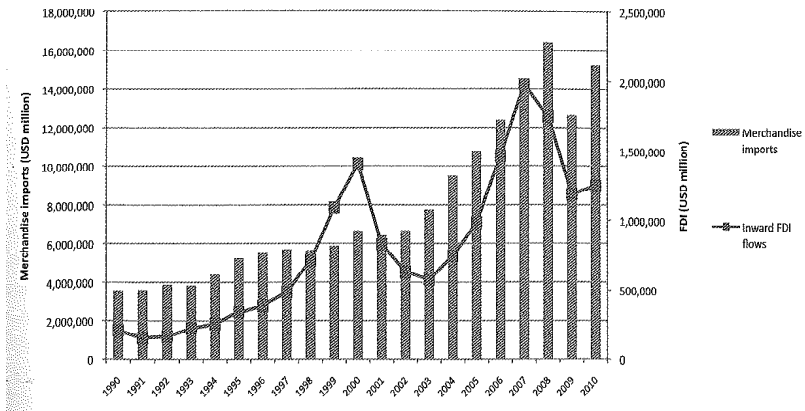
Dramatic increase of intra-firm trade is an evidence of global supply chains and the rise of multinationals. Intra-firm trade represents approximately 16% of total exports of Organization of Economic Cooperation and Development (OECD) countries (ownership threshold of 50%). It is most common between OECD countries: 58% of USA imports of goods from OECD countries is intra-firm trade compared to 29% of the imports from Brazil-Russia-India-China (BRIC) countries. Intra-firm trade Accounts for 48% of the total USA imports of goods on average, and 30% of the exports (A New Era for Transatlantic Trade Leadership. A Report from the Transatlantic Task Force on Trade and Investment. February, 2012. p.5)

An important purpose for investment today become maximization of the efficiency of global supply chains and establishment of commercial presence in a foreign market that serves as an important mode of delivering services for multinational firms. Investing directly abroad is a way for companies to get closer to existing customers and to reach out to new customers in emerging markets. Many emerging countries

Ia Natsvlishvili

realized that inward foreign direct investments (FDI) offer a fast track to industrialization and to integration in the world economy. Trade and investment made them mutually reinforcing in the global world. Today's task is to overcome the artificial situation of separation between trade policy and investment policy.

World Trade in Goods and Total FDI Flows.

Source: Unctadstat

Since the global financial crisis hit the world economy positive attitude toward market oriented reforms is generally declining. The world is a witness of an increasing trend toward re-regulation of the financial sector and selective government intervention. Less enthusiasm for further trade liberalization is also symptomatic of a trend of skepticism toward the operation of market forces.

4.3 The Transatlantic Economy In The Global World

Today's challenge in global trade is to design trade strategies – whether they be bilateral, regional or multilateral- that can generate growth and jobs, and at the same time creates positive tensions for trade liberalization on a non-discriminatory basis. Today's world economy needs

enough “outside pressure” to motivate countries to recommit themselves to substantial trade liberalization. A transatlantic trade initiative can be one of such initiatives.

The USA and the EU share the world’s largest cross-border market for trade and investment. In 2010 bilateral trade across the Atlantic in goods alone totaled \$674 billion. In 2011 the transatlantic economy represents 54% of world GDP. In 2009 the USA and EU accounted for 28,2% of global exports of goods and 33,4% of global imports. The USA and the EU were the sources of 62,9% of inward stock of FDI and sources of 75,3% of outward FDI stock in the world in 2009. In 2010 USA outward FDI to Europe amounted \$1.1 trillion, i.e. 52 % of total USA FDI. Only 3,7% of total USA FDI was destined for the BRIC countries. In 2000-2010, 76% of total FDI inflow to the USA came from Europe. In 2009 The EU FDI to the USA (1,1 trillion Euros) was significantly higher than the combined EU investment in China (58,3 billion Euros) and India (27,2 billion Euros). 61% of all imports to the USA from the EU in 2009 consisted of intra-firm trade, 31% of USA exports to the EU was intra-firm [8].

4. Conclusions

A transatlantic economic policy agenda designed to promote jobs and growth and to boost economic welfare in Europe and the United States must foremost be based on an open trade and investment policy that will guarantee even greater flows of transatlantic trade and investment. The USA and EU should boost the new bilateral initiatives with regard of trade and investment policy: conclusion of a comprehensive trade agreement freeing up substantially all trade, adoption of a unified approach to tariffs and non-tariff barriers, liberalize bilateral trade in services, negotiation of transatlantic investment agreement and a bilateral government procurement agreement.

Besides these bilateral initiatives The EU and the USA need boost initiatives to revitalize the global trade: plurilateral and sectoral decentralized negotiations, liberalization of trade in services, negotiations

on agricultural policy, agreement on government procurement and on trade facilitation, fostering development for least developed countries. The EU and the USA should cooperate more closely to promote enforcement of existing discipline in global trade and strengthen the World Trade Organization System.

REFERENCES

1. Dadush, Uri and Contributors. 2010. *Paradigm Lost: The Euro in Crisis*. Washington, D.C: Carnegie Endowment for International Peace;
2. *A New Era for Transatlantic Trade Leadership. A Report from the Transatlantic Task Force on Trade and Investment*. February, 2012;
3. Dadush, Uri and Vera Eidelman, Editors. 2011. *Currency Wars*. Washington, D.C: Carnegie Endowment for International Peace;
4. Dadush, Uri and William Shaw. 2011. *Juggernaut: How Emerging Markets Are Reshaping Globalization*. Washington, D.C: Carnegie endowment for International Peace;
5. De Grauwe, Paul. 2011 “The Governance of a Fragile Euro Zone: Centre for European Policy Studies working document, May 4;
6. *Education at a Glance 2010; OCDE Indicators*, Organization for Economic Cooperation and Development, Paris, 2010;
7. Foxley, Alejandro. 2010. *Recovery; The Global Financial Crisis and Middle-Income Countries*. Washington, D.C: Carnegie Endowment for International Peace;
8. Hamilton, D. and Quinlan, J. 2011. *The Transatlantic Economy 2011*, Center for Transatlantic Relations;
9. *The OECD program for International Student Assessment*, Organization for Economic Cooperation and Development , Paris, 2010;
10. UNCTADstat. United Nations Conference on Trade and Development <http://unctadstat.unctad.org/UnctadStatMetadata/Documentation/UNCTADstatContent.html>; last retrieved May 10, 2012;
11. *World Bank Cuts Growth Outlook for 2013*; <http://www.euronews.com/2013/01/16/world-bank-cuts-growth-outlook-for-2013>; last retrieved January 16; 2013.

**ინოვაციური მიდგომები გლობალურ ვაჭრობაში -
მსოფლიო კეთილდღეობის გაუმჯობესების ფაქტორი
(სტატიის ძირითადი შინაარსი)**

იან ნახვლიშვილი

ვაჭრობა და პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები (პუი) დადებითად ზემოქმედებს წარმოებასა და მწარმოებლურობაზე ღარიბ ქვეყნებში. ვაჭრობა არის ზრდის და ზრდასთან დაკავშირებული რეფორმების განხორციელების ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი საშუალება დაბალგანვითარებულ ქვეყნებში. მიუხედავად ამისა, ამ ქვეყნებში არსებობს ბევრი პოლიტიკური, ინსტიტუციონალური და ეკონომიკური პრობლემა, რომელთა დაძლევა აუცილებელია იმისათვის, რომ მოხდეს სიღარიბის მანკიერი წრიდან გამოსვლა. ეს, თავის მხრივ, საჭიროებს ახალ და ინოვაციურ მიდგომებს, რათა ხელი შეეწყოს ეკონომიკურ ზრდასა და განვითარებას, როგორც გლობალურ დონეზე, ასევე განსაკუთრებით, უღარიბეს ქვეყნებში. მრავალმხრივმა სავაჭრო სისტემამ წარმატებული ბიძგი მისცა საერთაშორისო ვაჭრობას და ინვესტიციებს და განაპირობა ზრდა და სამუშაო ადგილების შექმნა მსოფლიო მასშტაბით. თუმცა, უკანასკნელ წლებში, მსოფლიო ფინანსური კრიზისის ფონზე, კითხვის ნიშნის ქვეშ დადგა ამ სისტემის რელევანტურობა და მრავალ ქვეყანაში გაიზარდა სურვილი იმისა, რომ დაიცვან საკუთარი ფირმები უცხოელი კონკურენტებისგან. გართულდა თავისუფალ საერთაშორისო ვაჭრობასა და ინვესტიციებზე ყოველსმომცველი შეთანხმებების დადება. საჭიროა ახალი და კრეატიული მიდგომები მოლაპარაკებებისთვის, რათა ბიძგი მიეცეს დაინტერესების გაზრდას საერთაშორისო ვაჭრობისა და ინვესტიციების შემდგომი ლიბერალიზაციისადმი. ეს

მიდგომები უნდა იყოს პრაგმატული და განხორციელებადი არსებულ პოლიტიკურ ვითარებაში. რამდენიმე მიდგომა შეიძლება იქნეს წარმოდგენილი თავისუფალი ვაჭრობისა და კაპიტალის თავისუფლად გადაადგილების მხარდასაჭერად, მათ შორის შეიძლება იყოს: სავაჭრო მოლაპარაკებათა დეცენტრალიზაცია, მრავალმხრივი და დარგობრივი შეთანხმებები ქვეყნებს შორის, გაძლიერებული და მზარდი სავაჭრო ლიბერალიზაცია, მრავალმხრივი სისტემის გაძლიერება გლობალური საინვესტიციო პოლიტიკის საშუალებით, სუსტად განვითარებული ქვეყნებისთვის ბაზარზე შესვლის უკეთესი პირობების შეთავაზება, აშშ-სა და ევროკავშირს შორის ეკონომიკური თანამშრომლობის გაღრმავება, რათა ხელი შეეწყოს ეკონომიკურ კეთილდღეობას ტრანსატლანტიკურ ბაზარზე და მსოფლიოში.

. გლობალური ეკონომიკის ზრდისთვის საჭიროა მსოფლიო ეკონომიკის ორი ბუმბერაზის - აშშ-სა და ევროკავშირის განახლებული გლობალური ლიდერობა. ორივე გიგანტისთვის საჭიროა უკეთ იყვნენ ინტეგრირებული მზარდი ბაზრების ეკონომიკურ დინამიზმში, იმ მრავალმხრივი სავაჭრო სისტემის გაძლიერების კვალობაზე, რასაც განსახიერებს მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაცია (მსო). აშშ-მ და ევროკავშირმა ამბიციური ინიციატივებით უნდა წარმართონ სავაჭრო და საინვესტიციო პოლიტიკასთან დაკავშირებული მოლაპარაკებები, როგორც ორმხრივ, ასევე მრავალმხრივ დონეზე.

მსოფლიო ეკონომიკის შეცვლამ საეჭვო გახადა სავაჭრო შეთანხმებების ძველი, ომისშემდგომი მოდელი. ძველი მოდელი დიდწილად დაფუძნებული იყო გარიგებებზე, რაც ინიცირებული იყო აშშ-ის, ევროკავშირის და იაპონიის მიერ. ეს მოდელი დიდწილად ფოკუსირდებოდა სამრეწველო საქონელზე ტარიფების შემცირებაზე, ის დაფუძნებული იყო ვაჭრობის ტრადიციულ აღქმაზე, რითაც ვაჭრობა განიხილება

როგორც ნულოვანი ჯამის მქონე თამაში, რომელიც მოიცავს საქონლის მხოლოდ იმპორტს და ექსპორტს.

დღესდღეობით, ოთხმა ძირითადმა ელემენტმა გამოიწვია ცვლილებები საერთაშორისო ვაჭრობის რეალობაში: 1) გლობალური მიწოდების ჯაჭვები და მულტინაციონალური ფირმების ზრდა, 2) გლობალური ვაჭრობა უფრო და უფრო მეტად წარმართება ინვესტიციებით, 3) მცირდება პოლიტიკური მხარდაჭერა ღია ბაზრებისთვის, 4) მრავალმხრივი შეთანხმებები და ურთიერთობები მძლავრი ლიდერის გარეშე.

ფირმის შიგა ვაჭრობის დრამატული ზრდა ადასტურებს გლობალური მიწოდების ჯაჭვების და მრავალეროვნული ფირმების ზრდას. ფირმის შიგა ვაჭრობა შეადგენს ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციაში (OECD) შემავალი ქვეყნების მთლიანი ექსპორტის დაახლოებით 16%-ს. ეს პროცესი არის ყველაზე გავრცელებული ეთგო-ში (OECD) შემავალ ქვეყნებს შორის: აშშ-ში ეთგო-ში შემავალი ქვეყნებიდან საქონლის იმპორტის 58% არის ფირმის შიგა ვაჭრობა, ხოლო ბრაზილია-რუსეთი-ინდოეთი-ჩინეთიდან (BRIC) განხორციელებული იმპორტიდან 29% არის ასევე ფირმის შიგა ვაჭრობა. ფირმის შიგა ვაჭრობა საშუალოდ შეადგენს 48%-ს აშშ-ის საქონლის მთლიან იმპორტსა და 30%-ს ექსპორტში.

დღესდღეობით ინვესტირების მნიშვნელოვანი მიზანია გლობალური მიწოდების ჯაჭვების ეფექტიანობის მაქსიმიზაცია და კომერციული წარმომადგენლობის დაფუძნება უცხოურ ბაზარზე, რაც სერვისის მიწოდების მნიშვნელოვანი მეთოდია მრავალეროვნული ფირმებისთვის. საზღვარგარეთ პირდაპირი ინვესტიციის განხორციელება კომპანიებს საშუალებას აძლევს დაუახლოვდნენ არსებულ მომხმარებლებს და მოიძიონ ახალი მომხმარებლები მზარდ ბაზრებზე. მზარდი ეკონომიკის მქონე ბევრი ქვეყანა აანალიზებს, რომ შემომავალი პუი მათ სთავაზობს სწრაფ გზას ინდუსტრიალიზაციისა და მსოფლიო ეკონომიკაში ინტეგრაციისკენ. დღევანდელ

გლობალურ მსოფლიოში საერთაშორისო ვაჭრობა და პუი ურთიერთგამადიერებელი ეფექტით ხასიათდება. თანამედროვეობის ამოცანაა ხელოვნური დაყოფის სიტუაციის დაძლევა სავაჭრო პოლიტიკასა და საინვესტიცო პოლიტიკას შორის.

მას შემდეგ, რაც მსოფლიო ფინანსურმა კრიზისმა დარტყმა მიაყენა მსოფლიო ეკონომიკას, დადებითი დამოკიდებულება ბაზარზე ორიენტრებული რეფორმებისადმი, ზოგადად მცირდება. მსოფლიო მოწმეა ზრდადი ტენდენციისა, რომელიც მიმართულია ფინანსური სექტორის ხელახალი რეგულირების და შერჩევითი სამთავრობო ინტერვენციისკენ. ნაკლები ენთუზიაზმი ვაჭრობის შემდგომი ლიბერალიზაციისადმი ასევე სიმპტომურია იმ ტენდენციისა, რომელიც ასახავს სკეპტიციზმს საბაზრო ძალების მიმართ.

გლობალური ვაჭრობის თანამედროვე გამოწვევა არის სავაჭრო სტრატეგიების შექმნა, იქნება ეს ორმხრივი, რეგიონული თუ მრავალმხრივი, რომელსაც შეუძლია განაპირობოს ეკონომიკური ზრდა და ახალი სამუშაო ადგილები და იმავდროულად პოზიტიური ზეწოლა ვაჭრობის ლიბერალიზაციაზე არადისკრიმინაციულ საფუძველზე. თანამედროვე მსოფლიო ეკონომიკას სჭირდება საკმაო „ზეწოლა გარედან“ იმისათვის, რომ მოახერხოს ქვეყნების მოტივირება, რათა ისევე განახორციელონ მნიშვნელოვანი სავაჭრო ლიბერალიზაცია. ტრანსატლანტიკური ვაჭრობის ინიციატივა შეიძლება იყოს ერთ-ერთი ასეთი ინიციატივა.

აშშ-სა და ევროკავშირს აქვთ მსოფლიოში უდიდესი ორმხრივი სასაზღვრო ვაჭრობა და ინვესტიციები. 2010 წელს საქონლით ორმხრივმა ვაჭრობამ ატლანტიკის გაღმა შეადგინა 674 მლრდ. 2011 წელს ტრანსატლანტიკური ეკონომიკა შეადგენდა მსოფლიო მშპ-ს 54%-ს. 2009 წელს აშშ-სა და ევროკავშირზე მოდიოდა საქონლის მსოფლიო ექსპორტის 28.2% და მსოფლიო იმპორტის 33.4%. მთელი

მსოფლიოს მასშტაბით, 2009 წელს აშშ და ევროკავშირი იყო წყარო 62,9% შემოსული და 75,3% გასული პუი-ების. 2010 წელს აშშ-დან ევროპაში განხორციელებული პირდაპირი ინვესტიციები შეადგენდა 1.1 ტრლნ დოლარს, ანუ აშშ-დან განხორციელებული მთლიანი პირდაპირი ინვესტიციების 52%-ს. აშშ-დან განხორციელებული მთლიანი პუი-ების მხოლოდ 3.7% მოდიოდა BRIC-ის წევრ ქვეყნებზე (ბრაზილია, რუსეთი, ინდოეთი, ჩინეთი). 2000-2010 წლებში აშშ-ში შესული პუი-ების 76% მოდიოდა ევროპაზე. 2009 წელს პუი-ები ევროკავშირიდან აშშ-ში იყო მნიშვნელოვნად მეტი (1.1 ტრლნ ევრო), ვიდრე ევროკავშირის მიერ განხორციელებული პირდაპირი ინვესტიციები ჩინეთსა (58.3 მლრდ ევრო) და ინდოეთში (27.2 მლრდ ევრო) ერთად. 2009 წელს აშშ-ში ევროპიდან განხორციელებული იმპორტის 61%-ს შეადგენდა ფირმისშიგა ვაჭრობა, რაც შეადგენდა აშშ-დან ევროკავშირში განხორციელებული მთლიანი ექსპორტის 31%-ს.

დასასრულ, ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ ტრანსატლანტიკური ეკონომიკური პოლიტიკის დღის წესრიგი, რომელიც შექმნილია სამუშაო ადგილების შექმნისა და ზრდის მხარდასაჭერად და ევროპასა და აშშ-ში ეკონომიკური კეთილდღეობის გასაუმჯობესებლად, უწინარეს ყოვლისა, დაფუძნებული უნდა იყოს ღია ვაჭრობისა და ინვესტიციების პოლიტიკაზე, რაც განაპირობებს ტრანსატლანტიკური ვაჭრობისა და ინვესტიციების უფრო დიდ ნაკადებს. აშშ-მა და ევროკავშირმა უნდა განავითარონ ახალი ორმხრივი ინიციატივები სავაჭრო და საინვესტიციო პოლიტიკასთან დაკავშირებით: ყოვლისმომცველი სავაჭრო ხელშეკრულების განხორციელება, რომელიც ათავისუფლებს არსებითად ყველა სახეობის ვაჭრობას, ერთიანი მიდგომის შემუშავება ტარიფებსა და არასატარიფო ბარიერებზე, ორმხრივი ვაჭრობის ლიბერალიზაცია მომსახურების სფეროში, მოლაპარაკება ტრანსატლანტიკური საინვესტიციო ხელშეკრულების

ია ნასვლიშვილი

შესახებ და ორმხრივი შეთანხმება სამთავრობო შესყიდვების შესახებ.

ამ ორმხრივი ინიციატივების გარდა, აშშ-მა და ევროკავშირმა უნდა განავითარონ ინიციატივები, რათა გამოაცოცხლონ გლობალური ვაჭრობა: მრავალმხრივი და დარგობრივი დეცენტრალიზებული მოლაპარაკებები, ვაჭრობის ლიბერალიზაცია მომსახურების სფეროში, მოლაპარაკებები სოფლის მეურნეობის პოლიტიკასთან დაკავშირებით, შეთანხმება სახელმწიფო შესყიდვებსა და ვაჭრობის გამარტივებაზე, ყველაზე სუსტად განვითარებული ქვეყნების განვითარებისათვის ხელშეწყობა. აშშ-მა და ევროკავშირმა უნდა ითანამშრომლონ უფრო მჭიდროდ, რათა გააუმჯობესონ არსებული სისტემის დისციპლინის დაცვა გლობალურ ვაჭრობაში და გააძლიერონ მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის სისტემა.

**ველნეს (Wellness) ინდუსტრია და
მისი განვითარების სტრატეგია
საქართველოში**

გულნაგ ერქოვაიშვილი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თსუ-ის ასოცირებული პროფესორი

ველნესი - ჯანმრთელობის ინდუსტრიაა,
XXI საუკუნე – Wellness ეპოქაა
პოლ ზეინ პილზერი

ცივილიზებულ მსოფლიოში ცხოვრების მზარდი ტემპი, ყოველდღიურ საქმიანობაში სტრესისა და დაღლილობის არსებობა, საჭიროებს ადამიანის ნორმალური ფიზიკური და ფსიქიკური მდგომარეობის შენარჩუნებას. ადამიანს უნდა ეძიება მოთხოვნილება მოიყვანოს თავისი ფიზიკური და სულიერი მდგომარეობა ჰარმონიაში. მას სურს გაიხანგრძლივოს ახალგაზრდობა, შეაჩეროს დაბერება და ჰქონდეს ცხოვრების ხალისი. შესაბამისი მომსახურების კომპლექსის ერთ ადგილზე არსებობა სულ უფრო მოთხოვნილი ხდება. დღეს მსოფლიოში უამრავი ადამიანი ცდილობს ველნეს (Wellness) ინდუსტრიის პროდუქტებისა და მომსახურების გამოყენებას. ველნესის კონცეფცია – კარგი ფიზიკური და სულიერი მდგომარეობის შენარჩუნება სასიამოვნო მეთოდებით და არა საკუთარ თავზე ძალდატანებით.

ტერმინი – ველნესი (ინგლ. Wellness) პირველად გამოიყენა ამერიკელმა ექიმმა ჰელბერტ დანმა 1959 წელს. წიგნში – „უმაღლესი დონე ველნესი“, მან ჩამოაყალიბა ჯანსაღი ცხოვრების წესის ძირითადი პრინციპები. მისი აზრით, ადამიანის ჯანმრთელობას განსაზღვრავს არა მარტო კარგი ფიზიკური მდგომარეობა, არამედ მისი სხეულის, სულისა და გონების ჰარმონია. დანმა ამ მდგომარეობას უწოდა Wellness,

ანუ უმაღლესი დონის კმაყოფილება. [1, გვ.2]

ველნესი პოპულარული გახდა ჯერ პროფესიონალურ წრეებში, ხოლო შემდეგ, მთელ ამერიკულ საზოგადოებაში.

ამას ხელი შეუწყო როგორც ჰელბერტ დანის, ასევე ჯონ ტრევისის, დონალდ არდელის, გერხარდა ჰეტლერის მრავალრიცხოვანმა პუბლიკაციებმა ველნესის შესახებ. ყველა თანხმდება იმაზე, რომ ველნესი არის ჯანსაღი ცხოვრების წესის კონცეფცია, გაჯანსაღების კომპლექსური მეთოდების გამოყენება, რომელიც მოიცავს ოპტიმალურ ფიზიკურ დატვირთვას, სარეაბილიტაციო პროგრამებს, ფსიქოლოგიურ გაჯანსაღებას, ფუნქციონალურ ტრენინგს, სპა პროცედურებს, დიეტოლოგიას და ა.შ. [2, გვ.5]

დღეს სიტყვა „ველნესი“ ნიშნავს შემდეგს:

- აქტიური, სრულყოფილი ცხოვრების წესი;
- სასიცოცხლო ძალების სწრაფი და ხარისხიანი აღდგენა;

- რაციონალური კვება;

- ყველა საკურორტო ფაქტორის გამოყენება: კლიმატოთერაპია, მინერალური წყლები, სამკურნალო ბალახები და აბაზანები, ღვინოთერაპია, ტალახით მკურნალობა, მაგნიტური ქვიშა, ზღვის წყალი და წყალმცენარეები;

- ინდივიდუალურად შერჩეული ფიზიკური დატვირთვა: ცურვა, სამთოსათხილამურო სპორტი, სამკურნალო ფიზიკულტურა, მასაჟი, ცხენით სეირნობა და ა. შ.

- კანის სწორი მოვლა;

- ეკოლოგიურად სუფთა ტექნოლოგია.

ველნესი სამედიცინო ტურიზმის ნაწილია, მაგრამ იგი არ გულისხმობს სანატორიუმებსა და საავადმყოფოებში მკურნალობას, არამედ არის დაავადებების საწყისი პროფილაქტიკა. ველნეს მომსახურების მიღება ადამიანს აძლიერებს როგორც ფიზიკურად, ასევე სულიერად, გაუხანგრძლივებს ახალგაზრდობას. ველნესი შესაძლებლობას იძლევა თავიდან იქნეს აცილებული „ცივილიზაციის საუკუნის“ მრავალი დაავადება: ინფარქტი, შაქრიანი დიაბეტი, წნე-

ვა, გულ-სისხლძარღვთა სისტემის დაავადებები და ა.შ.

ამგვარად, ველნესი არის სამედიცინო, ფიზიკური, ფსიქოლოგიური და სოციალური ღონისძიებების ურთიერთკავშირის მოქნილი სისტემა, რომელიც მიმართულია ადამიანის არა მხოლოდ პროფილაქტიკაზე, არამედ ასევე სასიცოცხლო ძალების აღდგენასა და მკურნალობაზე. ველნეს მომსახურება უნდა განხორციელდეს ერთ კომპლექსში და მისი მიზანია ადამიანს შესთავაზოს და განუვითაროს ჯანსაღი ცხოვრების ჩვევები, რაც გულისხმობს სპა მომსახურებას, ფიზიკურ ვარჯიშებს, ველნეს განათლებას, ჯანსაღ სამზარეულოს და ა.შ.

1990 წლიდან, ცნება – „ველნესი“ პოპულარული გახდა ევროპაში, ევროპამ აიტაცა დევიზი - „გინდა იყო ჯანმრთელი? ჩადე ინვესტიცია შენს ჯანმრთელობაში“. 2000 წლიდან აღნიშნული ტერმინი შემოვიდა საქართველოში, მაგრამ ძირითადად შვეიცარიიდან შემოტანილ კოსმეტიკურ საშუალებებთან ასოცირდება, ხოლო რაც შეეხება ტერმინს – „ველნეს ინდუსტრია“, იგი ჯერჯერობით ქართულ ლექსიკონებში დაფიქსირებული არ არის.

ბოლო პერიოდში ველნესი როგორც დარგი, სწრაფად ვითარდება. რამდენადაც საზოგადოებაში ჩნდება დაბერების პროცესის შენელების მისწრაფება, შესაბამისად, საჭირო ხდება ჯანსაღი კვების ობიექტების, ფიტნესის, სპა-ცენტრების, სპორტ დარბაზების, კოსმეტოლოგიის, ველნეს სასტუმროების, მთელი რიგი სერვისის ობიექტების არსებობა. ამდენად, ველნეს ინდუსტრია მოიცავს სხვადასხვა სახეობის ნატურალური კვების პროდუქტების, კოსმეტიკის, პირადი ჰიგიენის საშუალებების, სხვადასხვა ტიპის ველნეს დანადგარების წარმოებას, ეკოლოგიურად სუფთა ტექნოლოგიის გამოყენებას, ველნეს სასტუმროების განვითარებას და საერთოდ მომსახურების ფართო სპექტრს.

ამგვარად, ველნეს ინდუსტრია სწრაფად მზარდი ინდუსტრიაა, რომელიც მრავალი სხვადასხვა სახეობის პროდუქციისა და მომსახურების გაყიდვების ღონის ამალგების

ინსტრუმენტი.

ტერმინი – ველნეს ინდუსტრია პირველად გამოიყენა ამერიკელმა პროფესორმა, ამჟამად აშშ-ის პრეზიდენტის ეკონომიკურმა მრჩეველმა პოლ ზეინ პილზერმა. იგი 25 წლის ასაკში მილიონერი, ხოლო 30 წლისა – მულტიმილიონერი გახდა. მან პირველმა იწინასწარმეტყველა პერსონალური კომპიუტერების, ხოლო შემდგომ ინტერნეტის ბუმი. პილზერი არის 10 წიგნის, მათ შორის სამი ბესტსელერის ავტორი. განსაკუთრებით აღსანიშნავია მისი წიგნი „ველნესის რევილუცია – შემდგომი ტრილიონი დოლარი“, სადაც აღნიშნულია, რომ მთელ მსოფლიოში იზრდება ინტერესი ველნესის მიმართ. აქტუალური გახდა მომსახურების სრული კომპლექსის ერთ ადგილას მიღება, იზრდება იმ ადამიანთა რიცხვი, რომელთაც სურთ ამ მომსახურების მიღება, რათა გაიხანგრძლივონ ახალგაზრდობა, ჰქონდეთ სიცოცხლის ხალისი და შეაჩერონ სიბერე. ველნესი ჯანმრთელობის ინდუსტრიაა, XXI საუკუნე ველნესის ეპოქაა. აშშ-ში 2010 წლისთვის ველნეს ინდუსტრიაში ბრუნვამ 1 ტრლნ დოლარს მიაღწია. არც ერთ სხვა ინდუსტრიას ასეთი ტემპები არა აქვს. ჯანსაღი ცხოვრების წესის ინდუსტრია – მომავალი მრავალმილიარდიანი ინდუსტრიაა.

ყოველ ათწლეულში იბადება ახალი ეკონომიკური ტენდენცია. XX საუკუნის 70-იან წლებში ეს იყო მიკროტაღლოვანი ღუმელები, 80-იან წლებში – ვიდეომაგნიტოფონები, 90-იან წლებში – კომპიუტერი და ინტერნეტი. ისინი, ვინც გამოიყენა 80-იანი წლების ტენდენცია, მილიონერები გახდნენ, ხოლო ისინი ვინც 90-იანი წლების ტენდენცია გამოიყენეს – მილიარდელები. პოლ ზეინ პილზერის აზრით, აშშ-ს ეკონომიკაში ყოველწლიურად მილიარდობით დოლარი ჩაიდება ჯანსაღი ცხოვრების წესის ინდუსტრიაში და ეს თანხა გამოიყენება იმ პროდუქტების შესაქმნელად, რომელიც ხელს შეუწყობს ადამიანის გაჯანსაღებას, შეაჩერებს დაბერების პროცესს და დაძვევს ავადმყოფობას. ადამიანისათვის ყველაზე ფასეულია არა ბინა და სხვა

მატერიალური ღირებულებები, არამედ ახალგაზრდობისა და ჯანმრთელობის შენარჩუნება. მისი აზრით, ინდუსტრიის სათავეში იქნება ქსელური მარკეტინგის ინდუსტრია, სწორედ ქსელური მარკეტინგი წარმოადგენს იდეალურ სოციალურ-ეკონომიკურ ინსტრუმენტს ახალი დარგის ცხოვრებაში დასამკვიდრებლად. [3, გვ. 7]

ველნეს ინდუსტრია მოიცავს მსოფლიო ეკონომიკის მრავალ სექტორს, კერძოდ კვების პროდუქტების წარმოებას, კოსმეტოლოგიას, ახალგაზრდობის შენარჩუნების მედიცინას, ტურიზმს და ა.შ. ამ ინდუსტრიის დინამიკურად მზარდი დარგია ვიტამინების წარმოება, დაბალანსებული კვებისათვის საჭირო პროდუქტები, საკვები დანამატები, პერსონალური მოვლის საშუალებები, პრეპარატები წონის დასაკლებად. ველნესი თანდათან დომინირებს სხვა სექტორებზე.

ველნეს ინდუსტრიის განვითარების მხრივ ფავორიტი ქვეყნებია იტალია, საფრანგეთი, ესპანეთი და უნგრეთი. ეს ქვეყნები ტურისტებს ველნეს მომსახურების ფართო სპექტრს სთავაზობენ. განსაკუთრებით პოპულარულია ცხელი წყაროები და საზღვაო კურორტები.

ბუნებრივია, ინტერესს იწვევს ველნეს ინდუსტრიის რომელი მიმართულება შეიძლება განვითარდეს საქართველოში, აქვს თუ არა მას ისტორიული საფუძველი.

საქართველო კურორტებისა და საკურორტო ადგილების ქვეყანაა, რომლის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ფაქტორს მისი ჰავა წარმოადგენს. კლიმატის მრავალფეროვნება განპირობებულია საქართველოს გეოგრაფიული მდებარეობით და შავი ზღვის ფაქტორით. კლიმატური პირობები გამოირჩევა გამოსატყედი თერაპიული თვისებებით და მრავალი პათოლოგიის სამკურნალოდ გამოიყენება.

საქართველო მდიდარია მტკნარი და მინერალური წყლებით. სასმელი წყლის რესურსებით იგი 2,5-ჯერ აღემატება მსოფლიოს, 2,4-ჯერ ევროპის და 1,7-ჯერ აზიის საშუალო მაჩვენებელს მოსახლეობის ერთ სულზე. ამასთანავე, საქართველოს წყლის რესურსების 30% უმაღლესი ხარისხ-

ის მიწისქვეშა სასმელ წყალს წარმოადგენს. მინერალური წყლების საბადოთა რაოდენობა საქართველოში 2-ჯერ აღემატება მსოფლიოში ცნობილ საფრანგეთსა და გერმანიაში ერთად არსებულ მინერალურ წყალთა დებეტის რაოდენობას, ხოლო რაც შეეხება ზოგიერთ მინერალურ წყალს, როგორც არის „ბორჯომი“, „საირმე“, „ლუგელა“, „უწერა“ და სხვა, ისინი თავიანთი იონური შემადგენლობით და სამკურნალო თვისებებით, მსოფლიოში უნიკალურია. „ბორჯომის“ მსგავსი მინერალური წყალი მხოლოდ საფრანგეთშია და ცნობილია „ვიშის“ სახელწოდებით. მათი შედარებისას სპეციალისტებმა უპირატესობა „ბორჯომის“ წყალს მიანიჭეს. საქართველოში ცნობილია 730-ზე მეტი დასახელების მინერალური წყალი, რომელთა ჯამური დღეღამური დებეტი 130 მლნ ლიტრს შეადგენს. მათგან 300-ზე მეტს დიდი სამრეწველო და ბალნეოლოგიური მნიშვნელობა აქვს. [4, გვ.177]

საქართველოში, აგრეთვე, ოდითგანვე მოიპოვებოდა და გამოიყენებოდა სამკურნალო ტალახები – პელოიდები, რაც ამჟამადაც წარმატებით გამოიყენება ბალნეოლოგიურ ცენტრებში.

საქართველოში ღვინოთერაპიის უნიკალური შესაძლებლობებია. ჯერ კიდევ 1935 წელს ქართველმა ექიმმა ილია ქოჩიაშვილმა თერჯოლის რაიონის სოფელ სიკთავრაში დააარსა ონკოლოგიური დაავადებების პროფილაქტიკის კლინიკა ღვინოთერაპიის დახმარებით. ეს შენობა დღესაც არსებობს. მისი ტრაგიკული დაღუპვის გამო ეს შესანიშნავი პროექტი შეჩერდა. საქართველომ საფრანგეთზე (ამჟამად ლიდერი ღვინოთერაპიაში) ნახევარი საუკუნით ადრე განახორციელა ყურძნისა და ღვინის უნიკალური თვისებების გამოყენების კონცეფცია ჯანმრთელობის მედიცინაში.

ასევე აღსანიშნავია ქვიშით თერაპია, მაგნიტური ქვიშების გამოყენება. მსოფლიოს 2-3 ქვეყანაში არის სამკურნალო ქვიშები, მაგრამ მაგნიტის კონცენტრაციით უნიკალურია ურეკის ქვიშები, რომელიც საქართველოში დიდი ხანია სამკურნალოდ გამოიყენება.

ბოლო პერიოდში მთელ მსოფლიოში განსაკუთრებით გაიზარდა მოთხოვნა მცენარეული წარმოშობის პრეპარატებისადმი, შესაბამისად, იმატა მოთხოვნამ სამკურნალო მცენარეებზე. სამკურნალო მცენარეები ერთ-ერთ უმთავრეს როლს თამაშობს ფარმაკოლოგიურ კვლევებსა და ახალი სამკურნალო პრეპარატების შექმნაში. ნატურალური პრეპარატები სამკურნალო საშუალებებით ვაჭრობის მთლიანი მოცულობის მნიშვნელოვან ნაწილს შეადგენს. სამკურნალო მცენარეებით ოდიტოგანვე მდიდარია საქართველოს ფლორა. საქართველოს შეუძლია ღირსეული ადგილი დაიკავოს სამკურნალო მცენარეების წარმოება-რეალიზაციის საერთაშორისო ბაზარზე. სახელმწიფომ ხელი უნდა შეუწყოს ეკოლოგიურად სუფთა პრეპარატების წარმოებას და დაინტერესებული უცხოელი ინვესტორების მოზიდვას. სამკურნალო მცენარეების რესურსების რაციონალური გამოყენება ხელს შეუწყობს ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკის გაჯანსაღებას, საექსპორტო შემოსავლების ზრდას, სამუშაო ადგილების შექმნას და სიღარიბის ზღვარზე მყოფი მოსახლეობის წილის შემცირებას.

როგორც ყოველივე ზემოთქმულიდან ჩანს, საქართველოში ცალ-ცალკე არსებობს ღვინოთერაპიის, ტალახით თერაპიის, მინერალური წყლებით თერაპიის, მაგნიტური ქვიშებით თერაპიის, სპა თუ ფიტნეს ცენტრები. ველნეს ინდუსტრიის ასამოქმედებლად საჭიროა მათი გაერთიანება. სწორედ ამ მიზანს ემსახურება საინვესტიციო კომპანია „მედჯგუფი საქართველო“, რომლის საქმიანობის ძირითად მიმართულებას მსოფლიო დონის, პრემიუმ კლასის გამაჯანსაღებელი კომპლექსის (ბიოლი) მშენებლობა და სარეკრეაციო ზონის, კოჯრის ტყე-პარკის მოწყობა და საქართველოს ველნეს ინდუსტრიის ცენტრად გადაქცევა წარმოადგენს.

კომპანიის დამფუძნებელია ექიმი, მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორი, ბიზნესმენი და მეცენატი თამაზ მჭედლიძე. პეტერბურგში ოცდათხუთმეტწლიანი მოღვაწეობის შემდეგ, მის კუთვნილებაშია თერამეტი სხვადასხვა პროფილის

კლინიკა. კლინიკებში დასაქმებულია 1500 ადამიანი, მათ შორის, მაღალკვალიფიციური ექიმების 350 კაციანი გუნდი, რომლებიც წარმატებით მუშაობენ Anti-Aging Medicine-ზე (დაბერების საწინააღმდეგო მედიცინა). გამოცემულია უამრავი წიგნი და სახელმძღვანელო აღნიშნულ პრობლემებზე როგორც მისი, ისე კლინიკაში მომუშავე პრაქტიკოსი ექიმების ავტორობით. მიუხედავად კოლოსალური სამსახურებრივი დატვირთვისა, თამაზ მჭედლიძემ საკუთარ თავზე უნიკალური ექსპერიმენტი ჩაატარა: 2004 წლის მარტში შეუდგა წონის დაკლებას პროგრამით, რომელიც მისი ხელმძღვანელობით ჩამოყალიბებული სპეციალისტების ჯგუფთან ერთად შეიმუშავა და განსაცვიფრებელ შედეგს მიაღწია – ერთ წელიწადში 74 კგ დაიკლო. მისი აზრით, კვება არის ფუნდამენტი, პლუს სწორი ფიზიკური აქტივობა. ბევრმა ადამიანმა არასწორი დატვირთვით ხერხემალი სამუდამოდ დაიზიანა. თამაზ მჭედლიძე პირველ რიგში არის ექიმი, რომელსაც კარგად ესმის ველნეს მომსახურების უპირატესობები ადამიანის გაახალგაზრდავების და სიბერის პროცესის შეჩერების მიმართულებით.

გამაჯანსაღებელი კომპლექსი კოჯრის ტყის მიმდებარე ტერიტორიაზე პირველი პროექტია, რომელსაც იგი საქართველოში ახორციელებს. ამჟამად მიმდინარეობს გამაჯანსაღებელ კომპლექს „ბიოლის“ მშენებლობა, რომელიც საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე გაფანტულ მინერალურ წყლებს, სამკურნალო ბალახებსა და მცენარეებს, მაგნიტურ ქვიშებსა და სხვა გამაჯანსაღებელ კომპონენტებს გააერთიანებს ერთ სივრცეში, კოჯრის ტყეში. გამაჯანსაღებელი კომპლექსის აშენების ერთ-ერთი მთავარი პირობა ჯანსაღი ბუნებრივი გარემოა. უკვე დაიწყო გაჯანჯარებული, დაავადებული ტყის მოვლითი და სანიტარული ჭრა, ახალი ნარგავებით ტყის გამდიდრება და განაშენიანება. კოჯრის ტყე-პარკი სპეციალისტების მიერ უკვე შეფასდა „თბილისის ფილტვებად“. ეს იქნება ზონა, სადაც დასვენებას ნებისმიერი მსურველი შეძლებს და გადაადგილება შეუზღუდა-

ვად იქნება შესაძლებელი.

„ბიოლის“ ტერიტორიაზე განთავსდება სხვადასხვა გამაჯანსაღებელი ობიექტი: ველნეს კოტეჯები, სპა ცენტრი, ორანჟერეა, საკონცერტო და საგამოფენო დარბაზები, ღვინისა და თიხის სახლები, „ბიოლის“ ტყეში გაშვებული იქნება სხვადასხვა ეგზოტიკური ცხოველი, თითოეულ ადამიანს თავისი ინდივიდუალური „ველნეს თერაპევტი“ ეყოლება და თავისი ინდივიდუალური პროცედურები ექნება. გაჯანსაღების სისტემა მოიცავს სწორ კვებას, სწორ ფიზიკურ აქტივობას, ესთეტიკურ მედიცინას, გენეტიკურ ანალიზს. აქ სისტემატური კონტროლი გაეწევა ორგანიზმის მდგომარეობას და კორექტივებს, რაც გულისხმობს სისხლის ანალიზზე დაკვირვებას, მიკროელემენტების მდგომარეობის ღრმა და საფუძვლიან კონტროლს. ადამიანს საშუალება ექნება თავის თავზე გამოსცადოს უახლესი ველნეს ტექნოლოგიები, როგორცაა ღვინო თერაპია, მაგნიტური ქვიშის აბაზანები, ორთქლითა და სამკურნალო ბალახებით ჩატარებული პროცედურები. დამფუძნებლის აზრით, „ველნეს ინდუსტრია“ რომ შექმნა, მრავალი კომპანიის თანამშრომლობაა აუცილებელი. მაგალითად, დანადგარებია საჭირო. ურეკში ქვიშა მშენებელია, მაგრამ ამ ქვიშისგან მაქსიმალური შედეგის მისაღებად, მისი გაცრა, არმატების დამატება და ტომრებში ჩაყრაა საჭირო. მერე სპილენძის ლამაზი აბაზანა უნდა დაიდგას, რომელიც თბება. აბაზანაში ქვიშას ჩაყრიან, გაათბობენ, დააწვენენ ადამიანს და ზემოდანაც დააყრიან. ამ პირობებში ის განსაკუთრებით კარგად მუშაობს. ასე ურეკის ქვიშა არავის გამოუყენებია. საქართველოში მხოლოდ ახლა იწყებენ ღვინით თერაპიას. თერაპია ერთია, მაგრამ ღვინოში რომ სამკურნალო ბალახებიც დაემატება და სამედიცინო პროცედურები ჩატარდება, კომპლექსური შედეგი მიიღება.

კოჯრის ტყე-პარკში მოეწყობა სასეირნო, ველო და საცხენოსნო ბილიკები. გამოიყენება ცხენით მკურნალობა – იპოთერაპია, კერძოდ, ცხენის უნაგირი იქნება ამოჭრილი და ადამიანი სხეულით ეხება ცხენის ტანს, მისი ტემპერატურა-

გულნახ პრეზიდენტი

რით და მოძრაობით ხდება არა უბრალო მასაჟი, არამედ იგი მცირე მენჯის ორგანოების დაავადებათა პროფილაქტიკისათვის გამოიყენება. [5, გვ. 27]

კომპანიის გეგმებშია რომელიმე უნივერსიტეტის ბაზაზე შეიქმნას ველნეს-თერაპევტებისა და სპა მენეჯერების გადამზადების პროგრამები.

ეს იქნება დასაწყისი იმ დიდი მიზნისა, რასაც საქართველოში „ველნეს ინდუსტრიის“ დანერგვა მოჰყვება. შემდეგ ეტაპზე კი შეიქმნება მსოფლიო სტანდარტის ქართული ბრენდი – „ჯორჯიან ველნესი“, რომელიც ჩვენი ქვეყნის სავიზიტო ბარათი გახდება.

ეკონომიკური ეფექტი, რასაც მოუტანს საქართველოს ველნეს ინდუსტრიის ცენტრად ჩამოყალიბება, შემდეგია:

- გააუმჯობესებს საინვესტიციო გარემოს და მნიშვნელოვნად გაზრდის უცხოური კაპიტალის დაბანდებას საქართველოში, რაც გამოიწვევს ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის ეფროპულ სტანდარტებთან მიახლოებას;
- გააქტიურდება ქვეყანაში შემომსვლელთა რაოდენობა;
- ხელს შეუწყობს ინფრასტრუქტურის განვითარებას;
- შექმნის ახალ სამუშაო ადგილებს, დასაქმებულები მიიღებენ ღირსეულ ანაზღაურებას;
- პოზიტიური მიმართულებით სახეს შეუცვლის ეკოლოგიას;
- გაიზრდება მოთხოვნა სოფლის მეურნეობის პროდუქციაზე (მეფუტკრეობა, მეღვინეობა, მარცვლეულის წარმოება, მეცხოველეობა, მეხილეობა, მებოსტნეობა, ჩაის წარმოება);
- გაიზრდება მოთხოვნა სუვენირებსა და ხალხური რეწვის პროდუქციაზე;
- საჭირო გახდება ისეთი დარგების მომსახურების გამოყენება, როგორცაა: ტრანსპორტი და კომუნიკაციის

საშუალებები, დაზღვევა და საბანკო საქმიანობა, სამშენებლო-სამონტაჟო სამუშაოები, საინფორმაციო-სარეკლამო, ტურისტული და ტუროპერატიული და სხვა;

- განვითარდება კურორტოლოგია;
- მოიზიდავს მსოფლიოს მაღალშემოსავლიან ადამიანებს;
- ველნეს ინდუსტრია მოითხოვს ადამიანის მაღალ ინტელექტუალურ პოტენციალს, რაც გაველენას მოახდენს მთლიანად ერის ინტელექტუალური პოტენციალის ზრდაზე;
- პროპაგანდა გაეწევა ჯანმრთელობის ახალ კულტურას, რაც იქნება ინტელექტუალური დისტრიბუცია;
- გაზრდის შემოსავლებს და შემონატანებს;
- მოხდება ქვეყნის პოპულარიზაცია მსოფლიო მასშტაბით.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Halbert Dunn. High level Wellness. 1961, .www. Icaa.cc
2. Donald B. Ardell. What is Wellness. www. Seekwellness.com
3. Paul Zane Pilzer, The new Wellness Revolution, New York, 2011;
4. გ.ერქომაიშვილი, მეწარმეობის ფორმირებისა და განვითარების თავისებურებანი საქართველოში, თბილისი, თსუ-ის გამომცემლობა, 2004;
5. ინტერვიუ „მედჯგუფი საქართველოს“ დამფუძნებელ თამაზ მჭედლიძესთან. ჟურნ. „ბიზნესი და მენეჯმენტი“, №3(33), 2012;
6. www. Icaa.cc; www.seniorfitness.net
7. www.commersant.ge

Wellness Industry and its Development Strategies in Georgia

G. Erkomaishvili

Nowadays, wellness industry, the industry of healthy lifestyle, is becoming more and more popular all over the world. It's going to be a multi-billion industry in closest future. The concept of Wellness is to maintain good physical and mental health willingly and in a pleasant way, not under compulsion.

Georgia has excellent resources for developing one of the most important directions of this industry – construction of recreation complexes, which is provided by the investment Company „Medgroup Georgia“. The center offers its customers the services with the up-to-date technologies and it will employ a large number of people as well. Using the products and services from local suppliers will increase profit and have a positive impact on the country's economy. It will become the beginning of developing the Wellness industry in Georgia.

**ღრმა და ყოვლისმომცველი
ვაჭრობის შესახებ შეთანხმება
(DCFTA) – რეალობა თუ
პარტნიორობა ქალაქდგე?**

ნათია ლაღვიშვილი
იეჯავახიშვილის თსუ-ის დოქტორანტი

ექსპორტის გაფართოვება და საერთოდ სავაჭრო ურთიერთობების გაღრმავება ნებისმიერი ქვეყნის მუდმივი საზრუნავია. შედეგი პირდაპირპროპორციულად აისახება მოსახლეობის სოციალურ კეთილდღეობასა და ცხოვრების პირობების გაუმჯობესებაზე. საქართველოსთვის აღნიშნული თემატიკა განსაკუთრებით აქტუალური გახდა 2006 წელს რუსეთის მიერ ქართულ პროდუქციაზე დაწესებული ემბარგოს შემდეგ, რის შედეგადაც ჩვენ დაეკარგეთ ყველაზე მსხვილი სავაჭრო პარტნიორის ბაზარზე წვდომა. დღის წესრიგში დადგა ალტერნატიული ბაზრების მოძიება და ევროკავშირთან ეკონომიკური ინტეგრაცია.

უკვე გვაქვს იმის ფუფუნება, რომ ევროკავშირის წარმომადგენელი ოფიციალური პირებისაგან სშირად ვისმენთ კომპლიმენტებს ევროკავშირთან საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური ინტეგრაციის წინგადადგმული ნაბიჯების შესახებ – დაწყებულია მოლაპარაკებები ღრმა და ყოვლისმომცველი სავაჭრო სივრცის შესახებ, 2011 წელს ძალაში შევიდა ევროკავშირსა და საქართველოს შორის სავიზო რეჟიმის გამარტივებისა და რეადმისიის ხელშეკრულება (რაც ევროკავშირთან უვიზო მიმოსვლის საფუძველია) და ა.შ.

ევროკავშირთან ეკონომიკურ ინტეგრაციაზე აწყობილი ქვეყნის სამოქმედო კურსი, რადგან ევროკავშირის ბაზარს ალტერნატივა არ გააჩნია მსოფლიოში: ევროკავშირის მოსახლეობა 2011 წლის იანვრის მდგომარეობით, 502,5 მლნ-ს

შეადგენს [1], რაც მსოფლიოს ყველაზე მსხვილ ბაზარს წარმოადგენს.

საქართველო-ევროკავშირის ურთიერთობები შემდეგი ქრონოლოგიით ხასიათდება:

პარტნიორობისა და თანამშრომლობის შესახებ შეთანხმება (PCA). 1996 წელს სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებთან დაწყებული მოლაპარაკებები დასრულდა ლოგიკური შედეგით – 1999 წელს ძალაში შევიდა საქართველო-ევროკავშირის შორის პარტნიორობისა და თანამშრომლობის შესახებ ხელშეკრულება. პირველ ეტაპზე შეთანხმება 10 წლის ვადას გულისხმობდა, თუმცა, ავტომატურად ყოველ წელს 1 წლით გრძელდება. პარტნიორობისა და თანამშრომლობის შესახებ შეთანხმება აუქმებს კვლევებს ვაჭრობის სფეროში და იცავს ინტელექტუალური, საწარმოო და კომერციული საკუთრების უფლებას.

ევროკავშირის სამეზობლო პოლიტიკის პროგრამა (ENP). ევროკავშირის სამეზობლო პოლიტიკა შემუშავდა 2004 წელს, ევროკავშირის გაფართოების შემდეგ. მისი მიზანი იყო ევროპასა და ახალ მეზობლებს შორის გამყოფი ხაზების მოხსნა და სტაბილურობის, უსაფრთხოებისა და კეთილდღეობის უზრუნველყოფა. სამეზობლო პოლიტიკა მიზნად ისახავს ევროკავშირსა და მის მეზობელ ქვეყნებს შორის პოლიტიკური, ეკონომიკური და კულტურული ურთიერთდაახლოების პროცესის მხარდაჭერას და მისი საშუალებით ევროკავშირი თავისი საზღვრების გარშემო დემოკრატიის, სტაბილურობისა და კეთილდღეობის გავრცელებას უწყობს ხელს [2, გვ.192].

პრეფერენციების ზოგადი სისტემით (GSP+). 2005 წლის დეკემბერში საქართველომ ევროკავშირისაგან პრეფერენციების ზოგადი სისტემით (GSP+) სარგებლობის უფლება მიიღო. GSP+ საქართველოდან ევროკავშირში ექსპორტირებული საქონლის საბაჟო გადასახადებისგან გათავისუფლებასა და ტარიფების ცალმხრივად შემცირებას ითვალისწინებს. აღნიშნული პრეფერენციები ვრცელდება საქართველოში წარმოებული 7200 დასახელების პროდუქციაზე.

„აღმოსავლეთის პარტნიორობა“ (EaP). 2009 წლის 7 მაისს პრადის სამიტზე ოფიციალურად შევიდა ძალაში „აღმოსავლეთის პარტნიორობის“ ინიციატივა[3, გვ.6] – ევროკავშირსა და ექვს პარტნიორ ქვეყანას (სომხეთი, აზერბაიჯანი, ბელორუსი, საქართველო, მოლდოვის რესპუბლიკა და უკრაინა) შორის პოლიტიკური ასოცირების და შემდგომი ეკონომიკური ინტეგრაციის ხელშეწყობა. აღნიშნული ურთიერთობის ფარგლებში ევროკავშირი პარტნიორებს სთავაზობს უფრო მაღალი დონის პოლიტიკურ ასოცირებას და ძირითად სფეროებში კავშირების კიდევ უფრო გააქტიურებას. აღმოსავლეთის პარტნიორობის ფარგლებში ევროკავშირსა და პარტნიორ ქვეყანას შორის ორმხრივი თანამშრომლობა შემდეგი მიმართულებებით განვითარდება: 1) ღრმა და ყოველმხომცველი თავისუფალი ვაჭრობის ხელშეკრულების (DCFTA) შეთანხმება და მიღება; 2) გადაადგილება და უსაფრთხოება; 3) ენერგეტიკული უსაფრთხოება; 4) ეკონომიკური და სოციალური განვითარების მხარდაჭერა.

ღრმა და ყოველმხომცველი თავისუფალი ვაჭრობის ხელშეკრულების (DCFTA) შეთანხმება. თავისუფალი ვაჭრობა საბაჟო ტარიფებისა და კვოტების გარეშე ვაჭრობას გულისხმობს. ტარიფების გარდა არსებობს ე.წ. არასატარიფო ბარიერები ვაჭრობაში. ღრმა და ყოველმხომცველი თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმება აქცენტს სწორედ ამ არასატარიფო ბარიერების მოხსნაზე აკეთებს, რაც პარტნიორებს შორის ვაჭრობაში თანაბარი პირობების არსებობისა და საერთო “თამაშის წესებით” ხელმძღვანელობისთვის არის საჭირო. ამისკენ არის ასევე მომართული ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრინციპული შეთანხმებები, როგორც არის ვაჭრობაში ტექნიკური ბარიერების, სანიტარიული და ფიტოსანიტარიული ზომების, ინტელექტუალური საკუთრების დაცვის, სახელმწიფო შესყიდვების და სუბსიდიების შესახებ. ამდენად, ვაჭრობასთან დაკავშირებული ევროპული სტანდარტების 1/3 კმაყოფილდება ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის მოთხოვნების შესრულებით.

ყოველივე ზემოთ ჩამოთვლილს თუ გავითვალისწინებთ, სამომავლო პერსპექტივა სწორედ ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის სივრცეს უკავშირდება. ყურადღებას გავამახვილებთ აღნიშნულ ტერმინზე, რათა განვასხვაოთ იგი ევროკავშირთან ორმხრივი და მრავალმხრივი თანამშრომლობისაგან.

მრავალმხრივი თანამშრომლობა (Multilateral track).

მრავალმხრივი გზა ჩარჩოა, რომლის ფარგლებში ევროკავშირი და აღმოსავლეთ პარტნიორები ერთად, ჯგუფურად მუშაობენ საერთო ამოცანების გადაჭრაზე. მრავალმხრივი ფორმატი ემსახურება აღმოსავლეთ სამეზობლოს მიზნების განხორციელებას ოთხი პრიორიტეტული (დემოკრატია, მართვისა და სტაბილურობის სრულყოფილი სისტემა; ეკონომიკური ინტეგრაცია და კონვერგენცია ევროკავშირის დარგობრივ ეკონომიკურ პოლიტიკასთან, თავისუფალი სავაჭრო ზონების შექმნის ჩათვლით; ენერგეტიკული უსაფრთხოება და ადამიანთა შორის კონტაქტების განვითარება) პლატფორმისა და რამდენიმე ფლაგმანი ინიციატივის საშუალებით.

ორმხრივი თანამშრომლობა (Bilateral track).

ასეთი თანამშრომლობის მიზანია ევროკავშირსა და თითოეულ აღმოსავლეთ პარტნიორს შორის ურთიერთობის გაღრმავება. ეს მიიღწევა ორმხრივი შეთანხმებების, მაგალითად, ასოცირების შესახებ შეთანხმების, თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ ღრმა და ყოვლისმომცველი შეთანხმების, ვიზების გამარტივების შესახებ ორმხრივი დიალოგის, სხვადასხვა სფეროში (ეკონომიკა, ენერგეტიკა, გარემოს დაცვა, ტრანსპორტი, კვლევა და ა. შ.) უფრო მჭიდრო ორმხრივი თანამშრომლობის და ტექნიკური დახმარების საშუალებით. აღმოსავლეთ პარტნიორობა არსებულ ორმხრივ სახელშეკრულებო ურთიერთობებთან ერთად განხორციელდება. მისი განხორციელება პარტნიორებს შორის განსხვავებებსა და მათთვის შემუშავებულ პირობებზეა დამოკიდებული.[4]

ყოველივე აღნიშნულის შემდგომ უპრიანია განვიხილოთ ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის სივრცე. საქართველოსთან DCFTA-ზე მოლაპარაკებების დაწყების

გადაწყვეტილება ევროკავშირმა 2011 წლის 5 დეკემბერს მიიღო. მოლაპარაკებები ოფიციალურად გაიხსნა 2012 წლის 28 თებერვალს ვაჭრობის საკითხებში ევროკომისიის ბ-ნ კარელ დე გუხტის საქართველოში ვიზიტის დროს. მისი განცხადებით, ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცე ხელს შეუწყობს საქართველოს გახდეს უფრო კონკურენტუნარიანი და შეეძლოს ევროკავშირის შიგა ბაზრით სარგებლობა. აღსანიშნავია, რომ მოლაპარაკებები დაჩქარებული რეჟიმით წარიმართა:

- მოლაპარაკებების პირველი რაუნდი გაიმართა ქ. თბილისში 2012 წლის 27-29 მარტს;
- მეორე რაუნდი გაიმართა 26-28 ივნისს, ქ. ბრიუსელში;
- მოლაპარაკებების მესამე რაუნდი გაიმართა ქ. თბილისში 25-27 სექტემბერს;
- მეოთხე რაუნდი გაიმართა 26-30 ნოემბერს, ქ. ბრიუსელში.

ღრმა და ყოვლისმომცველი სავაჭრო სივრცის მოლაპარაკებებს წარმართავს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. ვირჯინია კოსულის განმარტებით, ვილნიუსის სამიტზეა მოაზრებული შეთანხმების შესახებ მოლაპარაკებების დასრულებაზე განცხადების გაკეთება. შიგასახელმწიფოებრივი პროცედურები საკმაოდ ხანგრძლივია, თუკი 2013 წელს დასრულდება მოლაპარაკებები, შეთანხმება DCFTA ძალაში შევა 2015 წელს.

ევროკავშირმა ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ მოლაპარაკებებთან დაკავშირებით პრიორიტეტულად ოთხი ძირითადი სფერო გამოყო: 1. ვაჭრობის ტექნიკური ბარიერები; 2. სურსათის უვნებლობა; 3. ინტელექტუალური საკუთრების უფლების დაცვა; 4. კონკურენცია.

რაც შეეხება სავარაუდო ეკონომიკური სარგებელს, რომელის მოტანაც DCFTA-რეჟიმს შეუძლია, გამოცდილი ორგანიზაციის CASE-ის კვლევამ Global Insight-თან ერთად, აჩვენა, რომ DCFTA-ს მნიშვნელოვანი პოზიტიური გავლენის მოხდენა შეუძლია საქართველოს ეკონომიკაზე, განსაკუთრებით იმ დარგებში, სადაც ქვეყანას უკვე აქვს გამოვლენილი

ვარდობითი უპირატესობები. მაგალითისთვის: ხელშეკრულების დადებიდან 5 წლის განმავლობაში შესაძლებელია საფეიქრო პროდუქციის გამოშვება დაახლოებით 55%-ით გაიზარდოს. DCFTA-მ დადებითად შეიძლება იმოქმედოს სამთომოპოვებითი მრეწველობისა და კარიერების დამუშავების გამოშვებაზე, რამაც 5 წლის შემდეგ შეიძლება 21%-ით მოიმატოს. 19%-იანი ზრდა შეიძლება ჰქონდეს ქიმიური, რეზინის და პლასტმასის პროდუქციის წარმოებასაც. ღრმა და ყოვლისმომცველი ვაჭრობის რეჟიმის პოზიტიური გავლენა აისახება მეტალურგიაზეც, რომლის პროდუქციაც შესაძლებელია 30%-ით გაიზარდოს. მნიშვნელოვანია ასევე ის გარემოება, რომ DCFTA-ს ამოქმედებამ შესაძლებელია საქართველოში ხელფასების დონე გაზარდოს, თუმცა, ეს აისახება უფრო მეტად არაკვალიფიციური მუშების ხელფასზე, ვიდრე კვალიფიციური მუშახელის ანაზღაურებაზე. ყოველივე ეს იქიდან გამომდინარეობს, რომ ზრდის მეტი პერსპექტივა შესაძლებელია იმ დარგებს ჰქონდეს, რომლებიც შრომის მაღალი ინტენსივობით ხასიათდება (მეტალურგია, საფეიქრო წარმოება და ა.შ). ამასთანავე, ღრმა და ყოვლისმომცველმა თავისუფალმა სავაჭრო რეჟიმმა შესაძლებელია მნიშვნელოვანი დადებითი იმპულსები შეჰმატოს საქსპორტო პროდუქციის ზრდას. მომდევნო ხუთი წლის განმავლობაში მთლიანი ქართული ექსპორტის ზრდის ტემპმა შესაძლებელია 13%-ს მიაღწიოს. შესაძლებელია მნიშვნელოვნად მოიმატოს ლითონის ნაწარმის ექსპორტმა, ასევე საკვები პროდუქტებისა და სასმელის ექსპორტმა (განსაკუთრებით ნატურალური ღვინოებისა და სპირტიანი სასმელების). ზრდის პერსპექტივა აქვს ასევე ავეჯის, საიუველირო ნაკეთობების, სათამაშოების, სპორტული ინვენტარის ექსპორტს.[5]

ზემოთ თქმული მიუთითებს ღრმა და ყოვლისმომცველი სავაჭრო სივრცის დადებით ასპექტებზე, მაგრამ რეალურად ევროკავშირთან თავისუფალი ვაჭრობის დამყარება არც ისე მარტივია – „ქალაქზე პარტნიორობის“ მეორე მხარეს დგას ევროპული ბიუროკრატია მთელი რიგი სტანდარტებით (HACCP, SPS და ა.შ.), რომელთა დაცვა მძიმე ტვირთად დააწვებათ

ქართველი მწარმოებლებს და საბოლოოდ გააძვირებს პროდუქციის ღირებულებას. ყველაზე უფრო რთულად მოსაწესრიგებელი, სავარაუდოდ, სურსათის უვნებლობისა და ინტელექტუალური საკუთრების სფეროები იქნება. მოკლევადიან პერიოდში ევროკომისიის მიერ მოწოდებული რეკომენდაციების შესრულება და ქართული კანონმდებლობის ჰარმონიზაცია და ჩვენი პროდუქციის ევროპულ ბაზართან დაახლოება, სარგებლის ნაცვლად, ზიანს მოუტანს ქართულ ეკონომიკას, თუმცა გრძელვადიან პერსპექტივაში ის დიდი სარგებლიანობის მომტანი იქნება.

უდავოა, რომ ევროკავშირთან ღრმა და ყოვლისმომცველი სავაჭრო სივრცის არსებობა პრიორიტეტული მიმართულებაა, თუმცა, ევროინტეგრაცია მოითხოვს გაცილებით სერიოზული ნაბიჯების გადადგმასა და მეტი ინსტიტუციური რეფორმების განხორციელებას, ვიდრე ეს ხდება ე.წ. „შერჩევითი რეფორმების“ დროს. 2013 წლისთვის ევროკავშირის მიერ საქართველოსთვის გამოყოფილი დაფინანსება შეადგენს 70 მლნ ევროს, რაც ჩვენი ქვეყნის სტრუქტურული რეფორმებისთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია.

როგორც აღვნიშნეთ, DCFTA ასოცირების შეთანხმების ნაწილია, რაც გულისხმობს იმას, რომ მხარეების მიერ მისი ხელმოწერის შემთხვევაშიც კი შეთანხმება თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ ძალაში მყისიერად არ შევა. ასოცირების შეთანხმება (და მაშასადამე CFTA) რატიფიცირებული უნდა იყოს ევროკავშირის ყველა წევრი სახელმწიფოსა და ასევე ევროპარლამენტის მიერ. ჯამში საჭიროა 30 სხვადასხვა პარლამენტის რატიფიცირება, მათ შორის 27 წევრი სახელმწიფოსი, ასევე ხორვატიისა, რომელიც წევრი გახდება უახლოეს მომავალში, ამას დამატებული საქართველოსა და ევროკავშირის პარლამენტები. თუმცა, არის პრეცედენტები, რომ მსგავსი ტიპის შეთანხმებების ეკონომიკური მუხლები ძალაში შედის რატიფიცირებამდე, ანუ ღრმა და ყოვლისმომცველი სავაჭრო სივრცე ევროკავშირთან შესაძლოა ამოქმედდეს 2015 წლისთვის.

**Deep and Comprehensive Free Trade Agreement (DCFTA) –
Reality or “Cooperation on the Paper?”**

N. Dagelishvili

It can be said that there is mutual readiness for closer relations and strengthening of cooperation between the EU and Georgia. Having active trade relations with the EU is very important for Georgia. Once the EU decided to launch the Deep and Comprehensive Free Trade Agreement (DCFTA) with Georgia, we have to face challenges - the aim of the DCFTA is to foster mutual trade by lifting trade barriers by introducing the EU norms and standards in the third countries. DCFTA helps Georgia to integrate with the EU internal market in long term and it is supposed to contribute to Georgia’s development.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ევროსტატი - <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>
2. აღმოსავლეთის პარტნიორობა და საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური პოლიტიკა, კავკასიის ეკონომიკური და სოციალური კვლევითი ინსტიტუტი (CIESR), თბილისი, 2011;
3. Joint Declaration of the Prague EaP Summit, Council of the European Union, Brussels, 2009;
4. European Neighbourhood Policy Georgia-EU Action Plan (ENP AP), 2012 Implementation Plan, EC;
5. ნანა ბერუაშვილი, ევროკავშირთან ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის ფასი, გაზეთი რეზონანსი, 2012, http://www.resonancedaily.com/index.php?id_rub=2&id_artc=7858
6. ევროპის სამეზობლო პოლიტიკის სიტყვარი, http://www.enpi-info.eu/main.php?id=403&id_type=2
7. ევროკავშირის წარმომადგენლობა საქართველოში - http://eeas.europa.eu/delegations/georgia/index_ka.htm
8. აღმოსავლეთის პარტნიორობის სამოქალაქო საზოგადოების ფორუმის საქართველოს ეროვნული პლატფორმა - <http://capnationalplatform.ge/?lang=geo>

**მცირე და საშუალო ბიზნესი
საქართველოში და მისი სახელმწი-
ფობრივი მხარდაჭერის ფორმები**

თენგიზ თაყთაიშვილი
ივ. ჯავახიშვილის სახელობის
თსუ-ის დოქტორანტი

მცირე და საშუალო ბიზნესი (მსბ) მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის ეკონომიკის დასაყრდნია. უამრავ ქვეყანაში მცირე და საშუალო ფირმები რეგისტრირებული კომპანიების 90%-ზე მეტს შეადგენს და ღირსის წილი უჭირავს მოსახლეობის დასაქმებასა და მთლიან შიგა პროდუქტში.

განვითარებულ ქვეყნებში მცირე და საშუალო ზომის ფირმები ბაზარზე მოქმედი ფირმების 97-99%-ს შეადგენს. აშშ-ში მცირე და საშუალო ბიზნესის წილი ფირმების მთლიან რაოდენობაში 99.7%-ია. მათზე მოდის აშშ-ს მშპ-ის 52% და დასაქმებულთა საერთო რაოდენობის 53%. OECD-ს მონაცემებით, ესპანეთსა და საფრანგეთში მცირე და საშუალო ფირმების წილი რეგისტრირებულ კომპანიებში 99%-ზე მეტია, ისევე როგორც იაპონიასა და შვეიცარიაში [8, გვ.86].

მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარება ქმნის დასაქმების ფართო შესაძლებლობებს, ხელს უწყობს ადამიანების შემოქმედებითი უნარის გამოვლენას, განვითარებას და ბიზნესის გამრავალფეროვნებას.

გამომდინარე იქიდან, რომ მსბ-ს ნაკლებად მიუწვდება ხელი მოწინავე ტექნოლოგიებზე, წარმოების ამ ფაქტორების სიძვირის გამო, ისინი თავის საქმიანობას ძირითადად ახორციელებენ ადამიან-კაპიტალის მეშვეობით. შედეგად, მცირე და საშუალო ფირმების რაოდენობის ზრდა პირდაპირ ზემო-

ქმედებს ქვეყანაში დასაქმების დონის ზრდაზე. მცირე და საშუალო ბიზნესისათვის ხელსაყრელი გარემოს შექმნის გზით რეგიონებში, შესაძლებელია როგორც შიგა, ასევე გარე მიგრაციის შეჩერება.

ეკონომიკაში, სადაც მსხვილი საწარმოები დომინირებენ და მცირე და საშუალო ბიზნესს არ ეძლევა განვითარების შესაძლებლობა, ადგილი აქვს შემოსავლების არათანაბარ გადანაწილებას. კაპიტალისა და შემოსავლების უდიდეს წილს ფლობს მსხვილი ბიზნესი, მცირე ბიზნესს არ მიუწვდება ხელი საჭირო კაპიტალსა და კვალიფიციურ მუშახელზე, საშუალო ფენის არარსებობის პირობებში საზოგადოებაში ღრმავდება უფსკრული მდიდრებსა და ღარიბებს შორის.

მსბ ევროკავშირში წარმოადგენს ეკონომიკის მთავარ დასაყრდენს. მცირე და საშუალო ფირმების რიცხვი ევროკავშირში დაახლოებით 20.7 მილიონია და შეადგენს ევროკავშირში მოქმედი კომპანიების 98%-ს. აღსანიშნავია, რომ ამათგან დაახლოებით 92% არის ფირმები 10-ზე ნაკლები თანამშრომლით. კერძო სექტორში დასაქმებული სამი ადამიანიდან ორი მსბ-ზე მოდის. მცირე და საშუალო ბიზნესში დასაქმებულია 87 მლნ ადამიანი, რაც დასაქმებულთა 67%-ია. მცირე და საშუალო ბიზნესზე მოდის ევროკავშირში შექმნილი დამატებული ღირებულების 58% [11].

განსხვავებული მდგომარეობაა საქართველოში. ქვეყანაში მინიმალური რაოდენობით ხორციელდება მცირე და საშუალო ბიზნესის მხარდამჭერი პროგრამები, ფირმები განიცდიან ფინანსური რესურსების ნაკლებობას და დაბალია მათი მენეჯმენტის კვალიფიკაციის დონე. შედეგად, მცირე და საშუალო ბიზნესის წილი კერძო სექტორში პროდუქციის მთლიანი გამოშვების მხოლოდ 19%-ს შეადგენს. ამიტომ, ვფიქრობთ, საინტერესო იქნება პრობლემის შესწავლა და იმ გზების გამოვლენა, რითაც შესაძლებელი იქნება მცირე და საშუალო ბიზნესის მხარდაჭერა.

საქართველოს საგადასახადო კოდექსის თანახმად მცირე ბიზნესის სტატუსი შეიძლება მიენიჭოს მეწარმე

ფიზიკურ პირს, რომლის მიერ ეკონომიკური საქმიანობიდან მიღებული ერთობლივი შემოსავალი კალენდარული წლის განმავლობაში, არ აღემატება 100 000 ლარს. მიკრობიზნესის სტატუსი შეიძლება მიენიჭოს ფიზიკურ პირს, რომელიც არ იყენებს დაქირავებულ პირთა შრომას და დამოუკიდებლად ეწევა ეკონომიკურ საქმიანობას, რომლიდანაც მის მიერ მისაღები წამური ერთობლივი შემოსავალი კალენდარული წლის განმავლობაში არ აღემატება 30 000 ლარს [3].

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით, 2012 წლის III კვარტალში საწარმოთა მთლიანმა ბრუნვამ 10.9, მლრდ ლარი შეადგინა. ამასთან, მთლიანი ბრუნვის 81.0% მსხვილ ბიზნესზე მოდის, 8.3 % - საშუალო ბიზნესზე, მცირე ბიზნესის წილი კი 10.7%-ია. დაქირავებულთა მთლიანი რაოდენობა საწარმოს ზომის მიხედვით შემდეგნაირად ნაწილდება: მსხვილი ბიზნესი – 58.9%; საშუალო ბიზნესი – 16.4%; მცირე ბიზნესი – 24.7%, [4].

მოქმედი კანონმდებლობით, მიკრობიზნესი გათავისუფლებულია გადასახადებისგან, ხოლო მცირე ბიზნესი იბეგრება წლიური ბრუნვის 5%-ით. 3%-ით იგი იმ შემთხვევაში დაიბეგრება, თუ ერთობლივი შემოსავლის 60% ხარჯი ექნება და შეიძლება ამის დოკუმენტურად დადასტურებას. მიკრობიზნესი არ ექვემდებარება დაჯარიმებას. აღსანიშნავია, რომ ერთნაირი სიდიდის ჯარიმები უფრო დიდ ზიანს აყენებს მცირე ბიზნესს, ვიდრე მსხვილ ფირმებს. აქედან გამომდინარე, უმჯობესია მოხდეს ჯარიმის ოდენობის დიფერენცირება კომპანიის ზომის მიხედვით და მცირე ბიზნესი უფრო ნაკლები თანხით დაჯარიმდეს მსგავსი დარღვევის შემთხვევაში, ვიდრე მსხვილი ბიზნესი.

უმთავრესი პრობლემა, რასაც აწყდება მცირე ზომის ფირმები, არის ფინანსურ რესურსებზე ხელმისაწვდომობის დაბალი დონე. განვითარებული ქვეყნების მცირე და საშუალო ფირმები განსხვავდება განვითარებადი ქვეყნების მსგავსი ფირმებისგან ბიზნესის მართვის თანამედროვე მიდგომებით, უფრო კვალიფიციური მენეჯმენტით და მეტი სტაბილურო-

ბით. ამას ემატება განვითარებულ ქვეყნებში არსებული სტაბილური ბიზნესგარემო და ამიტომ, როგორც წესი, მცირე და საშუალო ბიზნესს განვითარებულ ქვეყნებში, უფრო ნაკლები პრობლემა ექმნება ფინანსებისა და საჭირო სესხების მოძიების პროცესში, ვიდრე განვითარებად ქვეყნებში.

მცირე და საშუალო ბიზნესისთვის მნიშვნელოვანია ფინანსების მოძიების პროცესში აქცენტი გააკეთდეს გრძელვადიან თანამშრომლობაზე იმ ფინანსურ ინსტიტუტთან, რომლისგანაც აპირებს სესხის აღებას. გრძელვადიანი ურთიერთობები საშუალებას იძლევა წამოჭრილი პრობლემებისადმი ერთიანი მიდგომა ჩამოყალიბდეს ბანკისა და კლიენტის მხრიდან. ბანკები, როგორც წესი, უფრო ხილვებიან კლიენტებთან ჩამოყალიბებულ გრძელვადიან ურთიერთობებს და იმ შემთხვევაში, თუ კლიენტს ექმნება პრობლემა და ვერ ახერხებს სესხის გადახდას დროულად, მაქსიმალურად ითვალისწინებს მის ინტერესებს და გარკვეული შეღავათების გაწევის მიზნით, შეაქვს ცვლილებები სესხის პირობებში.

სულ უფრო მზარდი მასშტაბები აქვს კერძო კაპიტალის ინვესტირებას მცირე და საშუალო ბიზნესში. მცირე ბიზნესში კერძო კაპიტალის ინვესტირების ორი ყველაზე მნიშვნელოვანი და ფართოდ გავრცელებული წყაროა ე.წ. „ბიზნეს-ანგელოზები“ და ვენჩურული კაპიტალი.

„ბიზნესანგელოზები“ კერძო ინვესტორებია, რომლებიც ახორციელებენ საკუთარი ფულის ინვესტირებას პერსპექტიულ ბიზნესში. ვენჩურული კაპიტალისტები, როგორც წესი, ახორციელებენ სხვისი ფულის ინვესტირებას სხვადასხვა ფონდების საშუალებით [5, გვ. 24].

„ბიზნესანგელოზები“ ძირითადად ახორციელებენ შედარებით მცირე ინვესტიციებს, ვიდრე ვენჩურული კაპიტალია და ავსებენ იმ ფინანსურ ნაპრალს, რომელიც რჩება ვენჩურული კაპიტალისტების ყურადღების მიღმა. ბიზნეს-ანგელოზები ინვესტირებას ახორციელებენ მცირე და განვითარების საწყის სტადიაზე მყოფ ფირმებში. ასეთ ინვესტორებს განსაკუთრებით იზიდავთ ტექნოლოგიების სფეროში დასაქმ-

ბული მცირე და საშუალო ზომის ფირმები. მათ ყოველთვის სურთ თავიანთი წვლილი შეიტანონ კომპანიის მართვაში და აქტიურად იყვნენ ჩართულნი სტრატეგიული გადაწყვეტილებების მიღებაში. ინვესტირების განხორციელების შემდეგ „ბიზნესანგელოზები“ ხდებიან ინვესტიციების მიმღები ფირმის მნიშვნელოვანი წილის მფლობელები.

საქართველოში 2009 წლის მდგომარეობით, იმ ინვესტორების რიცხვი, რომლებიც საკუთარ თავს „ბიზნესანგელოზის“ პოზიციაზე განიხილავენ, ძალზე მცირეა - დაახლოებით 50-60. თანხა, რომელსაც ქართველი „ბიზნესანგელოზები“ პერსპექტიულ პროექტებში აბანდებენ, საშუალოდ 50 000 ლარს შეადგენს. მოგება კი, რომელსაც ისინი ინვესტიციებიდან ელოდებიან, საშუალოდ 30%-ია [10].

ვენჩურული კაპიტალის ინვესტირება, როგორც წესი, ხორციელდება მაღალი რისკის მქონე, თუმცა პოტენციურად ძალიან მაღალი მოგების მქონე ბიზნესში. ვენჩურული კაპიტალისტების მიზანია კომპანიის წილის შესყიდვის გზით ინვესტიციების განხორციელება მასში და მას შემდეგ, რაც კომპანია გაფართოვდება და განვითარდება, საკუთარი წილის გაყიდვა მომგებიან ფასად.

ვენჩურული ფირმების ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმა, როგორც წესი, არის შპს, სასიცოცხლო ციკლი შეადგენს საშუალოდ ათ წელიწადს და შედგება კერძო სექტორში არსებული ინსტიტუტებისა და განსაკუთრებით დიდი ოდენობის კაპიტალის მქონე ბიზნესმენებისგან.

მნიშვნელოვანია საერთაშორისო ორგანიზაციების როლი, რომელთაც შეუძლიათ ნაწილობრივ შეავსონ ის ფინანსური ნაპრალი, რასაც ადგილი აქვს მცირე და საშუალო ბიზნესის დაფინანსებაში.

მცირე და საშუალო ბიზნესის დაფინანსების ერთ-ერთი ყველაზე აქტიური დონორი კუთხით არის საერთაშორისო საფინანსო კორპორაცია (I ჩ), რომელიც ახორციელებს მსბ-ს მხარდაჭერას მრავალ განვითარებად ქვეყანაში. I ჩ-მ საქართველოს ბანკ „რესპუბლიკაში“ 42 მილიონამდე აშშ

დოლარის ინვესტიცია განახორციელა, მცირე და საშუალო ბიზნესის დაფინანსების შესაძლებლობების გაზრდის მიზნით [2].

აშშ-ს საერთაშორისო განვითარების სააგენტომ (USAID) 2005-2009 წლებში განახორციელა „მცირე და საშუალო ბიზნესის მხარდაჭერის პროექტი“, რომლის მიზანი იყო საქართველოს კერძო სექტორის განვითარების ხელშეწყობა და სამუშაო ადგილების შექმნა. პროექტის ფარგლებში ტრენინგები უტარდებოდათ მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმომადგენლებს. ტრენინგები მოიცავდა ისეთ საკითხებს, როგორცაა: ბიზნესის მართვის უნარები, სესხის აღებასთან დაკავშირებული პროცედურები, ბიზნესის დაწყებისათვის საჭირო პროცედურები და ა.შ. ტრენინგები უტარდებოდა ასევე ფინანსურ ინსტიტუტებს, რომელთაც აცნობდნენ მცირე და საშუალო ბიზნესთან ურთიერთობის სპეციფიკას და მისი დაკრედიტების პრინციპებს [8, გვ. 190].

მცირე და საშუალო ბიზნესის მხარდაჭერის პროგრამის ფარგლებში შეიქმნა 1196 სამუშაო ადგილი და 162 ფირმა. ბიზნეს უნარებში ტრენინგები ჩაუტარდა 4562 ადამიანს.

როდესაც ბაზარი ვერ უზრუნველყოფს მცირე და საშუალო ბიზნესს საჭირო ტექნოლოგიითა და კაპიტალით, საფიქრებელია, რომ ადგილი აქვს ე.წ. „ბაზრის ჩავარდნას“. ასეთ შემთხვევაში კი საჭიროა სახელმწიფოს მხრიდან რაციონალური ზემოქმედება, მცირე და საშუალო ბიზნესის წახალისებისთვის ეფექტიანი ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავება და განხორციელება.

თანამედროვე განვითარებული ქვეყნების უმრავლესობა დიდ ყურადღებას უთმობს მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებისთვის ხელსაყრელი საკანონმდებლო ბაზის შექმნასა და მუდმივ სრულყოფას. აშშ-მ ჯერ კიდევ 1953 წელს მიიღო „მცირე ბიზნესის აქტი“, სამხრეთ კორეამ 1966 წელს მიიღო „კანონი მცირე და საშუალო ბიზნესის შესახებ“, 1963 წელს იაპონიამ შეიმუშავა „მცირე და საშუალო ბიზნესის კონსტიტუცია“ და მომდევნო წლებში მიიღო უამრავი კანონ-

ნი მცირე და საშუალო ფირმების მხარდასაჭერად [12].

აშშ-ში სახელმწიფო, კერძო საფინანსო ინსტიტუტს აძლევს სესხის ნაწილის დაფარვის გარანტიას. კერძოდ, თუ მცირე მეწარმის აღებული სესხი არ აღემატება 750 ათას დოლარს, მეწარმის გადახდისუუნარობს შემთხვევაში სახელმწიფო ფარავს კრედიტის 75%-ს, ხოლო თუ კრედიტი 100 ათას დოლარს არ აღემატება, გარანტია 80%-ზე გაიცემა [9].

დიდი ბრიტანეთის მთავრობამ შეიმუშავა 20 მილიარდიანი პაკეტი, რომლის ფარგლებშიც სახელმწიფო გამოვიდა გარანტორის როლში ბანკების წინაშე მცირე და საშუალო ბიზნესის დაფინანსებისთვის. პროექტის ფარგლებში ბანკები მცირე და საშუალო ბიზნესს აძლევდა სესხებს 1%-ით იაფად. ფირმის გაკოტრების შემთხვევაში სახელმწიფო საკუთარ თავზე იღებდა სესხის 75%-ის დაფარვას. ამ პროექტის ფარგლებში, რომელიც 2009 წელს შეიმუშავა ბრიტანეთის მთავრობამ, 2009-2011 წლებში 14 750-მა მცირე და საშუალო ფირმამ მიიღო სესხი 1.47 მლრდ ფუნტის ოდენობით. აღსანიშნავია, რომ ამ პროგრამაში მონაწილე ფირმებში 38%-ით გაიზარდა დასაქმება [5, გვ.27].

დაფინანსების მოპოვების შემდეგ მცირე მეწარმის პრობლემაა არსებული კაპიტალის რაციონალურად გამოყენება. გამოცდილების არარსებობის და სხვადასხვა პრობლემის გაუთვალისწინებლობის გამო აშშ-ში ყოველწლიურად გაკოტრებული ფირმების 85% მოდის მსბ-ზე. ამ პრობლემის გადასაჭრელად მუშაობს „აშშ მცირე ბიზნესის ადმინისტრაცია,“ რომელიც აშშ-ის კონგრესმა 1953 წელს დააარსა. მის ხელმძღვანელს ნიშნავს პრეზიდენტი და ამტკიცებს სენატი. მთელ ქვეყანაში არსებობს ამ ორგანიზაციის 1000-მდე ფილიალი, სადაც 50-მდე სახის პროგრამა ფუნქციონირებს. ერთ-ერთ მთავარ საქმიანობად ითვლება საინფორმაციო მხარდაჭერა და გადამზადება. სხვადასხვა ფილიალში მიმდინარეობს ტრენინგები და კონსულტაციები, რომელიც აერთიანებს 10 000-ზე მეტ ყოფილ და ახლადდაარსებულ

ფირმას. ასევე, არსებობს ინდივიდუალური მიდგომის კონსულტაციის და დახმარების პროგრამებიც.

მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების ერთ-ერთ მიმართულებად განვითარებულ ქვეყნებში მიჩნეულია ამ ფირმების ჩართულობა სახელმწიფო შესყიდვებში. ევროკავშირის მიერ 2006-2008 წლებში კერძო ბიზნესთან დადებული კონტრაქტების ჯამურმა ღირებულებამ შეადგინა 876 მლრდ ევრო, საიდანაც 34% მოდიოდა მცირე და საშუალო ბიზნესზე. აღსანიშნავია, რომ ზოგიერთ ქვეყანაში ეს მაჩვენებელი იყო ძალიან მაღალი (მაგალითად, 79% – ბულგარეთში, 52% – საბერძნეთში) [7, გვ. 59].

აშშ-ში მოქმედი „მცირე ბიზნესის აქტივ“ განსახლდრეულია, რომ ყოველწლიურად სახელმწიფო შესყიდვების კონტრაქტების 25% უნდა მოდიოდეს მცირე და საშუალო ბიზნესზე. ამისათვის, ხშირად ხდება მსხვილი კონტრაქტების დაყოფა მცირე ნაწილებად და მცირე და საშუალო ფირმებზე გადანაწილება.

ბრაზილიის მეცნიერებისა და ტექნოლოგიის სამინისტროს მიერ 2011 წლიდან ხორციელდება პროგრამა „PROGEX“, რომლის მიზანია დაეხმაროს ექსპორტზე ორიენტირებულ მცირე და საშუალო ფირმებს ტექნოლოგიური რესურსების გაუმჯობესებაში. დახმარება ხორციელდება შემდეგი მიმართულებებით: საჭირო ტექნოლოგიების მოძიება, ტექნოლოგიის მიწოდების უზრუნველყოფა, პროდუქციის მოდიფიკაცია ბაზრის მოთხოვნების შესაბამისად და ა.შ. პროექტის წლიური ბიუჯეტია 7.8 მლნ ევრო და ყოველწლიურად 100-ზე მეტი ფირმა იღებს დახმარებას [6, გვ.40].

ზოგიერთ ქვეყანაში, შექმნილია საკონსულტაციო ცენტრები და მოქმედებს ე.წ. „ცხელი ხაზი“, რომელიც ემსახურება მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმომადგენლებს. მაგალითად, ინდოეთში შექმნილია სატელეფონო ცხელი ხაზი – დაყამი ელპლინე, რომელიც მუშაობს 24-საათიანი რეჟიმით, კვირაში შვიდი დღე. ამ ცენტრის დახმარებით მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმომადგენლებს შეუძლიათ

ნებისმიერ დროს მიიღონ დეტალური ინფორმაცია მათთვის საინტერესო საკითხზე, რომელიც მოიცავს კრედიტზე ხელმისაწვდომობას, ტექნოლოგიას, მარკეტინგს და ა.შ. [13].

საქართველოს მთავრობამ განახორციელა რამდენიმე პროექტი ბიზნესის მხარდასაჭერად, რომელთა შორის აღსანიშნავია „იაფი კრედიტის“ პროგრამა, რომელიც მიმდინარეობდა 2008-2009 წლებში. ამ პროგრამის მიზანი იყო კერძო სექტორის უზრუნველყოფა იაფი კრედიტით, არსებული ბიზნესის განვითარება და ახალი სამუშაო ადგილების შექმნა. სულ „იაფი კრედიტის“ ფარგლებში დაფინანსდა 130 პროექტი, რომელთა საერთო ღირებულება იყო 65 მლნ ლარი.

შეიძლება ითქვას, რომ „იაფი კრედიტის“ პროგრამამ ვერ გამოიღო სასურველი შედეგი, მან ვერ უზრუნველყო მნიშვნელოვანი დადებითი ეფექტის მოხდენა მცირე და საშუალო ბიზნესზე. თუ პროგრამის დასაწყისში – 2008 წელს გაიცა 62.4 მლნ ლარი, 2009 წელს სახელმწიფომ ამ პროგრამის ფარგლებში გასცა მხოლოდ 2.4 მლნ ლარი. ეს იმდენად უმნიშვნელო თანხაა, რომ მას არ შეიძლება ქონოდა მნიშვნელოვანი გავლენა საერთო მდგომარეობაზე.

კიდევ ერთმა პროექტმა, თბილისის მერიის ინიციატივით - „დაიწყე ბიზნესი მერიასთან ერთად“, „იაფი კრედიტის“ პროგრამის მსგავსად, მხოლოდ მცირე ზეგავლენა მოახდინა საერთო მდგომარეობაზე. ამიტომ, საჭიროა უფრო კომპლექსური პროგრამების შემუშავება, უფრო მეტი ფინანსების მიმართვა მცირე და საშუალო ბიზნესისკენ და მათი უზრუნველყოფა საჭირო ტრენინგებითა და კონსულტაციებით.

აუცილებელია მცირე ბიზნესის უზრუნველყოფა საინფორმაციო ბაზით. მცირე ბიზნესის ინფორმაციული უზრუნველყოფის მიზნით საჭიროა ქვეყნის მასშტაბით და რეგიონულ დონეზე ფართოდ განვითარდეს მცირე ბიზნესის მხარდამჭერი ტექნიკური და სხვა სახეობის ინფორმაციის მიმწოდებელი სტრუქტურები, ფორმირებულ იქნეს მონაცემთა ბაზები. შესაბამის სამსახურებს უნდა შეეძლოს მსურველებს მიაწოდონ კომერციული, იურიდიული, სტატის-

ტიკური ინფორმაცია. აგრეთვე, ინფორმაციები ინვესტიციური პროექტების შესახებ, საწარმოთა რეგისტრაციაზე [1, გვ.54].

საქართველოში არ არის შემუშავებული მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებისათვის ხელშეწყობის სტრატეგია და შესაბამისად, თითქმის არ ხორციელდება მხარდამჭერი პროგრამები.

საქართველოში არსებობს დარგები, სადაც მცირე და საშუალო ბიზნესს შეუძლია ათვისოს გამოუყენებელი პოტენციალი. ეს დარგებია სოფლის მეურნეობა და ტურიზმი. ამისათვის, მათ სჭირდებათ ფინანსურ რესურსებზე ხელმისაწვდომობის გამარტივება, ინფორმირებულობის დონის ამაღლება და საჭირო ტრენინგების ჩატარება.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შესაძლებელია ჩამოყალიბდეს რამდენიმე რეკომენდაცია, რომელთა განხორციელებაც, ჩვენი აზრით, ხელს შეუწყობს საქართველოში მცირე და საშუალო ბიზნესის მასშტაბებისა და ეფექტიანობის ზრდას: მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებისათვის ხელშეწყობა აღიარებულ უნდა იქნეს ეკონომიკური განვითარების ერთ-ერთ პრიორიტეტულ მიმართულებად; სახელმწიფო და კერძო სექტორის თანამშრომლობის გზით ხელი უნდა შეეწყოს ინოვაციური ბიზნესიდეების წახალისებას და დაფინანსებას; მაღალტექნოლოგიურ და ცოდნა ინტენსიური დარგების მცირე და საშუალო ფირმების უზრუნველყოფა საჭირო ფინანსებითა და ტრენინგებით; მცირე და საშუალო ბიზნესისთვის ჯარიმების ოდენობის შემცირება; კერძო ინვესტორებისთვის საგადასახადო შეღავათების დაწესება მცირე და საშუალო ბიზნესში ინვესტიციების განხორციელების შემთხვევაში; კაპიტალის ფონდების ფორმირება სახელმწიფოსა და კერძო ბიზნესის მონაწილეობით, რომელიც ორიენტირებული იქნება მცირე და საშუალო ბიზნესის უზრუნველყოფაზე საჭირო ფინანსური და კონსალტინგური მომსახურებით; მცირე და საშუალო ბიზნესის მხარდამჭერი ცენტრების შექმნა, სადაც დაინტერესებული პირები მიიღებენ ყველა საჭირო ინფორმაციას შესაბამისი კანონ-

მდებლობის, საბანკო სესხების, დაფინანსების შესაძლო წყაროების, საჭირო ტექნოლოგიების შესახებ. ამ ცენტრებში მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმომადგენლებს შეეძლება ტრენინგების გავლა ბიზნესის მართვასთან დაკავშირებულ საკითხებში.

Small and Medium-sized Business in Georgia and the Government Support

T. Taktakishvili

The article analyzes the current conditions for small and medium-sized enterprises (SME) in Georgia as well as all over the world. Respective figures and different kinds of supportive government support policies are shown on the examples different countries indicating the high importance of SMEs for those countries.

The main problem SMEs face is the lack of access to financial resources. The paper describes different ways of providing SMEs with financial resources and suggests that financial institutions play the most important role in this regard. The gap that is left beyond financial institutions may be filled by “business angels” or venture capitalists. International organizations also make valuable contribution to development of SMEs. However, when private sector and international organizations are not able to foster growth in SME sector and there is so called market failure, government takes initiatives and through creating funds, establishing support centers and developing different policies promotes development of small and medium-sized enterprises.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. თ. როსტიაშვილი, მცირე და საშუალო ბიზნესის მართვის სტრატეგია, თბ., 2010;
2. საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი

ლი განვითარების სამინისტრო, <http://www.economy.ge/?category=4&lang=geo&dn=541>

3. საქართველოს საგადასახადო კოდექსი, თავი XII, მუხლები 84, 88, 90;

4. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური http://geostat.ge/cms/site_images/_files/georgian/business/Press%20Release%202012%20III.pdf

5. BIS ECONOMICS PAPER, SME Access to External Finance, NO. 16, JANUARY 2012;

6. Erkkö Autio, Mathias Kronlund, Anne Kovalainen, High-Growth SME Support Initiatives in Nine Countries: Analysis, Categorization, and Recommendations, January 2007;

7. GPF and IFC, SME Finance Policy Guide, October 2011;

8. ORGANIZATION OF THE BLACK SEA ECONOMIC COOPERATION (BSEC) and KONRAD-ADENAUER-STIFTUNG (KAS), “Strategies of the Development of Entrepreneurship and the SME Sector in the Black Sea Economic Cooperation Region”, Istanbul, Turkey, 21-22 July, 2011;

9. <http://afba.ge/?p=173>

10. <http://www.commersant.ge/npopup.php?nid=8127>

11. http://ec.europa.eu/enterprise/newsroom/ef/itemdetail.cfm?item_id=6232&lang=da

12. <http://www.globalsmes.org/news/index.php?func=detail&lan=en&detailid=945&catalog=03>

13. http://smallenterpriseindia.com/index.php?option=com_content&view=article&id=915%3Agovernment-support-for-smes-in-india&catid=82%3Afeatureone&Itemid=53

აკაკი ბაბუაძე

**ფიზიკა-მათემატიკურ მეცნიერებათა დოქტორი,
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თსუ-ის
მოწვეული ასოცირებული პროფესორი**

სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტი მიეკუთვნება ქვეყნის უმნიშვნელოვანეს მახასიათებელ რიცხს, რომელსაც უდიდესი გავლენა აქვს მისი ეკონომიკური განვითარების მნიშვნელოვან პარამეტრებზე. აქედან გამომდინარე, მისი სხვა უმნიშვნელოვანეს ეკონომიკურ მაჩვენებლებზე გავლენის ანალიზი და პროგნოზირებული შეფასებები ძალზე აქტუალურია, განსაკუთრებით მიმდინარე ეტაპზე, როცა ქვეყანაში ყალიბდება ახალი ეკონომიკური პოლიტიკა. სწორედ ამ საკითხებს ეძღვნება მოცემული სტატია.

სანამ უშუალოდ საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტის და მასთან დაკავშირებული მაჩვენებლების ანალიზზე გადავიდოდეთ, უნდა შევნიშნოთ, რომ 2009 წლის 19 დეკემბერს მიღებული „საქართველოს საბიუჯეტო კოდექსი“-დან გამომდინარე, შეიცვალა ბიუჯეტის დეფიციტის გაანგარიშების მეთოდოლოგია, რის შედეგადაც მოხდა ამ მაჩვენებლის დინამიკის გადანგარიშებაც.

კერძოდ, საბიუჯეტო კოდექსის მიხედვით, სახელმწიფო ბიუჯეტის უმნიშვნელოვანესი მაჩვენებელია „ბიუჯეტის მთლიანი სალდო“, რომლის დადებითი მნიშვნელობაც წარმოადგენს სახელმწიფო ბიუჯეტის პროფიციტს. აქედან გამომდინარე, ცხადია, რომ სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტის სიდიდე ტოლია უარყოფითი ნიშნით აღებული სახელმწიფო ბიუჯეტის მთლიანი სალდოს სიდიდისა. ასე რომ, ნაშრომის დასახელებიდან გამომდინარე, ქვემოთ ჩვენ ყურადღებას სწორედ ამ მაჩვენებელზე გავამახვილებთ.

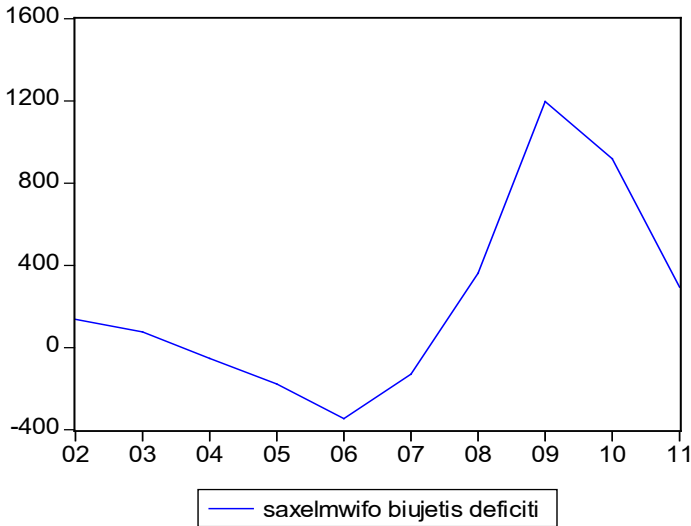
საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტის და მასთან უშუალოდ დაკავშირებული მაკროეკონომიკური მაჩვენებლების დინამიკა 2002-2011 წლებში [1]

წლები	სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტი	მილიანი შიგა პროდუქტი (მლნ ლარი-ში)	სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტი (%-ში შიგა სთან)	ეკონომიკური ზრდის ტემპი (%-ში)	საქართველოს სახელმწიფო კალბი პერიოდის ბოლოსათვის (მლნ ლარი)
2002	137.0	7459.4	1.83	5.5	4 843.3
2003	76.5	8565.1	0.89	11.3	4 608.0
2004	-52.6	9950.6	-0.53	9.7	4 306.6
2005	-177.2	11620.9	-1.52	8.1	4 076.1
2006	-345.2	13789.9	-2.50	9.4	3 177.3
2007	-129.6	16993.8	-0.76	12.3	3 242.2
2008	361.7	19074.9	1.90	2.3	4 476.2
2009	1197.0	17986	6.65	-3.8	6113.9
2010	918.6	20743.4	4.43	8.5	6340.0
2011	293.9	24229.1	1.21	7.0	6682.6

შემდგომი ანალიზისთვის მოვიყვანოთ ასე განსაზღვრული სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტისა და მასთან უშუალოდ დაკავშირებული უმნიშვნელოვანესი მაკროეკონომიკური მაჩვენებლების დინამიკა 2002-2011 წლებისათვის (იხ. ცხრილი).

დავიწყოთ სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტის დინამიკის ანალიზით.

როგორც ცხრილის მონაცემებიდან ჩანს (იხ. აგრეთვე ნახ. 1), 2002-2011 წლებიდან საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტი პროფიციტული იყო 2004-2007 წლებში, დანარჩენში კი - დეფიციტური.

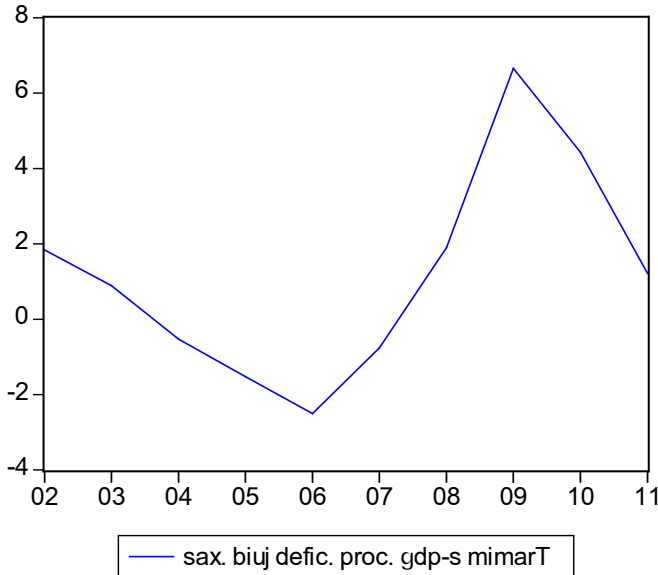

ნახ. 1. საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტის დინამიკა 2002-2011 წლებში

ამასთან, პროფიციტის მაქსიმალური სიდიდე - 345.2 მლნ ლარი, მიღწეული იყო 2006 წელს, ხოლო დეფიციტის მაქსიმალური მნიშვნელობა, 1197.0 მლნ ლარი, დაფიქსირდა 2009 წელს, რის შემდეგაც სახეზეა მისი კლების ტენდენცია.

აპკი გაბლანია

სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტმა მშპ-ს-თან მიმართებით (იხ. აგრეთვე ნახ. 2), თავის მინიმალურ მნიშვნელობას – მშპ-ს 2.5 %-ს, მიაღწია 2006 წელს, ხოლო მაქსიმალური მნიშვნელობა კი- მშპ-ს 6.65 %, დაფიქსირდა 2009 წელს.

ნახ. 2. საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტის დინამიკა მშპ-სთან მიმართებით -%-ბით, 2002-2011 წლებში

რაც შეეხება საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტის დამოკიდებულებას ქვეყნის უმნიშვნელოვანეს მაკროეკონომიკურ მაჩვენებლებთან (ამ მიზნით გამოვიყენეთ ცნობილი კომპიუტერული პაკეტი EViews-5) [2]. როგორც შესაბამისმა გაანგარიშებებმა გვიჩვენა კორელაციის კოეფიციენტი ეკონომი-

კური ზრდის ტემპსა და სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტის სიდიდეს შორის -0,72-ს ტოლია, ე.ი. (ჩვენს სინამდვილეში!) რაც მეტია დეფიციტის სიდიდე მით ნაკლებია ეკონომიკური ზრდის ტემპი და ეს კავშირი ზომიერი სტატისტიკური ძალით ხასიათდება (და სხვათაშორის, როგორც შესაბამისმა გაანგარიშებებმა გვიჩვენა, ეს კორელაცია არაა ყალბი!).

მამასადამე, საქართველოს ეკონომიკის პირობებში, ბიუჯეტის დეფიციტი სულაც არ არის ნეიტრალური ეკონომიკური ზრდის მიმართ, არამედ მათ შორის არსებობს გარკვეული უკუპროპორციული კავშირი.

ეს ძალზე საინტერესოა, იმის გათვალისწინებით, რომ ეკონომიკურ თეორიაში ეს საკითხი ასე ცალსახად გადაწყვეტილად არ ითვლება და, ზოგი ცნობილი სპეციალისტის აზრით, ბიუჯეტის დეფიციტი ნეიტრალურია ეკონომიკური ზრდის მიმართ, ე.ი. არ ახდენს გავლენას მასზე (თუმცა კეინზიანური მოდელის მიხედვით, ბიუჯეტის დეფიციტი დადებით გავლენას უნდა ახდენდეს ეკონომიკურ ზრდაზე.)

ამასთან, ამ საკითხის დიდი თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობიდან გამომდინარე, ჩვენ შევეცდებით ცოტათი უფრო მეტად ჩაუღრმავდეთ მას და გავარკვიოთ ამ დამოკიდებულების „მიმართულება“ ჩვენს შემთხვევაში, ე.ი. გავარკვიოთ, ჩვენს სინამდვილეში სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტის ზრდა მოქმედებს ეკონომიკური ზრდის შენელებაზე, თუ პირიქით, ეკონომიკური ზრდის შენელება ზრდის ბიუჯეტის დეფიციტს?!

ამ საკითხში გარკვევის მიზნით, გამოვიყენოთ ეკონომიკაში 2003 წლის ნობელის პრემიის ლაურეატის, კ. გრენჯერის [3], ცნობილი მიზეზ-შედეგობრიობის ტესტი. ამ ტესტის რეალიზაცია მოცემულ შემთხვევაში (EViews-5-ის ბაზაზე) გვაძლევს:

Pairwise Granger Causality Tests

Date: 01/30/13 Time: 22:24

Sample: 2002 2011

Lags: 2

Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Probability
EKZT does not Granger Cause			
SBD	8	0.31261	0.75280
SBD does not Granger Cause EKZT		1.97933	0.28307

მიღებული შედეგებიდან გამომდინარე, სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტს გააჩნია მეტი ამსხნელი ძალა ეკონომიკური ზრდის მიმართ, ვიდრე პირიქით, ე.ი. ჩვენს სინამდვილეში (ემპირიული მონაცემებიდან გამომდინარე) სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტის შემცირებას შეუძლია ხელი შეუწყოს ეკონომიკურ ზრდას და პირიქით.

სხვათაშორის, ეს სავსებით შეესაბამება საქართველოს ფინანსთა მინისტრის ნ. ხადურის განცხადებას იმის შესახებ, რომ “დეფიციტი უნდა შემცირდეს, ქვეყანამ საკუთარ ხარჯებზე ცხოვრება უნდა დაიწყოს და ეკონომიკა უნდა გაჯანსაღდეს”.

რაც შეეხება დამოკიდებულებას სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტსა და სახელმწიფო ვალის სიდიდეს შორის, მათ შორის კორელაციის კოეფიციენტი საკმაოდ მაღალია (0,8-ის ტოლი), ე.ი, სახელმწიფო დეფიციტის ზრდა იწვევს სახელმწიფო ვალის ზრდას (ე.ი. ამ მიმართულებით ჩვენი ეკონომიკა ორიგინალურობით არ გამოირჩევა!).

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტის შემცირება შეიძლება იყოს საქართველოს ეკონომიკის გაჯანსაღების მნიშვნელოვანი ფაქტორი.

გადავიდეთ ახლა ქვეყნის სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტის პროგნოზირების პრობლემის განხილვაზე. ცხადია, რომ ეს მაჩვენებელი, ჩვეულებრივ, ქვეყანაში გატარებული ეკონომიკური პო-

ლიტიკით განისაზღვრება, მაგრამ მიუხედავად ამისა, შესაძლებელია მისი პროგნოზული შეფასებების პოვნა უშუალოდ მისივე დინამიკიდან გამომდინარე, ანუ წმინდა სტატისტიკური (ე.წ. პასიური) პროგნოზული შეფასებების პოვნა.

ამისათვის, წინასწარ, როგორც ეს თეორიულად არის რეკომენდებული, შვევისწავლეთ სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტის შესაბამისი დროითი მწკრივის სტაციონარულობის საკითხი, ცნობილი ADF ტესტის გამოყენებით. უარყოფითი შედეგის მიღების შემდეგ მოვახდინეთ ამ მწკრივის ე.წ. დეტრენდიზაცია და დავრწმუნდით შედეგად მიღებული მწკრივის სტაციონარულობაში მნიშვნელოვნების 10%-ის დონეზე.

აქედან გამომდინარე, აგებული იყო საანალიზო მაჩვენებლის დინამიკის „მცოცავი საშუალოსა და ავტორეგრესიის მოდელი“ (ე.წ. ARMA-ს ტიპის მოდელი) [4], ტრენდული კომპონენტის დამატებით, 2002-2011 წლების მონაცემების ბაზაზე:

$$SBD = 10.3755 * @TREND + [AR(1)=0.2607, MA(1)=4.6535, INITMA=2003]$$

სადაც @TREND, ე.წ. დროის ხელოვნურ ტრენდულ ცვლადს აღნიშნავს, AR(1) -პირველი რიგის ავტორეგრესიულ წევრს, ხოლო MA(1) კი – პირველი რიგის მცოცავი საშუალოს სიდიდეს (როგორც ცნობილია, MA(1)= u_{t-1} , სადაც u_{t-1} მოცემული განტოლების ცლომილებაა (ნაშთითი წევრია) წინა პერიოდისათვის).

როგორც შესაბამისი გაანგარიშებებიდან ჩანს, მოდელი სტატისტიკურად საკმაოდ საიმედოა. კერძოდ, მისი დეტერმინაციის კოეფიციენტი 0,97-ის ტოლია, კოეფიციენტთა t-სტატისტიკები, მეორე კოეფიციენტის გარდა, საკმაოდ კარგია და ა.შ. მოკლედ, მოდელი, პროგნოზირების თვალსაზრისით სავსებით დამაკმაყოფილებელია, თუმცა, როგორც ცნობილია, ამ ტიპის მოდელების გამოყენება პროგნოზირების მიზნით რეკომენდებულია მხოლოდ მოკლევადიან პერსპექტივაში.

რაც შეეხება მოდელის სიზუსტეს, მასზე ვიზუალურ წარმოდგენას ვვაძლევს ნახ. 3.

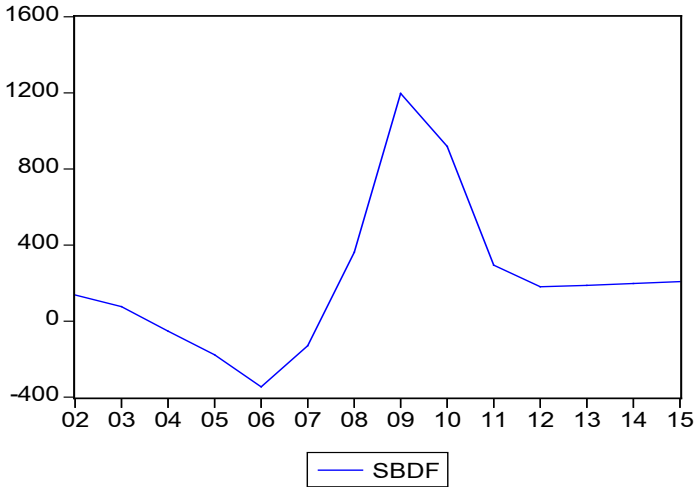

ნახ. 3. საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტის ARMA-ს ტიპის მოდელის (ტრენდული კომპონენტის დამატებით) ცლომილების გრაფიკული წარმოდგენა

ენახოთ, რას მოგვცემს საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტის პროგნოზირება მიღებული მოდელის ბაზაზე, 2012-2015 წლებისათვის. ამასთან, იმის გამო, რომ 2012 წელი უკვე დასრულებულია, მაგრამ ჩვენ ჯერ კიდევ არა გვაქვს ოფიციალურად გამოქვეყნებული მონაცემი ამ წელს დეფიციტის მოცულობის შესახებ, აღნიშნული წლის მაჩვენებლის პროგნოზი წარმოადგენს პროგნოზს უკანა რიცხვით (ე.წ. ex post პროგნოზს).

აღნიშნული მოდელიდან გამომდინარე, EViews-5-ის ბაზაზე მიღებული საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტის პროგნოზული შეფასებები 2012-2015 წლებისათვის, შესაბამისად, ტოლია (მლნ ლარ-ში): 181.1, 188.0, 197.4, 207.6. ამასთან, ამ მაჩვენებლის დინამიკა, მის პროგნოზულ შეფასებებთან ერთად ნაჩვენებია ნახ. 4-ზე.

როგორც ვხედავთ, ამ მოდელიდან მიღებული პროგნოზული შეფასებები საკმარისად ოპტიმისტურია, ნავარაუდევია დეფიციტის უმნიშვნელო ტემპებით მატება. რაც შეეხება ამ პროგნოზის რეალურობას, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ეს მასხანათებელი ჩვეულებრივ განისაზღვრება ქვეყანაში გატარებული ეკონომიკური პოლიტიკით.

ნახ. 4. საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტის დინამიკა და ARMA-ს ტიპის მოდელის (ტრენდული კომპონენტის დამატებით) ბაზაზე მიღებული პროგნოზული შეფასებები

ამასთან, უნდა შევნიშნოთ, რომ 2012 წლის III კვარტლის მონაცემებით, 2012 წელს საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტმა უკვე მიაღწია 316,7 მლნ ლარს, საიდანაც გამოძინარე, ასეთი საშუალო ტემპით ზრდისას, ის შეიძლება აღმოჩნდეს $(4/3) * 316,7 = 422,3$ მლნ ლარის ტოლი. გარდა ამისა, როგორც ცნობილია, 2013 წლის საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის გეგმური დეფიციტის სიდიდე 446.893 მლნ ლარს შეადგენს. ასე, რომ ზემოთ მოყვანილი ჩვენი პროგნოზული შეფასებები მართლაც მეტისმეტად ოპტიმისტურად გამოიყურება. თუმცა, ვინ იცის, თუ

ახალი მთავრობა აღნიშნული მიმართულებით იმუშავებს, შეუძლებელი არაფერია.

Evaluation and Forecasting of Economic Significance of the State Budget Deficit of Georgia

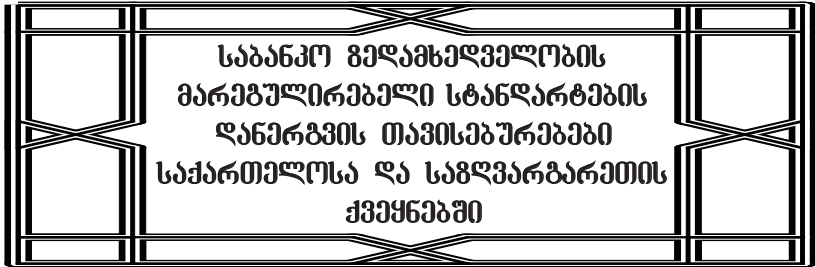
A. Gabelaia

The paper presents the analysis of interrelation of the state budget deficit of Georgia with the most important macroeconomic indicators of the country carried out using the EViews software. On the basis of this analysis, it becomes obvious that the state budget deficit has more influence on the economic growth of the country than on the contrary. In other words, reduction of the budget deficit can contribute to economic growth and vice versa.

The problem of forecasting the state budget deficit is considered. In spite of the fact that this indicator is usually defined by the economic policy carried out in the country, possibilities of receiving look-ahead estimates of the state budget deficit based on its dynamics are shown. Namely, “moving average and autoregressive model” (so called ARMA type model) of this indicator with addition of a trend component is designed and based on it forecasts for 2012-2015 are made.

გამოყენებული ლიტერატურა

- 1 საქართველოს ფინანსთა სამინისტროსა და ეროვნული ბანკის მონაცემები;
- 2 R. C. Hill, W.E. Griffiths, G.G. Judge. Using eviews for undergraduate econometrics. Jon Wley & Sons, inc., 2001;
- 3 C. W. J. Granger. Forecasting in Business and Economics. Academic Press, Inc. 1980.
- 4 V. Su. Economic Fluctuations and Forecasting. HarperCollins College. PubliShers. 1996.

ვისტანგ ზარაია
ივ. ჯავახიშვილის თსუ-ის დოქტორანტი

ფინანსური კრიზისი მსოფლიოში და, შესაბამისად, საქართველოშიც ყველაზე მეტად საბანკო სექტორს შეეხო. ამაზე მეტყველებს: კომერციული ბანკების საკრედიტო პოტენციალის შემცირება, ვადაგადაცილებული კრედიტების ზრდა, საპროცენტო განაკვეთების მატება, მცირე და საშუალო ბიზნესის დაკრედიტების შემცირება, საბალანსო წლის ზარალით დასრულება და სხვა [1]. ამისი მიზეზი მრავალია, თუმცა, ჩვენი აზრით, უმნიშვნელოვანესია აშშ-ის „იპოთეკური ბუშტის“ გასკდომა, რასაც, თავის მხრივ, აშშ-ის საბანკო სისტემის მიერ იპოთეკური ბაზრის „უგუნური“ დაკრედიტება და სადაზღვევო სისტემის გაუმართაობის ერთობლიობა უძღოდა.

მართალია, ექსპერტები თანხმდებიან, რომ მსოფლიო ფინანსური კრიზისის გამომწვევე იყო აშშ, მაგრამ ამ კრიზისზე ადეკვატური პასუხის გაცემა არა მხოლოდ ამერიკამ, არამედ მთელმა მსოფლიო საბანკო სექტორმა ვერ შეძლო. გამონაკლისი არც იმ განვითარებული ქვეყნების საბანკო სისტემაა, რომელიც იმ დროისათვის საბანკო რეგულირების ყველაზე თანამედროვე (ბაზელი II) სტანდარტებს იცავდა. ამ და სხვა პრობლემების აღმოსაფხვრელად, 2010 წელს, დიდი ოცეულის სეულის სამიტზე მიღებულ იქნა ბაზელის კომიტეტის მიერ შემუშავებული რეკომენდაციათა ახალი პაკეტი – ბაზელი III [2], რომელიც მიზნად ისახავს ახალი ფინანსური კრიზისებისაგან თავის არიდებას და მდგრადი ეკონომიკური განვითარე-

ბისათვის ხელის შეწყობას.

ბანკებზე დაწესებული გამკაცრებული რეგულირება, მართალია, უფრო გაართულებს ბანკსა და მსესხებელს შორის ურთიერთობას, თუმცა, მინიმუმამდე იქნება დაყვანილი რისკების შემცველობა (კაპიტალის გაზრდის ან რისკშეწონილი აქტივების შემცირების გზით), რაც გრძელვადიან პერსპექტივაში უფრო მნიშვნელოვანი საკითხია, როგორც გლობალური, ასევე ლოკალური კრილით. „ბაზელი III-ის“ დანერგვასთან დაკავშირებული ყველაზე დიდი პრობლემები, სავარაუდოდ, საერთაშორისო ბანკებს შეექმნებათ, პირველ რიგში, სახსრების უკმარისობის გამო, რაც აუცილებელია გამკაცრებული კაპიტალისა და ლიკვიდობის მაჩვენებლების დასაკმაყოფილებლად.

”Financial Times-ში“ გამოქვეყნებული სტატიის თანახმად, დასავლური ბანკები დიდ იმედგაცრუებას გამოხატავენ ახალი ლიკვიდობის კოეფიციენტთან დაკავშირებით (LCR), რომელიც, მათი აზრით, ეკონომიკის დაკრედიტებას ზღუდავს [3]. „JP Morgan“-ის შეფასებით, 2010 წლის ბოლოს, 28 გამოკვლეული ევროპული ბანკი განიცდიდა 493 მლრდ ევროს დეფიციტს ამ მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად [4]. ”McKinsey Analysis“ თანახმად კი, 2019 წლისათვის ევროპულ და ამერიკულ ბანკებს ერობლიობაში 7 მლრდ ევროზე მეტი კაპიტალი დასჭირდება შესაბამისი მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად [5].

რაც შეეხება საქართველოში ბაზელის თანამედროვე რეკომენდაციების დანერგვას, შეიძლება ითქვას, რომ ეს არა უბრალოდ საქართველოს ერონული ბანკის (შემდგომში – სებ) სურვილია, არამედ თანამედროვე რეალობის გამოძახილი როგორც პოლიტიკურ, ასევე მორალურ-ზნეობრივ დონეზე. მართალია, შესაძლებელია საბანკო სისტემის გამართული ფუნქციონირება ბაზელი II და III რეკომენდაციების იმპლემენტაციის გარეშე (თუ ანალოგიურ მოთხოვნებს ლოკალური ცენტრალური ბანკი თავად დაარეგულირებს), მაგრამ საქართველოს, რომელიც ისწრაფვის დასავლური სისტემისაკენ, სხვა გზა არა აქვს, თუ არა იგივე სტანდარტების დანერგვა, რაც დასავლეთშია აქტუალური. გარდა ამისა, თავად ბანკებს ამით

ექლევა საშუალება დაამყარონ უფრო ახლო კონტაქტები მათ დასავლელ პარტნიორებთან, გახდნენ სანდოები საერთაშორისო ბაზარზე და გავიდნენ საქმიანობის ახალ მასშტაბებზე. რაც შეეხება ამ რეკომენდაციების დანერგვასთან დაკავშირებულ პრობლემებს, ამ ეტაპზე ის უფრო ტექნიკური ხასიათისაა და ნაკლებად ეხება კაპიტალის უკმარისობას, და მაინც, სამართლიანობა მოითხოვს აღენიშნოთ, რომ სეპ-ის მთავარი მიზანი – საბანკო სისტემის სტაბილური ფუნქციონირება (ბანკების დეპოზიტართა და სხვა კრედიტორთა ინტერესების დაცვა საბანკო სისტემაში სისტემური რისკების მინიმუმამდე დაყვანის გზით, აგრეთვე, კონკურენტუნარიანობის პრინციპებისა და სეპ-ის ინსტიტუციური ინტერესების დაცვა) [6], წარმოუდგენელია ბაზელის თანამედროვე რეკომენდაციების გარეშე.

ბაზელი III არის, “საბანკო რეგულირების შესახებ ბაზელის კომიტეტის” წევრი ქვეყნების მიერ დადგენილი გლობალური მარეგულირებელი სტანდარტი საბანკო რისკმენეჯმენტში, კერძოდ: ბანკებში კაპიტალის საკმარისობის, სტრესტესტირებისა და საბაზრო ლიკვიდობის შესახებ [7]. საბანკო ზედამხედველობის ბაზელის კომიტეტის რეკომენ და ციების მიხედვით, საბანკო საქმიანობაზე ზედამხედველობის მთავარი მიზანი ყველა ბანკზე მუდმივი ზედამხედველობით მოსალოდნელი სისტემური კრიზი სეპის აღმოფხვრაა. აგრეთვე რისკების მართვის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვან მიზანს ერთდროულად წარმოშობილი დიდი მოცულობის ზარალის თავიდან აცილება წარმოადგენს, რაშიც ბაზელის თანამედროვე რეკომენდაციები ძალზე პრაქტიკულია [8].

სტეფან ვალტერის თანახმად (ბაზელის კომიტეტის ყოფილი უფროსი), ბაზელი III დანერგვის ძირითადი ფაქტორებია [9, გვ. 1-12]:

საბანკო კრიზისის ნეგატიური ეფექტები. საბანკო კრიზისს ძალუძს ეკონომიკური დაღმავლობის გამოწვევა, რაც მშპ-ის 60%-ს შეიძლება გაუტოლდეს, კრიზისის წინა პერიოდთან შედარებით. საქართველოს რეალობაში ასეთმა მასშტაბურმა უკუსვლამ შესაძლოა ქვეყნის ეკონომიკისათვის სრული კატასტროფა და 90-იანი წლების მანევრებელზე დაბ-

მასბანო ჰარაია

ლა დაწვევა გამოიწვიოს. აღსანიშნავია, რომ საქართველოში ბოლო ფინანსური კრიზისის დაძლევაში (რომელიც გლობალური ფინანსური კრიზისით იყო გამოწვეული) დიდია საერთაშორისო ორგანიზაციებსა და სხვადასხვა პარტნიორ ქვეყნების წვლილი. მათ შორის აღსანიშნავია რუსეთ-საქართველოს ომისშემდგომ დონორთა §4.5 მრლდ დახმარება, რამაც ფინანსური ბაღის ფუნქცია იტვირთა საქართველოს ეკონომიკისათვის [10].

საბანკო კრიზისების სისშირე. 1985 წლიდან მოყოლებული ბაზელის კომიტეტის წევრქვეყნებში დაფიქსირებულია 30 საბანკო კრიზისზე მეტი (იხილეთ ცხრილი 1), რაც უდრის საბანკო კრიზისთან შეჯახების 5%-იან ალბათობას ორგანიზაციის წევრი ქვეყნისათვის მოცემულ წელიწადში.

საბანკო კრიზისების სისშირე ბაზელის კომიტეტის წევრქვეყნებში 1985–2010 წწ. [11]

ცხრილი 1

ქვეყანა	რეინჰარდი და როგოფი	ლივენსი და ვალენსია	ქვეყანა	რეინჰარდი და როგოფი	ლივენსი და ვალენსია
იაპონია	1992, 2008	1997, 2008	საუდ. არაბეთი	—	—
ბელგია	2008	—	სამხრეთ აფრიკა	1989	—
ბრაზილია	1990, 1994	1990, 1994	შვეიცარია	2008	2008
კანადა	—	—	თურქეთი	1991, 2000	2000
ჩინეთი	1997	1998	ზრიტანეთი	1991, 1995, 2007	2007
გერმანია	2007	2007	აშშ	2007	1988, 2007
ინდოეთი	1993	1993	რუსეთი	1995, 1998	1998
იტალია	1990	—	მექსიკა	1997	1994

სამართლიანი იქნება ითქვას, რომ ზემოაღნიშნული ქვეყნებისაგან განსხვავებით, საქართველოს საბანკო სისტემამ დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდგომ არა თუ 2–3 კრიზისი განვლო, როგორც ეს ბაზელის კომიტეტის წევრი ქვეყნების უმეტესობაში მოხდა (ზოგიერთ ქვეყანას კი საერთოდ არ გადახდენია არც ერთი ეკონომიკური კრიზისი), არამედ გაცილებით მეტი (და არამარტო ეკონომიკური) და იყო პერიოდი, როდესაც ქართული საბანკო სისტემა არც კი გააჩნდა. შესაბამისად, საქართველოსთვის გამართულად ფუნქციონირებადი

საბანკო სისტემას და მისი სტაბილურობა სასიცოცხლო მნიშვნელობის აუცილებლობაა და გადამწვევტია ქვეყნის მომავალი მდგრადი განვითარებისათვის, რამეთუ საბანკო სისტემა ეკონომიკის მამოძრავებელია და სტაბილური განვითარების ქვაკუთხედს წარმოადგენს.

ბაზელი III-ის ბენეფიტები. ბაზელი III-ის პოზიტიური ეფექტები მის დანერგვასთან დაკავშირებულ დანახარჯებს თვალსაჩინოდ აღემატება, რადგანაც სტაბილური საბანკო სისტემა ნებისმიერი ეკონომიკის მდგრადი განვითარების ქვაკუთხედი. საქართველოსთვის კი, სადაც ეროვნული ბანკის მხრიდან, მართალია, რისკების მართვის საკმაოდ მაღალი მოთხოვნებია დაწესებული, არათუ ბაზელი III-ის, არამედ ჯერ ბაზელი II-ის რეკომენდაციათა პაკეტიც არა ვართ გადასული. ამიტომ რეკომენდაციათა დროული და ხარისხიანი იმპლემენტაცია სასიცოცხლო მნიშვნელობისაა.

აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ რეკომენდაციათა წინა ორი პაკეტისაგან განსხვავებით (ბაზელი I და ბაზელი II), ბაზელი III უკვე აღარ არის უბრალოდ რეკომენდაციათა ნუსხა, შესაბამისად, ეროვნულ ბანკებს ეძლევათ სრული უფლება შესაბამისი სანქციები გაატარონ ურჩი ბანკების წინააღმდეგ. მაგალითად, ბანკებს არ შეეძლებათ აქციონერებისთვის დივიდენდების გადახდა, ბონუსებისა და პრემიების გამოყოფა თავიანთი მმართველებისათვის და ა.შ. სანამ არ დაიცავენ ბაზელის მოთხოვნებთან ადაპტირებული ეროვნული ბანკის მოთხოვნებს [12, გვ. 3–52].

რეკომენდაციათა დანერგვის სირთულიდან გამომდინარე, ექსპერტთა ნაწილი ვარაუდობს, რომ ბაზელის კომიტეტის მიერ დადგენილი ოფიციალური ვადები (იხ. ცხრილი 2) ზოგიერთი ქვეყნების მხრიდან (აშშ, ინდოეთი, რუსეთი...) გადაწეული იქნება უფრო შორეულ მომავალში [13]. თუმცა დანარჩენები მიიჩნევენ, რომ მძაფრი კონკურენცი-
იდან გამომდინარე, ახალი სტანდარტების მინიმალურ ვადებში და მაღალი ხარისხით დანერგვა სასიცოცხლო მნიშვნელობის იქნება მათი მომდევნო წარმატებული განვითარებისათვის. ის მნიშვნელოვანი იქნება, ერთი მხრივ, მარეგ-

მასშტაბი ზარალი

უღირებელი ორგანოების მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად, მეორე მხრივ კი, ადგილობრივი და უცხოელი პარტნიორების მოსახიდად, აგრეთვე, სხვადასხვა ადგილობრივ თუ საერთაშორისო რეიტინგებში მაჩვენებლების გასაუმჯობესებლად, რაც მთლიანობაში მათი წარმატების გარანტი გახდება.

კაპიტალის შემადგენლობასთან დაკავშირებული მინიმალური მოთხოვნები და მისი დანერგვის ვადები (% შესაბამისი წლის 1 იანვრისათვის) [14]

ცხრილი 2

შემადგენლობა	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
I დონის საბაზო კაპიტალი/RWA	3,5	4,0	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5
ბუფერული კაპიტალი/RWA	-	-	0,625	1,25	1,875	2,5	2,5
სააქციო კაპიტალი + ბუფერი	3,5	4,0	4,5	5,125	5,75	6,375	7,0
კონტრციკლური კაპიტალი	-	-	-	0,625	1,25	1,875	2,5
კაპიტალის საკმარისობის კოეფიციენტი	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0
კაპიტალის საკმარისობა + ბუფერი	8,0	8,0	8,0	8,625	9,25	9,875	10,5

მთლიანობაში, წინა რეკომენდაციათა პაკეტს რამდენიმე ახალი პარამეტრი დაემატა და შესაბამისად უფრო მკაცრ მოთხოვნებთან გვაქვს საქმე. კერძოდ, ბაზელი III მიზნად ისახავს:

პირველი დონის კაპიტალი უნდა გაიზარდოს რისკ-შეწონილი აქტივების 6%-მდე;

რისკ-შეწონილი სააქციო კაპიტალი გაუნაწილებელ მოგებასთან ერთად, უნდა გაიზარდოს დღევანდელი 2%-დან 4,5%-მდე მომავალში;

საბუფერო კაპიტალის დანერგვა (იქმნება მხოლოდ საბაზო კაპიტალის ხარჯზე), რომელიც შესაძლოა ფინანსური და ეკონომიკური არასტაბილურობის დროს დანაკარგების დასაფარად იქნეს გამოყენებული;

კონტრციკლური ბუფერის დანერგვას, რომელიც დამატებითი ბერკეტი ქვეყანაში არასტაბილური ეკონომიკური ვითარებისგან თავის დასაცავად;

კაპიტალის საკმარისობის მაჩვენებლის დანერგვა (კაპიტალისა და აქტივების შეფარდება, რეზერვებისა და მორაგე-

ბის მაჩვენებლების გარეშე);

დაინერგება საკუთარი და ნასესხები კაპიტალის თანაფარდობის (ლევერიჯის) “არა რისკშეწონილი” კოეფიციენტი, რომელიც ბანკებისთვის კიდევ ერთი დამხმარე ბერკეტი იქნება კრიზისული ვითარების დროს;

დაინერგება ახალი გრძელვადიანი (1 წლამდე) და მოკლევადიანი (30 დღემდე) ლიკვიდობის მაჩვენებლები.

აღსანიშნავია, რომ განსაზღვრულია ახალი რეკომენდაციების ეტაპობრივი დანერგვა ანუ დროში მოთხოვნათა ეტაპობრივი იმპლემენტაცია (იხ. ცხრილი 2) ბანკების „უმტკივნეულო“ გადაწყობა/გადაჯგუფებისათვის.

თუ შევადარებთ ბაზელ III-ს მის წინამორბედთან, შეიძლება დავასკვნათ, რომ მას მოქმედებათა უფრო ფართო ბაზა გააჩნია, როგორც მიკროპრუდენციულს (ცალკეული ბანკების რისკები): ა) კაპიტალის ბაზის ზრდა; ბ) რისკების დაფარვასთან დაკავშირებული მოთხოვნების ზრდა; გ) ლევერიჯის (საკუთარი და ნასესხები კაპიტალის შეფარდება) დანერგვა; დ) LCR და NSFR კოეფიციენტების დანერგვა. ასევე, მაკროპრუდენციულ დოეზე (მთლიანად საბანკო სექტორის რისკები): ა) კაპიტალის კონტრციკლური ბუფერის შემოღება; ბ) კაპიტალის უსაფრთხოების ბუფერი; გ) სავალლო ვალდებულებების კოეფიციენტის დანერგვა.

სებ-ი აქტიურად ცდილობს ხელი შეუწყოს ბაზელი III-ის მიერ გათვალისწინებული მაკრო და მიკრო პრუდენციული ნორმების დანერგვას საქართველოში. სებ-ი აქტიურად ნერგავს ახალ პოლიტიკას, რომელიც იყენებს მიკროპრუდენციულ მონაცემებს მაკროეკონომიკური პოლიტიკისათვის და განსაზღვრავს მაკროეკონომიკური შოკების ქვექტს მიკროპრუდენციულ რეგულაციებზე. კერძოდ, მონახაზი, რომელიც განსაზღვრავს კონტრციკლური ბუფერის საჭიროებას ბაზელი III-ის თანახმად, უკვე ამოქმედებულია. აგრეთვე, დაგეგმილია BSBC-ს მიერ დადგენილ ვადებში სისტემურად მნიშვნელოვანი ბანკების იდენტიფიკაცია (G-SIBს ფინანსური ინსტიტუტები, რომელთა დაცემა, მათი მასშტაბებიდან, სირთულიდან და სისტემური ურთიერთვაკშირიდან გამომდინარე, გამოიწვევს

ფინანსური სისტემისა და ეკონომიკური აქტივობის პარალელ-ზებას) და ის ნაწილობრივ მორგებული იქნება საქართველოს რეალობაზე (გეოგრაფიული, სექტორული და სსხ. ნიშნით), ჯერჯერობით კონტრციკლური და სისტემური რისკების საწინააღმდეგო ბუფერს სებ-ი მხოლოდ მონიტორინგის მიზნით გამოიყენებს.

რაც შეეხება მაკროპრუდენციულ ნორმებს, სებ-ის თანახმად, ის განსაზღვრავს სტრესტესტირებებს ეკონომიკის შესაძლებლობებიდან გამომდინარე. მაგალითად, ნეგატიური შოკის შემდგომ საჭირო იქნება უფრო შერბილებული და იმ მომენტზე მორგებული სტრესტესტირების ჩატარება. მიღებული ინფორმაცია გამოყენებული იქნება საკრედიტო რისკების ქვედანაყოფების მიერ, რომელიც შემდგომ განახორციელებს მიკრო დონის სტრესტესტირებას. შემდგომში, მიღებულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით ბანკის ზედამხედველები განახორციელებენ სტრესტესტირებას საბანკო პორტფელზე და მსესხებლებს მინიჭებენ შესაბამის რეიტინგებს მათი რისკებისა და ელასტიკურობის მიხედვით, რომელიც გამოიყენება მეორად კაპიტალში ახალი ჩარჩოს ფარგლებში და შემოღებულ იქნება დამატებითი მოთხოვნები კაპიტალზე ნაკლებად სტრესელასტიური ბანკებისათვის. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ბანკებს მოეთხოვებათ მაკრო სცენარიდან გამომდინარე მიკროდონის სტრესტესტირებების ჩატარება [15].

ახლა განვიხილოთ, თუ რა შედეგი ექნება საბანკო ზედამხედველობის ბაზელის კომიტეტის თანამედროვე რეკომენდაციათა პაკეტის დანერგვას, შემდეგი კატეგორიების მიხედვით:

კაპიტალის ხარისხის და ოდენობის ჳრდა.

პირველი დონის (იყოფა პირველი დონის საბაზო კაპიტალად და პირველი დონის დამატებით კაპიტალად, რომელიც შედგება ისეთი ინსტრუმენტებისაგან, რომელიც ბანკს აძლევს გადახდების სრულ დისკრეციასა, (რისი გადაუხდელობა არ უნდა იწვევდეს დეფოლტს და ჳარალის დაფარვისათვის მისი სრულად გამოყენების შესაძლებლობას) და მეორე დონის კაპიტალის (სალიკვიდაციო კაპიტალი, რომელმაც

უნდა უზრუნველყოს ზარალის დაფარვა დეპოზიტარებამდე და კრედიტორებამდე მისი ლიკვიდაციისას ან მნიშვნელოვანი ფინანსური სირთულეების დროს) მიმართ გამკაცრებული მოთხოვნების შედეგად რეკომენდაციათა ავტორები იმედოვნებენ მოვლენათა მთელი ჯაჭვის განვითარებას: ბანკების მხრიდან მოსალოდნელი იქნება ფინანსურ რესურსებზე მეტი დამოკიდებულება, რაც გამოიწვევს საჭირო თანხების მოზიდვის/დაფარვის აუცილებლობას ჩვეულებრივი აქციებისა და არგადახდილი დივიდენდების საშუალებით (გაიზრდება კაპიტალი ან შემცირდება რისკის მიხედვით შეწონილი კაპიტალი), ამის შედეგად კი მივიღებთ საბანკო კაპიტალს, რომელიც ხარისხობრივად იქნება გაჯანსაღებული და ნაკლებ რისკებს დაქვემდებარებული.

“Morgan Stanley”-ის ცნობით, კაპიტალიზაციის საკმარისი დონის და სხვა მიზნების მისაღწევად მომდევნო წლებში ევროპული ბანკები 3 ტრლნ ევრომდე ღირებულების აქტივებს გაასხვისებენ, ერთი მხრივ, კაპიტალიზაციის პირობების და, მეორე მხრივ, 2014 წლამდე არაუზრუნველყოფილი გრძელვადიანი ვალდებულებების დასაფარად [16].

ექსპერტთა აზრით, ძლიერი ბანკები რაც შეიძლება მალე დაიწყებენ თავისი საბალანსო ანგარიშების “გასუფთავებას” და ბაზელის კომიტეტის გრძელვადიანი ჩანაფიქრი მიაღწევს თავის მიზანს. თუმცა, “Barclays Capital”-ის ანალიტიკოსების მტკიცებით, ამ ქმედებას დიდი უარყოფითი მხარეც ექნება, რაც გამოიხატება ფასიანი ქაღალდების ბაზრის სავარაუდო შემცირებით, რადგანაც აკრძალული იქნება ჰიბრიდული ფასიანი ქაღალდების გამოყენება პირველი დონის კაპიტალში.

რაც შეეხება საქართველოს საბანკო სისტემას, ამ ასპექტით ეროვნული ბანკი მიიჩნევს, რომ მისი მოთხოვნები ახლოა ბაზელის რეკომენდაციებთან. უფრო მეტიც, საქართველოში დღეს მოქმედი მინიმალური კაპიტალის სტანდარტებს საფუძვლად სწორედ ბაზელის კომიტეტის მიერ შემუშავებული სისტემა უდევს. არსებული სტანდარტი განსაზღვრავს პირველადი კაპიტალის რისკის მიხედვით შეწონილ აქტივებსა და საზედამხედველო კაპიტალის რისკის მიხედვით შეწონილ

პასტანაზ ჭარაია

აქტივებთან თანაფარდობის მინიმალურ მოთხოვნებს.

სავალო ვალდებულებების შემცირება ლევერიჯის კოეფიციენტის შემოღების შედეგად.

მართალია, ლევერიჯის კოეფიციენტის შემოღების შედეგად (2013 წლიდან მხოლოდ მონიტორინგი, 2018 წლიდან კი – სრულფასოვნად) ბანკების საგარეო ვალი შემცირდება, თუმცა, ექსპერტთა აზრით, ეს ნაბიჯი ბანკებისათვის შეიძლება იქცეს საპროცენტო განაკვეთების ზრდის სტიმულად, რასაც, როგორც წესი, დაკრედიტების შემცირება მოსდევს. უფრო მეტიც, გარდა იმ მოთხოვნებისა, რომელსაც მარეგულირებელი უყენებს ბანკებს, შესაძლოა მათ თავად მოისურვონ უფრო მაღალი სტანდარტების დაჭერა, თავიანთი რეიტინგებისა და მანევრებლების გასაუმჯობესებლად. ცხადია, ეს იძულებითი ქმედება იქნება, რომელიც კრედიტების გაცემას უფრო შეზღუდავს, თუმცა, მეორე მხრივ, ბანკები შეძლებენ რისკების უკეთეს მართვას და თავიანთ ბიზნესს უფრო უსაფრთხოს გახდიან.

ნასესხები სახსრების გადახდის ვადები 2010 წ. დეკემბრის მდგომარეობით [18]

ცხრილი 3

	2011	2012	2013	2014	2015	2015<
ძირითადი თანხის დეფარვა, მათ შორის:	34%	36%	10%	7%	3%	9%
ა) სათაო კომპანიებისათვის	14%	3%	2%	4%	1%	3%
ბ) საერთაშორისო საფინანსო ორგანიზაციებისათვის	14%	10%	7%	3%	2%	6%
გ) სხვა კერძო წყაროებისათვის	6%	23%	1%	0%	0%	0%

აღსანიშნავია, რომ სავალო ვალდებულებების მხრივ ქართულ ბანკებს სტაბილური ვითარება გააჩნიათ. მართალია, სეპ-ის თანახმად 2012 წლის 30 სექტემბრის მდგომარეობით საბანკო სექტორის ვალმა 2.2 მლრდ დოლარი (მთლიანი საგარეო ვალის 17.0%, ანუ 3.7 მლრდ ლარი) შეადგინა [17], მაგრამ მისი გადახდის ვადები (იხ. ცხრილი 3) საკმაოდ მოქნილია და ქართულ საბანკო სივრცეს არ უნდა გაუჭირდეს მასთან გამკლავება, მითუმეტეს, რომ ქართულ საბანკო სივრცეში ახალი მასშტაბური კაპიტალის შემოღინება არ იგეგმება,

საერთაშორისო ბაზარზე მისი გაძვირების გამო, უკვე აღებულ სესხების 70% საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტებსა და სათაო კომპანიებზე მოდის, ხოლო დანარჩენი 30% – სხვა კერძო წყაროებზე.

3) მოკლევადიანი ლიკვიდობისა (LCR) და წმინდა სტაბილური ფინანსირების კოეფიციენტები (NSFR).

საერთო მოსაზრებით 2008 წლის ფინანსური კრიზისი არა მხოლოდ კაპიტალის უკმარისობაში მდგომარეობდა, არამედ – ლიკვიდობაშიც. ამ პრობლემის მომავალში აღმოსაფხვრელად ბაზელის კომიტეტი გეთავაზობს ორ ახალ კოეფიციენტს LCR (ამოქმედდება 2015 წლიდან) და NSFR (ამოქმედდება 2018 წლიდან):

ა) 30 დღიანი LCR კოეფიციენტი საერთაშორისო ბანკებს აძლევს საშუალებას დარწმუნდნენ, რომ მათ გააჩნიათ საკმარისი მაღალხარისხიანი მოკლევადიანი ლიკვიდური აქტივები, რომელიც გაუძღვება სტრესტესტირებას მომდევნო 30 დღისათვის. ეს კოეფიციენტი აიძულებს ბანკებს იქონიონ მაღალ ლიკვიდური, მაგრამ დაბალშემოსავლიანი აქტივების დიდი მარაგი შემდეგი პროპორციულობით:

$$100\% \leq \frac{\text{(მაღალლიკვიდური აქტივების მარაგი)}}{\text{(მთლიანი თანხის გადინება მომდევნო 30 კალენდარული დღის განმავლობაში)}}$$

სებ-ის ცნობით, ბაზელი III-ის რეკომენდაციებთან უფრო დასაახლოებლად მან ბოლო პერიოდში მოკლევადიანი ლიკვიდობის კოეფიციენტი (LCR) შემოიღო და მომავალში აპირებს, რომ გახადოს ის ლიკვიდობის ზედამხედველობის ძირითად მანქვენებლად ქართულ ბანკებში. ძალიან მნიშვნელოვანია, რომ ბაზელი II და ბაზელი III რეკომენდაციებზე გადასვლამდე ქართული ბანკები უკვე იცნობდნენ და გამოიყენებდნენ ამ მანქვენებელს, რაც შემდგომში უდავოდ გააადვილებს ბაზელის რეკომენდაციების იმპლემენტაციას საქართველოში [19].

სებ-ზე დაყრდნობით, ქართულ ბანკებს საკმაოდ სტაბილური და დამაჯერებელი პოზიციები უკავიათ კაპიტალიზაციისა და ლიკვიდობის მხრივაც (საქართველოს ეკონომიკური

შესაძლებლობების შესაბამისად), რაც დაკრედიტების შემდგომი ზრდისათვის ძალიან ხელსაყრელია. თუმცა, დაკრედიტების ბუმმა შესაძლოა როგორც დადებითი (საპროცენტო განაკვეთის შემცირება), ასევე უარყოფითი (საკრედიტო რისკების ზრდა) შედეგები გამოიღოს. ამასთან, გასათვალისწინებელია ბოლო დროს შემცირებული, მაგრამ მაინც მაღალი დოლარიზაციის დონე ქვეყანაში. დეპოზიტების დოლარიზაციის კოეფიციენტმა 2012 წლის პირველი იენისისათვის 62.23% შეადგინა, ე.ი. 3.0%-ით მეტი პირველი მაისის მდგომარეობასთან შედარებით. 3%-იანი ზრდა საქართველოს ნავთობისა და გაზის კორპორაციის მიერ გამოშვებული ევრობონდების რეალიზაციიდან ამონაგების დეპოზიტებზე განთავსებამ გამოიწვია. უცხოური ვალუტით განთავსებულ დეპოზიტებში დოლარის წილმა 80.2%, ხოლო ევროს წილმა 17.3% შეადგენა [20].

ბ) NSFR კოეფიციენტი გამოიხატავს ბანკების წასახალისებლად, თავისი საშუალო და გრძელვადიანი ოპერაციების სტაბილური დასაფინანსების მოსაზიდად, აგრეთვე მოკლევადიან დაფინანსებაზე დამოკიდებულების შესამცირებლად. ის გამოითვლება შემდეგი ფორმულით:

$$100\% \leq \frac{\text{(ფინანსირებისათვის ხელმისაწვდომი თანხა)}}{\text{(ფინანსირებისათვის საჭირო თანხა)}}$$

ამასთან მნიშვნელოვანია გავითვალისწინოთ, რომ NSFR კოეფიციენტის გათვლისას შეწონილი ფაქტორი შეადგენს: 1) 0% და 5%—ს ნაღდი ფულისა და სახელმწიფო ობლიგაციებისათვის; 2) 65% იპოთეკური სესხებისათვის; 3) 85% საცალო კრედიტებისათვის და 4) 100% სხვა სახის აქტივებისათვის.

ამ ორი კოეფიციენტის შემოღებით ბაზელის კომიტეტი იმედოვნებს მოთხოვნის გადაადგილებას მოკლევადიანიდან გრძელვადიანი დაფინანსებისაკენ (საბანკო სისტემისათვის), მაგრამ ის აგრეთვე გამოიწვევს საბანკო სექტორის აქციების მიმართ ინვესტორთა ინტერესის შემცირებას, დივიდენდების მოსალოდნელი შემცირების გამო.

კონტრციკლური და კაპიტალის დამატებითი ბუფერის გაჩენა.

ეკონომიკური განვითარების როგორც სტაბილურ, ასევე არასტაბილურ ვითარებებში ბანკების მდგრადობის და ლიკვიდობის გასაუმჯობესებლად, სხვა დანარჩენ ღონისძიებებთან ერთად, რეგულატორები მოითხოვენ კაპიტალის დამატებით ბუფერის შექმნას. მის დამუშავებამდე (იხ. ცხრილი 4) ბანკებს აკრძალვოდათ: დივიდენდებისა და ბონუსების გაცემა და სხვ.

საბუფერო კაპიტალის კონსერვაცია. [21, გვ. 10-13]

ცხრილი 4

I დონის საბაზო კაპიტალი (%)	შესაბამისი ბუფერი (%)	კაპიტალის მინიმალური რეზერვი (ბანკის მოგებიდან მიღებული % ბუფერის შესავსებად)	მოგებიდან მიღებული % დასაკრედიტო განაწილებისათვის
4.5 - 5.125	0 - 0.625	60%	0%
> 5.125 - 5.75	0.625 - 1.25	80%	20%
> 5.75 - 6.375	1.25 - 1.875	60%	40%
> 6.375 - 7.0	1.875 - 2.5	40%	60%
> 7.0	2.5	0%	60%

დამატებით, ფინანსურმა კრიზისმა გამოავლინა, რომ დანაკარგები საბანკო სექტორში შეიძლება განსაკუთრებულად მაღალი იყოს, როდესაც დაცემას წინ უძღვის საკრედიტო ბუმი. ადვილად მისაწვდომი კრედიტი ხელს უწყობს კრედიტების დაგროვებას და ფასების ზრდას, რასაც, თავის მხრივ, ხშირად მიჰყვება ე.წ. “აქტივების ბუშტამდე”. რა თქმა უნდა, ბუშტის გასკდომისას ფასები დაიწყებს კლებას, მაგრამ კრედიტები (როგორც საცალო ასევე ბანკთაშორისი) უკვე რთულად ხელმისაწვდომი გახდება. კრედიტებზე ხელმისაწვდომობის მომდევნო შეზღუდვა გამოიწვევს აქტივებზე ფასების დაცემას და ყველაფერ ამას შედეგად შესაძლებელია მოჰყვეს თვით დეფოლტიც [22].

ამ ბნელი ჯაჭვისაგან თავის დასაღწევად ბაზელის კომიტეტი გვთავაზობს კონტრციკლურ ბუფერს, რომელიც მეორე დამატებითი ბუფერი იქნება და კრედიტების გაცემის ზრდის პერიოდში შეივსება. ფაქტობრივ იხ საკრედიტო ბუმის მამუხრუჭებელი ძალა იქნება, რომელიც ამავდროულად

პასტანაზ ზარაია

ბანკებს ამოსუნთქვის საშუალებას მისცემს დადამავლობის პერიოდში. დაკრედიტების ტემპების ცვალებადობასთან ერთად კონტრციკლური ბუფერის ცვლილებაც იქნება შესაძლებელი 0%-დან 2.5%. ე.ი. პირველი და მეორე დონის კაპიტალის საერთო მოცულობამ შეიძლება პიკში 13%-საც მიაღწიოს [23] (იხ. ცხრილი 5).

მოთხოვნები პირველი და მეორე დონის კაპიტალზე + ბუფერი [24]

ცხრილი 5

პირველი დონის საბაზო კაპიტალი - 4.5% :	85%	I დონის კაპიტალი
კონსერვაციის ბუფერი - 2.5%		
კონტრციკლური ბუფერი 0 - 2.5%		
პირველი დონის დამატებითი კაპიტალი - 1.5%		
მეორე დონის საბაზო კაპიტალი - 2%	15%	II დონის კაპიტალი

ფაქტია, უკანასკნელი მსოფლიო საფინანსო კრიზისის შემდეგ, მსოფლიო ეკონომიკა და განსაკუთრებით საბანკო სექტორი გამოჯამრთელების გზას ადგას, მათ შორის საქართველოშიც, სადაც ორწლიანი (2008–2009წწ.) დადამავლობის შემდგომ 2009 წლის ბოლო კვარტალში საბანკო სექტორმა შეძლო კვლავ მოგებაზე გასვლა: 2011 წელს 2010 წელთან შედარებით წმინდა საბანკო მოგებამ გაორკეცებულ ნიშნულს მიაღწია (2010 წ. – 156 მლნ ლარი; 2011 წ. – 323 მლნ ლარი), მაგრამ 2012 წელს შემცირდა და 134 მლნ ლარი შეადგინა. ძველი შეცდომების აღმოსაფხვრელად საბანკო რეგულირების სფეროში, საჭიროა ახალი სტანდარტების შემუშავება და დანერგვა, საბანკო რისკ-მენეჯმენტის უფრო მაღალ დონეზე აყვანა, განსაკუთრებით კი საკრედიტო რისკის მართვის მეთოდებია დასახვეწი [25, გვ. 285].

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სებ-ი აქტიურად ცდილობს ბაზელის თანამედროვე რეკომენდაციების დროულ იმპლემენტაციას, ბაზელის რეკომენდაციებში გაწერილი გრაფიკის თანახმად. სებ-სა და კომერციულ ბანკებს შორის დიალოგი ამ

საკითხზე კითხვა-პასუხის რეჟიმით მიმდინარეობს, რათა მინიმუმამდე შემცირდეს თანმდევი გაუგებრობები ორივე მხრიდან.

Financial Stability Institute-ის 2012 წლის კვლევის თანახმად, პირველ ეტაპზე იგეგმება „პილარ I-ის“ სტანდარტული მიდგომის და „პილარ II-ის“ ე.წ. „advanced“ მეთოდის დანერგვა, რაც სებ-ს საქართველოს საბანკო სისტემაზე მორგებული რეკომენდაციების იმპლემენტირების საშუალებას მისცემს. რაც შეეხება ქართული ბანკების პირველი ICAAP (შინაგან კაპიტალის ადეკვატურობის შეფასების პროცესი) წარდგენას, მათ ის სებ-ს უნდა მიაწოდონ არაუგვიანეს 31.12.2012-სა, „პილარ II-ის“ მოთხოვნების შესაბამისად, ხოლო „პილარ III-ის“ მოთხოვნების შესრულება ტრანსპარენტულობასთან დაკავშირებით – 01.07.2013-მდე.

აღსანიშნავია, რომ სებ-ის მოთხოვნები რიგ საკითხში ბაზელის რეკომენდაციებზე მეტად კონსერვატიულია. მაგ.: სებ-ის მოთხოვნები პირველი დონის კაპიტალთან რისკით შეწონილი აქტივებისათვის ბაზელისას ადგმატება და 7-ის ნაცვლად 8%-ს შეადგენს (ბაზელი II – 4%); მთლიანობაში სახედამხედველო კაპიტალი კი ბაზელი III-ის 8%-ის ნაცვლად 12%-ს შეადგენს; რაც შეეხება ლიკვიდობის კოეფიციენტს (LCR), სებ-ის მოთხოვნები ბაზელთან შედარებით არანაკლებ კონსერვატიულია.

მაგრამ, სებ-ის “კომერციული ბანკების კაპიტალის ადეკვატურობის მოთხოვნების შესახებ დებულება”-სა [26] და ბაზელი II-სა და ბაზელი III-ის მოთხოვნებს შორის არის რამდენიმე სხვაობაც, კერძოდ:

პირველი. სებ-ი მოითხოვს, პირველი დონის კაპიტალში ჩართული იყოს: ა) ჩვეულებრივი აქციები; ბ) დამატებითი სახსრები, რომლებიც წარმოიქმნება ძირითადი პირველადი კაპიტალის ინსტრუმენტების ემისიით; გ) აკუმულირებული სხვა სრული შემოსავალი და სხვა რეზერვები; დ) გაუნაწილებელი მოგება (ზარალი). ეს მაშინ როცა, ბაზელის III-ის მოთხოვნები ითვალისწინებს მხოლოდ ჩვეულებრივი აქციებისა და გაუნაწილებელი მოგების ჩართვას.

მეორე. მეორე დონის კაპიტალში სეზ-ის და ბაზელის მოთხოვნები თავსებადია, თუმცა არასრული. სეზ-ის თანახმად, მეორადი კაპიტალი არის საზედამხედველო კაპიტალის დამატებითი წყარო და უდრის მეორადი კაპიტალის ელემენტების ჯამს გამოკლებული მეორადი კაპიტალის საზედამხედველო კორექტირებები: ა) ინსტრუმენტები, რომლებიც აკმაყოფილებს მეორადი კაპიტალის კრიტერიუმებს და არ არის პირველადი კაპიტალის ნაწილი; ბ) მეორად კაპიტალში შემავალი ინსტრუმენტების ემისიით მიღებული დამატებითი სახსრები; გ) საერთო რეზერვები, საკრედიტო რისკის მიხედვით შეწონილი რისკის პოზიციების მაქსიმუმ 1.25%-ის ოდენობით. ამას ემატება ბაზელის რეკომენდაციებში გათვალისწინებული შემდეგი მოთხოვნები: ა) სააქციო პრემია (აქციების ფასის ზრდით გამოწვეული ნამატი); ბ) კონსოლიდირებული შვილობილი კომპანიების მიერ გამოშვებული ცალკეული ინსტრუმენტი (მაგ. მონორიტარული ინტერესი), რომელიც გამოიყენება მესამე პირების მიერ და რაც აკმაყოფილებს მეორადი კაპიტალის კრიტერიუმებს და გ) შინაგან რეიტინგებზე დაფუძნებული ბანკებისათვის (Internal Ratings Based Banks) ხელმისაწვდომი სახსრების ნამატი (ასეთის არსებობის შემთხვევაში) მთლიან მოსალოდნელ დანაკარგებთან იზღუდება რისკშეწონილი აქტივების 0.6%-ით.

მესამე. სეზ-ის მოთხოვნის თანახმად პირველადი კაპიტალი უნდა შეადგენდეს საზედამხედველო კაპიტალის არანაკლებ 50%-ს, ხოლო ბაზელი III-ის თანახმად კი, პირველი დონის კაპიტალის თანაფარდობა მეორე დონის კაპიტალთან უნდა იყოს 75%/25%-ზე.

მეოთხე. საქართველოს საბანკო სისტემაში ჯერ არ არსებობს NSFR კოეფიციენტის შესაბამისი მოთხოვნა, რომელიც გათვალისწინებულია ბაზელი III-ის რეკომენდაციებში. აგრეთვე, აღსანიშნავია, რომ ბაზელის რეკომენდაციებში ცალკე პუნქტად არის გამოყოფილი დამატებით ორი კაპიტალის ბუფერი: სავალდებულო კონსერვაციის ბუფერი (2.5%-ის ოდენობით).

ნობით) და დისკრეციული კონტრციკლური ბუფერი, რომელიც ეროვნულ ბანკს აძლევს საშუალებას მოითხოვოს დამატებით 2.5%-მდე კაპიტალი დაკრედიტების მაღალი ზრდის პერიოდში. აღნიშნული ბუფერები სებ-ის მიერ ჯერ არ დანერგილა.

მთლიანობაში გამოდის, რომ ბაზელის რეკომენდაციებით შესაძლოა ბანკზე დაწესებულმა მოთხოვნებმა რისკით შეწონილი აქტივების 13%-ს მიაღწიოს (განსაკუთრებულ ეკონომიკური მოვლენების დროს), მაშინ როდესაც სებ-ის მოთხოვნებით ის 12%-ს არ აღემატება.

საინტერესოა, რა მდგომარეობა გააჩნია ქართულ ბანკებს კაპიტალის საკმარისობის კუთხით. როგორც ცხრილი 6-დან ჩანს ქართულ ბანკებს არათუ კაპიტალის ადეკვატურობის პრობლემა და მისი ნაკლებობა აქვთ, არამედ მის სიჭარბესაც კი განიცდიან დასავლელი კოლეგებისაგან განსხვავებით, რომლებიც გაკოტრების და გაერთიანების საფრთხის წინაშე დგანან ახალი სტანდარტების გამო. ბოლო წლების განმავლობაში მხოლოდ ერთხელ დაფიქსირდა შემთხვევა, როდესაც 2010 წელს კორსტანდარტბანკმა ვერ შეასრულა ეროვნული ბანკის მიერ დაწესებული მინიმუმი 12%-ის ოდენობით და მისი კაპიტალის ადეკვატურობა მხოლოდ 9.36%-ს შეადგენდა. სხვა დანარჩენ შემთხვევაში ქართულ ბანკებს, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ამ ტიპის პრობლემა არ შექმნიათ, ზირაათ ბანკს კი აღნიშნული მაჩვენებელი 2009 წელს სულაც 392.62% ჰქონდა, სავალდებულო 12% ფონზე.

კაპიტალის ხარისხის და ოდენობის ახალი სტანდარტების პარალელურად, ბაზელი III გულისხმობს ცვილებებს სავაჭრო პორტფელის (Trading Book) სტრუქტურაშიც, თუმცა, ქართულ ბანკებში მისი პრაქტიკულად უქონლობის გამო, ის ჩვენთვის აქტუალური არ არის. ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ ამავე რეგულაციის „პილარ III-ში“ გათვალისწინებული მოთხოვნები გამჭვირვალების კუთხით, საქართველოში უკვე სრულდება და სებ-ის განცხადებით მისი მომდევნო დახვეწაც პრობლემას არ შექმნის.

მახტანაზ ჭარაია

კაპიტალის ადეკვატურობის კოეფიციენტი (%) ქართულ ბანკებში. [27]

ცხრილი 6.

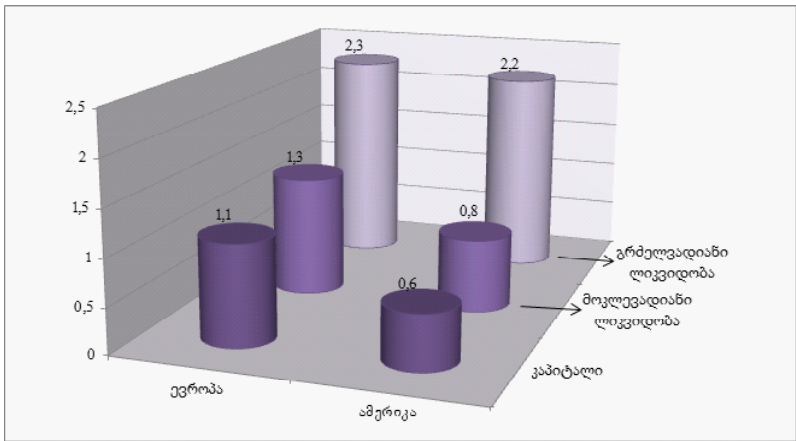
ბანკის დასახელება	2011 წ.	2010 წ.	2009 წ.
ზირათ ბანკი	ვერ მოვიპოვეთ	ვერ მოვიპოვეთ	392.62
ხალიკ ბანკი	88	168	292.84
კავკასიის განვითარების ბანკის ფილ.	ვერ მოვიპოვეთ	ვერ მოვიპოვეთ	109.10
პროგრესბანკი	97.53	75.65	90.15
ინვესტბანკი	ვერ მოვიპოვეთ	ვერ მოვიპოვეთ	68.79
აზერბაიჯანის საერთაშორისო ბანკი	41.17	30.50	40.65
ბანკი ქართუ	55.64	49.22	28.30
BTA ბანკი	32.09	40.46	22.74
TBC ბანკი	ვერ მოვიპოვეთ	ვერ მოვიპოვეთ	22.52
საქართველოს ბანკი	28.5	26.6	34.7
VTB ბანკი	16.82	24.17	17.89
პროგრედიტ ბანკი	16.22	17.33	17.48
ბაზისბანკი	14.5	15.1	17.09
HSBC ბანკი	*	*	16.16
ბანკი რესპუბლიკა	22.22	26.85	15.17
კორსტანდარტბანკი	14.14	9.36	12.96
ბანკი კონსტანტა	14	15	14.22
(ტაო)პრივატბანკი	26.71	39.52	12.38
ლიბერთი ბანკი	არ აქვეყნებს	არ აქვეყნებს	არ აქვეყნებს

ამავე დროს აუცილებლად უნდა აღინიშნოს, რომ ყველაზე მეტი სირთულე, როგორც ამას საერთაშორისო გამოცდილება მოწმობს, მოსალოდნელია პილარ II-ში (საზედამხედველო განხილვის პროცესი), მიუხედავად ბაზელის დანარჩენ პილარებთან პილარ II-ის დოკუმენტაციის სიმცირისა. ამიტომ ეროვნული ბანკი აქტიურად მუშაობს ამ საკითხის მოსაგვარებლად და თვლის, რომ მისი ადეკვატური განხორციელება ქართულ საბანკო სივრცეს სტაბილურობის ახალ დონეზე გადაიყვანს, რაც რისკების პრევენციასა და მართვას მნიშვნელოვნად გააადვილებს.

ყოველივე აღნიშნულ პროცესში გასათვადისწინებელია საბანკო ზედამხედველობის ახალი სტანდარტების დანერგვას-

თან დაკავშირებული საერთაშორისო გამოწვევები. 2009 წელს, ლონდონის დიდი ოცეულის შეხვედრაზე გერმანია და საფრანგეთი ენერჯიულად ასაბუთებდნენ ახალი მარეგულირებელი სტანდარტების შემოღების აუცილებლობას. მათ სწამდათ, რომ მათი კუთვნილი ბანკები, კაპიტალის კუთხით, აშშ-ის ბანკებთან შედარებით, უფრო კარგ მდგომარეობაში იმყოფებოდა და მიიხნეოდნენ, რომ გამკაცრებული წესები ფრანგულ და გერმანულ ბანკებს გლობალურ უპირატესობას მიანიშებდა. თუმცა, მას შემდეგ, რაც ევროპაში კრიზისმა ფრთები გაშალა, აღმოჩნდა, რომ საფრანგეთის და გერმანიის ბანკები „ტოქსიკურ“ აქტივებში იძირებოდნენ. ამიტომ, საფრანგეთის და გერმანიის წარმომადგენლებს (რუსეთთან, აშშ-სა და სხვა ქვეყნებთან ერთად) უკვე აღარ სურთ წესების გამკაცრება, როგორც მინიმუმ იმ ვადებში, რომელიც უკვე შემუშავებულია ბაზელის კომიტეტის მიერ.

კაპიტალისა და ლიკვიდობის მახვენებლების გასამყარებლად საჭირო სახსრების სავარაუდო ოდენობა ამერიკისა და ევროპისათვის 2019 წლამდე [28].

რაც შეეხება ამერიკულ საბანკო სექტორს, ის ევროპულთან შედარებით მცირეა და კაპიტალზე მოთხოვნაც შესაბამ-

ისად ნაკლები ექნება. კერძოდ: პირველი დონის კაპიტალზე, მოკლევადიან და გრძელვადიან ლიკვიდობაზე – €870 მლრდ (€600 მლრდ) €800 მლრდ (€570 მლრდ), €3.2 ტრლნ (€2.2 ტრლნ) შესაბამისად (იხ. გრაფიკი).

მთლიანი მოსაზიდი კაპიტალის ოდენობა პირველადი კაპიტალის შესავსებად, მთლიანი ევროპული და ამერიკული პირველი დონის კაპიტალის 60%-ს შეადგენს, ხოლო მოკლევადიანი ლიკვიდობის საჭიროების დასაფარავი სახსრები უტოლდება დღევანდელი ანალოგიური მაჩვენებლის 50%-ს. ამასთან, საზი უნდა გავუსვავთ იმ ფაქტს, რომ ასეთმა მკაცრმა მოთხოვნებმა შესაძლოა მძიმე გავლენა იქონიოს მთლიანად საბანკო სექტორსა და ეკონომიკაზე: გააძვიროს კრედიტები, შეამციროს სადებოზიტო განაკვეთები, გაზარდოს უმუშევრობა და ა.შ. ექსპერტთა ვარაუდით, აგრეთვე, შემცირდება როგორც ბანკების რაოდენობა, ასევე მათი შემოსავლებიც.

დაბოლოს, დასკვნის სახით შეიძლება აღვნიშნოთ, რომ მსოფლიო ფინანსური კრიზისი მთელ მსოფლიოში, და შესაბამისად, საქართველოშიც ყველაზე მეტად საბანკო სექტორს შეეხო. ამ მოვლენასთან გასამკლავებლად საბანკო ზედამხედველობის ბაზელის კომიტეტმა შეუქმნა საბანკო რეგულირების სპეციალური რეკომენდაციები - ბაზელ III-ის სახელწოდებით. მისი ძირითადი მიზანია ახალი საბანკო კრიზისების თავიდან აცილება, რასაც ის ბანკებისადმი გამკაცრებული მოთხოვნებით ცდილობს მიაღწიოს.

რაც შეეხება საქართველოში ბაზელის თანამედროვე რეკომენდაციების დანერგვას, ეს არა უბრალოდ სებ-ის სურვილია, არამედ თანამედროვე რეალობის გამოძახილი, რომელსაც სებ-ი გამოეხმაურა და ცდილობს დანერგოს საქართველოში.

როგორც ნებისმიერ ნოვაციას, ბაზელის მესამე რეკომენდაციათა პაკეტსაც გააჩნია თავისი დადებითი და უარყოფითი მხარეები, მაგრამ მთლიანობაში ქვეყნის ეკონომიკისა და საბანკო სექტორის გაძლიერებისათვის, მისი დანერგვა სასიცოცხლო აუცილებლობაა, მათ შორის საქართველოშიც.

Eculiarities of Introducing Regulatory Standards for Banking Supervision in Georgia and in Foreign Countries

V. Charaia

The last financial crisis was caused by many factors, but the main reasons were the following: dramatic change in the ability to create new lines of credit, which dried up the flow of money and slowed new economic growth and the buying and selling of assets. As a result global financial crisis of 2008 year has hurt millions of individuals, businesses, and financial institutions all over the world and also in Georgia. To prevent future crises Basel Commission on Banking Supervision has invented new scheme of recommendations called Basel III, which is very conservative and may cause some significant problems for the western banks.

What concerns the process of Basel III recommendations implementation in to the Georgian banking system, we could say that it will be usefull and will not cause any significant problems for the Georgian banks. Moreover, almost all Georgian banks do satisfy the main criterias for Basell III recommendations right now, but the future strengthening of Georgian banking system vitally requaries its implementation.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ნარმანია დ., გეთია შ., საქართველოს საბანკო სისტემის მდგომარეობა..., CIESR, თბ., 2009 წ;
2. Moorad Choudhry, An Introduction to Banking: Liquidity Risk and Asset-Liability..., Wiley, 2011;
3. Regulators poised to soften new bank rules, Finacial Times, September 5, 2011;
4. Results of the comprehensive quantitative impact study, BIS, December 2010;
5. „Basel III and European banking: Its impact, how banks might respond...“, McKinsey Analysis 2011;
6. seb-is miznebi <http://nbg.ge/index.php?m=327>;
7. BCBS, September 2010. <http://www.bis.org/press/p100912.pdf>

8. I. RuduSauri. sabanko da sakredito organizaciebis reinJineringi, Tbilisi, 2012;
9. Basel III: Stronger Banks and a More Resilient Financial System, April 2011, pp. 1-12;
10. BBC, Donors pledge \$4.5bn to Georgia, 22 October 2008, UK;
11. BCBS, September 2010. <http://www.bis.org/press/p100912.pdf>.,
12. P. Chabanel, Basel III Regulatory Update, Moody's Analytics 2012;
13. A. Goyal, Banks, Policy and Risks, ICRIER 2012. - www.icrier.org/pdf/Policy-Series-No-12.pdf
14. BCBS, September 2010. <http://www.bis.org/bcbs/index.htm>
15. Stefan Walter, 2011;
16. ECB, BNR, 2011 year;
17. Georgia and the IMF, Georgia: Letter of Intent, Memorandum of Economic..., 2012 year;
18. საქართველოს საგარეო ვალო. <http://24saati.ge/index.php/category/business/2012-04-03/27356>
19. სებ-ის წლოური ანგარიში - 2012 წ;
20. სებ-ის წლოური ანგარიში - 2010 წ;
21. Georgia and the IMF, Memorandum of Economic and Financial Policies... 2012;
22. seb, <http://www.nbg.gov.ge/index.php?m = 339&n&-newsid=1888>
23. Basel Committee on Banking Supervision 2011. <http://www.bis.org/bcbs/index.htm>
24. Walter W. Eubanks, 2010;
25. John C. Hull, Risk Management and Financial Institutions, John Wiley & Sons Ltd 2012;
26. seb www.nbg.gov.ge/uploads/.../nbg1.4.5.1capital-adequacy-geo.pdf
27. სებ წლოური ანგარიშები 2009 – 2011 წწ;
28. „Basel III and European banking: Its impact, how banks might respond, and the challenges of implementation.“ McKinsey Analysis 2011.

**საწარმთა აქტივების გაუფასურების
რეგულირება**

მარინა მაისურაძე

**ივ. ჯავახიშვილის თსუ-ის
ასოცირებული პროფესორი**

საწარმოს აქტივების, როგორც ფინანსური ანგარიშგებ-ის ერთ-ერთი ელემენტის აღიარება და აღნიშნულ ანგარიშ-გებაში ასახვა ხდება იმ შემთხვევაში, თუ მოსალოდნელია ამ აქტივის გამოყენებით მომავალი ეკონომიკური სარგებლის მიღება და შესაძლებელია მისი საიმედოდ შეფასება. ზოგჯერ, შესაძლებელია, აქტივების გამოყენებისა და შენახვის დანახ-არჯებმა გადააჭარბოს მისგან მისაღებ ეკონომიკურ სარგებ-ელს. ასეთ შემთხვევაში, საწარმო მუდმივად აკონტროლებს აქტივების შესაძლო გაუფასურებას, რის შედეგსაც ასახავს ფინანსურ ანგარიშგებაში.

აქტივების გაუფასურების საკითხებს არეგულირებს ბასს 36 – „აქტივების გაუფასურება“. ეს სტანდარტი ეხება საწარმოს ყველა აქტივს, გარდა: სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობების, სამშენებლო კონტრაქტების შედეგად მიღე-ბული აქტივების, გადავადებული საგადასახადო აქტივების, დაქირავებულ მომუშავეთა დახმარებების შედეგად მიღე-ბული აქტივების, რეალური ღირებულებით შეფასებული სა-ინვესტიციო ქონების, სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობასთან დაკავშირებული იმ ბიოლოგიური აქტივების (რომელთა შე-ფასებაც ხდება გაყიდვის ხარჯებით შემცირებული რეალური ღირებულებით), გასაყიდად გამიზნულად კლასიფიცირებული გრძელვადიანი აქტივებისა, რომელთა აღრიცხვა რეგულირდ-ება ბასს-ით [1, გვ. 320].

ფასს-ის თანახმად, აქტივის გამოყენებით მომავალში მისაღები ეკონომიკური სარგებელი ყოველთვის უნდა აჭარბებდეს მის საბალანსო ღირებულებას, რაც ის თანხაა, რომლითაც აქტივი აღიარებულია დაგროვილი ცვეთის და დაგროვილი გაუფასურების ზარალის თანხის გამოკლებით.

ყოველი ანგარიშგებითი პერიოდის ბოლოს, საწარმომ უნდა განსაზღვროს, არსებობს თუ არა მინიშნება აქტივის გაუფასურების შესახებ. ასეთის არსებობის შემთხვევაში, საწარმო ვალდებულია შეაფასოს აქტივის ანაზღაურებადი ღირებულება. აქტივის საბალანსო ღირებულება არ უნდა აღემატებოდეს მის ანაზღაურებად ღირებულებას. აქტივის ანაზღაურებადი ღირებულება არის უდიდესი, ნეტო სარეალიზაციო ღირებულებასა და გამოყენების ღირებულებას შორის. აქტივის გამოყენებით მიღებული ეკონომიკური სარგებელი განსაზღვრავს ამ აქტივის გამოყენების ღირებულებას.

აქტივის გამოყენების ღირებულების გაანგარიშებაში უნდა აისახოს შემდეგი ელემენტები:

- იმ მომავალი ფულადი ნაკადების შეფასება, რომლის მიღებასაც საწარმო ვარაუდობს მოცემული აქტივიდან;
- აღნიშნული ფულადი ნაკადების მოსალოდნელი სიდიდის ან მიღების დროის შესაძლო ვარიანტების საშუალო სიდიდეები (ლოდინები);
- ფულის დროითი ღირებულება, რომელიც წარმოდგენილია ურისკო მიმდინარე საბაზრო საპროცენტო განაკვეთით;
- აქტივისათვის დამახასიათებელი განუსაზღვრელობის მატარებელი ფასი.

აქტივის გამოყენების ღირებულების შეფასებაში ჩართული ფულადი ნაკადების გრძელვადიანი პროგნოზები ემყარება გონივრულად დასაბუთებულ დაშვებებს, რომელიც წარმოადგენს საწარმოს ხელმძღვანელობის მიერ გამოთვლილ იმ ეკონომიკური პირობების საუკეთესო შეფასებას,

რომელიც იარსებებს აქტივის დარჩენილი სასარგებლო მომსახურების ვადის განმავლობაში. ამასთან, ბასს-ის თანახმად საწარმოს ხელმძღვანელობამ:

* უნდა შეაფასოს იმ დაშვებების დასაბუთებულობა, რომელსაც ეყრდნობა მის მიერ გამოთვლილი მიმდინარე ფულადი ნაკადების გრძელვადიანი პროგნოზები – ფულადი სახსრების ადრინდელ პროგნოზებსა და ფაქტობრივ ფულად ნაკადებს შორის განსხვავებების შემოწმების გზით;

* უნდა უზრუნველყოს იმის გარანტია, რომ დაშვებები, რომელსაც ეყრდნობა მიმდინარე ფულადი ნაკადების გრძელვადიანი პროგნოზები, შეესაბამება წარსული პერიოდების ფაქტობრივ შედეგებს, თუ ამის საჭიროებას შექმნის შემდგომი მოვლენების ან გარემოებების გავლენა, რაც არ არსებობდა მაშინ, როდესაც აღნიშნული ფულადი ნაკადები გამოიწვევდა.

აქტივის გამოყენების ღირებულების შესაფასებლად გამოყენებული ფულადი ნაკადების პროგნოზები დაფუძნებული უნდა იყოს ხელმძღვანელობის მიერ დამტკიცებულ ყველაზე უახლეს ფინანსურ ბიუჯეტებზე – მოკლევადიან პროგნოზებზე. ფულადი ნაკადების გრძელვადიანი პროგნოზები გამორიცხავს ისეთ შემოსულ ან გასულ ფულად ნაკადებს, რომელთა წარმოშობა მოსალოდნელია: მომავალი რესტრუქტურისა და ცილის ვალდებულებაც საწარმოს ჯერ არა აქვს აღებული, ან აქტივის ეფექტიანობის (გამოყენების მაჩვენებლების) გაუმჯობესების ან ამადლების შედეგად.

აქტივის გაუფასურება დამოკიდებულია რეალური ღირებულების შეფასების მეთოდზე:

1. თუ აქტივის რეალური ღირებულება მისი საბაზრო ღირებულებაა, მაშინ რეალურ ღირებულებასა და გაყიდვის დანახარჯებით შემცირებულ რეალურ ღირებულებას შორის ერთადერთ განსხვავება მოცემული აქტივის გასვლასთან დაკავშირებული პირდაპირი დანახარჯებია.

2. თუ აქტივის გასვლასთან დაკავშირებული დანახარჯები უმნიშვნელოა, მაშინ გადაფასებული აქტივის ანაზღაურებადი ღირებულება აუცილებლად უახლოვდება ან მეტია მის გადაფასებულ ღირებულებაზე (რეალურ ღირებულებაზე). ასეთ შემთხვევაში, გადაფასების მოთხოვნების გამოყენების შემდეგ, ნაკლებსავარაუდოა, რომ გადაფასებული აქტივი გაუფასურებული იყოს და საჭირო არ არის ანაზღაურებადი ღირებულებით შეფასება;

3. თუ აქტივის გასვლასთან დაკავშირებული დანახარჯები არ არის უმნიშვნელო, გადაფასებული აქტივის გაყიდვის დანახარჯებით შემცირებული რეალური ღირებულება აუცილებლად ნაკლებია მის რეალურ ღირებულებაზე. შესაბამისად, გადაფასებული აქტივი გაუფასურებული იქნება, თუ აქტივის გამოყენების ღირებულება ნაკლებია გადაფასებულ ღირებულებაზე (რეალურ ღირებულებაზე). ასეთ შემთხვევაში, გადაფასების მოთხოვნების დაკმაყოფილების შემდეგ, საწარმო განსაზღვრავს გაუფასურებულია თუ არა მოცემული აქტივი.

იმ შემთხვევაში, თუ აქტივის რეალური ღირებულება განისაზღვრება საბაზრო ღირებულებისაგან განსხვავებულ საფუძველზე, იგი შესაძლოა მეტი ან ნაკლები იყოს მის ანაზღაურებად ღირებულებაზე. აქედან გამომდინარე, გადაფასების მოთხოვნების დაკმაყოფილების შემდეგ, საწარმო განსაზღვრავს მოსალოდნელია თუ არა მოცემული აქტივის გაუფასურება.

აქტივის გასვლასთან დაკავშირებული დანახარჯები პირდაპირაა დაკავშირებული აქტივის ან ფულადი სახსრების წარმომქმნელი ერთეულის გასვლასთან, ფინანსური დანახარჯებისა და მოგების გადასახადის გამოკლებით.

ბასს-ის თანახმად, აქტივის ფულადი სახსრების წარმომქმნელი ერთეული წარმოადგენს აქტივების უმცირესი ჯგუფია, რომელიც მოიცავს მოცემულ აქტივს და წარმოქმნის

ფულად სახსრებს უწყვეტი გამოყენების შედეგად, რომელთა მიღება, უმეტესწილად, დამოკიდებული არ არის სხვა აქტივებიდან ან აქტივთა ჯგუფიდან ფულადი სახსრების მიღებაზე. აქტივის ფულადი სახსრების წარმომქმნელი ერთეულის განსაზღვრა მოითხოვს განსჯას. თუ ანაზღაურებადი ღირებულების განსაზღვრა შეუძლებელია ცალკეული აქტივისათვის, საწარმო ახდენს აქტივების უმცირესი ჯგუფის იდენტიფიცირებას, რომლის უწყვეტი გამოყენების შედეგად ფულადი სახსრების შემოსვლა, უმეტესწილად, დამოუკიდებელია სხვა ფულადი სახსრების შემოსვლაზე.

მაგალითი: ავტობუსების კომპანია მუნიციპალიტეტთან დადებული ხელშეკრულების საფუძველზე ეწევა მომსახურებას. მას მოეთხოვება მინიმალური მომსახურების გაწევა ხუთ სხვადასხვა მარშრუტზე. თითოეული მარშრუტისათვის გამოყოფილი აქტივები და თითოეული მათგანიდან მიღებული ფულადი სახსრები შესაძლოა იდენტიფიცირებულ იქნეს ცალ-ცალკე. ერთ-ერთი მარშრუტი მუშაობს მნიშვნელოვანი ზარალით. რადგან საწარმოს არა აქვს რომელიმე მარშრუტის შეწყვეტის უფლება, უწყვეტი გამოყენების შედეგად იმ ფულადი სახსრების შემოდინების უმცირესი იდენტიფიცირებადი დონე, რომლის მიღება, უმეტესწილად, დამოკიდებული არ არის სხვა აქტივების ან აქტივთა ჯგუფიდან ფულადი სახსრების შემოდინებაზე, არის ხუთივე მარშრუტიდან მიღებული ფულადი სახსრები. თითოეული მარშრუტისათვის ფულადი სახსრების წარმომქმნელი ერთეული მთლიანად ავტობუსების კომპანიაა.

ბასს-ის თანახმად, ყოველი ანგარიშგებითი პერიოდის ბოლოს, საწარმომ უნდა განსაზღვროს, არსებობს თუ არა მინიშნება აქტივის გაუფასურების შესახებ. ასეთის არსებობის შემთხვევაში, საწარმო ვალდებულია შეაფასოს აქტივის ანაზღაურებადი ღირებულება. ასევე, მიუხედავად იმისა, არსებობს თუ არა მინიშნება გაუფასურებაზე, საწარმო ვალდებულია:

1. ყოველწლიურად შეამოწმოს განუსაზღვრელი მომსახურების ვადის მქონე და ჯერ კიდევ გამოუყენებელი არამატერიალური აქტივები გაუფასურებაზე, მათი საბალანსო და ანაზღაურებადი ღირებულებების შედარების გზით. ასეთი შემოწმება შეიძლება განხორციელდეს ნებისმიერ დროს საანგარიშგებო წლის განმავლობაში იმ პირობით, რომ ეს მოხდება ყოველწლიურად ერთსა და იმავე დროს. სხვადასხვა არამატერიალური აქტივის შემოწმება გაუფასურებაზე შეიძლება სხვადასხვა დროს, თუმცა, თუ არამატერიალური აქტივის თავდაპირველი აღიარება ხდება მიმდინარე ანგარიშგებით წელს, მისი შემოწმება გაუფასურებაზე ხდება იმავე ანგარიშგებითი წელიწადის დასრულებამდე;

2. ყოველწლიურად შეამოწმოს საწარმოთა გაერთიანებასთან დაკავშირებით წარმოშობილი გუდვილი.

არამატერიალური აქტივის უნარის - მომავალში გამოიმუშავოს საკმარისი ეკონომიკური სარგებელი ისე, რომ მოხერხდეს საბალანსო ღირებულების დაფარვა – შეფასება, როგორც წესი, უფრო დიდ განუსაზღვრელობას ექვემდებარება, როდესაც აქტივი ჯერ გამოუყენებელია, ვიდრე მაშინ, როდესაც იგი გამოყენებადია. აქედან გამომდინარე, 36-ე სტანდარტი მოითხოვს, საწარმომ განახორციელოს, სულ ცოტა – ყოველწლიურად, ჯერ გამოუყენებელი არამატერიალური აქტივის საბალანსო ღირებულების შემოწმება გაუფასურებაზე [2, გვ. 250].

აქტივის შესაძლო გაუფასურების მაჩვენებლების არსებობის დადგენისას, საწარმომ უნდა გაითვალისწინოს შემდეგი მაჩვენებლები:

ა) ინფორმაციის გარე წყაროები:

- მოცემული პერიოდის განმავლობაში აქტივის საბაზრო ღირებულება მნიშვნელოვნად შემცირდა იმასთან შედარებით, რაც მოსალოდნელი იქნებოდა დროის გასვლის ან ნორმალური გამოყენების შედეგად;

• მოცემულ პერიოდში ადგილი ჰქონდა მნიშვნელოვან ცვლილებებს, რამაც უარყოფითი გავლენა მოახდინა საწარმოზე, ან ახლო მომავალში ექნება ადგილი ასეთ ცვლილებებს იმ ტექნოლოგიურ, საბაზრო, ეკონომიკურ ან სამართლებრივ გარემოში, სადაც ფუნქციონირებს საწარმო, ან იმ ბაზარზე, რომლისთვისაც განკუთვნილია აქტივი;

• საბაზრო საპროცენტო განაკვეთები ან ინვესტიციებზე უკუგების საბაზრო განაკვეთები მოცემულ პერიოდში გაიზარდა და მოსალოდნელია, რომ აღნიშნული ზრდა გავლენას მოახდენს აქტივის გამოყენების ღირებულების გაანგარიშებისას გამოყენებულ დისკონტის განაკვეთზე და მნიშვნელოვნად შეამცირებს მოცემული აქტივის აღდგენით ღირებულებას;

• ანგარიშვალდებული საწარმოს ნეტო აქტივების საბალანსო ღირებულება მეტია მის საბაზრო კაპიტალიზაციასზე.

ბ) ინფორმაციის შიგა წყაროები:

• მნიშვნელოვანი ცვლილებები, რამაც დადებითად იმოქმედა საწარმოზე, მოხდა მიმდინარე პერიოდში ან მოსალოდნელია მოხდეს ახლო მომავალში, აქტივის გამოყენების ხარისხსა და წესში ან სავარაუდო გამოყენებაში. აღნიშნული ცვლილებები მოიცავს კაპიტალ დანახარჯებს, რაც გაწეულ იქნა მოცემული პერიოდის განმავლობაში აქტივის გაუმჯობესების, მისი თავდაპირველი სტანდარტული მწარმოებლურობის გაზრდის მიზნით, ან გადაწყვეტილებას იმ ოპერაციის შეწყვეტის ან რესტრუქტურისაციის შესახებ, რომელსაც აქტივი განეკუთვნება;

• შიგა ანგარიშგების მიხედვით აქტივის ეკონომიკური მწარმოებლურობა გაიზარდა ან მომავალში გაიზრდება მოსალოდნელთან შედარებით [3, გვ. 323].

ბასს-ის თანახმად, აქტივის საბალანსო ღირებულება უნდა შემცირდეს მის ანაზღაურებად ღირებულებამდე

მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მოცემული აქტივის ანაზღაურებადი ღირებულება ნაკლებია მის საბალანსო ღირებულებაზე. შემცირების თანხა წარმოადგენს გაუფასურების ზარალია, რომლის აღიარება ხარჯის სახით უნდა მოხდეს სრული შემოსავლების ანგარიშგებაში, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც აქტივი გადაფასებული თანხით აისახება ბუღალტრული აღრიცხვის სხვა საერთაშორისო სტანდარტის შესაბამისად (მაგალითად, ბასს 16-ით, „ძირითადი საშუალებები“ განსაზღვრული გადაფასების მოდელით). გადაფასებული აქტივის ნებისმიერი გაუფასურების ზარალი უნდა აღირიცხოს როგორც გადაფასების შემცირება ბასს 16-ის შესაბამისად. მოგებაში ან ზარალში აღიარდება იმ აქტივთან დაკავშირებული გაუფასურების ზარალი, რომელიც არ გადაფასებულა. თუმცა, გადაფასებული აქტივის გაუფასურების ზარალი აღიარდება სრული შემოსავლის ანგარიშგებაში იმ ოდენობით, რა სიდიდითაც გაუფასურების ზარალი არ აღემატება ამ აქტივითან დაკავშირებულ გადაფასების ნამეტს თანხას. ამგვარი გაუფასურების ზარალი ამცირებს ამ აქტივთან დაკავშირებულ გადაფასების ნამეტს. თუ შეფასებული გაუფასურების ზარალის თანხა აღემატება შესაბამისი აქტივის საბალანსო ღირებულებას, საწარმომ ვალდებულია უნდა აღიაროს მხოლოდ მაშინ, თუ ეს მოითხოვება ბუღალტრული აღრიცხვის სხვა საერთაშორისო სტანდარტით.

გაუფასურების ზარალის აღიარების შემთხვევაში, მასთან დაკავშირებული ნებისმიერი გადავადებული საგადასახადო აქტივი ან ვალდებულება განისაზღვრება ბასს 12-ის, „მოგებიდან გადასახადები“ შესაბამისად, აქტივის კორექტირებული საბალანსო ღირებულების საგადასახადო ბაზასთან შედარების საფუძველზე .

დასასრულ, დასკვნის სახით უნდა აღინიშნოს, რომ საწარმოთა აქტივების გაუფასურებასთან დაკავშირებით, ყოველი ანგარიშგების პერიოდის ბოლოს საწარმომ უნდა განსაზღვროს არსებობს თუ არა მინიშნება აქტივის გაუფასურების შესახებ. ასეთის არსებობის შემთხვევაში, საწარმო ვალდებულია შეაფასოს აქტივის ანაზღაურებადი ღირებულება. ასევე, მიუხედავად იმისა, არსებობს თუ არა მინიშნება გაუფასურებაზე, საწარმო ვალდებულია: ყოველწლიურად შეამოწმოს განუსაზღვრელი მომსახურების ვადის მქონე და ჯერ გამოუყენებელი არამატერიალური აქტივები გაუფასურებაზე, მათი საბალანსო და ანაზღაურებადი ღირებულებების შედარების გზით; ასევე, ყოველწლიურად შეამოწმოს საწარმოთა გაერთიანებასთან დაკავშირებით წარმოშობილი გუდვილი. ხაზგასასმელია, რომ აქტივის გამოყენებით მიღებული ეკონომიკური სარგებელი განსაზღვრავს ამ აქტივის გამოყენების ღირებულებას

Regulating Depreciation of Company's Assets

M. Maisuradze

The article highlights the main issues of depreciation of a company's assets. It's noted that at the end of each reporting period a company should identify if there is any sign of depreciation of assets. In case there is some, the company is obliged to evaluate compensation value of the asset. In addition, regardless existence of depreciation possibility or not, the company should annually check the chance of depreciation of assets having indefinite useful life and the intangible assets not used yet, comparing their balance and compensation values. The goodwill derived regarding the merger of companies should be checked annually. It's noted that economic benefit gained from the use of the asset determines the value of using this asset.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ბასს 36 აქტივების გაუფასურება. თბ., 2009;
2. ACCA 7. ფინანსური ანგარიშგება. ინგლისისა და უელსის ნაფიც სერტიფიცირებულ ბუღალტერთა ასოციაციის პროფესიული სერტიფიცირების სახელმძღვანელო. თბ., 2009;
3. ACCA 3. ფინანსური აღრიცხვა. ინგლისისა და უელსის ნაფიც სერტიფიცირებულ ბუღალტერთა ასოციაციის პროფესიული სერტიფიცირების სახელმძღვანელო. თბ., 2009;
4. ე.ხარაბაძე, ფინანსური აღრიცხვა (მე-2 დონე). თბ., 2012;
5. ნ. კვატაშიძე, ა. ხორავა, ზ. გოგრიჭიანი, ფინანსური აღრიცხვა (მე-2 დონე). თბ., 2011.

**აუდიტური კონტროლი: ისტორია,
თანამედროვე მღგომარეობა და
განვითარების პერსპექტივები საქართველოში**

ბიჭიკო აღეიშვილი
ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი

მატერიალური დოვლათის აღრიცხვას და შესაბამისი მონაცემების სისწორის შემოწმებას მსოფლიო პრაქტიკაში დიდი ხნის ისტორია აქვს. ცნობილია, რომ რომში, ძველი წელთაღრიცხვის 200 წელს, კვესტორები (სახელმწიფო ხაზინის გამგე, ხაზინადარი) იყვნენ ის თანამდებობის პირები, რომლებიც განაგებდნენ ფინანსურ და სასამართლო საქმეებს, აკონტროლებდნენ სახელმწიფო ბუღალტრების საქმიანობას. კვესტორები რომში აგზავნიდნენ ფინანსურ ანგარიშგებებს, რომლის ახსნა-განმარტებას ისმენდნენ მიმღებები (გამომცდელები). აქედან წარმოიშვა ცნება „აუდიტი“ (ლათინურად „audio“, რაც ქართულად ნიშნავს – „მას ესმის“, „მსმენელი“). ზოგადად, „აუდიტი“ აღნიშნავს ქმედებას, პროგრესს, შემოწმებას, პრაქტიკული დახმარების გაწევას საწარმოს ხელმძღვანელისა და ეკონომიკური სამსახურისათვის საქმის წარმოებაში, იურიდიულ სფეროში და სხვა. აუდიტურმა ორგანიზაციამ უნდა უზრუნველყოს წმინდათაწმინდა მოვალეობა – აუდიტის კონფიდენციალურობა და მოიზიდოს სპეციალისტები დროებითი შეთანხმების საფუძველზე. ცნება „აუდიტისგან“ წარმოიშვა ტერმინი „აუდიტორი“, ანუ დამოუკიდებელი ბუღალტერი, კონტროლიორი, რევიზორი, ფინანსური კონტროლი და სხვა სპეციალობის უფლებამოსილი პირი, ფინანსური შემოწმების ჩამტარებელი.

აუდიტის ისტორიულ სამშობლოდ აღიარებულია

დიდი ბრიტანეთი. ინგლისურენოვან ქვეყნებში ცნობა აუდიტის შესახებ და ჩვენამდე მოღწეული ყველაზე ძველი სააღრიცხვო დოკუმენტია ინგლისისა და შოტლანდიის „სახაზინო არქივი“, რომელიც დათარიღებულია 1130 წლით და როგორც წესი, შეიცავს ინფორმაციას აუდიტური შემოწმების შესახებ. დიდ ბრიტანეთში, აუდიტი მთავრდებოდა აუდიტორის ანგარიშის მოსმენით.

მართალია, მსოფლიოში პირველ აუდიტურ შემოწმებად ითვლება 1631 წელს ჰოლანდიიდან ამერიკაში გაგზავნილი ბუღალტრის მიერ შემოწმებული კოლონიის მზარდი დავალიანების შესახებ ინფორმაცია, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, აუდიტის სამშობლო დიდი ბრიტანეთია, ვინაიდან პირველი საკანონმდებლო აქტები იქ შეიქმნა. სააღრიცხვო ინფორმაციის ხარისხიანად შესრულებაზე მეთვალყურეობის მიზნით, ინგლისში შეიქმნა აუდიტური კონტროლის ინსტიტუტი. აუდიტორის თანამდებობის შემოღება განაპირობა ანგარიშგების სისწორის გარანტიის აუცილებლობამ.

აუდიტორები პირველად მოიხსენიება XIII ს. ბოლოს (1299 წ.), ხოლო სახელმწიფო საშუალებების აუდიტი ინგლისში XIV საუკუნიდან უმაღლესი დამოუკიდებელი აუდიტური ორგანოს სახით ჩამოყალიბდა. ინგლისის მეფე ედუარდ II-მ 1324 წლის 24 მარტს დანიშნა პირველი სამი სახელმწიფო აუდიტორი, მათგან ერთ-ერთი იყო ჯონ დე ჰაიკესლე. მეფის ბრძანებაში აუდიტორების დანიშვნის შესახებ ნათქვამი იყო, რომ აუდიტორი მოწოდებულია: „... იკითხოს, უსმინოს და აიღოს ყველა ანგარიში, რომლებიც შემოღებული იყო და რომლებიც შემოღებული იქნება პროვინციებში... აკეთოს და აღნიშნოს ყველაფერი, რაც აუდიტორებმა უნდა აკეთონ ანგარიშებთან“ [1, გვ.13]. აუდიტორებისადმი ეს პირველი მოთხოვნები შენარჩუნებულია დღემდე. არსებობს მრავალი ისტორიული მოწმობა, რაც ადასტურებს აუდიტორების აქტიურ საქმიანობას მთელი შუასაუკუნეების მანძილზე.

თუმცა, აუდიტის ისტორიის მკვლევართა აზრით, აუდიტის ისტორიული ფესვები უნდა ვეძიოთ უძველეს წარსულში.

ცნობილი ამერიკელი მეცნიერი რობერტ მონტგომერი თვლის, რომ „ანგარიშგების შედგენის პრაქტიკა სათავეს იღებს დაახლოებით ძვ. წელთაღრიცხვის 4000 წლიდან, როდესაც ახლო აღმოსავლეთის უძველესმა ცივილიზაციებმა დაიწყეს მაღალორგანიზებული სახელმწიფოების შექმნა და სამეურნეო საქმიანობის მოწესრიგება“ [1, გვ.13].

სახელმწიფოების შექმნამ მოითხოვა მატერიალური შემოსავლების და გასავლების აღრიცხვა, გადასახადების აკრება. ამ საქმიანობაში ადგილი რომ არ ჰქონოდა მოტყუებას და საერთოდ დამახინჯებას, საჭირო გახდა კონტროლისა და აუდიტის შემოღება. ამის შესახებ საინტერესოა მონტგომერის მოსაზრება: „შინაგანი კონტროლის სხვადასხვა ფორმა აღწერილია ბიბლიაში, რომლის შინაარსი... მოიცავს პერიოდს ძველი წელთაღრიცხვის 1800 წლიდან ახალი წელთაღრიცხვის 95 წლამდე“ [1, გვ.25]. კონტროლის შემოღების ლოგიკური დასაბუთებაა ის, რომ მოხელეს თუკი მიეცემოდა მოპარვის საშუალება, იგი ისარგებლებდა ამ შესაძლებლობით. ბიბლიაში განხილულია ქონების ორმაგი დაცვის საკითხი - საქმის მცოდნე და პატიოსანი მოხელეების (ჩინოვნელების) დაქირავების მეშვეობით.

ჩინეთში, ჩუოუს დინასტიის ეპოქაში (1122-256წ. ჩვ. წელთაღრიცხვამდე), აღრიცხვის სახელმწიფო სისტემა მოიცავდა საფუძვლიანად დამუშავებულ ბიუჯეტს და ყველა სამთავრობო დეპარტამენტის აუდიტს. ათენში „ძვ. წელთაღრიცხვის V ს-ში, „სახალხო კრება“ აკონტროლებდა სახელმწიფოს ყველა შემოსავალ-გასავალს, ხოლო ქვეყნის ფინანსურ სისტემაში შედიოდნენ სამთავრობო აუდიტორები, რომლებიც ამოწმებდნენ თანამდებობის პირთა დოკუმენტებს მათი უფლებამოსილების შეწყვეტის შემდეგ. კერძო სექტორში ქონების მეპატრონეები თვითონ ატარებდნენ თავიანთი ან-

გარიშგების აუდიტს.

რომში, ჩვ. წელთაღრიცხვამდე III ს-ში, რომელი მმართველები სახაზინო მოხელეებს (ჩინოვნიკებს) ავალებდნენ პროვინციების ბუღალტრულ კონტროლს. იქ სახელმწიფო ფინანსები ექვემდებარებოდა სენატის კონტროლს, ხოლო სახელმწიფო ბიუჯეტს, ხაზინადრის მეთვალყურეობით, ამოწმებდა აუდიტორთა შტატი. რომაელებმა დაამუშავეს შემოწმებისა და ურთიერთკონტროლის რთული სისტემა. ძველ ეგვიპტეში იყვნენ სახელმწიფო მოხელეები, რომლებიც ერთმანეთს უთავსებდნენ აღრიცხვის, მართვის და კონტროლის ფუნქციებს. ძველად დიდ ბრიტანეთში ორ ტიპის აუდიტი ტარდებოდა. პირველი ტიპის აუდიტი ტარდებოდა ქალაქებში საჯაროდ და მას მმართველი თანამდებობის პირები და მოქალაქეები ესწრებოდნენ. აუდიტი მთავრდებოდა აუდიტორის ანგარიშის მოსმენით. მეორე ტიპის აუდიტი წარმოადგენდა უმსხვილესი მამულების ფინანსურ მმართველთა საგადასახადო ანგარიშების დეტალურ შემოწმებას „დებეტის და კრედიტის“ მიხედვით, რომელიც მთავრდებოდა „აუდიტორული დეკლარაციით“, ე. ი. ზეპირი ანგარიშგებით მამულის მეპატრონისა და მმართველთა საბჭოს წინაშე. აუდიტის ორივე ტიპი, დიდ ბრიტანეთში თითქმის მე-VVIII ს-მდე მოქმედებდა.

XIV ს-ის დასაწყისში აღიარებულ იქნა აუდიტის პრინციპები: პატიოსნება, კომპეტენტურობა, წინდახედულება, რაც დღემდე მოქმედებს.

XVIII ს-ის დასაწყისიდან დაიწყო აუდიტორთა შესახებ პირველი სპეციალური ცნობარების გამოცემა. XIX ს-ის მეორე ნახევარში შეიქმნა აუდიტორთა არასახელმწიფოებრივი გაერთიანებები, მათ შორის პირველი – შოტლანდიაში 1854 წელს. მოგვიანებით, ასეთი ორგანიზაციები ჩამოყალიბდა ინგლისში, ამერიკაში, კანადაში და ა.შ. ინგლისურენოვან ქვეყნებში ეს ორგანიზაციები დღემდე

არეგულირებს აუდიტორულ საქმიანობას. XIX ს-ის მეორე ნახევარში პროფესიონალი აუდიტორი გახდა საქმიანი სამყაროს ორგანული ნაწილი. ამავე პერიოდში აშშ-ში შეიქმნა როგორც შინაგანი, ასევე გარეგანი, ანუ დამოუკიდებელი და სახელმწიფო აუდიტორების სამსახურები. XX ს-ში აუდიტორულმა საქმიანობამ არსებითი ცვლილებები განიცადა. 30-იან წლებში გაიზარდა მოთხოვნა აუდიტორებზე, ასევე აუდიტური შემოწმების ხარისხის მიმართაც. ამით აუდიტი მძლავრ იარაღად გადაიქცა თაღლითებთან ბრძოლის საქმეში. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ გაიზარდა საზოგადოებრივი ინტერესი აუდიტორთა მოვალეობის და საქმიანობის მიმართ, თითქმის ყველა ქვეყანაში შეიქმნა პროფესიონალთა სხვადასხვა ინსტიტუტი განსხვავებული სახელწოდებებით. მაგალითად, გერმანიაში აუდიტორი განისაზღვრა, როგორც თავისუფალი პროფესია, თუმცა, მათ არ ეხსნებოდათ პასუხისმგებლობა სახელმწიფოს წინაშე. ინგლისში აუდიტორს უწოდებდნენ ფინანსური ანგარიშგების უტყუარობის კონტროლის სფეროში დასაქმებულ ნებისმიერ სპეციალისტს. დღეისთვის საფრანგეთში, დამოუკიდებელი საფინანსო კონტროლის სფეროში, მოქმედებს ორი პროფესიული ორგანიზაცია: ბუღალტერ-ექსპერტების და საკონსულტაციო მომსახურებით ამ სფეროში. აშშ-ში ამ საქმიანობას ახორციელებს დიპლომირებული საზოგადოებრივი ბუღალტერი.

მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში მაკონტროლებელი ორგანოების სახელწოდება განსხვავებულია ერთმანეთისაგან. ბევრ ინგლისურენოვან ქვეყანაში ბუღალტრული აღრიცხვის სპეციალისტებს უწოდებენ „პრივილეგირებულ ბუღალტრებს“, აშშ-ში – „მსაჯულ ბუღალტრებს“ ან „უმადღესი კვალიფიკაციის დიპლომირებულ ბუღალტრებს“, საფრანგეთში – „ბუღალტერ-ექსპერტებს“ და „წიგნების (დავთრების) კონტროლიორს“ (2, გვ 45).

საზღვარგარეთის ქვეყნებში ფინანსური კონტროლის

წამყვანი ფორმაა დამოუკიდებელი აუდიტი, რომელსაც ახორციელებენ ფართო პროფილის პროფესიონალები. აუდიტური ფირმები იქ მრავლადაა, ხოლო საქმიანობა იმდენად გაფართოებულია, რომ ამან გამოიწვია საერთაშორისო აუდიტური ფირმების შექმნა.

აუდიტის განვითარებას დღემდე მეცნიერები ყოფენ ორ ეტაპად: პირველ ეტაპად მიჩნეულია XIX ს-ის მეორე ნახევრიდან XXს-ის მეორე ნახევრამდე პერიოდი. აღნიშნული პერიოდის საწყისია 1853 წ., როდესაც შოტლანდიაში ოფიციალურად დაფუძნდა ედინბურგის აუდიტორთა ინსტიტუტი. მეორე ეტაპია XX ს-ის მეორე ნახევრიდან (1950 წლიდან) დღემდე განვლილ პერიოდი, როცა ჩამოყალიბდა უმსხვილესი ტრანსეროვნული აუდიტური საკონსულტაციო ფირმები - სხვადასხვა ქვეყანაში მრავალრიცხოვანი ფილიალების ქსელით.

საქართველოს მრავალსაუკუნოვანი არსებობის მანძილზე, უნდა ვივარაუდოთ, რომ მაღალგანვითარებული ეკონომიკა და აღრიცხვა-კონტროლის სამსახური ჰქონდა მაგრამ, ამის შესახებ წერილობითი წყაროების მწირი ინფორმაციაა შემორჩენილი. საქართველოში ბუღალტრული აღრიცხვისა და საკონტროლო-სარევიზიო სამსახურის როლი და მნიშვნელობა განსაკუთრებით გაიზარდა XXს-ის 20-იან წლებში, როცა ქვეყანამ დამოუკიდებლობა მოიპოვა. დამოუკიდებლობის გამოცხადებიდან (29.08.1918) ერთ თვეში საქართველოს ეროვნულმა საბჭომ და საქართველოს მთავრობამ გამოსცეს კანონი – „სახელმწიფო კონტროლის თანამდებობის დაარსების“ შესახებ. საქართველოს სახელმწიფო კონტროლიორის (მინისტრის) თანამდებობაზე დაინიშნა გამორჩენილი მეცნიერ-ეკონომისტი და საზოგადო მოღვაწე, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ერთ-ერთი დამფუძნებელი, პროფესორი ფილიპე გოვიჩაიშვილი, რომელიც ამ თანამდებობაზე 1918-1920 წლებში მოღვაწეობდა.

საქართველოს სახელმწიფო კონტროლს დიდი მნიშვნელობა ენიჭებოდა ქვეყნის ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესების საქმეში. ამაზე მიუთითებს ის, რომ საქართველოს პარლამენტმა და საქართველოს მთავრობამ მოკლე დროში (6.12.1918) მიიღო კანონი „საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სახელმწიფო კონტროლის შესახებ“, რომლის საფუძველზე დამტკიცდა „დებულება სახელმწიფო კონტროლისა და მისი უწყების საგანთათვის“ და „რევიზიის წესდება“. სახელმწიფო კონტროლისა და რევიზიის შესახებ კანონები აისახა 1921 წლის 21 თებერვლის საქართველოს კონსტიტუციაში.

საქართველოში სახელმწიფო კონტროლს და რევიზიას დიდი მნიშვნელობა ენიჭებოდა საბჭოთა კავშირის არსებობის დროსაც. განვლილი პერიოდის გამოცდილება უნდა მივიღოთ გამოცდილების სახით და საუკეთესო ნიშანთვისებები განვაავითაროთ გაუმჯობესების მიმართულებით, რომ წარმატებას მივაღწიოთ ეკონომიკის სფეროში. საქართველოში, XX ს-ის 90-იან წლებამდე, მხოლოდ კონტროლის და რევიზიის ინსტიტუტი არსებობდა. 90-იან წლებიდან ერთი ეკონომიკური სისტემის მეორეთი შეცვლამ გამოიწვია საკუთრების სხვადასხვა ფორმის საწარმოების შექმნა. ამ ფორმებს უნდა შეესაბამებოდეს კონტროლის და რევიზიის სახეობაც, რაც უნდა ითვალისწინებდეს სახელმწიფო და კერძო მეწარმის ინტერესებსაც და ორივე მხარისთვის იყოს მისაღები. მეწარმეობის ახალ ფორმებს ვერ მართავ ძველი მეთოდებითა და ხერხებით, ამიტომ ვიყენებთ ახალი შინაარსით გამდიდრებულ ეკონომიკურ ცნებებსა და ტერმინებს, რომელთა რიცხვს მიეკუთვნება აუდიტი და აუდიტორი.

საქართველოში აუდიტორული სამსახურების შექმნა, ინტენსიურად დაიწყო, XX ს-ის 90-იან წლებიდან და მოკლე პერიოდში მნიშვნელოვანი შედეგია მიღწეული. მაგალითად, საერთაშორისო გამოცდილების გამოყენების საფუძ-

ველზე შემუშავდა პირველი საკანონმდებლო დოკუმენტები. დღეისათვის მოქმედებს ათეულობით აუდიტური ფირმა და ინდივიდუალური აუდიტორი და მაინც, საქართველოში თანამედროვე აუდიტის ცივილილიზებული წესების ჩამოყალიბების ათვლის წერტილად შეიძლება ჩაითვალოს 1995 წ. 7 თებერვალი, როდესაც საქართველოს პარლამენტმა მიიღო საქართველოს რესპუბლიკის კანონი „აუდიტორული საქმიანობის შესახებ“ და ფუნქციონირებას შეუდგა საქართველოს პარლამენტთან არსებული აუდიტური საქმიანობის საბჭო, რომელიც შეიქმნა საქართველოს პარლამენტის 1995 წლის 30 ივნისის დადგენილების - „საქართველოს პარლამენტთან არსებული აუდიტორული საქმიანობის საბჭოს შესახებ“ - საფუძველზე.

თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკის მოთხოვნების შესაბამისი აუდიტური მომსახურების შესახებ ახალი კანონი მიიღო საქართველოს პარლამენტმა 2012 წლის 29 ივნისს - „ბუღალტრულის აღრიცხვისა და ფინანსური ანგარიშგების აუდიტის შესახებ“, რომელიც ამოქმედდა გამოქვეყნებისთანავე. აღნიშნული კანონით განსაზღვრულია აუდიტის ჩატარების სამართლებრივი საფუძვლები და მისი ჩატარების უფლებამოსილების მქონე პირთა რეესტრი. აგრეთვე, სავალდებულო და საინციპტივო აუდიტის ჩატარების წესი. ამავე კანონით გათვალისწინებულია ის, რომ აუდიტორი ვალდებულია პროფესიული მომსახურების განხორციელებისას დაიცვას პროფესიონალი ბუღალტრების ეთიკის კოდექსი. ამას საფუძველად უდევს აუდიტური საქმიანობის საბჭოს მიერ დამტკიცებული - „აუდიტორის ეთიკის კოდექსი“, რომელიც შეიცავს ზოგად ეთიკურ პრინციპებს, მიზნებს და წესებს. აუდიტორმა პროფესიული მომსახურების განხორციელებისას უნდა დაიცვას მიღებული ინფორმაციის საიდუმლოება.

საქართველოში აუდიტის ორგანიზაცია და პრაქტიკა მსოფლიოში დაგროვილ გამოცდილებას ემყარება, მაგრამ

აუდიტური საქმიანობის სრულყოფისათვის ჯერ კიდევ დიდი სამუშაოა ჩასატარებელი.

საბაზრო ურთიერთობაზე გადასვლის პროცესმა გამოიწვია მაკონტროლებელი ორგანოების ახალი ფენის შექმნა. კერძოდ, აუდიტორები ამოწმებენ საწარმოს ფინანსურ ანგარიშგებას, მის უტყუარობასა და შესრულებული სამეურნეო ოპერაციების კანონიერებას. აგრეთვე, მრჩეველებისა და კონსულტაციების ფუნქციებსაც ასრულებენ. აუდიტორული საქმიანობა ის უნიკალური ინსტრუმენტია, რომელსაც ძალუძს დაეხმაროს განსხვავებული პროფილისა და იურიდიული სტატუსის მქონე საწარმოებს. ამჟამად აუდიტი შეჭრილია თითქმის ყველა სფეროში, რამაც გამოიწვია აუდიტური საქმიანობის მომსახურების სახეობითი კლასიფიკაცია. დღეისათვის აუდიტის დაჯგუფების რამდენიმე ვარიანტია ცნობილი. კლასიფიკაციის ერთ-ერთ ვარიანტს საფუძვლად უდევს სამი კრიტერიუმი:

1. შემოწმების მწარმოებლის სუბიექტის მიხედვით შიგა აუდიტი წარმოებს ორგანიზაციის შიგნით სპეციალური, დამოუკიდებელი სტრუქტურული ქვედანაყოფის საშუალებით (აუდიტორის მიერ). გარე აუდიტი კი ხორციელდება გარეშე აუდიტური ორგანიზაციების ან ინდივიდუალური აუდიტორების მიერ;

2. სავალდებულო პერიოდული შემოწმების მოთხოვნის მიხედვით, სავალდებულო აუდიტი ტარდება სახელმწიფოს კანონის შესაბამისად. საინვესტიციო, ანუ ნებაყოფლობითი აუდიტი წარმოებს საწარმოს მესაკუთრის ინიციატივით;

3. აუდიტის ობიექტის მიხედვით: ა) საერთო აუდიტი; ბ) ბანკის და სხვა საკრედიტო ორგანიზაციის აუდიტი; გ) საღაზღვევო კომპანიების აუდიტი; დ) ბირჟების, საინვესტიციო და სახელმწიფო, არასაბიუჯეტო ფონდების აუდიტი.

საერთაშორისო პრაქტიკაში განასხვავებენ, აგრეთვე, აუდიტური საქმიანობის სახეობითი კლასიფიკაციის შემდეგ ფორმებს:

ა) ოპერატიული აუდიტი – სამეწარმეო სისტემის ფუნქციონირების ნებისმიერი ნაწილის შესწავლა მისი ეფექტიანობის შემოწმების მიზნით;

ბ) შესაბამისობის აუდიტი – დაცულია თუ არა სამეწარმეო სისტემაში ზემდგომი ორგანოების მიერ დაწესებული ნორმატიული დოკუმენტების წესები;

გ) ფინანსური ანგარიშგების აუდიტი, რაც საკუთრივ, თვით ზოგადი აუდიტია.

ცნობილია, აგრეთვე, აუდიტის სახეობითი კლასიფიკაციის შემდეგი სქემა:

1. ფინანსური აუდიტი – ეს არის ბუღალტრული ბალანსისა და ფინანსურ ანგარიშგებაში წარმოდგენილი ინფორმაციის ობიექტურობის შემოწმება;

2. შეთანხმებული, ანუ რეგულარული აუდიტი წარმოებს საწარმოს ხელმძღვანელობის მოთხოვნით;

3. მმართველობითი აუდიტი გამოიყენება მმართველობითი საქმიანობის ხარისხის შესამოწმებლად;

4. საზოგადოებრივი აუდიტი წარმოებს დიდი მოცულობის ინფორმაციის შესაკრებად.

ბუღალტერთა საერთაშორისო საბჭომ ჩამოაყალიბა აუდიტის საერთაშორისო პრაქტიკის კომიტეტი, რომელიც საბჭოს სახელით შეიმუშავებს და გამოსცემს სტანდარტებს და დებულებებს აუდიტის მომსახურების შესახებ. მაგრამ, დოკუმენტების შეიმუშავება და დანერგვა საკმარისი არ არის მაღალხარისხიანი მომსახურებისთვის, ამიტომ საბჭო დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს აუდიტორების და აუდიტური ფირმების საქმიანობის ხარისხის კონტროლს.

ამჟამად აუდიტური საქმიანობის შესრულების ხარისხის კონტროლი რეგულირდება ბუღალტერთა საერთაშორისო ფედერაციის საბჭოს 1992 წლის ივლისის დადგენილებით – „აუდიტის და მასთან დაკავშირებული მომსახურების ხარისხის უზრუნველყოფის” და „აუდიტის საერთაშორისო

სტანდარტის – 220 აუდიტორული საქმიანობის ხარისხის კონტროლის“ საფუძველზე [3, გვ15)

დღეისთვის საქართველოში აუდიტური საქმიანობის განხორციელების სამართლებრივ საფუძველებს განსაზღვრავს და აწესრიგებს საქართველოს კანონი – „ბუნალბრული აღრიცხვისა და ფინანსური ანგარიშების აუდიტის შესახებ“. ამ კანონით, სხვა საკითხებთან ერთად, განსაზღვრულია აუდიტური ფირმის მუშაობის ხარისხის კონტროლის სისტემა, რაც, ხარისხის კონტროლის საერთაშორისო სტანდარტის შესაბამისად აუდიტორის მიერ დადგენილი წესებისა და პროცედურების ერთობლიობაა. აუდიტორის ხარისხის კონტროლის სისტემის მონიტორინგს ახორციელებს ის აკრედიტებული პროფესიული ორგანიზაცია, რომელშიც გაწევრიანებულია ეს აუდიტორი. ხარისხის კონტროლის შემოწმების პროგრამა ითვალისწინებს ინფორმაციის კონფიდენციალურობას, შემოწმებულთა დამოუკიდებლობას და ობიექტურობის გარანტიას, შემოწმებულს აქვს სათანადო ცოდნა, კვალიფიკაცია და სპეციალური გამოცდილება და ა.შ.

საქართველოში, ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებამ მოითხოვა ეკონომიკური საქმიანობის და სხვა სახელმწიფო და არასახელმწიფო სამსახურების მოქმედების აუდიტური კონტროლის ხარისხის არსებული სისტემის სრულყოფა. ამ მიზნით, 2012 წელს საქართველოში არსებული კონტროლის პალატის ნაცვლად შეიქმნა სახელმწიფო აუდიტის სამსახური. ახალი უწყების შექმნის ძირითადი მიზანია სახელმწიფო და ადგილობრივ ბიუჯეტზე მყოფი ორგანიზაცია-დაწესებულებების საქმიანობის ეფექტიანად და სწორად მართვა-გამგეობა, ასევე, არასახელმწიფოებრივი (არასამთავრო) და პარტიული ორგანიზაციების შემოსავალგასაველის მიზნობრივ გამოყენებაზე კონტროლის სისტემის მონიტორინგის გაძლიერება, აგრეთვე, დამოუკიდებელი კერძო

სექტორის (კომერციული) საწარმოების ეკონომიკური მუშაობის (საქმიანობის) შედეგების მიხედვით ბიუჯეტის კუთვნილი გადასახადების გაანგარიშება და დროულად შეტანა.

ეკონომიკური საქმიანობის აუდიტური კონტროლი უნდა ჩატარდეს შემდეგი თანმიმდევრობით: წინასწარი (პერსპექტიული); მიმდინარე (ოპერატიული); შემდგომი (ფაქტობრივი) და დოკუმენტური (შემოწმება). ეკონომიკური საქმიანობის აუდიტური კონტროლი არ უნდა ატარებდეს ერთჯერად, კამპანიურ ხასიათს, არამედ ის უნდა მიმდინარეობდეს თანმიმდევრულად და განუწყვეტლივ.

აუდიტური კონტროლის დამაგვირგვინებელია ეკონომიკური საქმიანობის ფაქტობრივი შედეგის ფინანსური ანგარიშების დოკუმენტური შემოწმება და დასკვნის გაკეთება.

საქართველოს დღევანდელი მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობის ერთ-ერთი მიზეზია მწყობრი და გამართული მაკონტროლებელი სისტემის არარსებობა. დღეს მოქმედი კონტროლის სისტემა ძირფესვიან რეორგანიზაციას მოითხოვს. სახელმწიფო სექტორში არსებულ კონტროლის სისტემას არ შეუძლია იმ მოთხოვნათა დაკმაყოფილება, რომელსაც კერძო მეწარმეობის საწარმოები უყენებს შემოწმებულ სამსახურებს. პერსპექტივაში, სავარაუდოა დამოუკიდებელი აუდიტორული სამსახურები გახდეს შემოწმების უნივერსალური და წამყვანი ფორმა. აუდიტურმა კონტროლმა უნდა შეითავსოს კონტროლის და რევიზიის ფუნქციები, როგორც კერძო სექტორის საწარმოებში, ასევე საერთო სახელმწიფო სექტორის საწარმოებსა და ორგანიზაცია-დაწესებულებებში.

აუდიტური შემოწმებისას დამოუკიდებელი აუდიტორები ძირითადად ორ ფუნქციას ასრულებენ: პირველი – ეს არის ფინანსური ანგარიშგებით წარმოდგენილი ინფორმაციის ჭეშმარიტებისა და არითმეტიკული სიზუსტის მოწმობათა მაღალკვალიფიციური შემკრებისა დაშემოწმების ფუნქცია. აუდიტორის მეორე ფუნქციაა ფინანსური ანგარიშგების შე-

ფასებისა და გაშიფვრების შემოწმება, თუ რამდენად შეესაბამება ისინი აღრიცხვის საერთოდ მიღებულ პრინციპებს. აუდიტური კონტროლის ძირითადი მიზანია საწარმოს სამეწარმეო საქმიანობის ბუღალტრული აღრიცხვის წარმოებასა და ანგარიშგების შედგენაზე მეთვალყურეობა მისი მოქმედ ნორმატიულ დოკუმენტებთან შესატყვისობის მისაღწევად და საწარმოს ფინანსური მდგომარეობის შესახებ უტყუარი და ობიექტური ინფორმაციის მიღება. აუდიტის დამატებითი მიზანია კლიენტისთვის შიგა კონტროლის სისტემის სტრუქტურასა და მის საიმედოობაზე ინფორმაციის მიწოდება.

ამრიგად, ფინანსური ანგარიშგების აუდიტური შემოწმების მიზანია ობიექტურად წარმოაჩინოს საწარმოთა ფინანსური მდგომარეობა და სამეწარმეო საქმიანობის ანგარიშგება, აგრეთვე, ფულადი საშუალებების მოძრაობა საერთოდ მიღებული ბუღალტრული აღრიცხვის პრინციპების შესატყვისად.

აუდიტური შემოწმების ჩატარების მიზნების განხორციელებისათვის აუცილებელია: აუდიტური შემოწმების მაღალხარისხიანად ჩატარება; აუდიტური ფირმების კომპიუტერებით აღჭურვა; აუდიტური ფირმების მაღალკვალიფიციური სპეციალისტებით დაკომპლექტება, კერძოდ, კეთილსინდისიერი, კანონდამცავი და საქმისადმი ერთგული ადამიანებით, რომელთა მეშვეობითაც გაეწევათ კლიენტებს კვალიფიციური დახმარება; აუდიტურმა ფირმამ თავისი საქმიანობის შედეგით უნდა უზრუნველყოს სათანადო მოგების მიღება.

საქართველოს აუდიტური კონტროლის ჩატარების გამოცდილება მემკვიდრეობით არ მიუღია. ამიტომ, უცხოური ქვეყნების პრაქტიკის გაზიარების მიზნით, საჭიროა მისი საერთაშორისო სტანდარტების და დებულებების არამართო პირდაპირ გადმოღება, არამედ მის საფუძველზე ორიგინალური ეროვნული ნორმატიული დოკუმენტების შემუშავება და ქვეყნის ეკონომიკასთან შესატყვისობაში მოყვანა. ნორ-

მატიული და ეკონომიკური დოკუმენტები ერთმანეთს უნდა ემთხვეოდეს, როგორც ეს ამჟამად ბუღალტრულ აღრიცხვაშია.

აუდიტურმა კონტროლმა სამეწარმეო საქმიანობაში ნაკლოვანებების აღმოფხვრის გზები უნდა უჩვენოს, იგი უნდა დაეხმაროს ხელმძღვანელობას სწორი ორიენტაციის აღებაში და კონკურენციულ ბრძოლაში გაამარჯვებინოს. საწარმოებში აუდიტორი უნდა იყოს, აგრეთვე, კარგი ეკონომისტი, მენეჯერი და იურისტიც.

დღესდღეობით, ფინანსური კონტროლის ორგანოებიდან, ყველაზე მისაღები ფორმაა აუდიტური კონტროლის სისტემა, რომელსაც პროფილაქტიკური დანიშნულება აკისრია.

ამჟამად არსებული ეკონომიკური სისტემის მეწარმეები თვითონ უნდა იყვნენ დაინტერესებული აუდიტორების მოწვევით, რათა ნათელი გახდეს სამეწარმეო საქმიანობასა და ფინანსურ ურთიერთობებში არსებული ხარვეზები.

დღესდღეობით, მეწარმეებს ჯერ კიდევ არ სჯერათ აუდიტური კონტროლის სიკეთის და ამ საქმიანობას ისევ ძველ რევიზორ-კონტროლიორებად აღიქვამენ, ამავე დროს, აუდიტური დასკვნების შედეგებს არც საგადასახადო ორგანოები ითვალისწინებენ. ამიტომ, აუდიტურ საქმიანობას ზედმეტად თვლის მეწარმეების უმეტესობა, რაც არასწორი შეხედულებაა აუდიტური კონტროლის შესახებ. საწარმოებისათვის აუდიტორული კონტროლი ისეთ როლს ასრულებს, როგორც მოსახლეობისათვის – „ოჯახის ექიმი“. ამიტომ აუდიტორსა და მეწარმეს შორის უნდობლობის ფაქტორის მოქმედება უნდა აღმოიფხვრას.

აუდიტური სამსახური საბაზრო მექანიზმის აუცილებელი და უმნიშვნელოვანესი ელემენტია სამეწარმეო საქმიანობის სწორი მიმართულებით წარმართვის ერთ-ერთი საშუალებაა.

აუდიტორისა და კლიენტის ურთიერთობა ემყარება ურთიერთგაგებასა და კეთილგანწყობას. აუდიტორი გამოდის თავისი კლიენტის თანაშემწის, მრჩეველისა და დამცველის როლში. კლიენტი შეიძლება მოქმედებდეს უმართებულოდ და კანონსაწინააღმდეგოდ, მაგრამ აუდიტორი ვალდებულია ყველაფერი ეს განუმარტოს მას და დროულად მისცეს რჩევები.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, საქართველოს აუდიტური კონტროლის სამსახურის გაძლიერებისა და გაუმჯობესების მიზნით, 2012 წელს გატარდა მთელი რიგი ღონისძიება, კერძოდ, საქართველოს (სახელმწიფო) კონტროლის პალატა გარდაიქმნა სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის ორგანოდ (უწყებად) და მიღებულ იქნა საქართველოს ახალი კანონი “ბუნალბრული აღრიცხვისა და ფინანსური ანგარიშგების აუდიტის შესახებ” (2012 წ. 29 ივნისი).

საქართველოს ეკონომიკის მართვის სისტემაში განხორციელებულმა გარდაქმნებმა სათანადო შედეგი რომ გამოიღოს, მიზანშეწონილია შემდეგი პრობლემების მოგვარება: პირველ რიგში, უნდა შეიქმნას საქართველოს კანონი “სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის შესახებ”, რომელშიც დადგენილი იქნება უწყების აგების სტრუქტურა, კერძოდ, განსაზღვრული იქნება აუდიტური შემოწმების ობიექტები: საბიუჯეტო ორგანიზაცია-დაწესებულებები, სახელმწიფო საწარმოების, ორგანიზაცია-დაწესებულებების საქმიანობა, არასახელმწიფო (კერძო, კომერციული) სამეწარმეო საქმიანობა, სხვა საქმიანობები და ა.შ; უნდა შემუშავდეს და გამოიცეს ორგანული კანონი სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის მიერ აუდიტური კონტროლის ჩატარების შესახებ, სადაც მოცემული იქნება მისი მიზანი, ფუნქციები, ამოცანები, მეთოდოლოგია, მეთოდოლოგია, ხერხი, როლი და ადგილი ეკონომიკურ საქმიანობაში, აგრეთვე, უფლება-მოვალეობა და პასუხისმგებლობა ქვეყნის ეროვნული ეკონომიკის განვითარებაში.

სახელმწიფო აუდიტის სამსახურმა უნდა განახორციელოს აუდიტური კონტროლი მთელი ქვეყნის მასშტაბით, ყველა დარგში და ის პერსპექტივაში უნდა გახდეს ერთადერთი მაკონტროლებელი ორგანო საქართველოში. ამიტომ, სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის უწყებაში უნდა გამოიყოს ორი მიმართულება: ერთი – ეკონომიკური საქმიანობის აუდიტური კონტროლი, და მეორე – არაეკონომიკური საქმიანობის აუდიტური კონტროლი, ხოლო თითოეულმა მიმართულებამ გამოყოს პროფილის შესაბამისი სექტორები. ამავე დროს, უნდა შემუშავდეს აუდიტური კონტროლის ჩატარების ეროვნული სტანდარტები და სხვა ნორმატიული დოკუმენტები. დამოუკიდებელ აუდიტორს უნდა ჰქონდეს სერთიფიკატი და არ უნდა მუშაობდეს შესამოწმებელ საწარმოში და არ უნდა იყოს მისი დამფუძნებელი ან აქციონერი.

“ბუღალტრული აღრიცხვისა და ფინანსური ანგარიშგების აუდიტის შესახებ“ მიღებული ახალი კანონის შესაბამისად, რეორგანიზებულ უნდა იქნეს ამჟამად მოქმედი სამსახურები. ვფიქრობთ, ქვეყნის ეკონომიკის ეფექტიანად მართვის სათვის, საჭროა შეიქმნას მისი ხერხემალი – ბუღალტრული აღრიცხვის, აუდიტისა და ეკონომიკური ანალიზის მართვის ერთიანი სისტემა სამინისტროს კომიტეტის ან პალატის სახით, რომელიც გააერთიანებს როგორც სახელმწიფო, ასევე კერძო სექტორის საწარმო-ორგანიზაციების ამ ეკონომიკურ სამსახურებს. ამისათვის, სამინისტროში (კომიტეტში) უნდა შეიქმნას ორი მიმართულება: სახელმწიფო და კერძო სექტორის, ხოლო თითოეული დაიყოს სამ-სამ განყოფილებად, კერძოდ: ბუღალტრულ აღრიცხვად, აუდიტურ კონტროლად და ეკონომიკურ ანალიზად. თითოეულმა განყოფილებამ უნდა მოიცვას ყველა მხარე (სახელმწიფო, საბიუჯეტო, არასამთავრობო და კერძო სექტორის) საწარმოების ბუღალტრული აღრიცხვა, აუდიტური კონტროლი და ეკონომიკური ანალიზი.

ასეთი წესით, ერთ სისტემაში ქვეყნის მასშტაბით ბუღალტრული აღრიცხვის, აუდიტური კონტროლის და ეკონომიკური ანალიზის მოქცევა, სრულ სურათს მოგვცემს მთლიანად ქვეყანაში არსებულ ფინანსურ მდგომარეობაზე. ამით აღმოიფხვრება დაქსაქსულობა, გაუგებრობები, წინააღმდეგობები და სხვა გაურკვეველობა. ამით გაიაფდება საქმის წარმოება, მისი მართვის სისტემა და მენეჯმენტი.

აღნიშნული რეორგანიზაცია უზრუნველყოფს ბუღალტრული აღრიცხვის, აუდიტური კონტროლის და ეკონომიკური ანალიზის, წარმოების მართვის ოპერატიულობას, ინფორმაციის გამჭვირვალობას, ეკონომიკური მონაცემებისა და მანვენებლების სიზუსტეს, სამუშაო დროის დაზოგვას, ეკონომიკური რესურსების ეკონომიას, ფინანსური ანგარიშგების რეალობას და სხვა ტექნიკურ- ეკონომიკური მანვენებლების გაუმჯობესებას.

აღსანიშნავია, რომ სტანდარტების შემუშავებასთან დღეისთვის, აუდიტის საერთაშორისო სტანდარტები შემოღებულია მსოფლიოს 72 ქვეყანაში, ხოლო 54 ქვეყანამ შეიმუშავა ეროვნული სტანდარტები საერთაშორისო სტანდარტების საფუძველზე. ამჟამად საქართველოში, მოქმედებს ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტის საერთაშორისო სტანდარტები, თუმცა, ჩვენი აზრით, საქართველოს ეკონომიკის თავისებურებებიდან გამომდინარე, საჭიროა საერთაშორისო სტანდარტების გამოყენების გამოცდილების საფუძველზე, უახლოეს მომავალში შემუშავდეს ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტური კონტროლის წარმოების ეროვნული სტანდარტები, რაც კიდევ უფრო სრულყოფს ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტის წარმოების მეთოდებსა და პრაქტიკას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. მონტეგომერი. აუდიტი. თბ.: „ფინანსები“, 1997;
2. ჟურნ. „ბუღალტრული აღრიცხვა“, №12 –2011; 5; 6 –2012;
3. ჟურნ. „აუდიტი, აღრიცხვა, ფინანსები“, №3 , №5, №6 – 2000; №1, №2, №11–2001;
4. ჟურნ. „გადასახადები და აღრიცხვა“, №11 -2005;
5. საბაზრო ეკონომიკის ფორმირებისა და ფუნქციონირების პრობლემები საქართველოში, შრომების კრებული, ტ. III, თბ., 1997;
6. საქართველოს კანონი „ბუღალტრული აღრიცხვისა და ფინანსური ანგარიშგების აუდიტის შესახებ“, თბ., 2012 წლის 29 ივნისი;
7. ა. შერემეტი ვ. სუცი. აუდიტის საფუძვლები, თბ., 1998;
8. Пупко Г.М. Аудит и ревизия, 2-е издание, М., 2004.

Audit Control: History, Current Situation and Development Perspectives in Georgia

Ch. Adeishvili

The article shortly reviews the development of audit control worldwide. The development of control and audit in Georgia since 19th-20th centuries till the present time is discussed. The current situation of audit control in Georgia is discussed and the author's suggestions are made regarding its future development.

**ქართული ეკონომისტის ლიტვაში
ბამოქვეყნებული პლაგიატური
სტატიის შესახებ**

იური ანანიავშილი

*ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი,
ვლადიმერ (ლალე) პაპავა*

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

ლიტვაში გამომავალმა ჟურნალმა “Intellectual Economics” 2012 წლის მე-4 ნომერში დაბეჭდა ინგლისურენოვანი სტატია “The Influence of Optimal Tax Burden on Economic Activity and Production Capacity” (ოპტიმალური საგადასახადო ტვირთის გავლენა ეკონომიკურ აქტიურობასა და წარმოებრივ სიმძლავრეზე) [1], რომლის ავტორად მოიხსენიება ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი გიორგი აბუსელოძე. სტატიამ ჩვენი ყურადღება მაშინვე მიიქცია ორი გარემოების გამო: ერთი, რომ სათაურში დასმული პრობლემა ჩვენი სამეცნიერო ინტერესების სფეროში ექცევა და მის შესახებ არაერთი ნაშრომი გვაქვს შექმნილი და გამოქვეყნებული როგორც საქართველოში, ასევე უცხოეთში; მეორე, ქართველი ეკონომისტები, სამწუხაროდ, იშვიათად ვახერხებთ საერთაშორისო არენაზე ჩვენი სამეცნიერო საქმიანობის შედეგების გაცნას, ამიტომ, ყოველი ასეთი მცდელობა სასიამოვნო სიურპრიზად აღიქმება და ბუნებრივად ჩნდება მისი გაცნობის ინტერესი.

უნდა ვადიაროთ, რომ გ. აბუსელოძის სტატია ჩვენთვის მართლაც სიურპრიზი აღმოჩნდა, ოდონდ არასასიამოვნო, რადგანაც იგი მეცნიერული არაკეთილსინდისიერების ყოველგვარ ზღვარს სცილდება. ამ უკანასკნელში რომ დარწმუნდეს ჩვენი მკითხველი, გავაანალიზოთ ზოგიერთი რამ აღნიშნული

სტატიიდან, რომლის ფორმალური სტრუქტურა ჟურნალისათვის მისაღებ სტანდარტულ ჩარჩოშია მოქცეული და შედგება რეზიუმის, შესავლის, ლიტერატურის მიმოხილვის, კვლევითი ნაწილის და დასკვნებისა და რეკომენდაციებისგან.

დავიწყოთ რეზიუმით. ყველასათვის კარგადაა ცნობილი, რომ რეზიუმეში მოკლედ უნდა იყოს გადმოცემული თუ რას ეხება ნაშრომი და რა არის მასში ავტორის მიერ გაკეთებული. ჩვენი თავდაპირველი გაცემა გამოიწვია სწორედ იმ ფაქტმა, რომ აღნიშნულის ნაცვლად რეზიუმის სახით გაბუსელიძის სტატიას წამდგარებული აქვს ორი აბზაცი ჩვენი ერთ-ერთი სტატიის [2-4] დასაწყისიდან. ეს სტატია თავის დროზე მიუძღვენით საგადასახადო ტვირთის შეფასების ორი სახეობის – გარდაქმნის ტიპის მოდელის და ქცევითი ტიპის მოდელის ანალიზს. პირველი მათგანი ეკუთვნის საგადასახადო ტვირთის ცნობილ მკვლევარს ეგენი ბალაცის, ქცევითი მოდელი კი ჩვენ მიერ შემოთავაზებული კონსტრუქციაა. ორივე მოდელი საშუალებას იძლევა შევაფასოთ ე.წ. პირველი და მეორე გვარის ფისკალური წერტილები, რომელთა ცნებაც სამეცნიერო მიმოქცევაში შემოიღო ეგენი ბალაციმ. ჩვენს სტატიაში დასაბუთებულია, რომ, რადგანაც საგადასახადო ტვირთი გარდაქმნის მოდელში რესურსების გამოყენების ტექნოლოგიისა და ეფექტიანობის განმსაზღვრელი ფაქტორია, ხოლო ჩვენ მიერ შემოთავაზებულ ქცევით მოდელში – რესურსების გამოყენების მოცულობის და ეკონომიკური აქტიურობის დონის განმსაზღვრელი ფაქტორი, ამიტომ ლაფერის ცნობილ კონცეფციას მხოლოდ ქცევითი მოდელიდან მიღებული წერტილები შეესაბამება. ამ შედეგზე რომ მივსულიყავით, სტატიის შესავალი ნაწილი შემდეგი ტექსტით დავიწყეთ:

“განსაკუთრებულ დასაბუთებას არ საჭიროებს ის გარემოება, რომ გადასახადების გარეშე თანამედროვე სახელმწიფოსა და საზოგადოების არსებობა შეუძლებელია. ამავე დროს, აღიარებულია, რომ დაბეგერა გავლენას ახდენს მოხმარებასა და დაზოგვაზე, ინვესტირებაზე, მოთხოვნასა და მიწოდებაზე.

ფასწარმოქმნაზე, ბაზრების მაშტაბებზე და ა.შ [5-6]. ეს ყველაფერი, საბოლოოდ, პირდაპირი და ირიბი სახით წარმოების მოცულობაზე და ბიუჯეტის შემოსავლების სიდიდეზე აისახება.

გამოშვების მოცულობასა და ბიუჯეტის საგადასახადო შემოსავლებზე საგადასახადო ტვირთის ზემოქმედება შეიძლება ორი განსხვავებული გზით განხორციელდეს. ერთი მხრივ, აგრეგირებული საგადასახადო ტვირთი ზემოქმედებს წარმოების ტექნოლოგიასა და რესურსების გამოყენების ეფექტიანობაზე და ამ სახით გაელენას ახდენს გამოშვების მოცულობასა და ბიუჯეტის შემოსავლებზე; მეორე მხრივ, საგადასახადო ტვირთის ცვლილება ზემოქმედებს ეკონომიკური რესურსების გამოყენების მოცულობაზე და განაპირობებს წარმოებისა და ბიუჯეტის შემოსავლების ზრდას ან შემცირებას რესურსების წარმოებაში ჩართულობის ცვლილების შესაბამისად”.

ეტყობა ბატონ აბუსელიძეს ტექსტის ეს ნაწილი იმდენად მოეწონა, რომ მცირეოდენი ცვლილებით და დამახინჯებით (სავარაუდოდ თარგმანის გაელენის შედეგად) რეზიუმეში ასახა. მოვიყვანოთ მისი რეზიუმის სრული ვარიანტი შესაბამისი თარგმანით. გ. აბუსელიძე წერს:

“Abstract. That the modern state couldn't exist without taxes is something that doesn't need to be argued to society. It is also acknowledged that tax burden influences not only the budget revenues, but investments, demand and supply, prices and others. All this has direct as well as indirect influence on the economic activity and production capacity. In the concept of tax burden the important fact is the connection of tax burden with the economic activity and production capacity. The influence of tax burden on budget tax revenues and production capacity can be realized in two different ways. On the one hand, tax burden influences production technologies, effective usage of resources that accordingly will be depicted on the production capacity and, on the other hand, the change of tax burden influences budget tax revenues that will be depicted on the economic activity.

რეზიუმე. ის, რომ თანამედროვე სახელმწიფოს არ შეუძლია გადასახადების გარეშე არსებობა, არის ის, რის დასაბუთებაც არ საჭიროებს საზოგადოება. ამავე დროს, აღიარებულია, რომ საგადასახადო ტვირთი გავლენას ახდენს არა მარტო ბიუჯეტის შემოსავლებზე, არამედ, აგრეთვე, ინვესტიციებზე, მოთხოვნასა და მიწოდებაზე, ფასებზე და ა.შ. ყოველივე ამას როგორც პირდაპირი, ასევე ირიბი გავლენა აქვს საქმიან აქტიურობასა და წარმოების შესაძლებლობაზე. საგადასახადო ტვირთის კონცეფციაში მნიშვნელოვანი ფაქტია კავშირი საგადასახადო ტვირთსა და საქმიან აქტიურობასა და წარმოების შესაძლებლობას შორის. წარმოების შესაძლებლობაზე და ბიუჯეტის საგადასახადო შემოსავლებზე საგადასახადო ტვირთის გავლენა შეიძლება ორი განსხვავებული გზით განხორციელდეს. ერთი მხრივ, საგადასახადო ტვირთი ზემოქმედებს წარმოების ტექნოლოგიაზე, რესურსების გამოყენების ეფექტიანობაზე და ამ სახით გავლენას ახდენს წარმოების შესაძლებლობაზე; მეორე მხრივ, საგადასახადო ტვირთის ცვლილება ზემოქმედებს ბიუჯეტის შემოსავლებზე და აისახება საქმიან აქტიურობაზე”.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ გ. აბუსელიძის სტატიაში გადმოცემული ტექსტის შინაარსთან, თუ არ გავითვალისწინებთ გამოყენებული ტერმინების მსგავსებას, ამ სახის რეზიუმეს პრაქტიკულად არაფერი საერთო არ გააჩნია.

ვინაიდან ჩვენს მიზანს არ წარმოადგენს გ. აბუსელიძის სტატიაში მოცემული ყველა ასპექტის განხილვა – ეს ძალიან შორს წაგვიყვანს – გამოვტოვებთ სტატიის იმ პარაგრაფებს, რომელთა სათაურებია შესავალი და ლიტერატურის მიმოხილვა (თუმცა, არ შეგვიძლია არ აღვნიშნოთ, რომ ამ სახელწოდების სათაურის არსებობის მიუხედავად, სტატიაში რეალურად ლიტერატურის მიმოხილვას ადგილი არა აქვს) და გადავალთ ე.წ. კვლევითი ნაწილის დახასიათებაზე.

სამწუხაროდ, იმის ნაცვლად, რომ გ. აბუსელიძეს აქ საკუთარი კვლევის რაიმე შედეგი მოეყვანა, თითქმის მთლიანად შემოიფარგლა კარგად ცნობილი მასალის აღწერით. ამასთან, ამ მასალის მნიშვნელოვანი ნაწილი, რომელიც გადასახადების

ეკონომიკურ სუბიექტებზე (მწარმოებლებსა და მომხმარებლებზე) გადაკისრებას ეხება, აღებულია ეკონომიკის ცნობილი სახელმძღვანელოებიდან, ხოლო ტექსტის პირველი ოთხი აბზაცი კი თითქმის მთლიანად კვლავ ერთ-ერთი ჩვენი სტატიიდან [7] ან წიგნიდან [8, გვ. 38-40] არის ამოგლეჯილი და მითვისებული, მცირეოდენ დამახინჯებული (სავარაუდოდ თარგმანის გამო¹) ფორმით. კერძოდ, აღნიშნულ სტატიაში განხილულია ერთობლივი გამოშვების (Y) საშუალო საგადასახადო განაკვეთზე (t) დამოკიდებულების ფუნქცია $Y = Y(t)$, რომელიც, მიწოდების ეკონომიკური თეორიის ფარგლებში გავრცელებული მოსაზრების თანახმად, ზრდადია, როცა საშუალო საგადასახადო განაკვეთის მნიშვნელობა 0-დან გარკვეულ, მაგალითად, t^* , $0 < t^* < 1$ დონემდე იზრდება და კლებადია t -ს ცვლილების მომდევნო $(t^*, 1]$ შუალედში. ამ მოსაზრების ჩვენეული დასაბუთება შემდეგი სახითაა ჩამოყალიბებული.

“საშუალო საგადასახადო განაკვეთთან მიმართებაში ერთობლივი გამოშვების ფუნქციის აქ აღნიშნული თავისებურება დადებითად და უარყოფითად მოქმედი ეფექტების ჯამის საშუალებით შეიძლება აგხსნათ. შემდეგში დადებითს ეუწოდებთ ეფექტს, რომელიც გადასახადის გადიდებისას ეკონომიკური აქტიურობისა და ერთობლივი გამოშვების ხელშემწყობია, ხოლო შემცი რებისას - ხელშემშლელი ხდება. შესაბამისად, უარყოფითს მივაკუთვნებთ ეფექტებს, რომლებიც ეკონომიკურ აქტიურობასა და ერთობლივ გამოშვებას გადასახადების გადიდებისას ამცირებს, შემცირებისას კი ზრდის.

დადებითი ეფექტების ჯგუფს შეიძლება მივაკუთვნოთ ეკონომიკური გარემოს (ან სახელმწიფოს ეკონომიკური უნარის) შექმნის ეფექტი და შემოსავლების ეფექტი. ეკონომიკური გარემოს შექმნის ეფექტი გულისხმობს, რომ საშუალო

¹ამ გარემოებას კიდევ ერთხელ ხაზს ვუსვამთ იმის გამო, რომ სტატიის მთლიანი ტექსტის ცალკეული წინადადებები ინგლისურად იმდენად გაუმართავია, რომ ზოგჯერ ზუსტი შინაარსის გამოტანა შეუძლებელია.

საგადასახადო განაკვეთის ზრდა აფართოებს სახელმწიფოს ფინანსურ შესაძლებლობას და იგი უკეთესად ასრულებს მასზე დაკისრებულ ეკონომიკურ ფუნქციებს. ეს ეფექტი ერთობლივ მიწოდებაზე დადებითად აისახება, რადგანაც გაზრდილი საგადასახადო შემოსავლების პირობებში, ჯერ ერთი, იზრდება საკუთრივ სახელმწიფო სექტორის მხრიდან მიწოდება მის მიერ მეტი პროდუქტისა და მომსახურების შექმნის გზით და, მეორე, სახელმწიფო აუმჯობესებს ბიზნეს-გარემოს, რაც ძალზე მნიშვნელოვანია კერძო სექტორის ერთობლივი მიწოდების გადიდების ხელშეწყობისათვის. შემოსავლების ეფექტი ახასიათებს ინდივიდების ქცევაზე გადასახადების პირდაპირ ზემოქმედებას. ე. ატკინსონის და ჯ. სტიგლიცის მიხედვით, შემოსავლების ეფექტი წარმოიქმნება იმის გამო, რომ გადასახადების ამოღება ინდივიდების შემოსავლების შემცირებას იწვევს, ისინი რეალურად ღარიბებიან და იძულებული არიან გადაღონ პენსიაზე გასვლის დრო, სამუშაო დროის გაზრდის ხარჯზე შეამცირონ თავისუფალი დრო და ა.შ. [5, გვ. 48-49]. ასეთი ლოგიკიდან გამომდინარე შემოსავლის ეფექტი გადასახადების გადიდებისას ეკონომიკური აქტიურობის ამადლების ხელშეწყობად გვევლინება.

უარყოფითი ანუ საგადასახადო ტვირთის ეფექტების ჯგუფს მიეკუთვნება ჩანაცვლების ეფექტი და ფინანსური ეფექტი². გადასახადებთან მიმართებით ჩანაცვლების ეფექტის არსებობა იმითაა განპირობებული, რომ ყველა სახის საქმიანობა დაბეგვრას არ ექვემდებარება და ის რაც იბეგრება, როგორც წესი, იბეგრება სხვადასხვა განაკვეთით. როდესაც გადასახადები იზრდება, ჩანაცვლების ეფექტის გავლენის შედეგად ეკონომიკური საქმიანობა დაბეგვრადი სფეროდან არადაბეგვრად სფეროში ან მაღალი გადასახადების სფეროდან დაბალი გადასახადების სფეროში გადადის. ინდივიდები აქტიურად ეძებენ და ხშირ შემთხვევაში პოულობენ გზებს, რომლითაც შესაძლებელია გადასახადების მთლიანად ან ნაწილო-

²ეს ორი ეფექტი შემოსავლის ეფექტთან ერთად გადასახადების ძირითად მახასიათებლებადაა განხილული ატკინსონისა და სტიგლიცის ზემოთ აღნიშნულ წიგნში [5, გვ. 48-49].

ბრევ თავიდან აცილება. გადასახადებიდან თავის დაღწევის ამ გზებს ეკონომიკური აქტიურობის შემცირებამდე მივყავართ. ასეთივე შედეგი მიიღება ფინანსური ეფექტის შედეგადაც. ეს ეფექტი მაშინ წარმოიშვება, როცა ერთი და იგივე საქმიანობა სხვადასხვა ფორმით შეიძლება ანაზღაურდეს და, შესაბამისად, დაბეგვრის განაკვეთიც შეიძლება სხვადასხვა იყოს. ამ ეფექტის გამოვლენის კლასიკური მაგალითია შემთხვევა, როდესაც გაზრდილი გადასახადების თავიდან ასაცილებლად სამეურნეო სუბიექტებს შორის ნაღდი გადახდების გამოყენება და «ჩრდილოვან» ეკონომიკაზე გადასვლა ხორციელდება.”

მოლით, ვნახოთ ამ ტექსტის აბუსელიძისეული ვერსია ჯერ ინგლისურად, შემდეგ კი ქართულ თარგმანში. ბატონი აბუსელიძე თავისი სტატიის მე-3 პარაგრაფს ასე იწყებს:

“3. Survey. In respect to taxation pressure, peculiarities of economic activeness and output may be explained by means of the balancing of positive and negative effects. Hereinafter the effects promoting growth of economic activeness and output in case of increase of taxation pressure and those preventing such growth in case of decrease of taxation pressure is called “positive”, and vice versa: the effects preventing growth of economic activeness and output in case of increase of taxation pressure and those promoting such growth in case of decrease of taxation pressure is called “negative.”

The group of positive effects may include the effect of creation of economic environment (or economic ability of state) and the effect of benefits. The effect of creation of economic environment supposes that the growing of taxation pressure up to the optimal level – 38,2% (Abuselidze, 2005) – extends the financial abilities of the state and performs its economic function better (please see the Abuselidze curve).

This effect is positive for output, as in conditions of growing tax revenues, first of all supply from the public sector itself grows by means of creation of more public wealth and services, and, secondly, the state improves business environment, which is very important for promotion of growth of economic activeness in private sector. The effect of benefits

defines direct influence of taxes on individuals' behaviour. So, the effect of benefits promotes economic activeness in case of growing of taxation pressure up to the optimal level.

The group of negative effects includes the effect of replacement and financial effect. Existence of the effect of tax replacement is provided with that some kinds of business are not taxable, besides those taxable are liable to various rate taxes. When tax rates grows over the optimal pressure, the result is the effect of the replacement of business transfers from taxable spheres to tax-free spheres or from the spheres of heavy taxes to the spheres of lower taxes. Individuals actively seek and often find ways to avoid taxes partly or wholly. Such ways of avoiding taxation lead to reduction of budget revenues (Abuselidze, 2005). The same result is received resulted financial effect. This effect originates when the same business may be compensated in various forms and correspondingly the rate may vary. A classic example of the influence of this effect is the case when for the purpose of avoiding grown tax the business entities shift taxes onto each other and transfer to shadow economy.

3. კვლევა. საგადასახადო წნეხთან მიმართებაში ეკონომიკური აქტიურობისა და გამომშვების თავისებურებები დადებითად და უარყოფითად მოქმედი ეფექტების დაბალანსების საშუალებით შეიძლება ავსსნათ. შემდეგში “დადებითს” ვუწოდებთ ეფექტს, რომელიც საგადასახადო წნეხის გადიდებისას ეკონომიკური აქტიურობისა და ერთობლივი გამომშვების ზრდის ხელშემწყობია, ხოლო შემცირებისას ხელშემშლელი ხდება. პირიქით, “უარყოფითს” მივაკუთვნებთ ეფექტებს, რომლებიც ეკონომიკურ აქტიურობასა და გამომშვებას საგადასახადო წნეხის გადიდებისას ამცირებს, შემცირებისას კი ზრდის.

დადებითი ეფექტების ჯგუფს შეიძლება მივაკუთვნოთ ეკონომიკური გარემოს (ან სახელმწიფოს ეკონომიკური უნარის) შექმნის ეფექტი და სარგებლის ეფექტი. ეკონომიკური გარემოს შექმნის ეფექტი გულისხმობს, რომ საგადასახადო წნეხის ზრდა ოპტიმალურ დონემდე – 38,2% (აბუსელიძე, 2005) აფართოებს სახელმწიფოს ფინანსურ შესაძლებლობას და იგი

უკეთესად ასრულებს მასზე დაკისრებულ ეკონომიკურ ფუნქციებს (გთხოვთ იხილოთ აბუსელიძის მრუდი).

ეს ეფექტი დადებითად აისახება გამოშვებაზე, რადგანაც გაზრდილი საგადასახადო შემოსავლები პირობებში, ჯერ ერთი, იზრდება საკუთრივ სახელმწიფო სექტორის მხრიდან მიწოდება მის მიერ მეტი პროდუქტისა და მომსახურების შექმნის გზით და, მეორე, სახელმწიფო აუმჯობესებს ბიზნეს-გარემოს, რაც ძალზე მნიშვნელოვანია კერძო სექტორის ერთობლივი მიწოდების გადიდების ხელშეწყობისათვის. სარგებლის ეფექტი ახასიათებს ინდივიდის ქცევაზე გადასახდების პირდაპირ გავლენას. შესაბამისად, საგადასახადო წნეხის ოპტიმალურ დონემდე ზრდის შემთხვევაში სარგებლის ეფექტი ხელს უწყობს ეკონომიკური აქტიურობის ზრდას.

უარყოფითი ეფექტების ჯგუფს მიეკუთვნება ჩანაცვლების ეფექტი და ფინანსური ეფექტი. გადასახადებთან მიმართებით ჩანაცვლების ეფექტის არსებობა იმითაა განპირობებული, რომ ყველა სახის საქმიანობა დაბეგვრას არ ექვემდებარება და ის რაც იბეგრება, როგორც წესი, იბეგრება სხვადასხვა განაკვეთით. როდესაც საგადასახადო განაკვეთი ოპტიმალური წნეხის ზევით იზრდება, ჩანაცვლების ეფექტის გავლენის შედეგად ეკონომიკურ საქმიანობა დაბეგვრადი სფეროდან არადაბეგვრად სფეროში ან მაღალი გადასახადების სფეროდან დაბალი გადასახადების სფეროში გადადის. ინდივიდები აქტიურად ეძებენ და ხშირ შემთხვევაში პოულობენ გზებს, რომლითაც შესაძლებელია გადასახადების მთლიანად ან ნაწილობრივ თავიდან აცილება. გადასახადებიდან თავის დაღწევის ამ გზებს საბიუჯეტო შემოსავლების შემცირებისაკენ მიყვავართ (აბუსელიძე, 2005). ასეთივე შედეგი მიიღება ფინანსური ეფექტის შედეგადაც. ეს ეფექტი მაშინ წარმოიშობა, როცა ერთი და იგივე საქმიანობა სხვადასხვა ფორმით შეიძლება ანაზღაურდეს და, შესაბამისად, დაბეგვრის განაკვეთიც შეიძლება სხვადასხვა იყოს. ამ ეფექტის გამოვლენის კლასიკური მაგალითია შემთხვევა, როდესაც გაზრდი-

ლი გადასახადების თავიდან ასაცილებლად კომპანიები გადასახადებს ერთმანეთში ცვლიან და გადადიან ჩრდილოვან ეკონომიკაში”.

როგორც ვხედავთ, მოყვანილი ტექსტი იმდენად უმნიშვნელოდ განსხვავდება ჩვენი ტექსტისაგან, რომ რაიმე კომენტარის გაკეთება ზედმეტია. მაგრამ, ამის მიუხედავად, მკითხველის ყურადღება რამდენიმე გარემოებას გვინდა მივაპყროთ. პირველი უკავშირდება იმას, რომ აბუსელები არაფრად ჩაგვაგვლო არა მარტო ჩვენ, არამედ, აგრეთვე, ცნობილი მეცნიერები ა. ატკინსონი და ჯ. სტიგლიცი და მათ ნაშრომზე ჩვენს ტექსტში არსებულ მითითებებს გვერდი აუარა. თუმცა აღსანიშნავია, რომ აბუსელების სტატიის ბოლოს დართულ ლიტერატურის ჩამონათვალში ა. ატკინსონისა და ჯ. სტიგლიცის აღნიშნული წიგნი [5], თითქოსდა, გამოყენებული გვერდების მითითებითაა წარმოდგენილი. ამ ფაქტს ხაზს ვუსვამთ იმიტომ, რომ ა. ატკინსონისა და ჯ. სტიგლიცის ციტირებისას ზემოთ მოყვანილ აბზაცებში ჩვენ მიერ შეცდომით 47 და 48 გვერდის ნაცვლად, მითითებულია 48-49 გვერდი. გვერდების ზუსტად ასეთივე არასწორი მითითებაა მოცემული აბუსელების მიერ.

მეორე, თუ მიაქციეთ ყურადღება ჩვენი ტექსტისაგან აბუსელების ტექსტის მოყვანილი ნაწყვეტი, თუ თარგმანის თავისებურებას არ მივიღებთ მხედველობაში, ძირითადად იმით განსხვავდება, რომ ამ უკანასკნელში ავტორი ორჯერ მოიხსენიებს თავის გვარს – ერთ შემთხვევაში “საგადასახადო წნეხის ოპტიმალური დონის – 38,2%-ის” დამდგენ ავტორად, მეორე შემთხვევაში “აბუსელების მრუდის” ავტორად. გვინდა დავადასტუროთ, რომ როგორც მოყვანილი პროცენტული რიცხვი, ასევე “მრუდი” (უფრო სწორად, ტეხილი და არა მრუდი, როგორც ამას თვითონ გ. აბუსელები უწოდებს) ნამდვილად გ. აბუსელების “ნააზრევია” და მის კუთვნილებასთან დაკავშირებით არავითარი პრეტენზია არ გაგვაჩნია (დემეტრე დაგვიფაროს ასეთი უაზრობისაგან). ყურადღების გამახვილება აქ სხვა რამეზე გვინდა. საქმე ისაა, რომ რიცხვიც და “მრუ-

დიც” აბუსელებს ჯერ კიდევ 2005 წელში გამოქვეყნებულ თავის სტატიაში [9] აქვს მოყვანილი ყოველგვარი რეალური ეკონომიკური დასაბუთების გარეშე. მათემატიკაში კარგად ცნობილი ოქროს კვეთის შეფარდება, რომელიც მთელის ორ ერთმანეთის არატოლ 0,382 და 0,618 ნაწილებად დაყოფას გულისხმობს (რომლის დროსაც დიდი ნაწილის მთელთან შეფარდება ემთხვევა მცირე ნაწილის დიდთან შეფარდებას), გ. აბუსელების აზრით საფუძველად უნდა დაედოს ოპტიმალური საგადასახადო ტვირთის მნიშვნელობის დადგენას, ანუ ასეთ განაკვეთად უნდა ავირჩიოთ 0,382 (ანუ 38,2%). მაგრამ ოპტიმალური საგადასახადო განაკვეთის მნიშვნელობად 0,382-ის მხოლოდ იმიტომ არჩევა, რომ იგი მათემატიკაში ცნობილი რიცხვია, აშკარად დაუშვებელია. არანაკლებ ცნობილ რიცხვს წარმოადგენს, მაგალითად, ნატურალური ლოგარითმის ფუძე, ანუ ნეპერის რიცხვი e , ან კიდევ წრეწირის სიგრძის მის დიამეტრთან შეფარდების აღმნიშვნელი რიცხვი π . სხვათაშორის, ამათგან პირველის შებრუნებული 0,368-ს უდრის, მეორეს შებრუნებული კი 0,318-ს. ბუნებრივია ვიკითხოთ, ოპტიმალურ საგადასახადო განაკვეთის მნიშვნელობად რატომ უნდა ავიღოთ 38,2% და არა 36,8% ან 31,8%, მით უმეტეს, რომ ამათგან უკანასკნელი (31,8%) ძალიან ახლოს არის, მაგალითად, აშშ-ში არსებულ საშუალო საგადასახადო განაკვეთთან? ამ კითხვაზე მარტივი პასუხი არსებობს: ეკონომიკისთვის “ლამაზი” მათემატიკური კანონზომიერებების, აბსტრაქციების, განსაკუთრებული თვისების მქონე რიცხვების, მიმდევრობების და ა.შ. ხელოვნურად თავს მოხვევა, როგორც ამას გ. აბუსელები გვთავაზობს, დაუშვებელია. ყველა ეკონომისტმა იცის, და ეს ალბათ აბუსელებივმაც უნდა იცოდეს, რომ ეკონომიკა, სხვა ყველაფერთან ერთად, სოციალური სისტემაა და მისი რაოდენობრივი და თვისებრივი მახასიათებლები ამ სისტემაში ჩართულ სუბიექტთა ქცევით, მათი კონკრეტული იმანენტური თვისებებით, ტრადიციებით, ჩვევებით, გარემოთი და ა.შ. განისაზღვრება, რომელიც მუდმივად იცვლება. აქედან გამომდინ-

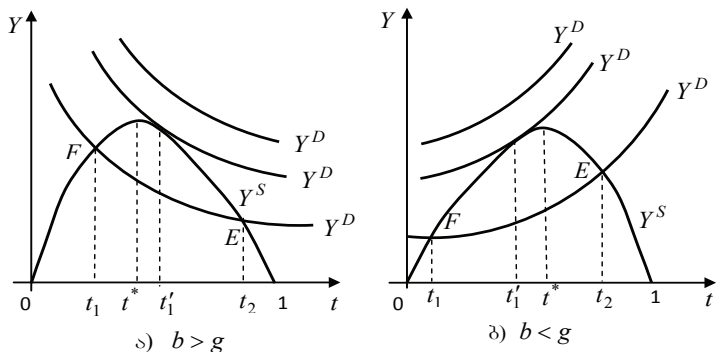
არე, ჩვენ თუ გვინდა, მაგალითად, ოპტიმალური საგადასახადო განაკვეთის განსაზღვრა, მაშინ განყენებული მოდელის ან რიცხვის ნაცვლად უნდა განვიხილოთ და შევაფასოთ ისეთი მოდელი, რომლის სტრუქტურა და თვისებები კონკრეტულ ეკონომიკაში მიმდინარე პროცესებისა და მოვლენების ადეკვატური ასახვა იქნება.

მესამე, როდესაც ვმსჯელობთ საგადასახადო ტვირთის მნიშვნელობასა და როლზე, ერთმანეთისაგან უნდა განვასხვაოთ ე.წ. წარმოებრივი და ფისკალური მრუდები. წარმოებრივი მრუდი შეესაბამება ერთობლივი გამოშვების ფუნქციას $Y = Y(t)$, რომელიც ახასიათებს საგადასახადო ტვირთის ცვლილების გავლენას მთლიან გამოშვებაზე, მაშინ როცა ფისკალური მრუდი შეესაბამება ბიუჯეტის საგადასახადო შემოსავლების ფუნქციას $T = T(t)$ და აღწერს საგადასახადო ტვირთის ცვლილების გავლენას ბიუჯეტის შემოსავლების სიდიდეზე. არაერთი გამოკვლევით დასაბუთებულია, რომ ეს ორი ფუნქცია და, შესაბამისად, მრუდი, როგორც წესი, თავის მაქსიმუმს საგადასახადო ტვირთის სხვადასხვა მნიშვნელობაზე აღწევს, ამასთან, მაქსიმალური ფისკალური ეფექტი (საბიუჯეტო შემოსავლების მაქსიმუმი) საგადასახადო ტვირთის უფრო მაღალი მნიშვნელობის პირობებში მიიღწევა, ვიდრე მაქსიმალური საწარმოო ეფექტი (მაქსიმალური ერთობლივი გამოშვება). ზემოთ მოყვანილ ჩვენს ტექსტში, რომელიც ასე პირველიდან აქვს გ. აბუსელიძეს გადმოღებული, მსჯელობა ერთობლივი გამოშვების მრუდზე (შესაბამისად ფუნქციაზე) და იმ შესაძლო ოთხ ეფექტზე, რაც მის სახესა და თვისებებს განაპირობებს. იქნება შთაბეჭდილება, რომ გ. აბუსელიძე ერთმანეთში ურევს წარმოებრივ და ფისკალურ მრუდებს, რადგანაც იგი “თავის” ტექსტში მსჯელობს გამოშვების მრუდსა და იმაზე, თუ როგორ ახდენს საგადასახადო ტვირთის ცვლილება გავლენას ეკონომიკურ აქტიურობასა და გამოშვების მოცულობაზე და “გვთხოვს ვიხილოთ აბუსელიძის მრუდი”, რომელიც ფისკალური მრუდია (უფრო სწორედ, ტეხილია).

უნდა აღვნიშნოთ, რომ ყოველივე ზემოთ თქმულის მიუხედავად, გ. აბუსელიძის მეცნიერულ კეთილსინდისიერებაზე მსჯელობას ჩვენ, სავარაუდოდ, ამდენ ყურადღებას არ დავუთმობდით, რომ არა მის სტატიაში მოცემული ე.წ. “დასკვნები და რეკომენდაციები”, რასაც არაფერი საერთო არა აქვს სტატიის წინა ნაწილებთან და მთლიანად გადაღებულია ერთ-ერთი ჩვენი სტატიიდან ან წიგნიდან. ჩვენი აღშფოთების მიზეზი გასაგები რომ გახდეს, გვინდა ძალიან მოკლე შესავალი გავაკეთოთ.

ჯერ კიდევ XX საუკუნის 90-იანი წლების ბოლოს, ერთ-ერთმა ჩვენგანმა წამოაყენა ლაფერ-კეინზიანური სინთეზის იდეა [10]. მოგვიანებით ამ იდეის შემდგომ სრულყოფას, შესაბამისი მოდელის აგებას და გამოკვლევას მივუძღვევით რამდენიმე სტატია [11-15] და წიგნი [8]. ამ პუბლიკაციებში მივედით დასკვნამდე, რომ ეკონომიკაში გადასახადების როლის სრულყოფანი ახსნა და კეინზიანური და ლაფერის (მიწოდების ეკონომიკის წარმომადგენლის) თეორიების ცალმხრივობის გადალახვა შესაძლებელია მაკროეკონომიკური წონასწორობის მოდელის განხილვის საფუძველზე, რომელიც ერთობლივი მოთხოვნისა და ერთობლივი მიწოდების ფუნქციებისაგან შედგება. მაგრამ, ერთობლივი მოთხოვნისა და ერთობლივი მიწოდების სტანდარტული მოდელისაგან განსხვავებით, ეს ფუნქციები განხილულ უნდა იქნეს არა ფასების დონისა და გამომშვების მოცულობის საკოორდინატო ღერძების სიბრტყეზე, არამედ საგადასახადო განაკვეთისა (t) და გამომშვების მოცულობის (Y) საკოორდინატო ღერძების სიბრტყეზე. ამასთან, დავასაბუთეთ, რომ ასეთი მოდელის პირობებში ერთობლივი მოთხოვნის მრუდი, იმისდა მიხედვით, თუ როგორი შესაბამისობა არსებობს მოხმარებისადმი ზღვრულ მიდრეკილებას *b*-ს და სახელმწიფო შესყიდვებისადმი ზღვრულ მიდრეკილებას *g*-ს შორის, შეიძლება იყოს კლებადი ან ზრდადი საშუალო საგადასახადო განაკვეთის მიმართ. ყოველივე ამის შედეგად ავაგეთ და გავაანალიზეთ მაკროეკონომიკური წონასწორობის

მოდელი როგორც ფორმალურ-მათემატიკური ჭრილით, ასევე შესაბამისი გრაფიკული ილუსტრაციების გამოყენებით. ამ ილუსტრაციების საფუძველია გრაფიკული მოდელი (იხ. ნახ. 1), რომელიც გვიჩვენებს, რომ მოცემული ერთობლივი მოთხოვნისა და ერთობლივი მიწოდებისთვის ლაფერ-კეინზიანური სინთეზის მოდელში შეიძლება არ არსებობდეს ან შეიძლება არსებობდეს წონასწორული საშუალო საგადასახადო განაკვეთის ერთი ან ორი მნიშვნელობა.

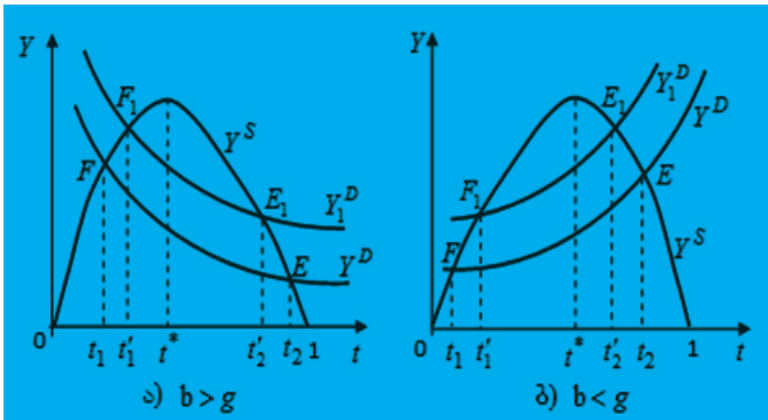

ნახ. 1. წონასწორობა ლაფერ-კეინზიანური სინთეზის პირობებში

გრაფიკულ ილუსტრაციებს განსაკუთრებით გვინდა გავუსვათ ხაზი, ვინაიდან გ. აბუსელიძეს ის ეტყობა ძალიან მოეწონა (თუმცა, სამწუხაროდ, ბოლომდე ვერ გაიგო მათი დანიშნულება) და ტექსტის გარკვეულ ფრაგმენტთან ერთად საკუთარ შემოქმედებად გამოაცხადა. მოვიყვანოთ ჩვენი ტექსტის ეს ფრაგმენტი სტატიიდან [7], რომელიც გამოყენებული ლიტერატურის ჩამონათვალში გ. აბუსელიძეს სხვათაშორის აქვს მითითებული.

მკითხველისათვის მოყვანილი ფრაგმენტის შინაარსი გასაგები რომ იყოს, აღვნიშნავთ, რომ იგი ლაფერ-კეინზიანური სინთეზის ჩვენ მიერ შემოთავაზებული მოდელის პირობებში აღწერს მაკროეკონომიკური წონასწორობის ადღგენის ერთ-ერთ სცენარს, როცა წონასწორობის დარღვევას განაპირობებს ერთობლივი მოთხოვნის ცვლილება.

“იმის გასარკვევად, თუ როგორ მყარდება მოყვანილი მოდელის პირობებში საქონლის ბაზრის წონასწორობა, მივმართოთ ნახ. 2-ზე წარმოდგენილ შემთხვევებს. საწყის ეტაპზე ჩავთვალოთ, რომ მოცემული $Y^S(t)$ და $Y^D(t)$ წირებისთვის წონასწორობა F წერტილში არსებობს და მას t_1 საშუალო საგადასახადო განაკვეთი შეესაბამება. ვთქვათ, გარკვეული მიზეზების გამო ავტონომიური ხარჯები რაიმე ΔA სიდიდით გაიზარდა. სხვა თანაბარ პირობებში ეს ცვლილება გამოიწვევს ერთობლივი მოთხოვნის გაზრდას და შესაბამისი მრუდის გადაადგილებას ახალ $Y_1^D(t)$ მდგომარეობაში ნახ. 2-ზე ნაჩვენები სახით.

ნახ. 2 წონასწორობის აღდგენა ერთობლივი მოთხოვნის ცვლილების პირობებში

ვინაიდან საშუალო საგადასახადო განაკვეთი თვითრეგულირებას მხოლოდ ნაწილობრივ ექვემდებარება, ამიტომ, თუ დაგუშვებთ, რომ ერთობლივი მიწოდების ზემოთ განხილული თეორია სამართლიანია, მაშინ შექმნილ სიტუაციაში ახალი წონასწორობის ჩამოყალიბებისათვის გაზრდილი

ავტონომიური ხარჯების პარალელურად სახელმწიფომ შესაბამისი კანონმდებლობის საფუძველზე t -ს მნიშვნელობა t_1 -დან t'_1 -მდე უნდა გაზარდოს. საქმე ისაა, რომ საწყისი წონასწორობის F წერტილში ეკონომიკა ერთობლივი მიწოდების მრუდის აღმაგალ ნაწილზე იმყოფება. ასეთ შემთხვევაში t -ს გადიდებით წარმოქმნილი ეფექტებიდან დომინირებელია ერთობლივი მიწოდებაზე დადებითად მოქმედი გარემოს შექმნის ეფექტის და შემოსავლების ეფექტის ჯამი. ამიტომ, რაოდენ პარადოქსულიც არ უნდა იყოს, გადასახადების გადიდება ხელს შეუწყობს რესურსების მიწოდების ზრდას. არსებული რესურსების გაზრდილი რაოდენობით გამოყენების პირობებ-

ში ერთობლივი გამოშვება გაიზრდება და წონასწორობა F_1 წერტილში აღმოჩნდება.

განსხვავებულ სიტუაციას ექნებოდა ადგილი ეკონომიკის წონასწორობის საწყისი წერტილი F -ის ნაცვლად E -ში რომ ყოფილიყო. ნახ. 2-ის მიხედვით ეს უკანასკნელი ერთობლივი მიწოდების დაღმაგალ ნაწილზე მდებარეობს, სადაც დომინირებულ როლს უკვე გადასახადების უარყოფითი ეფექტები (ჩანაცვლების ეფექტი და ფინანსური ეფექტი) ასრულებს. ცხადია, ასეთ პირობებში ეკონომიკური აქტიურობის წახალისებისა და ერთობლივი მიწოდების გადიდების ბუნებრივ გზას საშუალო საგადასახადო განაკვეთის შემცირება წარმოადგენს. ამიტომ, შექმნილ პიპოთეზურ სიტუაციაში,

სახელმწიფო t -ს მნიშვნელობას თუ შეამცირებს t_2 -დან t'_2 -მდე, მაშინ ეკონომიკა შესძლებს ახალ E_1 წონასწორობაში გადასვლას და გაზრდილი ერთობლივი მოთხოვნის შესაბამის დაკმაყოფილებას.”

მოდით, ვნახოთ ახლა როგორ არის ეს ყველაფერ სიტყვა-სიტყვით მითვისებული აბუსელობის მიერ. იგი წერს (ჩვენს ტექსტთან მოყვანილი ტექსტის იდენტურობას ადვილად შენიშნავთ. ამიტომ გთხოვთ, ყურადღება მიაქციოთ, აგრეთვე, გრაფიკების ქვეშ გაკეთებულ მინაწერებს):

“Let us assume that at the initial stage balance of output and economic activeness is at point F and it is corresponded with tax rate t .

Let us say that due to some circumstances state charge grew to some value. In other equal conditions this change will cause growing of economic activeness and correspondingly curve moves to the new position. In such situation, for the purpose of achieving the new balance, simultaneously with grown expenses state has to rise t value up to t_2 . The matter is that at F point of the initial balance economy is on the ascending part of the curve of aggregate supply. In such case, among the effects originated resulted rise of the t sum of the effect of creation of output promoting environment and the effect of revenues prevail. That is why, ironically enough, rise of taxes up to t_2 will promote growing of recourse supply. In circumstances of grown quantity of using recourses available the aggregate output will grow and balance will be achieved at point F_1 (Fig. 3).

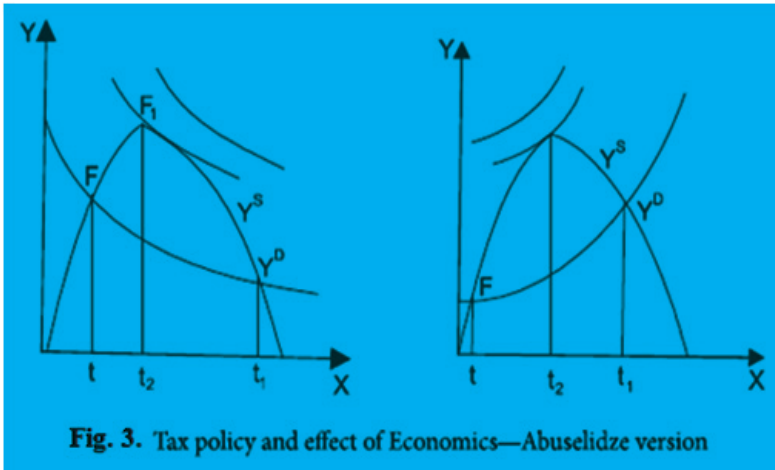

Fig. 3. Tax policy and effect of Economics—Abuselidze version

The different situation takes place, when the initial balance point is at E . This latter is on the descending part of output and aggregate supply, where prevailing role belongs to negative effects of taxes (effect of replacement and financial effect). Certainly, in such conditions lowering of taxation pressure is a natural way of economic activeness stimulation and growth of output. That is why, in this hypothetic situation, if state reduces t value from t_1 to t_2 , then economy will manage to transfer to the new balance at E_1 and satisfy the grown aggregate demand (Fig. 4).

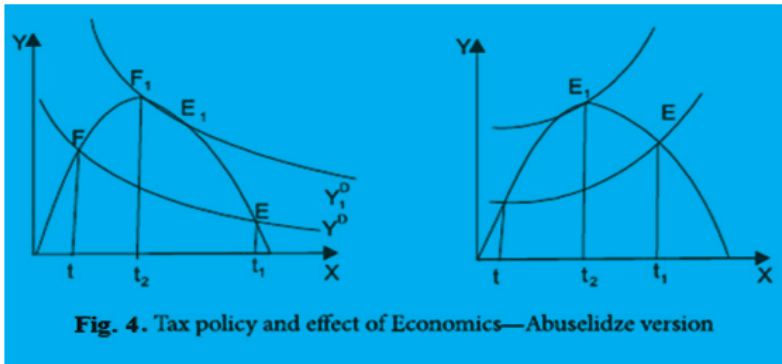

Fig. 4. Tax policy and effect of Economics—Abuselidze version

დავუშვათ, რომ საწყის ეტაპზე, გამოშვებასა და ეკონომიკურ აქტიურობას შორის წონასწორობა არის F წერტილში და ის შეესაბამება საგადასახადო განაკვეთ t -ს. ვთქვათ, რომ გარკვეული მიზეზების გამო სახელმწიფო დანახარჯები გარკვეული სიდიდით გაიზარდა. სხვა თანაბარ პირობებში, ეს ცვლილება გამოიწვევს ეკონომიკური აქტიურობის ზრდას და შესაბამისი მრუდის გადაადგილებას ახალ მდგომარეობაში. შექმნილ სიტუაციაში, ახალი წონასწორობის მიღწევის მიზნით, გაზრდილ დანახარჯებთან ერთად სახელმწიფომ ერთდროულად, t -ს მნიშვნელობა t_2 -მდე უნდა გაზარდოს. საქმე ისაა, რომ საწყის წონასწორობის F წერტილში ეკონომიკა ერთობლივი მიწოდების მრუდის აღმავალ ნაწილზე იმყოფება. ასეთ შემთხვევაში t -ს გადიდებით წარმოქმნილი ეფექტებიდან დომინირებელია გამოშვების ზრდის ხელშემწყობი გარემოს შექმნის ეფექტისა და შემოსავლების ეფექტის ჯამი. ამიტომ, რაოდენ ირონიულიც არ უნდა იყოს, გადასახადების t_2 -მდე ზრდა ხელსშეუწყობს რესურსების მიწოდების ზრდას. არსებული რესურსების გაზრდილი რაოდენობით გამოყენების პირობებში ერთობლივი გამოშვება გაიზრდება და წონასწორობა F_2 წერტილში აღმოჩნდება (ნახ. 4. საგადასახადო პოლიტიკა და ეკონომიკური ეფექტი – აბუსელიძის ვერსია).

განხვავებულია სიტუაცია, როდესაც საწყისი წონასწორობა არის E წერტილში. ეს უკანასკნელი გამოშვების და ერთობლივი მიწოდების დადამავალ ნაწილზე მდებარეობს, სადაც დომინირებულ როლს უკვე გადასახადების უარყოფითი ეფექტები (ჩანაცვლების ეფექტი და ფინანსური ეფექტი) ასრულებს. ცხადია, რომ ასეთ პირობებში ეკონომიკური აქტიურობის წახალისებისა და გამოშვების გაზრდის ბუნებრივ გზას საგადასახადო წნეხის შემცირება წარმოადგენს. ამიტომ, შექმნილ კიპოთეზურ სიტუაციაში სახელმწიფო t -ს მნიშვნელობას თუ შემაცირებს t_1 -დან t_2 -მდე, მაშინ ეკონომიკა შესძლებს ახალ E_1 წონასწორობაში გადასვლას და გაზრდილი ერთობლივი მოთხოვნის დაკმაყოფილებას (ნახ. 4. საგადასახადო პოლიტიკა და ეკონომიკური ეფექტი – აბუსელიძის ვერსია)”

მთლიანობაში, აბუსელიძის სტატიის დასკვნა და რეკომენდაციები, აქ მოყვანილი ძირითადი ფრაგმენტის გარდა, კიდევ ორ აბზაცს შეიცავს. ორივე მათგანში პლაგიატის აშკარა ნიშნებია. მართალია, ზემოთ მოყვანილიც საკმარისია იმის საჩვენებლად, თუ ვისთან და რასთან გვაქვს საქმე, მაგრამ არ შეგვიძლია ბოლო აბზაცზე რომ არ გავამახვილოთ ყურადღება, რომელიც შემდეგი სახისაა:

“In spite of curves shifting fiscal points t_1 and t_2 remain unchanged, although maximum values of output and economic activeness determined by these points do change (Fig. 5). So, the level of balance of economic activeness and output depends on optimal taxation pressure $t_2=38,2\%$.

მრუდების გადაადგილების მიუხედავად, ფისკალური წერტილები t_1 და t_2 უცვლელი რჩება, მიუხედავად იმისა, რომ ამ წერტილებით განსაზღვრული გამოშვების მაქსიმალური მოცულობა და ეკონომიკური აქტიურობა იცვლება (ნახ. 5. საგადასახადო ტვირთის მრუდები – ლეპერისა და აბუსელიძის თანახმად). ამრიგად, ეკონომიკური აქტიურობისა და გა-

მოშვების წონასწორობის დონე დამოკიდებულია ოპტიმალურ საგადასახადო წნეხზე $t_2 = 38,2\%$ ”.

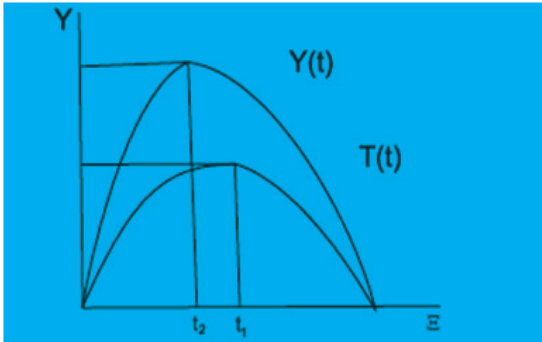

Figure 5. Tax burden curves - compliance with Laper and Abuselidze³⁰”.

ეს აბზაცი აბუსელების ზემოთ მოყვანილი ტექსტის პირდაპირი გაგრძელებაა, თუმცა, შინაარსობრივად მასთან დაკავშირებული არ არის. უფრო მეტიც, ჩვენი ტექსტიდან იმდენად უადგილოდაა ამოგლეჯილი, რომ მის საფუძველზე რაიმე დასკვნის გაკეთება შეუძლებელია. რაც შეეხება მოყვანილ გრაფიკს, რომელსაც გ. აბუსელიძემ რატომღაც თავისი და ლეპერის (?) სახელები მიაწება, კარგად არის ცნობილი და ერთობლივი მიწოდების და ბიუჯეტის საგადასახადო შემოსავლების მრუდების ილუსტრირებისათვის გამოიყენება. მაგალითად, სტატიაში [7] ან წიგნში [8, გვ. 104-105], რომლიდანაც სავარაუდოდ ეს გრაფიკი და თანდართული ტექსტია გადმოღებული, წერია:

“ერთობლივი მიწოდების სიდიდე $Y(t)$ და საგადასახადო შემოსავლები $T(t)$ დამოკიდებულია, როგორც t -ზე, ასევე ეკონომიკური რესურსების, კერძოდ კი, კაპიტალისა K და შრომის L მოცულობაზე და მათი შესაძლო გამოყენების სიდიდეზე. ცხადია, თუ სხვა თანაბარ პირობებში K -ს ან L -ის მნიშვნელობა შეიცვლება, მაგალითად, ზრდის მიმართულებით, მაშინ ნახ. 1-ზე (ანუ ზემოთ მოყვანილ ნახ. 5-ზე) მოცემულ საკოორდინატო სისტემაზე $Y(t)$ -ს და $T(t)$ -ს მრუდები

მკითხველის ყურადღება გვინდა მივაქციოთ იმ გარემოებას, რომ ბატონი აბუსელიძე მხოლოდ ერთხელ წერს სტატიაში ლაფერის გვარს სწორედ. სხვა შემთხვევებში ის დამახინჯებითაა მოყვანილი.

ზემოთ გადაადგილება, ვინაიდან ორივე ეს ფუნქცია K -ს და L -ის მიმართ ზრდადია. ამასთან, მრუდთა გადაადგილების მიუხედავად, ფისკალური წერტილები t^* და t^{**} (ანუ ნახ. 5-ზე t_1 და t_2 წერტილები) უცვლელი რჩება, თუმცა, იცვლება ამ წერტილებით განსაზღვრული ერთობლივი მიწოდებისა და საბიუჯეტო შემოსავლების მაქსიმალური მნიშვნელობები.“

დასასრულ, დასკვნის სახით გვინდა აღვნიშნოთ, რომ ეს გამოხმაურება, ალბათ, სიურპრიზი იქნება საკუთრივ გ. აბუსელიძისთვის. ვფიქრობთ, როცა იგი ამ სტატიას ლიტვაში გამოსაქვეყნებლად აგზავნიდა, ალბათ არ მოელოდა თუ ვინმე წაიკითხავდა მას საქართველოში. მაგრამ ასეც რომ იყოს, ეს მას არავითარ შემთხვევაში არ ამართლებს. ასევე არ შეიძლება საყვედური არ გამოვთქვათ ჟურნალ “Intellectual Economics”-ის რედაქციის მიმართ. ჩვენ გვესმის, რომ ჟურნალის რედაქტორის ან რეცენზენტისათვის ძნელი დასადგენი იქნებოდა სტატიის ავტორის მეცნიერული კეთილსინდისიერება. მაგრამ მათი უშუალო მოვალეობაა არ დაბეჭდონ არაკომპეტენტურად დაწერილი სტატია, რომლის თვალსაჩინო ნიმუშს, პლაგიატურობასთან ერთად, სწორედ გ. აბუსელიძის აქ განხილული სტატია წარმოადგენს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Abuselidze George. The Influence of Optimal Tax Durden on Economic Activity and Production Capacity // Intellectual Economics, 2012, Vol. 6, No. 4 (16), http://www.mruni.eu/en/mokslo_darbai/ie/paskutinis_numeris/dwn.php?id=334919.
2. ი. ანანიაშვილი, ვ. პაპავა. რესურსების გამოყენების ეფექტიანობასა და მოცულობაზე საგადასახადო ტვირთის გავლენის შეფასების მოდელები // ეკონომისტი, 2011, №1;
3. Ю. Ананиашвили, В. Папавя. Налоги, технология производства и экономический рост // Общество и экономика, 2011, № 4-5;
4. I. Ananiashvili, V. Papava. Taxes, Production Technology, and Economic Growth // Problems of Economic Transition, 2012, Vol. 54, No. 12;
5. Аткинсон Э. Б., Стиглиц Дж. Э. Лекции по экономической теории государственного сектора. Москва, Аспект Пресс, 1995.
6. Стиглиц Дж. Э. Экономика государственного сектора.

Москва, МГУ, ИРФРА-М, 1997;

7. ი. ანანიაშვილი. გადასახადების გავლენა ერთობლივ მიწოდებაზე // ეკონომიკა და ბიზნესი, 2009, №1;

8. ი. ანანიაშვილი, ვ. პაპავა. გადასახადები, მოთხოვნა და მიწოდება: ლაფერ-კეინზიანური სინთეზი. თბილისი, სიახლე, 2009;

9. გ. აბუსელიძე. ბიუჯეტის შემოსავლების პერსპექტივები ახალი საგადასახადო კოდექსის ასპექტით // სოციალური ეკონომიკა, 2005, №1;

10. V. Papava. The Georgian Economy: From “Shock Therapy” to Social Promotion” // Communist Economics & Economic Transformation, 1996, Vol. 8, No. 2;

11. ი. ანანიაშვილი. გადასახადები და მაკროეკონომიკური წონასწორობა // საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მაცნე, ეკონომიკის სერია, 2004, ტ. 12, №1-2;

12. ი. ანანიაშვილი, ვ. პაპავა. მაკროეკონომიკური წონასწორობა ლაფერ-კეინზიანური სინთეზის პირობებში // ეკონომისტი, 2010, № 5;

13. Ю. Ананаиашвили, В. Папавა. Роль средней налоговой ставки в кейнсианской модели совокупного спроса // Общество и экономика, 2010, № 3-4;

14. Ю. Ананаиашвили, В. Папавა. Лафферо-кейнсианский синтез и макроэкономическое равновесие // Общество и экономика, 2010, № 9;

15. I. Ananiashvili, V. Papava. Macroeconomic Model of Laffer-Keynesian Synthesis // Problems of Economic Transition, 2012, Vol. 54, No, 12.

პროფესორი ქეთევან მარშავა

ივ. ჯავახიშვილის თსუ-ის აკადემიური საბჭოს დადგენილებით, საიუბილეო თარიღთან დაკავშირებით, უნივერსიტეტის სამეცნიერო და სასწავლო პროცესის განვითარებაში შეტანილი განსაკუთრებული დამსახურებისათვის, ეკონომიკის და ბიზნესის ფაკულტეტის სრულ პროფესორს ქეთევან მარშავას მიენიჭა ივანე ჯავახიშვილის სახელობის მედალი.

ვულოცავთ ქალბატონ ქეთევანს ამ განსაკუთრებულ ჯილდოს და ვუსურვებთ ზღვარდაუღებ ბედნიერებას და წარმატებებს.

ეს წერილიც აღნიშნული თარიღისადმია მიძღვნილი...

პროფესორ ქეთევან მარშავას პიროვნული გამორჩეულობა იმდენად ძლიერია, რომ განსაკუთრებული მახასიათებლის ძიება არც არის საჭირო. გარეგნულად იმდენ სითბოს ასხივებს, პირველი შეხვედრისთანავე განგაწყობს ადამიანს ნდობითა და სიყვარულით.

იგი არავის ჰგავს, თავისი გამოკვეთილი ინდივიდუალობით; ალბათ, იმიტომ, რომ რაც უფრო დიდია ნიჭი, მით უფრო ძლიერია ინდივიდუალიზმი.

პროფესორი ქეთევან მარშავა გამორჩეულია პიროვნული კულტურით, საოცრად მოწესრიგებული და ფაქიზი სულიერებით, თანაგრძნობის განსაკუთრებული ნიჭით, კეთილშობილებით, ადამიანებზე კეთილი ზემოქმედების იშვიათი უნარით...

მფარველობს ყველას, ვისაც მისი მზრუნველი და სიკეთით გამოწვდილი ხელი სჭირდება. გაგაოგნებს მისი

დიდსულღონებაც, საათობით შეუძლია უშურველად დაიხარჯოს შენთვის!

ანათებს შინაგანი სისუფთავით. არის განსაკუთრებულად საინტერესო. უმდიდრესია მისი პიროვნული გუმანი, პიროვნული პასუხისმგებლობა... თითქოს, შენი გულის ფეთქვას უსმენს, თითქოს შენს ფიქრებს კითხულობს. არასდროს დალატობს ალღო, გემოვნება, გამოირჩევა განსაკუთრებული ღირსებებით.

სიკეთეზე უმშვენიერესი არაფერია ამქვეყნად. სადაც სიკეთეა, იქ გონების ზეიმია და ვინც ბრძენია და ჭკვიანი, ის კეთილიცაა.

სიკეთეა მისი ცხოვრების გზაც, ისეთივე სუფთა, როგორც მისი სულიერი სამყარო. მისი კეთილშობილებაც მის კარგ ხასიათშია საძიებელი და მისი სულიც მხოლოდ ამ სიკეთითაა ძლიერი.

არის უკომპრომისო და მართალი.

თავისუფალი სულის ღირსებაც გულწრფელობაა და გულდია საუბარი. ყვევარს მოსმენა: მასთან ხშირად ყოფნა სხვანაირს გხდის, რადგან თვითონაა სადა და უბრალო. მისგან არავინ ბრუნდება, ოდნავ უკეთესად და ბედნიერად რომ არ იგრძნოს თავი, ყველას უშურველად უნაწილებს სიკეთეს, სიტბოს.

მისთვის ყველაზე ძვირფასი საგანძური სიყვარული, ზომიერება და სიმშვიდეა. ალბათ, ეს თვისებები გამოარჩევს მას ყველასგან.

ძველ ბერძენს ეკითხებიან:

რა არის ყველაზე უკეთესი ამქვეყნად?

- კარგად აკეთო ის, რასაც აკეთებ!

ალბათ, ამიტომაც გვაოცებს ქალბატონი ქეთევანი თავისი გონებრივი და ინტელექტუალური შესაძლებლობების მაქსიმალური გამოყენებით. ალბათ, ამიტომაც მიიხნევენ, რომ „არ არის იმაზე დიდი სიკეთე, ვიდრე შენი საყვარელი საქმით გახარება“. საყვარელი საქმე კი ადამიანისათვის მხ-

ოლოდ განსაკუთრებული ჯილდოა...

იგი შექმულია იმ განსაკუთრებული თვისებებით, რომელიც მხოლოდ მოძღვარს შეიძლება ჰქონდეს.

იქნებ, ცნობილი სტრიქონი - „ცხოვრება მხოლოდ სხვებისთვის ღირს“, არის ავტორის ლამაზი ცხოვრების საიდუმლოს გასაღებიც. მას სიკეთით და მხოლოდ სიკეთით შეუძლია გააოცოს თითოეული ჩვენგანი. მისი აზრით, არ არსებობენ ცუდი და კარგი ადამიანები, არსებობს მხოლოდ ცუდი და კარგი ურთიერთობები. ამ ურთიერთობის საფუძველი კი არის არა ის, რას ამბობენ ადამიანები ერთმანეთზე, არამედ ის, თუ რას გრძნობენ ისინი.

აღბათ, ესაა ქალბატონ ქეთევანის მომხიბვლელობის საიდუმლოც.

პროფესორი ქეთევან მარშავა პროფესიონალია, საყვარელი საქმისადმი განსაკუთრებული სიყვარულით გამორჩეული.

მძივივით ასხმული მწყობრი იდეები და საკითხები, მისი 80-ზე მეტი ნაშრომი, მონოგრაფიები, სახელმძღვანელოები, პუბლიკაციები.

წერს გასაგებად, კეთილხმოვნად, უბრალოდ. ერთ სტრიქონსაც ვერ დაწერ დიდი სიყვარულის გარეშე. რაოდენ უსაზღვრო უნდა იყოს მისი გრძნობების მასშტაბი, ერთმანეთზე უკეთესი წიგნებით, უთვალავი სიხარული მიანიჭო ათასობით მკითხველს.

თავისუფალი და მაძიებელი გონებაა თითოეული სტრიქონის საფუძველთა საფუძველი.

ავტორის მონოგრაფიაში - „სტატისტიკის თანამედროვე პრობლემები“,¹ ვკითხულობთ: „ამოიცანით, რა არის ის, რის გარეშე ცხოვრება შეუძლებელია, თუმცა, მას ძალიან ხშირად ვემდურით. შეიძლება იფიქროთ, რომ ეს სიყვარულია. არა - საუბარია სტატისტიკაზე“.

¹ თანავტორია პროფ. მ. მინდორაშვილი

მართლაც, დღეს, XXI საუკუნის გარიჟრაჟზე, ყოველად წარმოდგენელია ინფორმაციის, საიმედო, ობიექტური სტატისტიკური მონაცემების გარეშე ცხოვრება. „სტატისტიკა აჩენს იმას, რაც საკმაოდ ორაზროვანია და მაღავს ძალიან მნიშვნელოვანს“.

აღბათ, ამიტომაცაა ტყუილისა და სტატისტიკის ურთიერთობის შესახებ უთვალავი, ერთმანეთის საწინააღმდეგო თვალსაზრისი... „სიცრუე, დიდი ტყუილი და სტატისტიკა“, მაგრამ მკაცრად გააზრებული და მოკლედ ჩამოყალიბებული პროგრამით. საკმაოდ მაღალ დონეზეა საზოგადოებრივი მოვლენებისა და პროცესების კვლევა.

სტატისტიკური ინფორმაციის უტყუარობის მნიშვნელობა უფრო და უფრო დიდ მასშტაბებს იძენს.

უტყუარი ციფრები - საზოგადოების უტყუარი სახე - ასეთია რეალობა.

სტატისტიკური მონაცემების მიმართ კი საზოგადოების ნდობის ამადლებითვის ბრძოლას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება. ამის დასადასტურებლად საკმარისია ნაშრომში დასმული პრობლემების ჩამონათვალიც:

სტატისტიკიდან „სოციესტიკამდე“

სტატისტიკის ისტორიის კვალდაკვალ

„ნდობის ფაქტორი“

სტატისტიკა და მედია

სტატისტიკური განათლება...

ხაზგასასმელია მეტაფორული „მტერი თუ მოყვარე“, „მოყვარეს პირში უძრახე“...

მონოგრაფიაში განსაკუთრებით საინტერესოა ევრობარომეტრის კვლევები, სხვადასხვა ქვეყნის მაგალითების შედარება ქართულ სტატისტიკურ მონაცემებთან.

მედიის პროფესიონალიზმის, მისი ხარისხის ზრდის ობიექტური დასკვნების გაკეთების მნიშვნელობის ხაზგასმა.

ასიმეტრია ინფორმაციასა და ცოდნას შორის. მკაცრად

გაანალიზებული და მოკლედ ჩამოყალიბებული დასკვნები.

მონოგრაფია, მეცნიერულ დახვეწილობასთან ერთად, ისეთი საინტერესო მასალებით არის შევსებული, მხატვრული ნაწარმოებებით იკითხება, რაც წიგნის განსაკუთრებულ მნიშვნელობას კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს...

მეცნიერთა აზრით, ჩვენი ერა ჰუმანიზმის ერაა. ადამიანები გამოირჩევიან განსაკუთრებული სიკეთითა და სიყვარულით. მთავარია, იცხოვრო მშვიდად, ღამაზად და გარემოსთან ჰარმონიულად, მუდმივად პოზიტიური ფიქრით...

აღბათ, ამიტომაცაა ბედნიერი ცხოვრებისთვის აუცილებელი „კარგი წიგნები, ძლიერი ფრაზებით და სიკეთე“

- გემრავლოთ, ქალბატონო ქეთევან, ბედნიერების ასე უხვად მომადლებული ეს განსაკუთრებული მანვენებლები მთელი ცხოვრების მანძილზე!

**სიყვარულით,
პროფესორი მზია ქირთბაია
2013 წლის 11 იანვარი**

**ქურნალში – „ეკონომიკა და ბიზნესი“, სამეცნიერო სტატიის
წარმოდგენის და გამოქვეყნების წესი**

1. ქურნალში ქართულ, ინგლისურ, გერმანულ და რუსულ ენებზე ქვეყნდება სტატიები ეკონომიკური თეორიისა და ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორიის, ეკონომიკური პოლიტიკის, ეკონომიკისა და ბიზნესის აქტუალურ საკითხებზე, ასევე, რეცენზიები ბოლო პერიოდში გამოქვეყნებულ მონოგრაფიებსა და სახელმძღვანელოებზე.

2. სტატიაში წარმოდგენილი უნდა იყოს: საკვლევი პრობლემის აქტუალურობა, კვლევის მიზანი და ამოცანები, კვლევის მეთოდოლოგია, კვლევის შედეგები (სიახლე), რეკომენდაციები.

3. სტატია წარმოდგენილი უნდა იყოს 4 ფორმატით. სტატიის მოცულობა, გამოყენებული ლიტერატურის ჩამონათვალისა და რეფერატების ჩათვლით, არ უნდა აღემატებოდეს კომპიუტერზე 1,5 ინტერვალით და 11 შრიფტით ნაბეჭდი ტექსტის 15 გვერდს.

4. ქართულ ენაზე დაწერილ სტატიას უნდა ახლდეს რეფერატები ქართულ და ინგლისურ ენებზე - თითოეული 1000-დან 1500-მდე ნიშნის მოცულობით. უცხო ენაზე დაწერილ სტატიას თან უნდა ახლდეს ძირითადი შინაარსი 2-3 გვერდზე ქართულ ენაზე და რეფერატი იმავე უცხო ენაზე.

5. რედაქციაში სტატიის წარმოდგენა აუცილებელია ორ ნაბეჭდ ეგზემპლარად, ელვერსიასთან ერთად (MS word, ქართული სტატია შრიფტით AcadNusx, ხოლო უცხოურ ენაზე ტექსტი - Times New Roman).

6. სტატიის სათაურის ქვემოთ (მარჯვენა მხარეს) უნდა მიეთითოს ავტორის (ან ავტორების) სრული სახელი, გვარი, აკადემიური ხარისხი, თანამდებობა, ტელეფონი და ელექტრონული ფოსტის მისამართი.

7. სტატიაში უნდა ჩანდეს საკვლევი პრობლემასთან დაკავშირებული მნიშვნელოვანი ლიტერატურის გამოყენება. ლიტერატურის დასახელება უნდა განთავსდეს სტატიის ბოლოს

ერთიანი სიის სახით: ა) წიგნის დასახელება შემდეგი თანმიმდევრობით - ავტორის (ავტორების) გვარი და ინიციალები, წიგნის დასახელება, გამოცემის ადგილი, გამომცემლობა, წელი; ბ) საჟურნალო სტატიისათვის - ავტორის (ავტორების) გვარი და ინიციალები, სტატიის დასახელება, ჟურნალის დასახელება, წელი, ჟურნალის ნომერი.

ლიტერატურის სიაში მითითებული წყარო გამოყენებული უნდა იყოს სტატიის ტექსტში. ამა თუ იმ ავტორის ნაშრომიდან ციტირებისას, მას უნდა მიეთითოს წყარო შესაბამისი გვერდის აღნიშვნით შემდეგი სახით [5, გვ. 41], სადაც პირველი ციფრი შეესაბამება ციტირებული წყაროს რიგით ნომერს გამოყენებული ლიტერატურის სიაში, ხოლო მეორე - იმ გვერდს, საიდანაც მოყვანილია ციტატა. ლიტერატურის სიაში ყოველი წიგნის (ჟურნალის) ბიბლიოგრაფიული აღწერა უნდა შეესაბამებოდეს მის სატიტულო ფურცელს.

8. ძირითადად ტექსტში ცხრილები, გრაფიკები და სქემები უნდა განთავსდეს მათი მითითების ადგილზე, თუ იქ ადგილი არასაკმარისია - შეიძლება მომდევნო გვერდზე. ცხრილებს, გრაფიკებს და სქემებს უნდა ჰქონდეს დასახელება და ნუმერაცია.

9. სტატიას, რომელიც არ პასუხობს ზემოთ ჩამოთვლილ მოთხოვნებს, რედაქცია არ მიიღებს

10. ჟურნალში სტატიის გამოქვეყნება უფასოა ივ. ჯავახიშვილის თსუ-ის პროფესორ-მასწავლებელთა, დოქტორანტებისა და ყველა თანამშრომლისათვის, ხოლო სხვა (გარე) ავტორები იხდიან საფასურს – ერთ გვერდზე 5 (ხუთ) ლარს, რაც მათ მიერ ჩაირიცხება თსუ-ის ეკონომიკური შემოსავლების ანგარიშში.

საკონტაქტო ტელეფონები:
2 30 36 68; 2 30 40 78; 599 24 77 47;
599 10 38 16 e-Mail: ebf.journal@tsu.ge

ISSN 1987-5789

დაბეჭდა ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბაზაზე

კომპიუტერული უზრუნველყოფა -
მანანა ჯიხვიშვილი